Pir Sultan Abdal

Abdülbâki GÖLPINARLI

Pertev Naili BORATAV

DERİN YAYINLARI

Pir Sultan Abdal

Abdülbâki GÖLPINARLI

Pertev Naili BORATAV

DERİN
YAYINLARI
İSTANBUL

Kitabın Adı
Pir Sultan Abdal
Yazarlar
Abdülbâki Gölpınarlı – Pertev Naili Boratav

Yayıncı
Derin Yayınları
Molla Fenari Sokak, Der Han 40-42, 34410 Cağaloğlu - İSTANBUL.
Tel: (0212) 527 01 65 - 511 51 90 Belgegeçer: (0212) 511 47 76
www.deryayinevi.com.tr
e-posta:der@deryayinevi.com.tr / info@deryayinevi.com.tr
Basım
Ada Ofset / Topkapı-İSTANBUL
Cilt
Kısmet Ciltevi / Topkapı-İSTANBUL
Kapak Tasarımı
Yurdagül Tunca

Yayın No 170
ISBN 978-9944-250-95-5

Derin Yayınları Der Yayınevi'nin tescilli bir markasıdır.

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ

Pir Sultan Abdal, büyük bir halk şairi, hattâ kelimenin tam manasıyla büyük bir şairdir. Bu bakıma o, Yunus Emre, Karacaoğlan ve Dadaloğlu ile mukayese edilebilir. Sanat ifadesindeki kudreti, zamanının ve muhitinin hayatını bütün şiddet ve kesafetiyle yaşamış olmasından geliyor. Menkabelerin ve şiirlerinin bize öğrettiği gibi Pir Sultan, İran şiî hükümdarlarına bağlı Kızılbaşların, Osmanlı hükümetine ve bu hükümetin tenkil ve tazyik siyasetlerine karşı ayaklanma hareketlerinin mümessili olarak karşımıza çıkıyor. O, kendini büsbütün bu ideale vermiş, en sonunda başını da bu uğurda feda etmekten çekinmemiş. Hayatı, Hallâc-ı Mansur ve Nesimî'ninki gibi bir ölüm trajedisiyle bittiği için onun şahsiyeti etrafında da, bu büyük sofilerde olduğu gibi, zengin bir menkabeler manzumesi meydana gelmiştir.

Bir farkla ki, Pır Sultandan daha eski tarihlerde yetişmiş sofilerin yazılı menâkıbnâmelerine sahip olduğumuz halde, Pir Sultan'ın menâkıbı yazılmamış, hatta Alevî-Bektaşî menâkıbnâmelerinde ona yer ayrılmamıştır. Pir Sultan'ın yaşadığı tarihlerde, yahut da bu tarihten itibaren, onun hayatının bir menkabenâme halinde tedvin edilebilmesi için lâzım gelen bir zaman geçtikten sonra, artık menâkıbnâmelerin teşekkülü için kâfi şartlar ortadan kalkmış mı bulunuyordu? Yoksa, böyle bir yazılı menâkıbnâmenin meydana gelmesi için Pir Sultan'ın yetiştiği köy muhiti müsait değil miydi? Şimdilik bu sualler cevapsız kalıyor. Bu, üzerinde durmaya değer bir meseledir.

Kitabımızın gayesi, her şeyden evvel, Pir Sultan'ın yazıtı kaynaklarda bulunmayan menkabelerini ve dilden dile dolaşan, onun adına izafe edilen şiirlerden onun olabileceklerini bir araya toplamak oluyor. Bu kitabın, bundan evvel yapılmış Pir Sultan tetkiklerine ilâve ettiği şey hemen hemen bundan ibarettir. * *Bu yeni malzemeyi verirken, diğer taraftan da Pir Sultan'ın hayatına ve menkabelerine ait malûmatı ve hayatındaki mühim hâdiselere telmihleri ihtiva eden şiirleri ayırıp tebarüz ettirmeği ve asırlar boyunca Anadolu Kızılbaş zümrelerinin Osmanlı saltanatına karşı aldıkları tavrı, bu zümrenin edebiyat eserleriyle*

---

* Kitabımızdaki, Pir Sultan Abdal'a ve menkabelerine ait, 136 manzumeden 69 u şimdiye kadar neşredilmemiş şiirlerdir

menkabelerinden bize kadar gelmiş olanlarında göstermeği denedik. Bunda muvaffak olduysak, bu küçük eserimiz, bundan evvelki denemelere nazaran daha etraflı bir tetkik sayılabilir. Bununla beraber, büyük şair Pir Sultan'ın mufassal ve müsbet bir biyografisini veremediğimizi itiraf ederiz. Halk şairleri mevzuu üzerinde çalışanlar, bu sahadaki biyografi tetkiklerinin ne kadar verimsiz ve nankör olduğunu takdir ederler.

Bu kitabı arkadaşım Abdülbâki Gölpınarlı ile beraber meydana getirdik. Onun Bektaşî - Alevî edebiyatına ve ananelerine dair zengin bilgisi ve bol notları olmasaydı, benim şifahî kaynaklardan topladığım malzemeyi kıymetlendirmem imkânsız kalırdı. Burada arkadaşımla, ayrı ayrı yazdığımız fasıllar I, II, III, IV'üncü fasıllarla lûgatçedir. II'nci fasılla lügatçe Abdülbâki Gölpınarlı'nın, I, III ve IV'üncü fasıllar da benim kalemimden çıkmıştır. Geri kalan kısımlarda emeğimiz ortaktır.

Şiirlerin nüsha farklarını notlarda pek nadir hallerde gösterdik. Halk şairleri metinlerinin neşrinde, en doğru şekli tespit ettikten sonra, buna pek lüzum yoktur kanaatindeyiz. Çünkü, kaynaklar ya şifahîdir, yahut da çok tahriflere uğramış, oldukça yeni mecmualarda bozuk şekiller altında karşımıza çıkan yazılı metinlerdir. Biz ancak bazı mühim varyantları gösterdik. Bundan başka, her manzumenin, müteaddit varyantları varsa, bu varyantları birbiriyle tamamlamayı ve metinlerin, yazma olsun, basma olsun, şifahî olsun kaynaklarını, her manzumenin altında kısaltma işaretleriyle göstermeyi ihmal etmedik.

Halk şairlerine ait metinler neşredilirken çok defa takip edilen kötü bir usulden yahut da, daha doğru bir tabirle, gösterilen ihmalden bahsetmeden geçemeyeceğim. Ekseriyetle bu mevzudaki neşirlerde, metinleri kıymetlendirecek, ilmî çalışmalar için istifadeli hale koyacak notlar ve izahlar, hattâ bir küçük lügatçe ilâvesi zahmetine katlanılmıyor. Biz Pir Sultan Abdal hakkındaki bu tetkikimizde, halk şairlerine ait metinler ve tetkikler neşri hususunda bir zamanlar Türkiyat Enstitüsü neşriyatında yerleşmiş olan iyi ananeyi yeniden canlandırmak istedik.

İstanbul, 29 Temmuz 1942 *Pertev Naili BORATAV*

ÖNSÖZ (1991)

1943'te kitabımızın ilk baskısı yapıldığı zaman Pir Sultan Abdal üzerine tek yapıt Sadettin Nüzhet (Ergun)un "XVII'nci asır saz şairlerinden Pir Sultan Abdal" (Türkiyat Enstitüsü yayını, İstanbul 1929) idi. Orada, 21 sahifelik bir girişle 105 metin yayınlanmıştı. Biz, onun yayınladığı metinlere, daha sonra dağınık yerlerde çıkmış olanlarla yazılı, sözlü kaynaklardan derlediklerimizi de ekleyerek bu sayıyı 133'e çıkarmıştık. Kitabımızın şu yeni baskısında bunlara daha sonra derlenmiş -yayınlanmış, ya da yayınlanmamış- metinlerden seçmeler de eklendi.

1943'ten beri Pir Sultan Abdal üzerine yapılmış yayınlarına sayısı oldukça yüksektir. Bunlardan bir bölüğü bizim kitabımızda derlenmiş metinlerin ve varılan sonuçların tekrarı, bir bölüğü ise yeni metinlerle yeni araştırma ürürleridir; bunların tam dökümünü, Asım Bezirci'nin "Pir Sultan"ında (İstanbul, Say yayını, 1986) bulacaklardır okuyucular. O kitabın inceleme bölümünde, Pir Sultan'ın gerçek kişiliği ve efsanelik yönü üzerinde de uzun uzun duruluyor. Bizim kitabımızın ilk baskısında da -özellikle Abdülbâki Gölpınarlı'nın kaleminden çıkmış olan bölümde- bunlar tartışılmıştı. Ben burada yeniden bu konuya dönecek değilim; yalnız şu kadarını söylemekle yetineceğim: Köroğlu, Kerem, Âşık Garip gibi, Pir Sultan da edebiyat tarihinin, örneğin, Dertli, Bayburtlu Zihnî, Âşık Veysel gibi halk şairleri için uyguladığı yöntemle incelenemez. Onun menkabeleri ve şiirleri, gerçi, Köroğlu, ya da Kerem'inkiler gibi bir hikâye bütününe dönüşmemiş, doğumundan ölümüne, yaşamının çeşitli safhaları, onun öz malı olan, ya da ona mal edilen şiirlerle çerçelenen bir "hikâye" biçimini alamamıştır. Bu olguyu, onun yurdu olan ve geleneğinin diri kaldığı Sivas bölgesinin Kars, Erzurum, Azerbaycan toprakları gibi, halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği -"hikâye"leri yaratan ve yayan âşık hikâyeci- geleneğinin bütün şartlarına sahip olmaması ile açıklayabiliriz. Ama, Pir Sultan'ın yaşamı da, tıpkı Kerem, ya da Köroğlu'nunki gibi, gerçekle gerçek-dışının karması, ama çoğu kez birbirinden kopuk bir olaylar dizisi biçimine girmiş; öz malı olan şiirlerle ona mal edilenler birbirinden ayırd edilemez olmuştur. Bu bakıma, ben de İlhan Başgöz'le rahmetli Sabahattin Eyüboğlu'nun bu konuda vardıkları yargıya katılarak Pir Sultan adını taşıyan şiirleri, o adın sahibi bir tek şairin değil, "Pir Sultan geleneği"nin yaratmaları diye nitelemeyi yerinde buluyorum. Başka bir örnekle bu tutumu açıklayayım: Eskiden Köroğlu sadece

bir hikâyenin kahramanı olarak bilinir ve maceraları anlatılırken onun, ya da hikâyenin öteki kişilerinin ağzından türküler de sıralanırdı. Sonra, Osmanlı tarihinin belli bir döneminde (XVI'ncı yüzyıl sonlarında)ki olaylara tanıklık etmiş bir halk şairi Köroğlu'nun şiirleri bulundu. Daha sonra, o zamana kadar sadece bir hikâye kahramanı olan ve gerçekten yaşamış olduğu bilinmeyen eşkıya Köroğlu'nun XVI'ncı yüzyıl sonu Celâlî hareketlerine katılmış bir kişi olduğunu belirten Arşiv belgeleri bulundu. Bu bir sıra buluşlar bizi Köroğlu hikâyesinin baş kahramanı ile halk şairi Köroğlu'nun aynı kişi olabileceği sonucuna götürür. "Olabileceği" diyerek bu yargının kesin olamayacağını vurgulamak istiyorum. Öte yandan, hikâyenin Anadolu'da ve Anadolu dışındaki zengin çeşitlenmelerinde Köroğlu'nun adını taşıyan şiirlerin tümü XVI'ncı yüzyıl sonlarında yaşamış halk şairi Köroğlu'nundur diye kestirip atamayacağımız da bir gerçektir. Aynı yargıyı Pir Sultan için de verebiliriz. Gerçek, yaşamış bir kişi olarak niteleyebileceğimiz bir Pir Sultan yanında menkabelere mal edilmiş bir Pir Sultan vardır.

Sözümü bitirirken, bir kaçının adlarını yerinde andığım ve bana, 1939 yılının Temmuz ayında köylerinde geçirdiğim günlerde unutulmaz saatler yaşatmış olan Banazlı Pir Sultan hemşerilerinden ve de başta Abdülbâki Gölpınarlı olmak üzere, Pir Sultan'ı, şiirleriyle, menkabeleriyle bilim dünyasına ve okuyucu çevrelerine iletmekte katkıları olmuş derleyici ve araştırmacılardan, dünyamızı terk edip gitmiş olanları rahmetle anmak, yaşamlarını sürdürenlere içten selâm ve sevgilerimi iletmek isterim.

Kitabımızın bu baskısının eklemelerle tamamlanıp düzenlenmesinde büyük emeği geçmiş olan M. Sabri Koz dostuma da can u yürekten teşekkürlerimi bir kere daha bildirmek isterim.

Ivry, 21 Aralık 1990 — *Pertev Naili BORATAV*

BİRİNCİ BÖLÜM

Pir Sultan'ın Zamanına, Hayatına Dair Notlar
ve
Menkabeleri

I

PİR SULTAN ABDAL HAKKINDA YAPILAN TETKİKLERİN VE NEŞREDİLMİŞ METİNLERİN BİBLİYOGRAFYASI

BASILMAMIŞ METİNLER - KISALTMALAR

Tetkikler ve basılmış metinler

1- D.R.: Derviş Ruhullah. Bektaşî nefesleri. İstanbul, Kütübhâne-i Sûdî, 1340. - Burada-Pir Sultan'ın 8 nefesi neşredilmiştir.

2- B.A.: Besim Atalay. Bektaşîlik ve edebiyatı. İstanbul, Matbaa-i Âmire 1340. - Bu kitapta şairin 17 nefesi vardır.

3- F.K.: Fuad Köprülü. Pir Sultan Abdal. Hayat Mecmuası, 64. - Pir Sultan'ın zamanını, Hızır Paşa ile münasebetini, Kızılbaşların isyan hareketleriyle ilgisini tespit eden iki manzumesini bu makalede buluruz.

4- SN.E., I.: Sadettin Nüzhet (Ergun). XVII'nci asır saz şairlerinden Pir Sultan Abdal. (Türkiyat Enstitüsü, Türk saz şairlerine ait metinler ve tetkikler serisi, III). İstanbul 1929. - Bu kitap Pir Sultan hakkında biricik mufassal tetkiktir. Şairin hayatı, şahsiyeti, eserleri hakkında 21 sahifelik bir mukaddime ile 105 şiirini ve 6 nefesin bestesini ihtiva ediyor.

5- S.N.E. II.: Sadettin Nüzhet (Ergun). Bektaşî şairleri. İstanbul, Devlet M. 1930. - Burada Pir Sultan'ın 6 şiiri neşredilmiştir.

6- M.Ş. 1, 2, 3.: M. Şakir (Ülkü taşır). Pir Sultan Abdal'ın basılmamış üç nefesi:

1. Bartın gazetesi, sayı 579 ve sonrası.
2. Azerbaycan Yurt Bilgisi mecmuası. Yıl 2, sayı 14, Şubat 1933.
3. Halk Bilgisi Haberleri, yıl 8, sayı 89 - 90, Mart-Nisan 1939.

7- V.LS. I.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. - Bartın gazetesinin 578 - 608 sayıları arasındaki kısmını görebildiğim bu makaleler serisinin, gazetenin 581 ve 588 inci sayılarındaki parçalarında Pir Sultan'ın iki nefesi dercedilmiştir.

8- V.LS. II.: Vahit Lütfü Salcı. Pir Sultan'ın nefesleri. Halk bilgisi Haberleri, c. III, sayı 36. 15 Mayıs 1934. V.LS. kısa bir mukaddemeden sonra Pir Sultan'ın 9 nefesini neşrediyor.

Mukaddemede söylediğine göre kendisinde Pir Sultan'a ait olduğu muhakkak olan 723 tane nefes vardır.

9- V.LS. III.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. - Yeni Türk mecmuası, sayı 81, Eylül 1939. - Burada muharrir Kızılbaşlık ve Kızılbaşlar hakkında malûmat veriyor ve Pir Sultan'ın bir şiirini neşrediyor. Yıldız Dağı'ndan bahseden bu şiir münasebetiyle V.LS. şairin Yıldızeli'li olması ihtimalini kuvvetsiz bulduğunu söylüyor ve bu meselenin tetkikini Pir Sultan'a ait neşretmek istediği esere bırakıyor; neşrettiği şiirle ilgili bir menkabe kaydeden muharrir bu şiirin ayinlerde okunduğunu ilâve ediyor.

10- V.LS. IV Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. Yeni Türk mecmuası, sayı 84, birinci kânun 1939. - Burada Pir Sultan'ın bir şiiri neşredilmiştir. Bu şiir, yukarda No: 7'de gösterdiğimiz, Bartın gazetesi, sayı 581'de de dercedilmiştir.

11- V.LS. V.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. - Halk Bilgisi Haberleri, Yıl 9, sayı 102. Bu makale, yukarıda No: 9'da bahsettiğimiz makalenin aynıdır.

12- V.LS. VI.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. Halk Bilgisi Haberleri, yıl 9, sayı 104, Haziran 1940. - Bu makale, yukarıda No: 10'da bahsettiğimiz makalenin aynıdır.

13- V.LS. VII.: Vahit Lütfü Salcı. Kızılbaş şairleri. Halk Bilgisi Haberleri, yıl 9, sayı 105, Temmuz 1940. - Bu makale, yukarıda No: 7'de gösterdiğimiz, Bartın gazetesi, sayı 588'de de çıkmıştır.

14- V.LS. VIII.: Vahit Lütfi Salcı. Pir Sultan'ın bir nefesine ait beste. Müzik Mecmuası.

15- İ.K.: Bektaşî nefesleri, güfteler ve besteler, İstanbul Konservatuarı neşriyatından. İstanbul 1933, 2 cüz, 102 sahife. - Burada neşredilen 87 nefes içinde Pir Sultan'ın manzumeleri de vardır.

16- N.K.A. I.: Naci Kum Atabeyli. Anadolu'nun norm ve sürcekleri ile ilgili notlar. XVIII' inci Beynelmilel Antropoloji ve Prehistorik Arkeoloji Kongresi Tebliğler Kitabı, Türkçe kısım, s. 340 - 396. Ankara 1934. - Burada Pir Sultan'ın "Yıldız Dağı" şiiri dercedilmiştir (s. 394).

17- N.K.A. II.: Naci Kum Atabeyli. Antalya Tahtacılarına dair notlar. Türk Tarih, Arkeolog ya, Etnografya Dergisi, sayı IV, 1940. s. 203 - 212. - Burada Pir Sultan'ın bir şiiri neşredilmiştir.

18- P.N.B.: Pertev Naili Boratav. Pir Sultan Abdal. Ülkü, sayı 89; c. XV, Temmuz 1940. Bu makalede, Pir Sultan'ın menkıbelerinden bahsedilmiş ve bilhassa sanatının tahlili yapılmıştır.

Metinler ve menkabeler için sözlü ve yazılı basılmamış kaynaklar

a- Yazılı kaynaklar:

19- Ü.K. c: Üniversite kütüphanesi, Edebiyat yazmaları, T. 1034 No. daki cönk.

20- R.Y c: Kitapçı Raif Yelkenci'deki cönk.

21- M.E.B.A.: Menakıp ül-Esrâr Behçet'ül-Ahrâr.

22- Ks, c: Abdülbâki Gölpınarlı'nın Kayseri'de tetkik ettiği cönk.

23- ABG, C: Abdülbâki Gölpınarlı'daki mecmua ve cönkler.

24- A. İz, c.: Şarkışlalı Âşık Ali İzzet Özkal'ın taradığı mecmualar:

A. iz, c. I.: Şarkışla'nın İğdiş köyünden Muharrem'e ait mecmua.

A. İz, c. II.: Malatya'nın Şeyh Hasan köyünden Hasan Çamur'a ait mecmua.

A. İz, c. III.: Hamdı Hoca'ya ait mecmua.

b- Sözlü kaynaklar:

25- A. İz.: Âşık Ali İzzet Özkan (Şarkışla, öyük köyü).

26- Ah H.B.: Şarkışla'nın öyük köyünden Ahi oğlu Hamdi Baran.

27- Bz,: Banaz (Sivas, Yıldızeli)lıların şifahî rivayetleri.

28- Bdc: Badıcivan (Erzurum, Hasankale)lıların şifahî rivayetleri.

29- Âşık Ali İzzet Özkan'a şiirler ve rivayetler veren muhtelif şahıslar:

A. İz, I.: Gölhisar'ın İskender Şeyh köyünden Molla Dursun oğlu Duran.

A. İz, II.: Şarkışla'nın Öyük köyünden Ahi oğlu Mehmet Ağa.

A. İz, III.: Yozgatlı Bektaş.

A. İz, IV.: Sivri Alanlı Âşık İbrahim.

A. İz, V.: Yozgat'ın Kırık Sofu köyünden Murtaza Ağa.

A. İz, VI.: Şarkışla, Ortaköy, Ali Baba.

A. İz, VII.: Şarkışla, Alaçayır, Banaz oğlu Vahap.

A. İz, VIII Şarkışla. Alakese köyü, Alışan Ağa.

A. İz, IX.: Şarkışla, Öyük köyü, Ahmet oğlu Musa Özkan.

A. İz, X.: Şarkışla, Öyük köyü, Ahi oğlu Seyid Ağa.

A. İz, XI.: Şarkışla, Sivri Alan, Âşık Veysel.

A. iz, XII.: Şarkışla, Alaçayır, Banaz oğlu Veli Ağa.

A. iz, XIII.: Şarkışla, Öyük, Âşık Sabri.

A. iz, XIV.: Divrikli Osman.

A. İz, XV.: Şarkışla, Kavak köyü, Haydar Ağa.

A. İz, XVI.: İstanbul'da, Divrik'in Kemhu köyünden Erze'de Sönmez.

A. İz, XVII.: Divrik'in Kale köyünden Hüseyin Efendi.

A. İz, XVIII.: Şarkışla. Ortaköy, Kara Âşık oğlu Mustafa.

A. iz, XIX.: Çorumlu Halil.

A. İz, XX.: Ankara'da Divrikli Abdullah.

A. iz, XXI.: Şarkışla, Kürt Arap - Osman köyü, İsmail oğlu Hüseyin Gürsoy.

A. iz, XXII.: Ankara'da Maraşlı İsmail Efendi.

30- DKHM. Arş.: Ankara Devlet Konservatuarı Halk Müziği Arşivi.

II

PİR SULTAN ABDAL'IN HAYATI, ZAMANI VE ANADOLU'DA ALEVÎLİK HAKKINDA NOTLAR

İran'da bir şiî Türkmen saltanatı kuran Şah İsmail (Hatâyî), ecdadı olan Erdebil Sofîlerinin ve bilhassa atası Seyyid İshak Safiyyeddin-i Erdebilî'nin nüfuzuna dayanmış, İran, Azerbaycan, Anadolu, hattâ Rumeli'deki Alevî-Kızılbaş zümre tarafından gerek kendisi, gerek kendisinden sonra İran hattını işgal eden ahfadı meşru Şah addedilmiş, hattâ "yıllarcadır beklenen Şah'ın gelmekte olduğu" propaganda edilerek bunlara adetâ Mehdî payesi verilmiştir[1] Safevîler İran'da "İsnâ' 'aşerî-Ca'ferî" mezhebinin

---

[1] Bizde (A. B. G.) bulunan ve maymun yılına müsadif 1079 hicrîde Acarlu kabilesi Beyi Selmân Aka-yı Bey'in oğlu için "Türab-ı kudûm-ı Emîrül-Mü'minin Muhammed Bakır ibn Muhammedî" tarafından yazılan Fuzûlî divânının baş tarafında "Nâsihatnâme-i Mürşid-i Kâmil ibn Ârifîn Sultan Şâh Safî aleyh-is-selâm" başlıklı ve mefâ'îlün mefâ'îlün fa'ûlün" vezninde 74 beyitlik mesnevî tarzında bir şiir vardır. Sonunda "temmet bil hayr tamâm şüd nâsihatnâme-i Sultan Hatâyî kuddise sırruh ul-azîz" yazısı var. Bu mesnevî "Hatâyî" mahlasını taşımaktadır ve Şah İsmail'e aittir, sofîlik erkânından bahsetmektedir. Mesnevînin başındaki "aleyh-is-selâm" sözü, Şah İsmail'e ve ceddine verilen ehemmiyeti gösterir. "Menâkıb ül-esrâr Behçet'ül-ahrâr" adlı eserde Şah Tahmasb'ın, Peygambere kadar şeceresi yazılı olduğu gibi ayrıca Şah Tahmasb hakkında bir de uzun medhiye vardır. Hatâyî'ye isnat edilen, fakat Tahmasb'ın zamanında yazıldığı bu medhiyeden anlaşılan mezkûr eser Alevîlerce "Büyük Buyruk" ve "İmam Ca'fer Buyruğu" diye anılır ve sofîlik erkânından, sofîlik ananelerinden bahseder. Ayrıca "Dergâh-ı âlîde Seyyid Abdülbâkî Efendi Hazretleri Evliyaya muhip olan mü'minlere gönderdiği mektuptur" başlıklı ve aşağı yukarı yirmi sekiz sahifeden ibaret olan bir buyruk daha vardır ki Alevîlerce "Küçük Buyruk" diye andır. Bu eserin baş tarafında Seyyid Abdülbâkî, yıllarca beklenen Şâh'ın gelmekte olduğunu söylüyor. Bu Buyrukta Alevîlik erkânı ve yapılan suçların cezaları yazılıdır. Her cezaya mukabil muayyen bir miktarda alınan Halife hakkı, Şah Safî Ocağına aittir, yani İran Şahı'nın hakkıdır. Anadolu ve Rumeli'deki Alevî-Kızılbaş'ların İran'a ve Safevî hanedanına merbutiyeti asırlarca sürmüş, zaman zaman isyanlar zuhur etmiş, bütün şiddetli hareketlere rağmen İran'dan Anadolu'ya Halifeler gelip gitmiş, Alevîlerce ve Devletçe "Yukarı Diyar, 'Yukarı Cânib' denen İran'a Anadolu'dan sadakalar, nezir ve niyazlar akmıştır. Bu hususta merhum Ahmet Refik'in "On altıncı asırda Rafızîlik ve Bektaşîlik" adlı eserine bakınız (İstanbul, 1932, s. 5, 7 11 ve 29, 31, 50, 52,

53'üncü vesikalar, s. 26, 27 - 28, 37, 39 - 41). İran'ın mağlûp oluşu bile bu bağlılığı zayıflatmamış, bilâkis intikam arzularını kuvvetlendirmiştir. Pir Ali adlı Kızılbaş şairinin şu nefesine bakınız:

Osmanlu yanına kalır mı sandın
Nice intikamlar alınsa gerek
Mehdî çıkar ise nic'olur hâlin
Heybetli küsleri çalınsa gerek.

Gazi Mehdî bir gün Uruma çıkar
Yezid kalesini hem burcun yıkar
On iki İmam'ın sancağın çeker
Kırmızı tâc ile salınsa gerek.

Sanma ki Osmanlu yanına kalır
Tanrının arslanı Şah oğlu gelir
Darb ile elinden tahtını alır
Harabende erkân sürülse gerek.

Yezid göze almış ol güzel Şahı
Muhammed Ali'dir anın yardağı
Ali'm dünyaya gelirse bir dağı
İşiden Yezidler yerinse gerek.

Bir gün bu dünyanın sahibi gelir
On iki İmam 'm hakkını alır
Yezidler aradan hep telef olur
Mü'minlerin hali sorulsa gerek.

Pir Ali *der Mehdî ciğer yanığ*
Kırmızıdır donu yeşil sancağı
Düzelim koşalım bahçeyi bağı
Yezidler aradan sürülse gerek.

(A B G. c.)

İskender Münşî'nin "Tarih-i âlem ârây-ı Abbasî" adlı İran tarihinde, Şah Tahmasb'ın "Mehdî" olarak kabul edildiğine ve buna inanmış "Kalenderân" taifesini, bu kanaatlerinden Şah'ın kendinin bile vazgeçiremediğine dair bir kayıt vardır: "962 senesi şuhûrunda Kalenderân-ı bî ser ü pâ ve lûtiyân-ı (?لوتيان) kalender nümâdan bir taife yaylak Surluk Sultaniye (يايلاق سورلوق سلطانيه) de huzur-u Şâh'a gelüp hüsn-ü i'tikad ve hulûs-u kalb ü nihadî iddia zımnında kendülerden bed i'tikad cilveger-î manıssa-i zuhur ve ol hazret hakkında Meh-dî'dir deyü mürtekib-i kizb ü zûr olup nice ekavîl-i bengiyâne temhîd-i mukad-demât-ı ebâtîl eylediler ve Hazret-i Şâh-ı valâ câh delâil-i katı'a ile mezburları ol akîdeden döndürüp ilzama ikdam eyledikçe kalenderân-ı mezbûrânın mübalâğaları reside-i serhadd-i ifrat oldu. Âhir ül-emr emr-i Şâhî ile ol gürûh-u lüâmı (?لئامی) makam-ı siyasete götürüp içlerinden birisinin başını darb-ı tokmak ile küfte ve diyâr-ı ademe refte eylediler ve sairleri ol hâle nazır ve nigerân iken yine zehanlarından kelimat-ı lâ tâil cereyan edüp ol akîde-i fâsideden rücû' eylemediler, tâ ki kalenderân-ı bengiyândan kırk nefer zikrolunduğu üzre darb-ı tokmak ile siyaset ve ol tarik ile dâr-ı cezaya nakl ü hareket eylediler." (Tarih-i âlem ârây-ı Abbasî'nin türkçe tercümesi; mütercimi Muhammed Nebîh; bu tercüme Nevşehirli İbrahim Paşa'nın sadrazamlığı zamanında yapılmıştır. İstanbul İnkılâp Kütüphanesi, M. Cevdet yazmaları, Nı. 57; var. 118 a; "Vakayi-i mütenevvia-i eyyâm-

mürevvici sayılırken yine İran'da "Goranlar", Anadolu'da "Alevîler" denen ve hemen hepsi Erdebil sofilerine uymuş bulunduklarından umumî olarak "Sofîyân, Sofî, Sofîler" diye anılan "Şiî - Bâtınî, Ali-Allahî" zümre tarafından serçeşme ve pir tanınmışlardı[2] Bu kanaati meydana getiren propagandanın en mühim unsuru, başta Hatâyî olmak üzere Alevî-Kızılbaş şairlerin halka öz dilleriyle hitap etmeleri, gâh talimî, gâh lirik şiirlerinin yayılması, Buyruk denen ve mezhebin esas inanışlarıyla amel tarzlarını ve ananelerini gösteren ve halk diliyle yazılmış olan mensur kitapların elden ele gezmesiydi. Esasen XV-XVI'ncı asırdan önce, hattâ daha XIII'üncü asırdan itibaren Yunus Emre, Said Emre, Âşık Paşa, Yûnus ve Âşık Paşa mensupları, bilâhare Hacı Bayram-ı Veli, Eşrefoğlu ve Bektâşîlerden Kaygusuz Abdal, ekseriyetle hece vezniyle ve sade dille şiirler yazmışlar, bunların bir kısmı da yine sade, fakat mensur risaleler meydana getirmişlerdi[3] Bu suretle halka hitap eden sofiyane şiirler, yahut sade ve basit risaleler yazılması bir çığır haline gelmişti. Aynı yoldan yürüyen Şah İsmail ve mensupları bâtınî inanışın şiirini ve heyecanını yaratmışlar, nefesleri bütün halk arasında yayılmağa başlamıştı.

Alevî - Kızılbaşlar yedi tane büyük şair tanırlar: Nesimî, Fuzûlî, Hatâyî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Yemînî, Virânî.

Nesimî, dili klâsik ve mezhebi hurufî olmakla beraber Alevî-Bektaşîler tarafından benimsenmiştir. Bektaşîlik'in muhtelif inanışlardan meydana geldiği ve nihayet hurufîliğin de Alevî-Bektaşîlik'te esas inanışlardan biri olduğu düşünülürse, bunun aslı anlaşılır. Fuzûlî henüz lâyıkıyla tetkik edilmemiştir. Ancak Bektaşîler bu şairi kendilerinden sayarlar, hattâ Abdülmü'min Dede isminde birinin dervişi olan Fuzûlî'nin Kerbelâ Bektaşî tekkesinde çirağcılık ettiğini söylerler. Bunun katiyen aslı olmamakla beraber Fuzûlî'nin Alevî-Bektaşîler tarafından benimsendiğini göstermek itibariyle dikkate değer. Ancak Fuzûlî'nin tam bir şiî-isnâ aşerî olduğu, tasavvufu, âşıkane bir eda ile, bilhassa

---

ı ferhunde encam" başlıklı ve Şah Tahmasb'ın saltanatı zamanına ait vakalar arasında).

2 Şah İsmail'in atası Şeyh Cüneyd Anadolu'ya gelmiş, Konya, Halep, Canik ve Trabzon'da bulunmuş. Rumeli'den Bedreddin Sofîleri kendisine uymuştur. Daha XV'inci asırda Anadolu'dan Erdebil Sofîlerine tâbi olan halk, ziyaret için Erdebil'e, Erdebil Sofîlerine gidiyorlar; kendilerine niçin Hacca gitmedikleri sorulurca "biz diriye varırız, ölüye varmayız" diye cevap veriyorlardı (Âşık Paşazade Tarihi, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1332, s. 264 - 269).

3 Hacı Bayram-ı Veli'ye nisbet edilen küçük bir mensur risale vardır. Eşrefoğlu'nun "Müzekki'n-nüfûs" adlı mensur risalesi pek meşhurdur. Kaygusuz Abdal'ın "Budalanâme" diye meşhur risalesiyle "Mağlatanâme"si ve diğer bazı mensur makalâtı vardır.

"Leylâ ve Mecnun"da tam bir kudretle ifade ettiği, nihayet bu şairde bazı batınî temayüllerin, hattâ hurufîlik izlerinin, belirsiz olmakla beraber, mevcudiyeti muhakkaktır[4] Yedi şairden Hatâyî, Pir Sultan, Kul Himmet, Yemînî ve Virânî ise tam batınîdirler. İran'da şiî-ca'ferî mezhebinin mürevvici olan İsmail Safevî, Ali-allahî zümre arasında Ali oğlu ve Pir'dir. Pir Sultan ve Kul Himmet ise nefesleri asırlarca Bektaşî-Kızılbaşlar tarafından söylenegelmiş iki kudretli batınî halk şairidir. "Faziletnâme" sahibi ve Otman Baba tarikatına mensup Yemînî[5] ile tam bir ali-allahî ve hurûfî olan Virânî'nin[6] batınîliğinde de hiç şüphe yoktur. Alevî - Kızılbaşlar, mezhepleri gibi muhtelif zümrelere mensup, fakat inanış bakımından batınî ve binaenaleyh aynı akideye sahip olan bu şairlerin her nefesini "Düvazde İmam"[7] sayarlar. Klâsik edebiyatın iki kudretli şairi olan Nesimî ve Fuzûlî'yi bir tarafa bırakalım.

---

4 Fuzulî'de batınîliğe ait temayüller için "Azerbaycan Yurt Bilgisi" Mecmuasının 8 - 9 uncu sayısındaki makalemize bakınız.

5 Yemînî'nin hurûfîliği "Faziletname"nin birçok yerlerinde apaçık görünür Otman Baba tarikatından Akyazılı'ya mensubiyeti şu beyitlerden anlaşılıyor:

Sekiz yüz yetmişe varınca hicret
Cihana gün gibi doğdu kudret
İyan etti vilâyet nurun ol mâh
Hemen kendisi idi Hazret-i Şah

Sekiz yüz seksen üç olunca hicret
Dem-i fâniden o Şah etti rihlet
Hüsam Şah idi ismiyle o sultan
Ganî Baba der idi bazı insan
Nişan u kisveti seb'al mesânî
Yerine Kutb İbrahîm-i sânî
Resulün hicretinden anla âhir
Dokuz yüz bir içinde oldu zahir
Adı Akyazılı Sultân'dır Kutb
Ki şimdi âleme ol candır Kutb.

(Faziletname, İstanbul 1327. Ahmet Hızır tab'ı, s. 83)

Yemînî kitabını 925 hicrîde yazmıştır:

Ali'nin hicretinden ba'de bil gil
Dokuz yüzden dahi yigirmi beş yıl
Çü nazma geldi bu fazi u keramet
Muhammed Mustafa'ya bin salâvât

(Aynı tab', s. 288)

Virânî'nin hurufîliğe ait bir küçük risalesi vardır. Ayrıca büyük bir divanı da olan bu şairin risalesi bir kaç kere basılmış ve bir basımda risalesinin sonuna şiirlerinden pek az bir miktarı da alınmıştır.

İçinde On iki İmam'ın adı geçen şiirlere "Düvazde İmam", Alevîlerin tabirince "Düvazımam" derler. Bu şiirler söylenirken Alevîler'in erkekleri diz çökerler, kadınları ayağa kalkarlar.

Yemînî'nin hece ile, hattâ Faziletnâme'den başka aruzla yazılmış bir şiirine rastlamadık. Virânî'nin koskoca divanı da baştan başa aruzdur; yalnız tekkelerde hece ile bir iki nefesi söylenirdi; eğer o nefesler hakikaten Virânî'nin ise arada bir heceyi de kullanmış demektir. Aynı zamanda gerek Yemînî gerek Viranı, ancak divan şairlerinin orta dereceden aşağı şairleriyle mukayese edilebilecek derecede şairlerdir ve sanırız ki bu mukayese neticesinde de haklarında müspet bir kanaat sahibi olamayız. Şu halde bu yedi şairden elimizde Hatâyî, Pir Sultan ve Kul Himmet kalır. Hatâyî yalnız asrının değil, bütün bektaşi-kızılbaş edebiyatının didaktik sahada en kudretli bir şairidir Pir Sultan'la Kul Himmet'i de bu edebiyatın lirik iki büyük şairi olarak takdim etmekte hiç tereddüt etmeyiz.

Pir Sultan hakkında şimdiye kadar toplu malumat veren ve Pir Sultan'a ait şiirleri toplayan bir tek kitap neşredilmiştir; o da Sadettin Nüzhet Ergun'un "Pir Sultan Abdal" adlı kitabıdır. Ancak bu kitapta, Alevî-Kızılbaşlarca adetâ bir destan sahibi olan Pir Sultan Abdal'a ait pek az malûmat verilmiş, hakkındaki menkabeler tespit edilmemiş ve şiirleri çok muahhar mecmualardan toplanmış, toplanan şiirler de eda ve üslûp bakımından isabetli bir intikadla ayrılmamıştır. Hattâ Sadettin Nüzhet Ergun, Menâkıb ül-esrâr Behçet'ül-ahrâr" adlı mühim eserde Hatâyî'nin ve bazı kızılbaş şairlerinin kıymet itibariyle oldukça ehemmiyetli hecâî şiirleri münderiçtir" dediği halde (s. 5) Şah Tahmasb zamanında yazıldığı, içinde Şah Tahmasb'a bir medhiyenin bulunmasıyla muhakkak ve sabit olan bu eseri görmemiştir. Eğer görseydi, şüphe yok ki bu kitapta Pir Sultan'a ait olarak mukayyet bulunan nefesleri eserine alacaktı.

Biz bu kudretli şair hakkında bildiklerimizi yazacak ve katiyete yakın bir ihtimalle Pir Sultan'a ait olduğunu sandığımız şiirlerini bir araya toplayacağız. Ancak bu arada, yukarıda söylediğimiz gibi, Pir Sultan hakkında çıkan tek kitap olduğu için. Sadettin Nüzhet Ergun'un kitabına müracaatımız ve iktiza ettikçe bu kitaptaki malûmatın bir kısmını tahlil ve tenkit etmemiz pek tabiîdir.

Sadettin Nüzhet Ergun'un dediği gibi bu çeşit şiirleri, bilhassa Pir Sultan gibi, şiirleri toplanmamış, neşredilmemiş, kulaktan kulağa, ağızdan ağıza yayılmış, fakat bütün bir zümrece benimsenmiş bir şairin şiirlerini katiyetle ayırıp tespit etmek çok müşkildir Bir mecmuada Pir Sultan adına mukayyet bir şiir, diğer bir mecmuada Hatâyî'ye, yahut diğer bir şaire atfen kayde-

dilmiştir. (Sadettin Nüzhet, Pir Sultan Abdal, s. 6 - 10). Bu karışıklığın sebepleri bizce şunlardır:

1. Bir şiir hafızadadır. Fakat hafızadan hafızaya, ağızdan ağıza intikal ederken birçok yerleri bozula gelmiştir Bu suretle şive, lehçe tamamıyla söyleyene ve söylenen yere göre değişir. Hattâ bazen mısralarla dörtlükler bile değişerek bir şiirin mısraları, dörtlükleri diğer bir şiire karışır. Bektaşî-Kızılbaşlarca "şah beyt" denen ve şairin adını taşıyan beyit unutulur Biri söyleyen şairin adını "Pir Sultan" diye anarken, diğer birisi "Hatâyî" diye anmağa başlar. Okuma, yazma bilen ve mecmua tertibine meraklı olanların bir kısmı "Pir Sultan" bir kısmı da "Hatâyî" adını kaydeder. Bu suretle hem asıl şairin kim olduğu katiyetle bilinemez, hem de şiir bozuk bir hale gelir.

2. Şairlerin mahlasları, adları aynıdır, yahut birbirine pek benzer, yahut da birisine verilen lâkap, o birine de verilir. Yûnus Emre ile diğer Yûnus'ların, Kaygusuz Abdal'la Melâmî Kaygusuz'un şiirlerini birinci sebeple Abdal Musa Sultan, Balım Sultan... gibi şairlerin şiirleri de ikinci sebeple karışmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli'ye "Pir Sultan" da dendiği için Pir Sultan'ın bâzı şiirlerini bâzı mecmualarda Hacı Bektaş namına mukayyet gördük, keza Melâmî kutbu Oğlan Şeyh'e zamanında "Çelebi Şeyh" dendiği gibi, Cemal-i Aksarâyî'ye de "Çelebi Halife" dendiğinden Halveti Cemaleddin-i Aksarâyî'nin bâzı şiirlerini Oğlan Şeyh namına kaydedenler bulunmuştur.

3. Bir nefesten hatırda birkaç dörtlük kalmıştır. Herhangi bir şair bunu tamamlar ve son dörtlükte eski şairlerden birinin adını anar. Bu, az olmakla beraber vâkidir. Bektaşi tekkelerinde buna şahit olduk.

4. Herhangi bir şair menkıbesi teşekkül eden eski bir Veli namına bir şiir yazar. Şiiri onun ağzından yazdığı gibi son beyit veya dörtlükte de onun mahlasını kullanır. Eğer menkıbe sahibi de şairse bu suretle şiirlerine bir şiir daha ilâve edilmiş olur. Mersiye kitaplarında "lisan-ı hâl" denen ve Kerbelâ vakasında hazır bulunanların ağzından yazılmış şiirler bunun en canlı misalleridir. "Ağlamaz" redifli bir gazelde Nesimî nasıl yüzüldüğünü uzun uzadıya anlatmaktadır. Üslûbu ve edayı bir tarafa bırakalım, bu gazelin Nesimî'ye ait olmadığı muhakkaktır. Fakat Nesimî'nin olarak hâlâ okunmakta ve söylenmektedir.

5. Halk bâzı garip, hattâ müstehcen, vezni, kafiyesi bozuk, yahut düzgün şiirleri, tekerlemeleri, hülâsa uydurma şeyleri, büyüklere atfeder. Fuzûlî'ye, Nedim'e, Nâbî'ye, Namık Kemal'e

isnat edilen ve hikâyeleri de uydurulan böyle garip şiirler hâlâ halk arasında söylenip durmaktadır.

Bütün bu sebepler yüzünden, bilhassa menkıbe sahibi ve bir zümre tarafından benimsenmiş olan Pir Sultan'ın hakikî şiirlerini ayırmakta yalnız mecmualara, hattâ yazılış tarihleri eski bile olsa, itimat etmek katiyen doğru değildir Mecmualardaki, bir şaire atfedilen şiirlerin şüphe yok ki çoğu o şairindir. Fakat az, yahut çok bir kışımı da ona izafe edilmiştir. Şu halde bu şiirlerin çoğundan şairin üslûp hususiyetini ve edasını anlayabiliriz. Bu noktaya vardıktan sonra miyar elde edilmiştir. Artık her şiiri bu miyara göre tetkik etmemiz icap eder. Meselâ şiirlerin çoğu sade türkçe ve terkipsizse, muğlâk nazariyeler, talimî düsturlar yerine âşıkane ve lirik tahassüsleri ihtiva ediyorsa şüphe yok ki ağır ve terkipli bir dille yazılmış talimî bir gaye gözeten üç beş tane şiir o şairin olamaz. Yahut şiirlerin çoğunda talimî bir gaye gözetiliyor, ağır bir lisan kullanılıyor, terkiplerde hata edilmiyorsa, lisanı sade, içindeki bir iki klâsik söz bile hatalı ve tamamıyla âşıkane üç beş şiirin aynı şaire aidiyeti çok şüphelidir. Şairin fikri de bu ayırt etmede bize yardım edebilir. Meselâ bir Bektaşî-Alevî şair, İmam-ı Âzam-ı methedemez. "Tevellî" ve "teberrî"den bahseden bir şairin de tam Ortodoks-Sünnî akidelerine sahip olmadığı, Şiî değilse bile Şiî temayüllere malik olduğu aşağı yukarı meydandadır.

Bütün bunlarla beraber, bu miyara tatbik an ayırt edilmiş olan şiirlerin herhangi bir şaire aidiyeti yine katî ve muhakkak değildir, fakat katiyete herhalde yakındır. Başta üslûp ve eda, sonra fikir ve tarz esas ittihaz edilerek yapılan bir ayırt etme ve ayıklama ameliyesi neticesinde elde edilen şiirler, yüzde yüz olmasa da hiç olmazsa yüzde seksen, doksan aynı şaire aittir. Fakat bu esaslar gözetilmeden bütün mecmualarda bir şaire ait olarak görülen şiirler bir araya getirilir, yahut bir şiir beş mecmuada bir şaire, yirmi mecmuada diğer bir şaire atfolunmuşsa çokluk gözetilerek yirmi mecmuada adına kaydedilen şaire mal edilirse bu usulün neticesi tesadüfe bağlıdır.

Biz Pir Sultan'ın şiirlerini ayırt ederken her şeyden önce lisanı, üslûp ve edayı, ondan sonra da tarzı ve fikri esas ittihaz ettik.

Pir Sultan, âlim olmasa bile halk şiirinin tekniğine tamamıyla vakıf. Vezin hatası, yersiz duraklarda kelime bölmeleri onda hemen hemen hiç yok. Bazı şiirlerinde böyle aksaklıklara tesadüf edilse bile bunlar şüphe yok ki söyleyenlerin, istinsah edenlerin hatası. Lisanı, tamamıyla halk lisanı ve gayet selis. Terkipli, ağdalı

bir dili yok. Talimî şiirleri pek az ve bunlarda bile âşıkane bir eda var. Bütün şiirlerinde aslî unsur lirizm. Sonra onda öyle eski azizlerden, onların menkıbelerinden, tasavvufun derin ve muğlak nazariyelerinden uzun uzadıya bahis yok. O, her şeyden evvel Şiî-Batınî inanışı bir heyecan haline getirmiş, Safevî Şahlarına, onların kutsiyetine, galip geleceklerine inanmış, aynı zamanda cidden de sevmiş, ayrılığı tatmış, bağrı yanık ve hakikî bir âşıktır. Bu samimî şairden basit halk şairleri, müşaarelere girişen kahve âşıkları gibi kelime oyunları, tecnisli şiirler beklemek bizce hiç doğru değildir. O, şiirlerinde kendi imanını, kendi aşkını, kendi hasretini terennüm etmiş, bizce manevî hayatını, ruhî haletlerini olduğu gibi nakletmiştir. Aynı zamanda Pir Sultan'da kudretli ve hakikî bir şairin en bariz hususiyeti olan kuvvetli bir tedaî kabiliyeti görmekteyiz. Bundan dolayı şiirleri hiç aksamadan akıp gitmekte, mısralar birbirine harikulade buluşlarla eklenip bir bütün teşkil etmektedir. Buluşlarında hakikaten bir fevkalâdelik vardır. "Şah"a gitmeğe hazırlanırken önündeki yaylaya, kara toprağa, aşılmaz mesafelere bakıp,

Göğerüben ben de bostan olursam
İllerin dilinde destan olursam
Kara toprak senden üstün olursam
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

Dost elinden dolu içmiş deliyim
Üstü kan köpüklü meşe seliyim
Ben bir yol oğluyum yol sefiliyim
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

der. Sılasına gitmek isterken halini,

Ak pınarın boz bulanık seliyim
Ol sebepten aklım yoktur deliyim
Naci derler dört güruhun biriyim
Araşan Hak divanında bul beni.

Gider idim ben de kendi işime
Aşkın doluları yağdı başıma
Ağı kattı benim tatlı aşıma
Ummanlara gark eyledi sel beni.

diye anlatır. Yıldız Dağı'nın başındaki duman ona,

Güzel yârim muradıma ereyim
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı
Gelmiş iken bir habercik sorayım
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı.

Hateminin al kırmızı taşı var
Bahçesinde bülbül sesli kuşu var
Ben de bilmem ne talihsiz başı var
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı.

Ben de bildim şu dağların şahısın
Yüce yücelerin mihr ü mâhısın
Pir Sultan Abdal'ın seyrangâhısın
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı.

gibi çok güzel bir şiir ilham eder. Bülbüle,

Çevrilip çevrilip üstü yanımda
Ötme bülbül ötme gönül hoş değil
Benim derdim yeter bir de sen katma
Ötme bülbül ötme gönül hoş değil.

Bir sağlık yeğ imiş dünya varından
Nice vaz geleyim zülfün telinden
Ayrı düştüm ol Şah'ımın ilinden
Ötme bülbül ötme gönül hoş değil.

Bakmaz mısın şu ırmağa coşkuna
Gökten inip otur gönül köşküne
Seni beni yaradanın aşkına
Ötme bülbül ötme gönül hoş değil.

diye yalvarır. Sunasını kaybedince,

Sabahtan cemalin seyran eyledim
Gönüller perişan elinden sunam
Nice bekliyeyim gurbet illerde
Hiç bilir yok mudur halimden sunam.

Kemhalar giyinip zünnar bağlanmaz
Eser seher yeli teli ırganmaz
Sen gidelden deli gönül eğlenmez
Bir bergüzar versen telinden sunam.

Sen seher yelisin gider gelmezsin
Gelirsen de bana bakî kalmazsın
Seni uçuranlar murad almasın
Seni kim uçurdu gölünden sunam.

diye hatıralarını nakleder; yahut,

Bana gül diyorlar neme güleyim
Ağlamak şanıma düştü neyleyim
İlin gülü açmış al ile yeşil
Şu benim güllerim soldu neyleyim.

Karadan çaldırdım nerre bazımı
Arşa çıkardılar âh u sûzumu
Elimden aldılar körpe kuzumu
Firkati bağrımı deldi neyleyim.

Pir Sultan Abdal'ım Kırklar
Yediler Bu yolu erkânı böyle kodular
Allah verdiğini almaz dediler
Bana verdiğini aldı neyleyim.

diye ağlar, sızlanır. Gâh sarı tanburasına hitab eder, gâh turnalarla konuşur, gâh çiğdemle söyleşir. Ali'ye, On İki İmam'a karşı duyduğu sevgi dolu duyguları, samimî imanı, İran Şahlarına karşı beslediği hakikî tahassürü şerheder. Bazan uğradığı dertleri, musibetleri o tatlı diliyle, o kudretli ve sade ifadesiyle, o canlı tedaileriyle birer bedia halinde ebediyete sunar, bazen da gördüğü sitemlerden ve zamanından şikâyet eder. Yahut ölümü anar, dünyanın fenasını, ölümden sonraki yokluğumuzu bütün şeniyetile, tam bir şiir halinde terennüm eder.

Onun pek az olan talimî şiirlerinde bile bu samimî lisan, bu kudretli eda, bu âşikane ifade derhal kendini gösterir. Meselâ Pir Sultan'da pek az tesadüf edilen ve Yûnus'la XIII üncü asır şairlerine has olan şu musammatı okuyalım:

Serseri girme meydana
Âşıktan ahval isterler.
Kallâşılık ile urma dem
Tasdik ehli kal isterler.

Uyan bu gaflet hâbından
İsbat isterler bâtından
Her âşıka sohbetinden
Erkân ile yol isterler.

Erenler oynar utulmaz
Bu yola hile katılmaz
Bunda harmühre satılmaz
Ya gehver ya la'l isterler.

Kılı kırk pare ederler
Birin yol tutup giderler
Dile n'itibar ederler
Hâl içinde hâl isterler.

Pir Sultan Abdal neylersin
Müşkil halledip söylersin
Arısın çiçek yaylarsın
Yarın senden bal isterler.

"Menâkıb ül-Esrâr Behçet'ül-Ahrâr"daki bu nefesin Pir Sultan'a aidiyetinde hiç şüphemiz yoktur. Usan ayni lisan, tedailer aynı kudrette; ifade derhal kendini göstermekte. Pir Sultan'ın bu hususiyetini kavradıktan sonra artık tabiatıyla,

Lâmekân ilinden müsafir geldim
Bu fena mülküne bastım kademe.
Nerenin selâmın getirdin desen
Elestü Bezminden geldim bu deme.

Elestü Bezminden gelip giderken
Sarvan olup Hak katarın güderken
Çamurun yuğurup balçık ederken
Sırtım ile su taşıdım Âdem'e.

gibi bir şiir, Pir Sultan'ın olamaz. Melâmî Ahmed Sârban'ın olan bu şiire Abdullah-ı Bosnavî'nin bir şerhi de olduğu görülünce Pir Sultan'ın olmadığı tamamıyla tahakkuk eder (Sadettin Nüzhet Ergun bu şiiri Pir Sultan'ın sanmıştır: "Pir Sultan Abdal", şiir 10, s. 29). "Uyane" redifli, soğuk tecnislerle yazılmış oyuncak şiir (aynı kitap, şiir 12, s. 30-31) Pir Sultan'ın samimiyetine hiç yakışmaz. İçinde yalnız Alevî-Bektaşîlerce değil, bütün Şiîlerce sevilmeyen Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın adı hürmetle geçen şiirin Pir Sultan'la hiç bir münasebeti yoktur (şiir 15, s. 32). "Elif" redifli ve kuvvetli bir Hurufîlik kokusu taşıyan, tasavvufun derin telâkkilerini ihtiva eden, içinde "kevn-i muhît, mebde, ma'âd, esas-ı man'â, kâf u nun, istiva, levh-i mahfuz, ilm-i esma" gibi ıstılahlar, "cism ü cân, kehkeşân, hâl ü şân, dûd-u nîran, munis, defter-i

berât" gibi Pir Sultan'ın hiç kullanmadığı terkip ve kelimeler bulunan şiirin Pir Sultan'a atfına imkân yoktur (şiir 14, s. 31 - 32).

Pir Sultan'ın şiirlerinde On İki İmam ve Hacı Bektaş'tan başka bir azizin adına hemen hemen tesadüf etmiyoruz. Hacı Bektaş bile onun şiirlerinde çok geri plândadır; eğer Hacı Bektaş'ı öğen şiirler onunsa şüphe yok ki Bektaşilerin hatırını hoş etmek için yazılmıştır. Pir Sultan bir Bektaşi değil, bir Alevidir; Hacı Bektaş'a değil, İran Safevî Şahlarına bağlıdır. Rumeli'ye geçtiği de malûm değil. Onun talimî şiirlerinde yalnız alevî-kızılbaş erkânından bahsedilmekte. Şu halde Rumeli'den, Otman Babadan, Akyazılı'dan ve sair Azizlerden bahseden şiirlerin onun olması çok şüphelidir. Bu şiirlerin edasına bakarsak bu şüphe de gider ve katiyetle hükmederiz ki bunların Pir Sultan'la hiçbir münasebeti yoktur (SNE, 51 ve 52'nci şiirler, S. 48, 48 - 49). Ona atfedilen şiirlerden birisinin son dörtlüğüne bakalım:

Pir Sultan sıdk ile açtı meydanı
Pest ettiler Akyazılı Sultanı
Nûş eylesin gelsin *Âşık Mihmânî*
Arzulayıp size geldim Erenler.

Bu dörtlükte Pir Sultan sözüyle Hacı Bektaş kastedilmektedir ve üçüncü mısrada şair mahlasını anmaktadır. Şiir Âşık Mihmânî'nindir. Pir Sultan sözü görülür görülmez, hattâ dikkatle okunmadan Pir Sultan adına kaydedilivermiştir. Yukarıda, Pir Sultan'ın toplu şiirlerini ve hayatına ait malûmatı ihtiva ettiği için bütün mühâhazalarımızın bir kısmında Sadettin Nüzhet'in kitabından zarurî olarak bahsedeceğimizi söylemiştik. Bu bahse son verirken Sadettin Nüzhet'in kitabındaki şiirler içinde, cönklerde Balım Sultan, Abdal Musa, Hatâyî, Kul Himmet, Derviş İbrahim, Veli, Yeksânî, hattâ Seyrânî'ye ait olarak kaydedilen birçok şiirlerin Pir Sultan adına kaydedildiğini de söyleyelim. Evet, bu şiirler mutlaka bazı mecmualarda da Pir Sultan adına kayıtlıdır. Fakat her şiiri, dediğimiz gibi üslûp, eda, lisan ve ifade bakımından incelemek iktiza eder Biz, bu inceleme neticesinde Pir Sultan'a aidiyetine kuvvetle ihtimal verdiğimiz şiirleri, Sadettin Nüzhetin kitabında bulunanlar içinden ayırt ederek bulunmayanları da ağızdan, cönklerden ve menkıbelerden alarak toplu bir halde sunuyoruz.

Pir Sultan'ın hayatına dair sarih malûmatımız yok. Ancak kendisi, adının Haydar olduğunu ve neslinin Yemen'de bulunduğunu bir nefesindeki,

Pir Sultan Abdal'ım destim dâmanda
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de
Garip başa bir hal gelse zamanda
Orda her kişinin dostu bulunmaz.

dörtlüğüyle tespit ettiği gibi yine bir nefesinde,

Pir Sultan'ım Haydar şunda
Çok keramet var insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi.

diyor. Diğer bir nefesinde de,

Pir Sultan'ım Haydar hemen
Dağları bürüdü duman
İşte İncil işte Kur'an
Seçebilirsen gel beri.

dörtlüğünde yine adını anıyor. Hacı Bektaş'a kulluğunu bir kaç nefesinde bildirmekle beraber o, asrındaki, hattâ müteakip asırlardaki bütün Alevî Kızılbaşlar gibi daha ziyade İran'a, İran Şahı'na, yani Safevî hanedanına bağlıdır. Bazı nefeslerinde,

Seversen Ali'yi, Şah'ı, İmam'ı.
Ötme bülbül ötme gönül şen değil.

gibi bir münasebet düşürerek onu anar, bazen de bağlama mısraları,

Ben de bu yayladan Şah'a giderim.
*
Açılın kapılar Şah'a gidelim.
*
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

mısraları olan nefesler gibi baştan başa Şah'ı öğmek, yahut halini ona bildirmek için nefes yazmıştır. Bağlama mısraları,

Alim ne yatarsın zamanın geldi.
*
Ali nesli güzel İmam geliyor.

mısraları olan nefeslerde ise Şah'ın uyanmasını, On İki İmamın öcünü almasını ve alacağını, Urum üstüne yürümekte olduğunu ve yukarıda bağlama mısralarını yazdığımız nefeslerin ikincisinde,

Mağripten çıkar görünü görünü
Kimse bilmez Evliyanın sırrını
Koca Haydar Şah-ı Cihan torunu
Ali nesli güzel İmam geliyor.

dörtlüğüyle bu Şah'ın, Şah ismail'in babası olan Şeyh Haydar'ın torunu Şah Tahmasb olduğunu açıkça bildirir. Diğer bir nefesinde de,

Hazret-i Ali'nin devri yürüye
Ali kim olduğu bilinmelidir
Alay alay gelen gaziler ile
İmamların öcü alınmalıdır.

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
Kendine cevretme âleme rahm et
İstanbul şehrinde ol sahib devlet
Tâc-ı devlet ile salınmalıdır.

diye Şah Tahmasb'ın ta İstanbul'a kadar gelip tahta çıkmasını temenni etmektedir. Bir şiirinde,

Benim Şah'ım al kırmızı bürünür
Dost yüzün görmiyen dostu ne bilir
Mürşid cemâlinden Ali'm görünür
Niçin gitmez Yıldız Dağın dumanı.

diye Safevîlerin kızıl tac ve kızıl libas giydiklerini söyler. Şahtan bu kadar âşinâ bir dille bahsetmesine bakılırsa İran'a bir, yahut bir kaç kere gittiği ve Şahla görüştüğü umulabilir. Zaten seyahatten, âlemi gezdiğinden, Yemen illerinde bulunduğundan bahseden ve hasret duygularını anlatan şiirleri de var.

Sadetin Nüzhet Ergun, kitabında Pir Sultan'ı Kul himmet dervişi olarak göstermektedir. Bu hususta

Hatâyî Kul Himmet Pirim Pir Sultan
(SNE. No. 8)

dediğini, diğer bir şiirinde

Ala gözlü pirim sen himmet eyle
(SNE, No. 9)

mısraıyla, bir başka şiirinde de

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
(SNE, No. 79)

mısraıyla Kul Himmet'e işaret etmiş olması ihtimalini delil olarak serdetmektedir. Birinci mısraın bulunduğu şiir bizce Pir Sultan'ın değildir. On bir dörtlükten meydana gelen ve birçok yerlerinde durak hataları bulunan, şiiriyeti de hiç olmayan bu manzumede "Muhammed Ali, İmam Hüseyin, On İki İmam (bu tarzda), Hacı Bektaş, Seyid Hasan oğlu Şah Abdal Musa, Kızıl Deli, Rumeli'de yatan Erenler (böyle), Sultan Şucâ' Baba, Seyid Gazi ve nihayet son dörtlükte Hatâyî, Kul Himmet, Pir Sultan, Küçük Yatağan, Büyük Yatağan ve Hacım Sultan" anılmaktadır. Son dörtlük şudur·

Hatâyî Kul Himmet Pirim Pir Sultan
Hem Küçük Yatağan Büyük Yatağan
Erenler Cellâdı ya Hacım Sultan
Zâhirde bâtında sen imdad eyle.

Bu dörtlükteki ilk mısraı,

Hatâyî, Kul Himmet Pirim; Pir Sultan

tarzında noktalarsak şiir Pir Sultan'a;

Hatâyî, Kul Himmet; pirim Pir Sultan

tarzında noktalarsak Kul Himmet'e;

Hatâyî; Kul Himmet pirim, Pir Sultan

tarzında noktalarsak Hatâyî'ye ait olur. Kaldı ki bu şiirde ne Pir Sultan'ın ne Hatâyî'nin, ne de Kul Himmet'in edası var. Alevî-Kızılbaş nefesinden ziyade Bektaşi nefesine benzi yen ve Bektaşi ananesi tamamıyla teessüs ettikten sonra, yani hayli muahhar bir devirde yazılmış bulunan bu nefesin acemi sairi meçhuldür. Belki bir dörtlük daha vardır ve belki şair, adını o dörtlükte anmıştır.

Ala gözlü Pirim sen himmet eyle

mısraını ihtiva eden şiirdense böyle bir istidlalde bulunmağa imkân yoktur Her "pir" sözünden Pir Sultan, her "himmet" lâfından Kul Himmet anlaşılmaz. 79'uncu ve Şah Tahmasb'ın zaferini, İstanbul'a kadar yürüyüp zaptetmesini temenni eden şiirdeki

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
Kendine cevretme âleme rahm et
İstanbul şehrinde[8] ol sahip devlet[9]
Tâc-ı devlet ile salınmalıdır.

---

8 Bu iki rakam arası Sadettin Nüzhet'te noktalıdır. Biz, bizdeki bir cönkten tamamladık.
9 A. g. e

dörtlüğü bize Kul Himmet'i değil, "dede himmet, oğul hizmet" darbımeselini hatırlatıyor. Hulâsa Pir Sultan'ın, Kul Himmet'e mensup olduğuna dair elimizde kafi bir delil, hattâ iyma ve işaret yoktur. Fakat iş aksinedir, yani Kul Himmet, Pir Sultan'ın müridi-dir. Şu nefesi okuyalım:

Bizi bu sevdaya salan
Kendi Cenâb-ı Allahtır
Bu sevdaya meyil veren
İşi gücü eyvallahtır.

Eyvallahı bilen kişi
Her dem artar aşkı cûşu
Resulün bindiği taşı
Halâ durur muallâktır

Bir sözüm vardır tutana
Er odur Haktan utana
Kul olmuşuz Pir Sultan'a
Eşiği de kıblegâhtır.

Er odur ki Haktan öğe
Desti dâmânına değe
Benzemez ağayabeye
Ali Şah bir ulu şahtır.

Dest ü dâmeni salmanam
Cevhersiz göle dalmanam
Kırklar sâili Selmân'am
İşim gücüm Şeyd' Allahtır[10]

Kul Himmet'im okuryazar
Şu cihanı ele gezer
Haktan bize oldu nazar
Bu bir sırr-ı sırullahtır[11]

Bu nefesin üçüncü dörtlüğünde Kul Himmet, Pir Sultan'a bende olduğunu sarahatle kaydetmektedir. Esasen anane de

---

[10] "Şey'en lillâh'ın Alevî-Bektaşilerde aldığı söylenme tarzı. Kul Himmet, başka bir nefesinde de bu kelimeyi yine bu tarzda kullanmıştır.
Bu şiiri, Kayseri'de eski bir mecmuadan istinsah etmiştik.

böyledir, bunu teyit eder. Bu sarahate nazaran yine Kul Himmet'in bir nefesindeki,

Kur'an Muhammed'in virdine düştü
Dört kitap yazıldı dördüne düştü
Kul Himmet Pirinin derdine düştü
Allah bir Muhammed Ali diyerek

dörtlüğündeki Pir'in Pir Sultan olması ihtimali hatıra gelebilir.

Pir Sultan, Alevî-Kızılbaşlarca İmam Zeynel-Âbidin soyundan ve ağu içip ölmediği için "Ağu-İçen = Ağuçen" adiyle anılan Karadonlu Can Baba kolundandır. Tabiatıyla bu şifahi rivayet bizi tatmin edemez. Ancak o,

Yemen illerinde ben üç can gördüm
Ya Ali sen gözle senden isterem
Al donumu kırmızıya batırdım[12]
Ya Ali sen gözle senden isterem

dörtlüğüyle başlayan nefesinin ikinci dörtlüğünde bir "Zeynel Dede" den bahsetmektedir:

Zeynel Dede'm özüm ayrılamaz dârdan[13]
Yetiş ey Murtazâ ey Şah-ı Merdân
Ayrılmışam tazece bir didardan[14]
Ya Ali sen gözle senden isterem

Nefesin son dörtlüğü şudur:

Pir Sultan Abdal'ım düşmüşem gama
Kimi Ruma gider kimi Aceme
İmanım Haydar'ım sen susuz koma
Ya Ali sen gözle senden isterem.

Pir Sultan kendi, sözüne nazaran, bu nefesi Yemen'de yazmıştır. Son dörtlüğe bakılırsa giden "tazece dîdar" İrana gitmiştir. Giden her halde Zeynel Dede değil. Pir Sultan bu zatı "Zeynel Dedem[1] diye temellük "m" sile anıyor ve âdeta ona tazarru ediyor Ananeye nazaran neslinden geldiği söylenen İmam

[12] Bu mısra Sadettin Nüzhet'ten şöyledir:
Al donunu kırmızıya bandıran (şiir 46, s. 49).
Bu mısra Sadettin Nüzhet'te şöyledir:
Zeynel Dede'm Haktan ayrılmaz dârdan (s. 46),
Bu mısra Sadettin Nüzhet'te şöyledir:
Ayrılmışam tazece bir civandan (aynı sahife).

Zeynel Âbidin'le bu "Zeynel Dede" arasında bir münasebet düşünülemez mi?

Kul Yusuf'tan bahseden nefes ise (SNE, şiir 44, s. 45) birçok mecmualarda Hatâyî namına mukayyettir. Zaten Sadettin Nüzhet de bunu böyle söylüyor (s. 9). Bizce bu nefeste Pir Sultan üslûp ve edası hiç yok.

Pir Sultan'ın şöhretinden evvelce bahsetmiştik. Burada aynı şeyleri tekrar edecek değiliz. Ancak onun nefeslerinin bütün Anadolu'da, Azerbaycan'da ve Rumeli'deki Alevî-Kızılbaşlarla bütün Bektaşiler tarafından bilindiğini, soyundan geldiğini iddia eden Dedelerin bulunduğunu, bilhassa orta ve şarkî Anadolu'da bir destanı teşekkül ettiğini, Alevî-Kızılbaşlarca, ta yukarıda söylediğimiz gibi, yedi büyük şairden biri sayıldığını ve kendisinden sonra gelen şairlerin şiirlerinde anıldığını[15] Alevîlerce "Büyük Buyruk" ve "Menâkıb" diye anılan "Menâkıb ül-Esrâr Behçet ül-Ahrâr" a da nefeslerinin alındığını kayıt ile iktifa edeceğiz.

---

[15] Meseiâ Derviş Ali adlı bir şair, bir nefesinde

Pir Sultan Abdal'ı çektiler câra
Muhammed de âşık oldu Haydar'a
Şefaat kılasın bu gunankâra
Mürvet günahlarım bağışla Sultan

diyor. (Bizdeki bir mecmuadan)

III

PİR SULTAN ABDAL'IN MENKABELERİ VE BU MENKABELERE BAĞLI ŞİİRLER

1. Pir Sultan menkıbelerinin yaşadığı muhit:

1939 Temmuzunda Orta ve doğu Anadolu'da yaptığım[16] tetkik seyahati esnasında Sivas ve civarında Pir Sultana ait menkıbeleri ve şiirleri de topladım. Sıvasın içinde Sünnî halk onun menkıbelerinden hemen hemen hiç bir şey bilmiyor. İlk iş olarak Pir Sultan'ın Sivas'ta asıldığı yeri aradım[17] Bugün mezbahanın bulunduğu yerde, şimdi bahçe haline konmuş mevkide vaktiyle bir masum adamın asıldığını, hattâ buraya verilen "Darağacı adının da o zamandan kaldığını söylediler. Fakat, "Darağacı'na yakın yerlerde oturan ihtiyarlar dahi bu asılan adamın kim olduğunu, kim tarafından aşıldığını, niçin asıldığını ancak Alevîlerin bileceğini haber verdiler. Filhakika alevî bir marangoz ustası olan Haydar Usta bana daha fazla malûmat verdi. Ondan, halkın masum bir adamın asıldığı yer diye gösterdikleri yerin Pir Sultanın asıldığı yer olduğunu öğrendim. O bize, bir kaç sene evveline, mezbaha yapılıncaya kadar, bir taş yığınıyla belli olan ve Alevîlerin ziyareti sayılan "darağacı' yerini de gösterdi: Şimdi tam o noktada, mezbahanın önündeki elektrik lambasının direği dikilmiş bulunuyor. Haydar Ustanın bize verdiği malûmat, Banaz'lı köylülerde tam olarak tespit ettiğim ve aşağıda okunacak olan malûmatın daha eksik bir şeklidir Yalnız Sivas'ta Haydar Usta'dan öğrendiğim şu rivayetleri kaydedelim.

1. Bugün mezbahanın bulunduğu yer vaktiyle "Keçi-Bulan" adını taşıyordu. İlk defa Pir Sultan için oraya darağacı kurmuşlar ve o günden sonra oranın adı "Darağacı" kalmış.

---

[16] P N. B.

Sadettin N. Ergun (Pır Sultan, s. 16) Bektaşi ananesinden ve yazma mecmualardaki kayıtlardan naklen, Pır Sultanın Sivas'ta asıldığı rivayetini tespit ediyordu. Daha evvel de Fuad Köprülü, sairin asılacağını tahmin ederek söylemiş olması ihtimali bulunan iki şiirini neşretmişti. (Hayat mecmuası, sayı 64).

2. Pir Sultan'ın mezarı Erdebil'de imiş. Pir Sultan Sivas'ta asılmış, fakat darağacından inip Erdebil'e gitmiş ve orada gömülmüş[18]

3. İbrahim Veli, kardeşinin oğlu Şah İsmail'i, Pir Sultan'ın şikâyeti üzerine, Anadolu'ya yollamış.

Bugün Sivas-Samsun demiryolu üzerinde bulunan Yıldızeli (Yenihan) kaza merkezinden araba ile altı saat kadar mesafede ve Yıldızdağı eteklerinde bulunan Banaz köyünü, Sivas'taki Alevîlerin de -tıpkı şairimizin şiirlerinde olduğu gibi- Pir Sultan'ın vatanı olarak tanıdıklarını öğrendikten sonra oraya kadar gitmeye karar verdim. Banaz'da Pir Sultan'a ait epey malûmat toplamak mümkün oldu.

Banaz köyü, Pir sultan Abdal'ın hatıralarıyla doludur. Köyde onun neslinden geldiği söylenen bir aile de mevcuttur. Orada geçirdiğimiz günlerde bize malûmat verenler arasında bulunanlardan Haydar Efendi adında bir genç adam onun sülâlesinden diye kabul olunmakta ve ihtiyarlar tarafından dahi hürmet görmektedir. Keza bize Pir Sultanın köy içindeki evini gösterdiler. Bu ev bugün başka bir aile tarafından işgal edilmektedir. Önünde bir söğüt ağacı ve ağacın altında da, Pir Sultan'ın Horasan'dan, asasının ucuna takarak getirdiği rivayet edilen bir büyük taş vardır: Bu ağaç, taş ve ev köylüler tarafında ziyaretgâh sayılıyor ve hürmet görüyor.

Köyün 15-20 dakika kadar uzağında, çamlık bir tepede Pir Sultan Abdal'ın evlâdından sayılan, Horasanlı Seyid Ali Sultan'ın[19] makamı vardır. Burada ikinci bir Evliya daha yatmaktadır ki bunun adı Topuzu-Büyük'tür Bize bu yatırlar hakkında malûmat veren köy hizmetkârı (cızırı)nın rivayetine göre geçen Büyük-Harp içinde köyde eğlenen askerler Yatırların kudsiyetini istihfaf ederek çam korusundan ağaç kesmişler, hepsi çarpılmış.

2. Pir Sultan'la Hızır Paşa. - Pir Sultan'ın zindana atılması ve idamı menkıbeleri:

Yukarıda adı geçen Haydar Efendi'nin, bizi evinde misafir eden Heceoğlu'nun ve bilhassa 56 yaşlarında Mehmet Ağa'nın anlattıklarına göre Pir Sultan'ın menkabevî hayatı şudur:

---

[18] Yattığı yer Bektaşî" ananesine göre Merzifon'dir (Sadettin N. Ergun, s. 17).

[19] SNE, II. s 342de Seyit Ali Sultan adlı bir şaire ait bir manzume dercedilmiştir. Sadettin Nüzhet Ergun bu şairi, şüpheli kaydile, XVI. asır bektaşi sairleri arasına koyuyor (Bk. SNE. II. fihrist.)

"Hızır Paşa Sivas'la Hafik arasında kâin Sofular köyündenmiş. Bu köy eskiden Alevî köyü imiş; sonra ahalisi azmış. Hızır Paşa, köyünden Banaz'a gelmiş, Pir Sultan'ın "azab"ı, sonra da müridi olarak bir zaman Banaz'da kalmış. Pir Sultan'a demiş ki: "Pirim, bana himmet ver de bir makama geçeyim, büyük adam olayım" Pir Sultan da: "Ulan Hızır, ben dua ederim, sen büyük adam olursun, Paşa, Vezir olursun, gelir beni asarsın" demiş. Hasılı Pir Sultan'ın himmetiyle, Hızır İstanbul'a gitmiş, orada terakki etmiş, nihayet Paşa olmuş ve Sivas'a vali gelmiş. İlk işi, Pir Sultan'ı Sivas'a huzuruna çağırmak olmuş Hızır Paşa eski şeyhine hürmette kusur etmemiş; nefis yemekler ikram etmiş. Pir Sultan bunları yememiş. Paşa bunun sebebini sorunca, Pir Sultan: "Sen zina ettin, haram yedin, yetimlerin ahım aldın, haram para ile yapılmış yemeklerini ben değil, köpeklerim bile yemez. Paşa hiddet etmiş. Pir Sultan Sivas'tan, Paşanın konağından Banaz'daki iki köpeğine seslenmiş, köpekler gelmişler: önlerine Pir Sultan yemek tepsisini sürmüş, köpekler dokunmamışlar bile... Bu hakarete Pasa çok kızmış. Pir Sultan'ı Sivas'ın Toprakkale'sine hapsetmiş. Lâkin yine ne olsa, eski şeyhine kıymak istememiş, ona haber göndermiş, huzura çağırtmış. "Eğer içinde Şahın adı geçmeyen üç deme söylersen seni affedeceğim" demiş. Pir Sultan "peki" demiş, aşağıdaki üç şiiri söylemiş:

1

Hızır Paşa bizi berdar etmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim.

Gönül çıkmak ister Şah'ın köşküne
Can boyanmak ister Ali müşküne
Pirim Ali On İki İmam aşkına
Açılın kapılar Şah'a gidelim.
Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan ahd ü amandır
Zincir boynum sıktı halim yamandır
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Yaz selleri gibi akar çağlarım
Hançeraldım ciğerciğim dağlarım
Garip kaldım şu arada ağlarım
Açılın kapılar Şah'a gidelim.

Ilgın ılgın eser seher yelleri
Yâre selâm eylen Urum Erleri
Bize peyik geldi Şah bülbülleri
Açılın kapılar Şah'a gidelim.

Pir Sultan'ım eydür mürvetli Sah'ım
Yaram baş verdi sızlar ciğergâhım
Arşa direk direk olmuştur ahım
Açılın kapılar Şah'a gidelim[20]

(SNE. 1., Bz.)

2

Kul olayım kalem tutan eline
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz
Şekerler ezeyim şirin diline
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Allahı seversen kâtip böyle yaz
Dünü gün ol Şah'a eylerim niyaz
Umarım yıkılsın şu kanlı Sivas
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Sivas illerinde zilim çalınır[21]
Çamlı beller bölük bölük bölünür
Ben dosttan ayrıldım bağrım delinir
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Münafıkın her dediği oluyor
Gül benzimiz sararuban soluyor
Gidi Mervân şâd oluban gülüyor
Kâtip ahvalimi Şah'a böyle yaz.

Pir Sultan Abdal'ım hey Hızır Paşa
Gör ki neler gelir sağ olan başa
Hasret koydu bizi kavim kardaşa
Kâtip ahvalimi Şaha böyle yaz.

(SNE, I.; Bz.)

---

20 Bz. varyantında bağlama mısraı:
"Açılın kaleler Şaha gidelim"
şeklindedir. Banazlıların rivayetine göre Pir Sultan asılmadan evvel uzun Sivas'ın Toprak-Kalesi'nde mahbus kaldı.
Sâilerin ayak topuklarında ziller bulunurdu. Şair, ihtimal "Sivas illerinde ölüm fermanımı getiren sâilerin zilleri çalınıyordu!" demek istiyor.

3

Karşıda görünen ne güzel yayla
Bir dem süremedim giderim böyle
Ala gözlü Pirim sen himmet eyle
Ben de bu yayladan Şah'a giderim[22]

Eğer Göğerüben bostan olursam
Şu halkın diline destan olursam
Kara toprak senden üstün olursam
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

Bir bölük turnaya sökün dediler
Yürekteki derdi dökün dediler
Yayladan ötesi yakın dediler
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

Dost elinden dolu içmiş deliyim
Üstü kan köpüklü meşe seliyim
Ben bir yol oğluyum yol sefiliyim
Ben de bu yayladan Şaha giderim[23]

Alınmış abdestim aldırırlarsa
Kılınmış namazım kıldırırlarsa
Sizde Şah diyeni öldürürlerse
Ben de bu yayladan Şah'a giderim[24]

Pir Sultan Abdal'ım dünya durulmaz
Gitti giden ömür geri dönülmez
Gözlerim de Şah yolundan ayrılmaz
Ben de bu yayladan Şah'a giderim.

(SNE. I.; Bz., ABG. c.)

"Pir Sultan'ın böyle meydan okuması Hızır Paşa'yı büsbütün gazaba getirmiş; Pir Sultan'ın asılmasını emretmiş. Bir gece Pir Sultan'ı asmağa götürmüşler. O, darağacına giderken şu şiiri söylemiş:

---

22 Bz. varyantında bu mısra: "Bu yıl bu yayladan Şah'a gidelim" şeklindedir.
23 Bz. varyantında bu kıta yoktur.
Bu kıta yalnız Bz. varyantında var.

4

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi kem kişi de bellemesinler
Paşa hademine tembih eylesin
Kolum çekip elim bağlamasınlar

Hüseyin Gazi Sultan binsin atına
Dayanılmaz çarh-ı felek zatına[25]
Bizden selâm söylen ev külfetine[26]
Çıkıp ile karşı ağlamasınlar.

Ala gözlüm zülfün kelep eylesin
Döksün mah yüzüne nikap eylesin
Ali Baba[27] Haktan dilek dilesin
Bizi dâr dibinde eğlemesinler

Ali Baba eğer söze uyarsa
Emir Huda'nındır Beyler kıyarsa
Ala gözlü yavrularım duyarsa
Alım çözüp kara bağlamasınlar.

Surrum işlemedi[28] kaddim büküldü
Beyaz vücudumun bendi[29] söküldü
Önüm sıra Kırklar Pirler çekildi
Daha[30] Beyler bizi dillemesinler[31]

Pir Sultan Abdal'ım coşkun akarım
Akar akar dost yoluna bakarım
Pirim aidim seyrangâha çıkarım
Daha Yıldız-Dağın yaylamasınlar

(Bz.)

---

25 Zat: iş.
26 Ev külfeti: ev halkı, çoluk çocuk.
27 Ali Baba Pir Sultan'ın "musahib"i imiş. Bk. daha ilerde, yine menkabeler kısmında, şiir, No. 7 8. - Banazlıların rivayetine göre Ali Baba Sivas'ta yatıyor. Eskiden bu şehirde onun adını taşıyan bir tekkeyle bir mahalle vardı.
28 Talihim yâr olmadı
29 Vücudun bendi: vücudun damarları.
30 Artık, bunaan sonra.
31 Dillemek: aleyhinde bulunmak, hakkında dedikodu yapmak, tezviratta bulunmak.

"Ertesi sabah kahvede ahali toplaşmış, konuşuyorlarmış. Biri demiş ki: "Bu gece Pir Sultan'ı Hızır paşa astırdı." Başka biri atılmış: "İmkânı yok, demiş, çünkü ben bu sabah onu Koçhisar yolunda Seyfe-Beli'nde gördüm." Diğer bir adam: "Senin yanlışın var, ben onu Malatya yolunda Kardeşler-Gediği'nde gördüm." Bir üçüncüsü: "Yeni-Han yolunda, Şahna-Gediğinde gördüm." Bir dördüncüsü de: "Ben Tavra-Buğazında gördüm." demiş. Herkes şaşırmış. Darağacının olduğu yere gitmişler bakmışlar ki Pir Sultan hırkasını darağacına asmış, kendi kaybolmuş.

"Darağacından inip yola düzülen Pir Sultanın peşine "kasas" (ases)lar düşmüş, onu yakalamak istemişler. O sırada Pir Sultan Kızılırmak üstündeki köprünün öte başına geçmiş bulunuyormuş; "eğil köprü" demiş, köprü eğilmiş, suya batmış, asesler köprünün beri yanında şaşa kalmışlar ve bu kerameti gördükten sonra daha bir yapacakları kalmamış, dönmüşler.

"Pir Sultan çekmiş, Horasan'a gitmiş. Oraya Şâh'ın huzuruna varınca şu demeleri söylemiş:

5

İptida bir sofu Şah'a varınca
Niye geldin derler Urum sofusu
Çevre çevre dört yanına bakınca
Niye geldin derler Urum sofusu

Ateşin yanmadan dumanın tüter
Murtaz' Ali katarıdır bu katar
Bunca Evliyaya hizmetin yeter
Niye geldin derler Urum sofusu.

Çok uzak illerden özendin geldin
Şol tozlu yollara bezendin geldin
Urumdan ne günah kazandın geldin
Niye geldin derler Urum sofusu.

Bülbül gerek gül dalına konmaya
Şah İsmail gibi semâ' dönmeye
Musahibin yok mu derdin yanmaya
Niye geldin derler Urum sofusu.

Pir Sultan Abdal'ım hele yazsalar
Arasalar ülke ülke gezseler
Yolu doğru sürmiyeni assalar
Niye geldin derler Urum sofusu.

(Bz.)

6

Diken arasında bir gül açıldı
Bülbülüm bahçene ötmeğe geldim
Bezirgânım yüküm gevher satarım
Ali pazarına dökmeğe geldim

Bacım vermeyince yüküm satılmaz
Gevherim hasına hile katılmaz
İnkâr toru[32] ile şahin tutulmaz
Bir gerçek toruna düşmeğe geldim.
Ben bend oldum şu meydana atıldım
İkrar verdim ikrarıma tutuldum
İptida tâliptim Pîre katıldım
Pîrin eteğine tutmaya geldim

Pir Sultan Abdal'ım yüreğim döğün[33]
İmamlar bendine boyandım bugün
İrehber pişirir tâlibin çiğin
Âhiri bu imiş pişmeğe geldim."

3. Pir Sultan'ın evlâdına dair rivayetler.

Pir Sultan'ın üç oğlu, bir kızı varmış. Oğullarından Sevid Ali. Banaz'ın üst yanındaki çam korusunda yatar; Pir Mehmet[34] To-

---

32 Tor: tuzak.

33 Döğün: Göğermis, mor (?). Bu kelime bir halk şiirinde de geçiyor: "Döğün döğün yaralarım sinemde."

34 Elimizde Pir Sultan'ın Pir Mehmed adlı bir oğlu bulunduğuna dair vesika olacak bir de manzume vardır ki, şairi bu Pir Mehmed'in kendisidir:

Pir elinden elifi tac urundum
Kubbesi düvazde İmam Ali'dir
Nasibim ol verir andan barındım
İki cihanda da varım Ali'dir.

Lâ diyemez buna her âlim hoca
Gözlüye bir olup dip kapu baca
Âleme şevk verir dün erte gece
Görür gözlerimde nurum Ali'dir

kat'ın Daduk köyünde, Er Gayıp da Dersim'de yatar. Kızı Sanem'dir: Pir Sultan asıldığı zaman aşağıdaki meşhur demeyi o söylemiştir:

7

Dün gece seyrimde coştuydu dağlar
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü
Gündüz hayalimde gece düşümde
Düş de ağlar ağlar Pir Sultan deyü

Uzundu usuldü dedemin boyu
Yıldız'dır yaylası Banaz'dır köyü
Yaz bahar ayında bulanır suyu
Sular ağlar çağlar Pir Sultan deyü.

Pir Sultan kızıydım ben de Banazda
Kanlı yaş akıttım baharda güzde
Dedemi astılar kanlı Sivas'ta
Dar ağacı ağlar Pir Sultan deyü.

Kemendimi attım dara dolaştı
Kâfirlerin eli kana bulaştı
Koyun geldi kuzuları meleşti.
Koçlar da ağlaşır Pir Sultan deyü.

Tarikat dediler bir yol sürdüler
Getirdiler elimize verdiler
Mervân'ı Zülfikar ile kırdılar
Yezidleri kıran erim Ali'dir.

Sürdüm ötesin evlâda yetirdim
Sohbetimde can terceman getirdim
Ânın emri ite durdum oturdum
Gönlümde gayrı yok varım Ali'dir.

Aşk odiyle ciğerlerim dağlıyım
Boş değilim bir ikrara bağlıyım
Abdal Pir Sultan'ın Abdal oğluyum
Adım Pir Muhammed *Pirim Ali'dir.*

Görülüyor ki burada şair sarahatle adının Pir Mehmet ve kendinin Pir Sultan'ın oğlu olduğunu söylüyor ve menkabeyi teyit ediyor. - (Bu manzume, Divrik'in Gürenlerli köyünden Nebîzade İsmail Baba'ya ait mecmuadan alınmıştır. Bu İsmail Baba, Şehitlik Baktaşî Dergâhı post-nişini Mahmut Bey Baba'dan nasip alıp Bektaşî olmuş, sonra tac giyerek derviş olmuş, sonra Ali Nutkî Baba'dan icazet almış, Baba olmuştur. 1340 da vefat etmiş, Feriköy'de defnedilmiştir. Kasım Paşa Maliye Tahsil Şubesi memurlarındandı.)

Pir Sultan Abdal'ım ey yüce Ganî
Daim yediğimiz Kunretin hânı
Hakka teslim ettin ol şirin canın
Dostların ağlaşır Pir Sultan deyü[35]

(SNE, I; Bz., Bdc.)

Pir Sultan'ın evlâdından İnce Mehmet varmış; bunun Pir Sultan evlâdından olduğunu kabul etmemişler; o da Hacı Bektaş dergâhına gidip senet istemiş; vermişler. İşte bu hâdise üzerine İnce Mehmet'in müridi İsmail aşağıdaki manzumeyi söylemiştir:

8

Aradılar Pir Sultan'ın aslını
Görelim ki ne söyletir Yaradan
Dinleniz de şerheyleyim vasfını
Zuhur oldu Kâzım Musâ Rızâ'dan.

Evvel Ali yerin göğün binası
Kudret kandilinden çalınmıştır mayası
Kâzım atasıdır Rıza dedesi
On İki İmam ile geldi sıradan

Şeyh Cüneyd'dir Âşıkların atası
Yine Şah'tan Pir Sultan'ın putası
Ummandır deryadır nurdur ötesi
Bilir misin kimdir nârı nur eden.

---

[35] Bz. varyantında bu kıtanın son iki mısraı şöyledir:
Astıkları gece Dehmen'in canı
Vard'ulaştı Şaha Pir Sultan deyü.
Banazlıların rivayetine göre Pir Sultan'ın bir adı da Dehmen veya Dehmen Şah'tır. Banazlıların bu "Dehmen Şah"ı, "Tahmasb Şah" olmak gerektir. Çünkü bir çok eski mecmualarda طهماسب adı دهماس ،طهماس şekillerinde yazıldığı gibi دهمز şeklinde de rastlanır; bu son şeklin ise دهمن Dehmen diye okunması ihtimali daima mevcuttur. Tahmasb: Dahmaz şekli hakkında bk. Fuad Köprülü, Abbas (Abbas I) makalesi; Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, sayı 1, s. 14. - Böylece, Tahmasb Şahın adı, bozulmuş haliyle yazılı ananeden sözlü ananeye geçiyor ve bu bozulma daha ileri giderek ad Pir Sultan'a izafe olunuyor.

Bdc. varyantında son kıta şu şekli alıyor:

Pir Sultan Abdal'*ım keremler kânı*
Yılan çıyan olsun onun dört yanı
Şaha kavuşturmuş o Pir Sultan'ı
Şah da ağlar ağlar Pir Sultan deyü.

Hem Rızâ hem Hâşim hem Seyyid
Bir başında vardır hem Ebû Tâlib
Bektaş-ı Veli'de yazılı kayıt
İnanmıyan haber alsın oradan

Seksen bin er Horasan'dan koptular
İmam-ı Rızâyı muhkem tuttular
Suluca Kar' Öyük'te sohbet ettiler
Erler meşverette kaldı orada
Güvercin donunda havadan indi
Darı çeçi üstünde namazın kıldı
Doksan bin evliyaya serçeşme oldu

Mevlâm kısmetlerin verdi orada.
Uçurdular Pir Sultan'ın kuşunu
Seyrangâh eyledi Yıldız başını
Hub gösterdi toprağını taşını
Mevlâm kısmetini verdi orada.

Şah Yıldız dağında semâ' eyeledi
Bir ayak üstünde bin bir kelâm söyledi
İndi Banazı hoş vatan eyledi
Hayli devr ü zaman geçti orada.

Koca Şah Uruma bir elma saldı
Dolandı Urumu Banaza geldi
Pir Sultan elmaya bir tekbir kıldı
İnsan taaccüpte kaldı orada

Yüce gördü şehitliğin yolunu
Mansur gibi kabul kıldı dârını
Kokladı elmayı verdi serini
Mevlâm hırkasını asılı koydu orada.

Seksen bin er Horasandan zuhuru
Geldi Uruma hatmeyledi zahiri
Şeşper koltuğunda gitti âhiri
Dört yolun dördüne gitti orada.

Halifeler bir araya geldiler
Evlât kimdir diye meşveret kıldılar
İnce Mehemmed'i Şah'a saldılar
On İki Şah'tan senet aldı orada.

İsmail' im ötesine ermezler
Evlât olmıyana senet vermezler
Senede mühüre itimat kılmazlar
Aradan kaldırmazlar zann u gümânı.

(Bz.)

Görülüyor ki bu manzume Pir Sultan'ın aslını -tabiî menkabevî bir şekilde- anlattıktan sonra, asılma menkıbesini de kısaca hikâye ediyor. Yalnız manzume için Banazlıların verdikleri malûmatın "İnce Mehmed'in senet almak için Hacı Bektaş dergâhına gitmesi" kısmı manzumede verilen malûmatı tamamıyla tutmuyor: Manzumeye göre İnce Mehmet senet almaya "Şah"a gitmiştir. Bu manzumede ikinci mühim nokta da, Pir Sultan'ın idamının sebebini izah eden parçadır: Manzumeye göre "Koca Şah Uruma bir elma salmış, bu elma Banaz'a gelmiş, Pir Sultan bu elmayı koklamış ve şehitliğin yolunu yüce görerek serini vermiştir" Acaba bu "elma" İran Şahlarının Anadolu Kızılbaş reislerine yolladıkları emir ve hükümlerin, ferman ve beratların sembolü müdür?[36]

4. Pir Sultan'ın bülbülü öldürmesi.

Aynı sene seyahatimi Hasankale'ye kadar uzattım. Hasankale'nin Badıcivan adlı alevî köyünde de Pir Sultan'ın demelerini sazla söyleyenlere rastladım. Burada da şairimize ait bir menkıbe yazmak mümkün oldu. (Bana bunu anlatan, Badıcivan'ın yakınındaki Kızılören köyünden 63 yaşında Hasan Ağa'dır. Kendisi de saz çalar):

"Bir gün Pir Sultan Abdal pirine gitmek üzere yola çıkıyor. Yolda bir su kenarında ağaçlık, çimenlik bir yerde dinleniyor. Üzerindeki dallarda kuşlar Hakkın âyetlerini okuyorlar, amma bunların serdarı olan bülbül hepsinden güzel okuyor. Pir Sultan, mest olmuş, bunları dinliyor. Zaman zaman bülbülün gözüne

---

36 Kars civarındaki bazı köylerde, delikanlı erkek, sevdiği kızın kapısının önüne bir elma bırakır ve kızın bu elmayı alıp almadığına göre kendisine alâka besleyip beslemediğini anlar; elmayı, bu an'anede, bir "haberleşme vasıtası" olarak görüyoruz. Bu kitaptaki (II. Bölüm, II, No. 21) bir şiirde de elmanın aynı fonksiyonuna telmih vardır. Keza "Celâlî Bey ve Mehmet Bey" adlı halk hikâyesinde (Kars Poshoflu Âşık Müdâmî rivayeti; Ankara D. T C. Fak. Halk edebiyatı arşivi) aynı işi bir topun yaptığını tespit etmek mümkün oluyor. Pir Sultan'a ve Elmalı Baba'ya isnat edilen bir şiirde (metni, SNE, I. S. 54. No. 64) elmanın bu fonksiyonuna işaret vardır Burada elmalar "Aliye terceman gelen" diye tavsif olunuyor. Terceman: Kurban.

uyku basıyor, ötmesini kesiyor. Bir defasında, onu dinlemeye doyamayan Pir sultan, uyandırmak için, iki parmağının arasına bir ufak taş koyup, parmağının birini yaylandırarak kuşa atıyor; hikmet-i Hudâ taş kuşun başına değiyor. Kuş ölüyor, Pir Sultan'ın dizinin dibine düşüyor. İşte o zaman Pir Sultan çok yanıyor, şu şiiri söylüyor:

9

Her sabah her sabah ankayı devrân
Ne hub dertli dertli ötersin bülbül
Gafildim de bir taş çıktı elimden
Vâden tekmil imiş yatarsın bülbül

Yumurtan çoğ imiş zây'dir emeğin
Sana Haktan geldi budur dileğim

Vâ'den tekmil imiş yatarsın bülbül.

Sana senden oldu hiç benden bilme
Bir taş değme ile düşüp de ölme
Sefil *Pir Sultan'ın* kusuruna kalma
Vâ'den tekmil imiş yatarsın bülbül[37]

(Bdc; A. İz.)

Sonra Pirine gidip başından geçenleri anlatıyor ve Allahın kendisini affetmesi için Pirinin himmetini diliyor. O zamandan beri Alevilerce iki parmağının arasına taş koyup atmak -ki buna fiske derler- günah sayılır."

5. Pir Sultan'ın Hızır Paşa'yı -veya Sünnî köylüleri- hicvi:

Sadettin Nüzhet Ergun'un kitabında (s. 16) dercedilmiş bulunan ve Türk'ün tehzilini yapan manzume son kıtasında Pir Sultan'ın adını taşır; Sadettin Nüzhet bu manzumeyi, kendisinden yardımlarını esirgeyen ve yalan yere şahadet ederek Piri astıran köylüler hakkında, Pir Sultan'a izafeten, başka bir alevî şair tarafından yazılmış diye tahmin ediyor. Buradaki "Türk" kelimesine yalnız "kaba, saba, köylü" mânasını veriyor Ben bu manzumeyi, Pir Sultan'la alâkası olup olmadığını öğrenmek maksadıyla, Banazlılara okudum. Onlar buradaki "Türk" kelimesini, umumiyetle Alevîler arasında olduğu gibi, "Alevî olmayan köylü"

[37] İlk iki kıta Âşık Ali İzzet'ten alınmış, son kıta Badıcivan'da tespit edilmiştir,

mânasında kullanıyorlar[38] Manzumedeki "Pirine astıran Türk" ten maksadın, yukarıda yazdığımız gibi, menkıbeye göre, Sivas'ın Sofular köyünden olan, demek ki Sünnî bir köylü bulunan, Hızır Paşa olduğunu söylüyorlar Böylece onların inanışlarına göre, bu manzume de Pir Sultan'a ait olmak gerektir. Manzumedeki "sırmalı çarık takan", "üstüne bir minnet düşen" sonradan görmüş köylüye tarizler hep Hızır Paşa'yı hedef tutmaktadır.

Biz de, Sadettin Nüzhet Ergun gibi, bu manzumenin Pir Sultan'a ait olmadığı kanaatindeyiz. Pir Sultan'ın adını taşımayan başka varyantlarını da tespit ettiğimiz bu parçayı, bu varyantlarıyla tamamlayarak, sırt Banazlıların ve SNE, I deki parçanın isnatlarını, bir menkıbenin belirtisi diye kabul ettiğimiz için, aşağıya derce diyoruz:

10

Hey ağalar Türk'e cevap bulunmaz
Darılıp ağzını açtığı zaman
Değme şeyle karşısında durulmaz
Darılıp köpüğün saçtığı zaman[39]

Türk değil mi şu âlemin eşeği
Eşek değil belki itten aşağı
Hararlara sığmaz olur taşağı
Minnet üzerine düştüğü zaman

Horoz gibi çöplüklerde eşinir
Salyanacı gelmiş deyü düşünür
Uyuz olmuş tilki gibi kaşınır
Sakalına sirke üştüğü zaman.

Nice bilir öküz ile ineği
Fark eylemez karpuz ile keleği
Pek söylersen hiç işitmez kulağı
Sırmalı çarığı taktığı zaman
Hayırını ihsanını kestirir
Hırsa gelse kaba yeli estirir
Korkmaz Haktan hem pirini astırır
Yalanla şahadet ettiği zaman

---

[38] Alevîlerin sünnî köylüleri, kendilerinden ayırmak için, "Türk" diye adlandırdıklarını, Besim Atalay da kaydediyor, (Bektaşîlik ve Edebiyatı, s. 18).

[39] Kıtaların son mısraları Ü K, c. de "......dan kerri" şeklindedir. SNE, I.de 1, 6, 7, 8, 9, 10, 11 inci kıtalar yoktur.

Zabun iken görün Türkün yüzünü
Yüz verip de alıştırman yüzünü
Evliyalar gibi söyler sözünü
Bağın yanıp zabun düştüğü zaman

İnada musırdır asla yorulmaz
Söze başlayınca ağzı yorulmaz
Hak korkusu yoktur karşı durulmaz
Öküze gaddare vurduğu zaman

Benim sözüm nasihattir tutana
Hem de gevher olur alıp satana
Türk kısmında edep yoktur utana
Yüzünün hicap perdesi kalktığı zaman

Türk'ün türk nişanı gitmez özünden
Hicap perdesi de kalkmış yüzünden
Âlem bir yan olsa dönmez sözünden
Ayağına çarık geçtiği zaman

Ayağına çeker.....çarığı
Hiç gitmiyor ökçesinin yarığı
Osmanlıdan yiyicesi sırığı
Tabanı dibine değer kaçtığı zaman

Gene akranını bulur görüşür
Mahallinde inad ile yaraşır
Burçak yemiş öküz gibi gidişir
Tarhana çorbasını içtiği zaman

Pir Sultan Abdal'ım bu sözüm tamam
Türk'ün aklından gitmez hiç güman
Hak ona nasip etmez din ile iman
İmansız ahrete gittiği zaman

(SNE, I; RY, c., ÜK, c; Bz.)

6. Hızır Paşa'nın evinin önündeki esrar tarlası:

Şarkışla'lı Âşık Ali İzzet Özkan'ın anlattığına göre: "Sofular köyünde hâlâ Hızır Paşa'nın evini gösterirler. Evin önünde bugün de bir afyon tarlası varmış. Rivayete göre, Pir Sultan esrar içermiş. Hızır Paşa bundan hoşlanmazmış. Pir Sultan, "kapının

önünde bite" diye dua etmiş. Onun için Hızır Paşa'nın kapısının önünde hâlâ biter, keserler, biçerler, yine bitermiş"

7. Pir Sultan'ın Kars'a sürülmesi:

"Hızır Paşa önce Pirimdir diye astırmağa kıyamamış, Pir Sultan'ı sürmek istemiş. Banaz'a iki tatar göndermiş, Kars'a sürüldüğünü Pir Sultan'a haber vermişler. Pir Sultan bu haber üzerine şu demeyi söylemiş:

11

Kahpe felek sana n'ettim n'eyledim
Aksine dönderdin çarh-ı devrânı
Hani n'oldu esk' adalet eski gün
Perişan eyledin cümle cihanı.

Sultan Süleyman'ın katında iken
Dest-i pâkinin zâtında iken
Her kuş kanadının altında iken
Sarı gebe[40] telef etti sahanı

Dayanılmaz âşıkların derdine
Akıl yetmez ezberine virdine
Nakes konmak ister cömert yurduna
Tilki koğdu ülkesinden arslanı

Anca bu yaraya dayandı Eyyub
Hüdânın cefasın safaya sayıp
Cahiller kâmile sen bilmen deyip
Anın için kaybettiler irfanı.

Pir Sultan'ım niye geldin cihana
Kusur senin imiş itme bahane
Evvel kullar yalvarırdı Sultana
Şimdi minnetç' ettin kula Sultanı.

Pir Sultan Kars'a sürülmüş, Kars'ta bir zaman kalmış, Kars'tan döndükten sonra asılmış"

(A İz)

[40] Sarı gebe: sarı karga.

8. Pir Sultan'a, idam günü musahibinin taş yerine gül atması:

"Pir Sultan asılırken herkes onu taşlasın diye, Hızır Paşa'dan emir çıkmış. Pir Sultan'ın musahibi de emre itaate mecbur kalmış, fakat taş atmağa kıyamamış, bir gül atmış. Bunu gören Pir Sultan şunları söylemiş:

12

Şu kanlı zâlimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zâreler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskesi paralar beni

Dar günümde dost düşmanım bell' oldu
On derdim var ise şimdi ell' oldu
Ecel fermanı boynuma takıldı
Gerek asa gerek vuralar beni.

Pir Sultan Abdal'ım can göğe ağmaz
Haktan emr olmazsa irahmet yağmaz
Şu illerin taşı hiç bana değmez
İlle dostun gülü yaralar beni[41]"

(A. İz.)

9. Pir Sultan'ın musahibi Ali'nin Hızır Paşa'nın şerrinden kaçması.

"Pir Sultan'ın musahibinin adı Ali'dir[42] Bir zaman Hızır Paşa'nın şerrinden kaçmış, memleketinden uzak kalmış. O zaman turnalara bunu söylemiş:

13

Bir çift turna geldi Kars illerinden
Öter garip garip bizim illerde
Evrilir çevrilir göle konmaya
Korkar ki avcı var diye göllerde

---

41 Bu "asılan masuma herkes taş atarken, dostunun gül atması" menkabesii yalnız Pir Sultan'a ait değildir. Meselâ Sarı Abdullah Ef. nin "Semerât al-Fu'âd" adlı kitabında Mansur'un hal tercümesinde şu satırları okuyoruz: "Halk-ı âlem Mansur'a remy-i hicâre edip Şiblî dahi muvafakat için bir gül vurdu. Mansur âh eyledi. "Ey Mansur! recmolunduğundan âh u nâle eylemedin, bir gülden âh eylemeğe bâ'is nedir?" dediler. "Seng-endâz olanlar âmîdir, hâlden bilmezler, mâ'zurlardır, amma hâüme vâkıf olanın bir gülü dâğ-ı sine oldu." deyü cevap verdi." (s. 180)

42 Bk. yukarıda menkabeler kısmında (s. 46)şür.No. 4'e ait 27'nci not.

Sakın ey sevdiğim Urum kışıdır
Yağmur yağar çığaların[43] üşüdür
Konup göçmek Evliyalar işidir
Konup göç ki söylenesin dillerde

Eşinden m' ayrıldın nedir firkatin
Çık Yıldız-Dağına bir semâ' tutun
Orda Pir Sultan var ervahı Zâtın
O seni geçirir coşkun sellerden

Gam yeme sevdiğim senindirhane
Sılaya mı gitmek istiyon yine
Ali kılağuzun olsun bu sene
Kimse değip dolaşmasın yollarda

Varıp da sılaya çıkarsan böyle
Kötülüğ'm gördüysen iyliğ'm söyle
Derdim çoktur halim Pir'e arzeyle
Ali gibi olmuş var mı kullarda."

(A. Iz.)

10. Pir Sultan'ın müritlerinin Pir'i şikâyet etmeleri:

"Pir Sultan Abdal'ın müritleri azmışlar, kendilerine eza, cefa ediyor diye Pir Sultan'ı Hızır Paşaya şikâyet etmişler. Bunun üzerine Pir Sultan şu demeyi söylemiş:

14

Medet mürvet şu âlemi yaradan
Mahlûkun önünden geçilmez oldu
Dört kapı kırk makam kalktı aradan
Halledip müşkiller seçilmez oldu

Döndükçe bu devran aksine döndü
Nice âdil Hanlar tahtından indi
Şimdi beyzadeler hımara bindi
At sürüp önünden geçilmez oldu

Karga şahan oldu kuzgun baz oldu
Mabutları tanbur ile saz oldu
Kısalar uzadı hep dırâz oldu
Değmelere kaftan biçilmez oldu

---

43 Çığa: tüy, telek.

Besbelli ki bu kusurlar hep bizde
Şimdi edepsizler gönülde gözde
Edep haya yoktur gelinde kızda
Şimdi haktan yana göçülmez oldu

Pir Sultan Abdal'ım gözümün yaşı
Ağlarım bulunmaz derdimin eşi
Çıktı elden çıktı mahlûkun başı
Kimseye gizli sır açılmaz oldu"

(A İz, XV.)

11. Pir Sultanla kız kardeşi Elif:

V L S, III.'de tesbit edilen bir rivayete göre, Pir Sultan Abdal'ın Elif adında bir kız kardeşi vardır. Pir Sultan, kederli bir gününde onunla gezmeğe çıkmış; Yıldız Dağı civarında aşağıdaki şiiri söylemiş. Sual mahiyetindeki nakarat mısraından sonra kız kardeşine döner,"Dumanı, Elif! Dumanı, dumanı?" diye sorarmış:

15

Gelmiş iken bir habercik sorayım
Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın
Gerçek Erenlere yüzler süreyim
Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın
Alçağında al kırmızı taşın var
Yükseğinde turnaların sesi var
Ben de bilmem ne talihsiz başın var
Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın

Benim Şah'ım al kırmızı bürünür
Dost yüzün görmiyen düşman bilinir
Yücesinden Şah'ın ili görünür
Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın

El ettiler turnalara kazlara
Dağlar yeşillendi döndü yazlara
Çiğdemler takınsın söyle kızlara
Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın.

Şah'ın bahçesinde gonca gül biter
Anda garip garip bülbüller öter
Bunda ayrılık var ölümden beter
Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın

Ben de bildim şu dağların şahısın
Gerçek Erenlerin nazargâhısın
Abdal Pir Sultan'ın seyrangâhısın
Niçin gitmez Yıldız-Dağı dumanın[44]

(S N E, I.; V L S, III., N K A, I.)

12. Pir Sultanla Sivas'taki kadılar. Pir Sultanın köpekleri.

"Sivas'ta bir Kara-Kadı, bir de Sarı-Kadı varmış. Pir Sultan Abdal'ın da iki köpeği varmış. Birinin adını Kara-Kadı, ötekinin adını da Sarı-Kadı koymuş. Gel Kara-Kadı, git Sarı-Kadı! diye köpekleri çağırırmış. Bunu bir gün Pir Sultan'ın düşmanları duymuşlar, gidip Kara-Kadıya, Sarı-Kadıya Pir Sultan Abdal, kapısındaki köpeklere sizin adınızı koydu! demişler. Hemen kadılar Pir Sultan'ı çağırıp muhakemeye başlamışlar. Pir Sultan: Evet, köpeklerime sizin adlarınızı koydum, demiş, lâkin benim köpeklerim haram yemez!. Kadılar: Nerden biliyorsun? diye sormuşlar. Pir Sultan cevap vermiş: İsterseniz tecrübe edelim demiş. Birkaç hoca ve hacı da gelmişler, köpekleri getirmişler. Hocalar, hacılar, gizlice bir kap haram yemek, bir kap da helâl yemek yapmışlar, her ikisine belli birer işaret koymuşlar. Sarı-Kadı ile Kara-Kadı oturmuşlar, haram yemekten yemeğe başlamışlar. Hocalar ve hacılar haram yemeği kadıların yediğini gözleriyle görmüşler. Köpekleri getirmişler. Yine bir kap haram yemek, bir kap da helâl yemek koymuşlar. Köpekler haram yemeği yememiş, helâl yemeği yemeğe başlamışlar. Hocalar, hacılar böylece kadıların haram yediklerini bilmişler, «İyi köpek kötü kadıdan efdaldır» demişler. Aşağıdaki demeyi Pir Sultan bu vaka üzerine söylemiş:

16

Koca başlı koca kadı
Sende hiç din iman var mı
Haramı helâli yedi
Sende hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağı dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı

[44] "Yıldız-Dağı niçin kalkmaz dumanın" bağlama mısra'lı bir şiir de Kerem hikâyesinde vardır. Bunu Âşık Kerem, Aslı'sının peşinden dolaşırken Yıldız-Dağının eteğine geldiği zaman söylemiştir. Karş. Kerem ile Aslı, İkbal k., İstanbul 1927, s. 91.

İman eder amel etmez
Hakkın buyruğuna gitmez
Kadılar yaş yere yatmaz
Hiç böyle kör şeytan var mı

Pir Sultan'ım zatlarınız
Gerçektir şöhretleriniz
Haram yemez itleriniz
Bu sözümde ziyan var mı"

(A Iz, XII.)

13. Bugün köylerde Pir Sultan'ın demelerine bağlı ananeler:

A Iz. in rivayetine göre, Şarkışla civarındaki bazı köylerde, hattâ sünnî köylerinde güveyiyi gerdeğe, Pir Sultan'ın bir demesini söyleyerekten götürmek ananesi vardır. Aşağıdaki deme, güveyi götürülürken, dört kişi tarafından söylenir: Bir hanesini ikisi söyler, onlar bırakır, öteki hanesi diğer iki kişi tarafından alınır. Muayyen bir makamla okunur. Sünnî köylerine bu demeyi o civarın meşhur bir alevî şairi olan Âşık Ali (mahlası Sabri) sokmuştur:

17

Gelin hey erenler düğün tutalım
Muhammedin düğünü var Cennette
Şol mü'min kulları devah edelim
Muhammedin düğünü var Cennette

Orda gözedirler güzel âlemi
Orada koyamazlar kaatil zalimi
Havva Adem ile Meryem gelini
Muhammedin düğünü var Cennette

Sekiz derler kırktır Cennet kapısı
Orda olur mü'minlerin hepisi
Salavattır ulularin saçısı
Muhammedin düğünü var Cennette

Düğüne gelene hülle biçerler
Üstlerine misk ü anber saçarlar
Günahların günahından geçerler
Muhammedin düğünü var Cennette

Pir Sultan Abdal'ım ümmet içinde
Ay şulesi döner niyet içinde
Cennet-i âlâda Firdevs içinde
Muhammedin düğünü var Cennette

(A İz, c II.)

Aşağıdaki deme de, yine A İz. rivayetine göre, Şarkışla bölgesindeki köylerde, koç katımı merasiminde okunur. Bu merasim şöyle olur: Koç katımı günü -teşrinievvel, teşrinisani içinde- koçlar bir tarafta, koyunlar bir tarafta tutulur. Baştan Dede türkçe bir dua okur, "hayırlı günler üstümüze gelsin! Allah bundan sonraki koç katımlarını da müyesser eylesin, bunlar nasıl murat aldıysa, cümle hasretleri muratlarına eriştirsin!" gibi şeyler söyler. Dua bitinceye kadar koçların bir ayağını kaldırarak tutarlar. Duadan sonra yine Dede, makamlı olarak, Pir Sultan'ın aşağıdaki demesini söyler, sonra koçu koyuna katarlar

18

İndim Koç Babayı tavaf eyledim
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar
Mübarek cemalin seyran eyledim
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Biri beyaz idi biri kırmızı
Onlar da seçerdi baharı yazı
Aynen Zülfikar'a benzer boynuzu
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Alnının ortası yazılı Kur'an
Hiç mahrum mu kalır cemalin gören
Yarın mahşer günü şefaat uman
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Yağmur yağar çiselenir izleri
Elham suresine benzer gözleri
Ay ile gün gibi parlar yüzleri
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

Pir Sultan'ım biz çekelim yasları
Dört Kitapta beyan oldu sesleri
Âşıklar da söyler bu nefesleri
Bugün yaylımdadır geliyor koçlar

(A İz, XVI.)

IV

KIZILBAŞLARIN AYAKLANMASIYLA PİR SULTAN'IN İLGİSİNİ GÖSTEREN ŞİİRLER

A– Metinler

1. Hızır Paşa'dan bahseden şiirler:

19

Hızır Paşa'nın zulmü var ise
Ne yapayım benim de bir ahım var
Senin tuğlu Pâdişâhın var ise
Benim arkam kalem bir Allahım var

Şol icra Tanrısı yatmaz uyumaz
Kimsenin hakkını kimsede komaz
Hünkâr sağır olmuş ünümü duymaz
Masumlar boğdurur pâdişâhım var

Gönül verdim ikrar verdim Haydara
Geçmem beni etseler pare pare
İrâfızî diye çektiler dara
Acep benim bunda ne günahım var

Pir Suttan Abdal'ım yed-Allahımız
Bâtına hükmeder Pâdişâhımız
Sahip çıkar miskin kul' Allahımız
Şefaat edecek güzel Şah'ım var

(A İz.)

20

Ben de şu dünyaya geldim sakinim
Kalsın benim dâvam divana kalsın
Muhammed Ali'dir benim vekilim
Kalsın benim dâvam divana kalsın

Ben de vekil ettim Bari Hudâmı
O da kulu gibi zulüm ede mi
Orda bir bir söyletirler adamı
Kalsın benim dâvam divana kalsın

Yorulan yorulsun ben yorulmazam
Derviş makamından ben ayrılmazam
Dünya kadısına ben sorulmazam
Kalsın benim dâvam divana kalsın

Dolanıp çevrilip bir gün gelirsin
Ettiğin işlere pişman olursun
Orda da mı Hızır Paşa olursun
Kalsın benim dâvam divana kalsın[45]

Mü'min müslim bir araya cem'olur
Kırık sınık yaralar'ma em olur
Kara taşlar erir orda mum olur
Kalsın benim dâvam divana kalsın[46]

Pir Sultan Abdal'ım dünya kovandır
Giden âdil Beyler gelen ihvandır[47]
Muhammed divanı ulu divandır
Kalsın benim dâvem divana kalsın

(SNE, I.; A İz.)

21

Sinem üstü ateş oldu od oldu
Yaktı muhanetin acı sözleri
Hıdır Paşanın ettiği derd oldu
Yaktı muhanetin acı sözleri

Seni şekva edem Urum Beyine
Bakmıyomun şu sinemin dağına
Hançer oldu yüreğimin bağına
Kaktı muhanetin acı sözleri

---

45 Bu kıtalar S N E, I. de yok
46 A. g. e
47 S N E, I, de: "........avâmdır"

Engel gelir arkamızda dolaşır
Yusarn çıkmaz kara olmuş bulaşır
Top top olmuş mah yüzünde dolaşır
Takar muhanetin acı sözleri

Muhanet elinden hâlim pek şaşkın
Deli gönül gâh bulanık gâh coşkun
Gönlümün sarayın kalbimin köşkün
Yıktı muhanetin acı sözleri

Pir Sultan Abdal'ım vadem yeterse
Şahım gelir salacamdan tutarsa
Karış karış üstümde ot biterse
Çıkar muhanetin acı sözleri

(A İz.)

22

Hıdır Paşa ikrarına durmadı
Sıdı dinsiz imansız vefasını
Bir Türkü Paşa etse vaktin Kutbu
Evelce astırır öz babasını

Koca Allah fırsat verme zalime
Merhamet kılmaz asla halime
Mahkûm etse Azrailsiz ölüme
Mahşerde çalarım ben dâvasını

Hakkı sevmek bize suç oldu olsun
Bize kemlik eden belâsın bulsun
Padişahın tahtı dönsün yıkılsın
Zırlasın ahrette eşek sıpası

Pir Sultan Abdal'ı var eden sensin
Hoyratlar elinden dar eden sensin
Düşmanı şâz dostu kör eden sensin
On sekiz bin âlemlerin kahpesi.

(A İz. XVIII.)

23

Benim Hakka münacatım
Şaha padişaha değil
Ali Hasan'a minnetim
Şaha padişaha değil.

Hak dergâhına varırım
Hub didarını görürüm
Bir Allaha yalvarırım
Şaha padişaha değil

Pir Sultan'ım der Şahım var
Hızır Paşa'da ahım var
Benim bir tek Allahım var
Şaha padişaha değil

(A İz, XIV.)

24

Yürü bire Hıdır Paşa
Senin de çarkın kırılır
Güvendiğin Padişahın
O da bir gün devrilir.

Nemrut gibi Anka n'oldu
Bir sinek havale oldu
Dâvamız mahşere kaldı
Yarın bu senden sorulur
Şahı sevmek suç mu bana
Kem bildirdin beni Hâna
Can için yalvarmam sana
Şehinşah bana darılır

Hafîd-i Peygamberim hâs
Gel Yezîd Hüseynimi kes
Mansurum beni dara as
Ben ölünce il durulur

Ben Musayım sen Firavun
İkrarsız Şeytan-ı lâin
Üçüncü ölmem bu hâin
Pir Sultan ölür dirilir

(A. İz.)

25

Ne zalimdir ne gaddardır ne betkâr
Ta ezelden zalim buldum düşmanı
Çok çevir eyleme olursun pişman
Zahmet-i zâr ile kalasın zalim

Kasdeyledin zalim girdin kanıma
Yağm' eyledin malım bundan sana ne
Seni şekv' ederim bari Süphana
Zahmet-i zâr ile kalasın zalim

Her ne kadar zahmet edersen bana
İntizar ederim her daim sana
Ayrılmam yolundan gitmem yabana
Zahmet-i zâr ile ölesin zalim

Hak bize vermiştir nur-u kudreti
Bir vakit zalime etmem minneti
Bizler için açık koydu Cenneti
Zahmet-i zâr ile ölesin zalim

Pir Sultan'ım derdin kendine söyler
Arif olan bundan bir hisse eyler
Gönül dalga vurur ummanı boylar
Zahmet-i zâr ile ölesin zalim

(A İz,, c II.)

26

Fetva vermiş koca başlı kör müftü
Şah diyenin dilin keseyim deyü
Satır yaptırmış Allahın laneti
Aliyi seveni keseyim deyü

Şer kulların örükünü uzatmış
Müminlerin baharını güz etmiş
On İkiler bir arada söz etmiş
Âşıkların yayın yasayım deyü

Hakkı seven âşık geçmez mi candan
Korkarım Allahtan korkum yok senden
Ferman almış Hıdır Paşa Sultandan
Pir Sultan Abdal'ı asayım deyü

(A. İz)

2. Ayaklanma hareketiyle ilgili şiirler

27

Yürüyüş eyledi Urum üstüne
Ali nesli güzel İmam geliyor
İnip temenna eyledim destine
Ali nesli güzel İmam geliyor.

Doluları adım adım dağıdır
Tavlasında küheylânlar bağlıdır
Aslını sorarsan Şah'ın oğludur
Ali nesli güzel İmam geliyor.

Tarlaları adım adım çizili
Rakîbin elinden ciğer sızılı
Al yeşil giyinmiş köçek gazili
Ali nesli güzel İmam geliyor.
Meydana çıkar görünü görünü
Kimse bilmez Evliyanın sırrını
Koca Haydar Şah-ı cihan torunu
Ali nesli güzel İmam geliyor.

Pir Sultan Abdal'ım görsem şunları
Yüzün sürsem boyun eğip yalvarı
Evvel baştan On İki İmam serveri
Ali nesli güzel İmam geliyor

(SNE, I.)

28

Hazret-i Ali'nin devri yürüye
Ali kim olduğu bilinmelidir
Alay alay gelen gaziler ile
İmamların öcü alınmalıdır

Kendin teslim eyle bir serçeşmeye
Er odur ki yarın senden şaşmaya
Bir münafık bin gaziye düşmeye
Din aşkına kılıç çalınmalıdır

Yer yüzün kırmızı taçlar bürüye
Münafık olanın bağrı eriye
Sâhib-i zamanın emri yürüye
Sultan kim olduğu bilinmelidir

Çağırırlar filân oğlu filâna
Ne itibar Yezid kavli yalana
Kılıcın Arş'tadır doğru gelene
Ya ser verip ya ser alınmalıdır

Pir Sultan Abdal'ım ey dede himmet
Kendine cevretme âleme rahm et
İstanbul şehrinde ol sahib devlet
Tâc-ı devlet ile salınmalıdır

(SNE, I., BA.)

29

Gözleyi gözleyi gözüm dört oldu
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi
Korular kalmadı kara yurt oldu
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Kızıl-Irmak gibi bendinden boşan
Hama'dan Mardin'den Sivas'a döşen
Düldül eğerlendi Zülfikar kuşan
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Mü'min olan bir nihana çekilsin
Münafık başına taşlar dökülsün
Sancağımız Kazova'ya dikilsin
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Şah'ın gelecektir bir gün dediler
Yezitler lanet gömleğin giydiler
İmam Aliyyürrıza'ya kıydılar
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Pir Sultan Abdal'ım bu sözüm haktır
Vallahi sözümün hatası yoktur
Şimdiki sofunun yezidi çoktur
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

(S N E, I.)

30

Gece gündüz arzumanım Kerbelâ
Gidelim gaziler İmam aşkına
Serden başka benim sermayem yoktur
Verelim gaziler İmam aşkına

Kapıyı çaldı Kırkların birisi
Birinden mest oldu cümle gerisi
Sarıkaya derler Şah'ın korusu
Konalım gaziler İmam aşkına

Böyle m' öter bu yerin bülbülleri
Ma'na okur hakikatin dilleri
Taze açmış dost bağının gülleri
Derelim gaziler İmam aşkına

Tâlib rehberini akıla getir
Noksan işlerini tamama yetir
Rıza lokmasını meydana getir
Yiyelim gaziler İmam aşkına

Pir Sultan' ım der yol uludur deyü
Cümlemiz hakikat kuludur deyü
Muhammed çağırır Ali'dir deyü
Çağ'ralım gaziler imam aşkına[48]

(S N E, I.)

31

Muhammed Mehdi'nin hak sancağını
Çekelim bakalım nic' olsa olsun
Teber çekip münkirlerin kanını
Dökelim bakalım nic' olsa olsun

Mahlûk deccal oldu insan haşarı
Asla bilen yoktur hayırı şeri
Teber çekip şu mağ'radan dışarı
Çıkalım bakalım nic' olsa olsun.

Müminleri bir katara düzelim
Güruh güruh şu âlemi gezelim
Münkirlerin sarayını bozalım
Yıkalım bakalım nic' olsa olsun

Pir Sultan'a Huda yardım etmez mi
Müminler bağında bülbül ötmez mi
Bunca yattığımız gayrı yetmez mi
Kalkalım bakalım nic' olsa olsun

(A İz, c. I.)

---

[48] Bu şiirin bir de ABG, c. varyantı vardır; iki şiir arasındaki mühimce farklar şunlardır: 2. kıt., 2. mısr. sonunda: " cümle gerisi" yerine " kalan hepisi"; 4. kıt., 1. mısr. sonunda " akla getir" yerine " huzura götür."

32

Haktan inayet olursa
Şah Uruma gele bir gün
Gazada bu Zülfikarı
Kâfirlere çala bir gün

Hep devşire gele iller
Şaha ola köle kullar
Urumda ağlıyan sefiller
Şâd ola da güle bir gün

Çeke sancağı götüre
Şah İstanbula otura
Firenkten yesir getire
Horasana sala bir gün

Devşire beyi paşayı
Zapteyleye dört köşeyi
Husrev ede temaşayı
Âli divan kura bir gün

Gülü Şahın doğdu deyü
Bol ırahmet yağdı deyü
Kutlu günler doğdu deyü
Şu âlem şâd ola bir gün

Mehdi Dedem gelse gerek
Âlî divan kursa gerek
Haksızları kırsa gerek
İntikamın ala bir gün

Pir Sultan'ın işi ahtır
İntizarım güzel Şahtır
Mülk iyesi padişahtır
Mülke sahip ola bir gün

(A İz, XVII.)

33

Gelin canlar bir olalım
Münkire kılıç çalalım
Hüseynin kanın alalım
Tevekkeltü taâlâllah

Özü öze bağlıyalım
Sular gibi çağlıyalım
Bir yürüyüş eyliyelim
Tevekkeltü taâlâllah

Açalım kızıl sancağı
Geçsin Yezidlerin çağı
Elimizde aşk bıçağı
Tevekkeltü taâlâllah

Mervan soyunu vuralım
Hüseynin kanın soralım
Pâdişâhın öldürelim
Tevekkeltü taâlâllah

Pir Sultan'ım geldi cûşa
Münkirlerin aklı şaşa
Takdir olan gelir başa
Tevekkeltü taâlâliah

(A İz, c. I.)

34

Bu gece seyrimde bir eri gördüm
Devah eyledim haslar hasını
Elinde bir teber bir eri gördüm
Dedi bilmez misin Eba Müslimi

Yetmiş batmandan bir teber çekerdi
Vurunca Kûh-u Kaf dağlar yıkardı
Bunca âlem onun havfın çekerdi
Çok şükür ki bulduk Yezid hasmını

Yetmiş üç er idik girdik bu yola
Yalbırdak kılıçlar hep aldık ele
İman Kur'an nasip olsa bir kula
Kudretten okunur onun Yasini

Gidi Yezid Muhammed Ali desene
Kin ile kibiri geri kosana
Ağu verdin ise İman Hasan'a
Kırarlar başında ağı tasını

Yayla senin ova senin il senin
Sefil senin geda senin kul senin
Muhammed Ali'ye giden yol senin
Pâk edip te kalb evini silsene

Göre idim sultanımı hânımı
Bula idim can içinde canımı
Mehdî alır İmamların kanını
Ko desinler n' oldu Seyyid Nesimî

Böyle yazılmıştır bize yazılar
Kerbelâ dedikçe sinem sızılar
Pir Sultan Abdal'ım der ey gaziler
Şu gelen ses yoksa Düldül sesi mi

(Ah. H B.)

3. Pir Sultan'ın hayat ve menkıbesine telmihler ihtiva eden diğer şiirler:

35

Çıktım Yücesine seyran eyledim
Gönül eğlencesi küstü bulunmaz
Dostlar bizden muhabbeti kaldırmış
Hiç bir ikrarında ahdi bulunmaz

Zülüflerin top top olmuş cığalı
Rakiplerin Haktan olsun zevali
Bir günahkâr oldum doğdum doğalı
Günahkâr kulunun dostu bulunmaz
Kanı benim ile lokma yiyenler
Baş u canı dost yoluna koyanlar
Sen ölmeden ben ölürüm diyenler
Dostlar da geriye kaçtı bulunmaz

Yine karçılandı dağların başı
Durmadan akıyor gözümün yaşı
Vefasız münafık naşıdır naşı
Hakikat ceminde desti bulunmaz

Biz de gezer idik irfanda sazda
Biz de bulunurduk cemde niyazda
Bize de gel oldu kanlı Sivas'ta
Hızır Paşa bizi astı bulunmaz

Pir Sultan Abdal'ım destim damanda
İsmim Koca Haydar neslim Yemen'de
Garip başa bir hâl gelse zamanda
Orda her kişinin dostu bulunmaz

(S N E, I.)

36

Bir ulu kervandık kalktık Musul'dan
Gittik kervanımız Ali'ye doğru
Yenice kurtulduk gamla gusseden
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

Benden selâm söyle güzel Ali'ye
Güzeli sevenler düşer belâya
Yolumuz uğradı Toprakkale'ye[49]
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

Helâllik vermedik kavim kardaşlar
Yandı ciğerciğim yüreğim hışlar
Üç gün üç gecedir yağan yağışlar
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

Sabahtan uğradım ben bir araba
Yüzümü süreyim hâk-i turâba
Kızılşehir derler o da harabe
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

Pir Sultan Abdal'ım kubbem göründü
Emir ile yeşil taçlar urundu
Bize bu ayrılık Haktan verildi
Gitti kervanımız Ali'ye doğru

(S N E. I.)

37

Bir arzuhal yazdım gül yüzlü Şaha
Gelsin beni elden alsın ha n'olur
Beni yalvartmasın o Padişaha
Carıma yetişsin gelsin ha n'olur

---

49 Menkabe, Pir Sultan'ın asılmadan evvel bir zaman Sivas'ın Toprakkale'sinde mahbus kaldığını söyler (bk. s. 42).

Kollarıma zincir taktı muhanet
Senden başkasına eylemem minnet
Arzuhalim pire güzelce ilet
Perişan halimi bilsin ha n'olur

Pir Sultan Abdal'ım çile Allahtan
Her ne ki gelirse bile Allahtan
Kemliğe iyilik kula Allahtan
Hamza'yı Battal'ı salsın ha n'olur[50]

(A İz, c. II.)

38

Padişah katlime ferman dilese
Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan
Cellâtlar karşımda satır bilese
Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

On yedi yerimden vursalar yara
Cerrahlar derdime kılmasa çare
Kemendi bend ile çekseler dâra
Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

Karadır kaşları benzer kömüre
Münafıklar zarar verir ömüre
İki ellerim bağlasalar demire
Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

Eğer beni katsa kervan göçüne
Götürseler Hindistan'a Maçin'e
Urganım atsalar dar ağacına
Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

Âhiri katlime ferman yazılsa
Çıksam teneşire tabut düzülse
Kefenim biçilse mezar kazılsa
Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan

---

50 Bu deme, Pir Sultan'ın zindanda iken, İran Şah'ından yardım beklemesinin ifadesi olsa gerek.

Pir Sultan Abdal'ım derim vallahi
Ölsem terk eylemem Pîri billahi
Huzur-u mahşerde dilerim Şahı
Yine geçmem ala gözlü Şâhımdan[51]

(A İz.)

39

Gel gönül nazar kıl merdanelere
Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım
Sakın akıl yorma efsanelere
Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım

Haktan ola bu çilenin kolayı
Merd isen kabul et her bir belâyı
Duymadın mı Şehid-i Kerbelâyı
Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım
Sabreyle ey gönül geçmez mi bu gam
Her kes çilesini çekmez mi tamam
Nasıl geçti Kerbelâda serencam
Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım

Pir Sultan'ım buna can mı dayanır
Bir dostum var gâh uyur gâh uyanır
Ehl-i Beyit al kanlara boyanır
Düşün Ehl-i Beyti sabret bakalım[52]

(A İz, c. I.)

B- Bu şiirlere dair bazı tarihî notlar

1. Hızır Paşa hakkında:

Prof. Fuad Köprülü, Pir Sultan'ın hayatıyla ilgisi olan Hızır Paşa'nın, 1603 ile 1617 yılları arasında Osmanlı tahtında oturmuş bulunan Birinci Ahmed zamanında yaşamış olduğunu tahmin eder; bu tahmini ona, o asrın meşhur simalarından Sofî Aziz Hüdâî Efendinin, padişaha hitaben yazdığı bir mektupta, Rumeli'deki bâtınî zümreleri (Bedreddin müritleri) "ahvalinin" Hızır Paşa adında birinden sorulmasını tavsiye eden sözleriyle

[51] Burada da, Pir Sultan'ın, zindandan meydan okumasının ve "Şâh"a bağlılığının ifadesini buluyoruz.

[52] Yine zindandaki ahvalini tasvir eden bir manzume olsa gerek.

Naîmâ'da, Bursadaki eşkıyayı tenkil için Hızır Paşa'nın Üsküdar'a geçtiğine dair rastlanan bir kayıttır.[53] Prof. Fuad Köprülü'nün, Pir Sultan'a ait makalesinde söylediği gibi XVI. ve XVII. nci asırlarda yaşamış birçok Hızır Paşa'lar arasından, şairimizle ilgili olanın tespiti şimdilik imkânsızdır. Sicill-i Osmanî'de[54] adı geçenler arasında Birinci Ahmed zamanında hayatta bulunanlar iki tanedir: 1) 990'da Van Beylerbeyi, sonra Konya Beylerbeyi, 1011'de Tuna muhafızı, 1014'de Budin muhafızı olan, 1016'da ölen Hızır Paşa. Sicill-i Osmanî, bunun 1016'da Üsküdar'a memur olduğunu da kaydeder. "Naîmâ"da[55] Bursa'daki eşkıyayı tenkil için 1016'da Üsküdar'a geçtiği haber verilen Hızır Paşa ile bu, aynı şahıs olsa gerek. 2) Mihalzâde Hızır Paşa: Kapucubaşı, Vidin valisi olmuş, 1031'de Leh muharebesinde bulunmuş. Görülüyor ki bu iki şahsın Sivas'taki Kızılbaş hareketleriyle ilgileri bulunduğuna dair bir kayıt yoktur. Hüdâî Efendinin "Tezkire"sinde "Rumeli'deki bâtınî zümreleri" üzerinde durulmaktadır; burada, ihtimal, Rumeli taraflarında meselâ Tuna muhafızı olarak- bulunmuş olan birinci Hızır Paşa kastedilmiş olmalıdır. Pir Sultan'ı astırdığı rivayet edilen Osmanlı paşasını, bu bakımdan, pek âlâ, daha eski Hızır'lar arasında da aramak mümkündür. Hususiyle, aşağıda yine üzerinde duracağımız gibi, Pir Sultan'ın eserlerinde ve menkıbelerinde daha eski zamanlara -Kanunî ve Tahmasb devrine- birçok telmihler mevcuttur.

Daha eski Hızır Paşalardan, "Sicilli Osmanî'nin verdikleri arasında bir tanesi, 959 ile ölüm yılı olan 975 arasında İmparatorluk hizmetinde çalışmıştır. Bunun memuriyet yılları Kanunî Süleyman'ın saltanatı zamanına rastlar: Bu Hızır Paşa, 959'da Köstendil Beyi, 962'de Şam, 968'de Bağdat Beylerbeyi olmuştur. Öteki üç Hızır Paşa, hep 969-1012 yılları, yani Üçüncü Murat ve Üçüncü Mehmed'in saltanatları sırasında valilik ve beylerbeyilik makamlarında bulunmuş şahsiyetlerdir. Bunlardan hiç birinin, Pir Sultan'ın bahsettiği Hızır Paşa olduğuna dair bir kayda rastlanmıyor. Şu halde şimdilik, Pir Sultan'ı astıran Hızır Paşa meselesi karanlık ve çözülmemiş olarak kalmağa devam ediyor. Memurluk hayatı, Kanunî ile Şah Tahmasb zamanlarına rastlayan Hızır Paşa ile bunun aynı şahıs olduğunu ileri süremesek bile, katîliğe yakın bir tahminle diyebiliriz ki, hüviyetini tespite çalıştığımız Hızır Paşa, Kanunî devri Devlet adamlarındandı. Bu hükme bizi

---

53 Fuad Köprülü, Pir Sultan Abdal, Hayat, sayı 64 ve oradan naklen, Sadettin Nüzhet Ergun, Pir Sultan Abdal, s. 14.

54 Sicill-i Osmanî, II, 277 - 279.

55 Naîmâ, II, 22 - 23.

vardıran sâikler, Pir Sultan'ın şiirlerinde bahsedilen "Şah"ın Şah Tahmasb (saltanatı h. 930 - 984, m. 1524 - 1576) olduğuna dair edindiğimiz bazı ip uçlarıdır.

2. Şah Tahmasb ve onun Pir Sultan ve Anadolu Kızılbaşlarıyla ilgisi hakkında:

Yavuz'la Şah İsmail arasında geçen ve İran Safevî Şahının hezimetiyle neticelenen İran-Osmanlı mücadeleleri, bu iki Hükümdarın ölümlerinden sonra yeniden canlanmış ve XVI ncı asır boyunca sürüp gitmiştir. Yalnız bu ikinci mücadele safhasının karakteri birinciden biraz farklıdır: Yavuz'la Şah İsmail arasında olduğu gibi, katî neticeli büyük bir muharebe yerine bu sefer, uzun yıllar süren sinsi ve müzmin bir mücadele görüyoruz: Sulh zamanları dahi, Anadolu'da Şah İsmail zamanında başlamış olan Kızılbaş hareketlerini Safevî Şahlarının körüklemesi neticesinde, iki Devlet arasında gerginlik devam ediyor. Feridun Bey'in "Münşeat"ında[56], Osmanlı Padişahından İran Şahına yollanmış tehdit mektupları ve onlara verilen cevaplar, bu bakımdan çok mânalıdır.

Sultan Süleyman İran'a karşı 1534 (941) te Bağdad'ın açılmasıyla sona eren bir sefer yaptı. Bağdat, bilindiği gibi, Akkoyunlulardan Şah ismail'e geçmiş ve Osmanlılar tarafından ilk defa, bu tarihte, İran Şahı Tahmasb'ın sırasında zaptedilmişti.[57]

---

56 Feridun Bey Münşeatı, ist. 1274 - 1275 tabı, I, 541 - 543, II, 19 - 20.

57 Hammer, türkçe terc. V, 151. - Sadettin Nüzhet, "Bektaşî Şairleri", s. 145 - 146 da, Hatâyî'nin şiiri olarak "Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı nakarat mısra'lı bir şiir meşretmiştir. İran Şahı'nın Bağdad'ı vermesine hayıflanan bu şiir Hatâyî'nin olamaz. Buradaki "Güzel Şahım" ile, her halde Bağdad'ı Osmanlılara vermiş olan Şah Tahmasb kastediliyor. Manzume şudur:

Güzel Şahım her yerlerde görünür
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı
Şahım birdir bin bir dona bürünür
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı

Eremedim ben bu sırrın aslına
Yazık değil mi müminle müslime
Getirdin Men/anı Bağdat üstüne
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı

Geldi Mervan hendekleri doldurdu
Kırdı hurmalığı sardı Bağdad'ı
Geldi kondu yeşil başlı ördeği
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı

Şah Hatâyı eydür Üçler Yediler
Kırklar da bu demde hazır idiler
Bağdad'ı Basra'yı alsın dediler
Güzel Şahım niye verdin Bağdad'ı

Bu ilk seferden sonra harp bitmiş değildir, ta 1555 yılında akdolunan musalahaya kadar sürüp gidecektir. 1548'de Osmanlı kuvvetleri Van'ı zaptediyorlar. Fakat her zaman olduğu gibi bu sefer de, mevsim ilerleyip Osmanlılar hududtan kuvvetlerini çeker çekmez Şah Tahmasb, Âdilcevâz, Muş, Ahlat'ı talan ediyor; Kars'ı zaptetmek üzere yollanan Osmanlı fırkasını bozuyor, Kemah'a kadar varıyor. Ahmet Paşa ordusunun öncüsü Çerkeş Osman Paşa Kemah yakınlarında İranlıları mağlûp ediyor. Kanunî Süleyman, ertesi yaz, kaybedilen yerleri yeniden ele geçiriyor.

Ahmet Paşa'nın zaferleri herhalde o sıralarda derin yankılar uyandırmış olacak. "Türkü Ahmet Paşa" adiyle, bir mecmuada bulduğumuz aşağıdaki destan, bu seferin hatırasıdır:

Tahmas Ahmet Paşa'ya haber gönderdi
Bu sene üstüne varırım demiş
Seksen bin de Şâh-ı Acem kurtları
Varırım başıma alırım demiş.

Söyleyin ol Tahmas mağrur olmasın
Elinden geleni geri koymasın
Doludur Bağdad'ım halis elmasın
İran'ı başına yıkarım demiş.

Tahmas Kulu der bu söz ne gerek
Kandahar'dan yüz bin asker çekerek
Kırk bin topum vardır yüz bin zemberek
Bağdad'ın üstüne varırım demiş.

Ahmet Paşam darılır ol Tatar Han'a
Bağdat valisiyim gelmem âmâna
Alırım Tevrizi sonra da Hoy'a
Şiraz'ı başına yıkarım demiş

Tahmas Kulu der ben hasretliğin çekerim
Yüz tümendir karşısına çekerim
Bağdad'ın üstüne kanlar saçarım
Yemen'i elinden alırım demiş

Gökte bulut yerde insan ağlasın
Benim Âl-i Osman'ın sadık lalası
Yirmi yıl beklerim Bağdat kalesin
Hemedan'ı başına yıkarım demiş

Ahmet Paşam der ki ben anı bilmem
Dünyaya bir geldim bir dahi gelmem
Babamdan mirastır Bağdad'ı vermem
İranın başına yıkarım demiş

Tahmas Kulu der ki Hanların başı
Akıttın gözümden kan ile yaşı
Seksen bin topum var Bağdad'a karşı
Bağdad'ın başına varırım demiş

Ahmet Paşam der ki benim zorum var
Her köşe başında bin arslanım var
Seksen bin topum doksan bin zemberek var
Varır Horasan'ın yıkarım demiş

Ne güzel yaratmış yaratan Gani
Lütfedip yaratan cümle insanı
Şah'ın kurdu âl-i Osman'ın arslanı
Anda ikisinin medhin ederim[58]

Bu türküde, elden çıkan Bağdad'ı yeniden almak isteyen Şah Tahmasb'ın, yahut onun adamlarından birinin -Tahmas Kulu'nun- intikam hisleriyle, Osmanlı Paşa'sının tehditli tavırları anlatılmak istenmiş. Bu çeşit destanların birçoğunda olduğu gibi, manzumenin meçhul müellifi, bitaraf kalmağa çalışmış; fakat başka destanlarda şairin bîtaraflığı, âdeta, medhedeceği tarafın kıymetini iyice belirtmek için kabul edilmiş bir oyundur, eninde sonunda şairin hangi tarafı tuttuğu belli olur. Burada şairin, Osmanlı toprağından olduğunu, "Ahmet Paşam" demek suretiyle göstermekle beraber son kıtada Âl-i Osman'ın arslanı kadar, Şahın kurdunu da medhettiğini söylemesi, İran şahlarına karşı sevginin, Osmanlı kumandanı hakkında destan yazmış halk şairine kadar girdiğini göstermek bakımından dikkate değer[59]

1549-1551 yılları arasında Süleyman, Avrupa kıtasındaki seferlerle meşgul iken Şah Tahmasb, Osmanlıların geri almış oldukları Erciş, Ahlat, Âdilcevaz kalelerini tekrar ele geçirmek maksadıyla, sık sık akınlar yapıyordu. 1552'de Erciş halkı İranlı-

[58] İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Edebiyat, Yazmalar, F3 955 No. lu mecmua, var. 31 b. - Bu mecmua "Medine-i Reha" kaydıyla 1192 ve 1197 tarihlerini taşıyor.

[59] Ahmet Paşa'nın 1548 ve 1549 yılları seferleri için bk. Hammer, Türkçe tere, VI, 10, 12.

larla uzlaştı, bu şehir İranlılara geçti. Âdilcevaz'daki Osmanlı kumandanı şehri müdafaa etti. Fakat Ahlat da, Erciş gibi, İran kuvvetlerine teslim oldu. Şah'ın oğlu İsmail Mirza Ahlat'tan Erzurum'a yürüdü, Erzurum Kumandanı İskender Paşa'yı pusuya düşürüp bozdu. Trabzon, Malatya, Bozok, Karahisar Beyleri muharebe meydanında kaldılar; Biga sancak Beyi; Erzurum Sağ ve Sol Ağalan esir oldular. Bunun üzerine Padişah İran'a bir sefer daha yapmak kararını verdi. 1554 yazında Kars'a vardı, buradan Tahmasb'a harp ilânını bildiren mektup yolladı. Temmuz ayında Padişah Arpaçayı'na vardığı sırada Şah Tahmasb kuvvetleri Karaman askerini pusuya düşürüp mağlup ettiler. Şah, Lûr dağlarına çekildi. Süleyman, harap edilmiş bir memlekette kıtlık içinde bunalmak korkusuyla kuvvetlerine çekilme emri verdi. Bunun üzerine Tahmasb, Padişah'a bir mektup yolladı: Burada, memleketini harap eden Süleyman'dan intikam alınacağı söylenmektedir, fakat aynı zamanda, sulh isteyen bir insanın hisleri de okunmaktadır; nitekim aynı yılın eylülünde Tahmasb mütareke istedi, 1555 yılı mayısında sulh imzalandı[60]

İşte Şah İsmail-Yavuz Selim harplerinden sonra, İran-Osmanlı münasebetlerinin 20 yıllık mücadele safhasını, 1534 ile 1554 yılları arasındaki bu uzun ve gâh sinsi, gâh açık muharebe ve sürekli anlaşmazlık yılları teşkil eder. Görünüşte bu harpler Bağdad'ın ve Van'ın zaptı gibi bir iki Osmanlı başarısıyla vasıflanırsa da gerçekte, Anadolu'da Safevî tahriklerinin gün günden alevlenmesi bu münasebetler tarihinin ana karakterini verir. İran Şahı'nın siyaseti Şah İsmailin bozgunuyla başlayan felâketin intikamını almak ve Anadolu'daki İran-Şiî nüfuzunu, bu memleketteki bâtınî zümrelerin, eskiden beri kuvvetle yaşayan, Ortodoks nizama karşı nefret hislerini körüklemek suretiyle, yeniden yerleştirmektir.

İntikam saatini bekleyen sade İran Şahı değildir. Bu asırda Anadolu Alevileri de aynı hisler içinde oyalanmaktadır. Pir Sultan Abdal'ın ve bu asırda yaşamış başka şairlerin[61] şiirlerinde, bu mücadele yıllarının havası eser: kurtarıcı diye vasıflandırılan “Şah”ın gelmesini bekleyiş, Osmanlı hükümetinin tenkil ve tazyik siyasetine isyan, İran Şahından yardım umma ve ona

---

60 Hammer, türkçe terc, VI, 36 v. d., 45.

61 Yukarda, s. 18 -20, not 1 de kaydedilen. "Osmanlı yanına kalır mı sandın" diye başlayan ve"...gerek" redifii. Pir Ali adlı şairin eseriyle, yine yukarda, s. 85-86, not 57de üzerinde durduğumuz "Güzel Şahım niye verdin Bağda-d'ı" nakaratlı şiir bu devrin mahsulleri olmalıdır.

maddî, manevî tam bağlılık... Bütün bunlar, o devrin siyasî havasına da uygun hallerdir.

Yukarıda, Pir Sultan'ın menkıbesine bağlı şiirlerden, 27 No. lu manzumedeki Şahın "Urum üstüne yürüyüş" ünden, Şah Tahmasb'ın 1548-1551 yılları arasında Anadolu'ya yaptığı akınlar kastedilmiş olsa gerektir; Şah kuvvetlerinin 1548 de Kemah'a kadar ilerlemiş olmaları, her halde Anadolu Kızılbaşlarına, artık Şahın kendilerini kurtarmağa geldiğini müjdeleyen bir hâdise sayılabilirdi. Bu şiirde, yukarda (s. 33) Abdülbâki Gölpınarlı'nın işaret ettiği gibi, esasen "Koca Haydar torunu" diye Şah Tahmasb tasrih edilmektedir[62]

Bu şiirden sonra gelen, 28 ve 32 No. lu manzumeler de, İran Şahı'nın artık "Uruma yürümesi" ve "yeryüzünü kırmızı taçların bürümesi" zamanının geldiğini bildiren ümit dolu sözlerdir. Hattâ bunlardan birincisinde, Şahın İstanbul tahtına geçmesi beklenmektedir. 29, 30, 31, 33, 34 No. lu şiirler ise daha müşahhas olarak, Sivas taraflarında, Pir Sultan'ın iştirak ettiği -belki de baş olduğu- ayaklanma hareketine telmihler ihtiva eder. No. 29 da, Sivas'ta harekete geçenler, Alinin maneviyatından sembolik bir ifade ile, Ali'nin neslinden geldiğine inandıkları İran Şahından- yardım beklediklerini söylüyorlar. "Ali'm ne yatarsın günlerin geldi" diye bu çift manalı "Ali'yi Kızılbaşların imdadına çağıran Pir Sultan, ayaklanma hareketini

"Hama'dan Mardin'den Sivas'a döşen!"

ve

"Sancağımız Kazova'ya dikilsin!"

mısralarında yeriyle, yurduyla belirtiyor. 30 No. lu şiirde,

"Serden başka benim sermayem yoktur
Verelim Gaziler İmam aşkına."

mısralarında, sonu ölüme varabilecek bir işe Gaziler çağırılmaktadır.

"Sarıkaya derler Şahın korusu
Konalım Gaziler İmam aşkına."

---

[62] Pir Sultan'ın idamını anlatan ve kızı ağzından söylenen şiirin bir varyantında Tahmasb adının, bozulmuş şekliyle de olsa, geçmesi, şairimizin Şah Tahmasb ile çağdaş öldüğüne bir delil olarak kullanılabilir. (Bk. de yukarıda, s. 51, not. 35.)

mısralarında, âsilere toplanılacak yer gösterilmiş olsa gerek. 31 No. lu manzumede:

"Teber çekip şu mağ'radan dışarı
Çıkalım bakalım nic' olsa olsun."

mısraında, âsilere sığnak olmuş ve "huruç edilecek" belli bir mağara kastedilmiş olmalı. Anadolu isyan hareketlerinde hususiyle böyle "Mehdî" ye inanmış zümreler arasında çıkmış hareketlerde- âsilerin mağaralara sığınmalarını ilk defa Pir Sultan'dan öğrenmiyoruz. Celâl? hareketlerine adını veren Celâl adlı âsi, 1518-1519 yıllarında, taraftarlarıyla Turhal yakınlarında bir mağaraya sığınmış, "Mehdî"nin oraya geleceğini ilân etmişti[63] Yukarıda, İran Şahlarını Mehdî diye kabul eden zümrelerin bu inanışlarına dair bilgi verdik (bk. s. 18-20 - not. 1). Kalender Çelebi de, 1526 da Mehdî'yim diye huruç etmişti (yahut da, hükümet adamları ve halk tarafından böyle propaganda edilmişti)[64] 1571 de Rum memleketine Mehdî geleceğini söyleyen Kuli adlı birinin idamına dair bir hüküm[65] de bize gösteriyor ki XVI. ncı asır içinde, Mehdî'nin zuhurunu haber vermek suretiyle ayaklanma hareketlerini teşvik eden kimseler pek çoktur.

Nakarat mısralarında "...nic' olsa olsun" redif sözlerini ihtiva eden bu son manzume, başına topladığı "Gaziler" i, "Münkirlerin saraylarını bozmağa, adeta geniş ölçüde tahrip hareketlerine teşvik eden bir ihtilal beyannamesinin edasını taşıyan bir şiirdir. Şair, artık bekleme zamanının bittiğini,

"Bunca yattığımız gayrı yetmez mi
Kalkalım bakalım nic'olsa olsun."

mısralarında ifade ediyor. - 33 No. lu şiirde:

"Açalım kızıl sancağı......"

dedikten sonra gelen şu:

"Mervan soyunu vuralım

Padişahın öldürelim."

---

63 Hammer, Türkçe terc., IV, 246.
64 Ahmet Refik, Anadolu'da Rafızilîlik ve Bektaşîlik, s. 11
65 Aynı eser, s. 30; 37 numaralı vesika.

mısralarındaki Mervan soyundan "Sünnî Osmanlılar" ve bu soyun Padişahından da "Osmanlı hükümdarı" anlaşıldığına şüphe edilemez. Burada adeta kanlı bir ihtilâle hazırlıktan bahsolunmaktadır. - Şairin rüyasında bir "Er"le görüşmesini anlatan 34 No. lu şiirin bazı mısralarında da bu isyan hareketine telmihler açıkça görülür.

"Yetmiş üç er idik girdik bu yola
Yalbırdak kılıçlar hep aldık ele."

mısraları, çok mümkündür ki, şairle beraber bu işe girişenleri haber vermektedir. Ve

"Pir Sultan Abdal'ım der hey Gaziler
Bu gelen ses yoksa düldül sesi mi."

mısraları da âsilere, Ali'nin maneviyatının kendileriyle beraber olduğunu, ihtilâl saatinin çaldığını anlatsa gerek...

35-39 No. lar arasındaki beş manzume, artık mağlûp edilmiş, zindana atılmış bir mücahidin, ezilmiş bir ihtilâlcinin hüzünlü ifadesini taşır. Bunlarda iki ruh haleti ile karşılaşıyoruz: 1) Hâlâ, gelip kendini kurtaracağını umduğu Şah'ı bekleyiş...37 No. lu şiirde bunu görüyoruz.

"Bir arzuhal yazdım gül yüzlü Şaha
Gelsin beni elden alsın ha n'olur
Beni yalvartmasın o padişaha
Carıma yetişsin gelsin ha n'olur.

Kemliğe iyilik kula Allahtan
Hamza'yı Battalı salsın ha n'olur."[66]

2) Bitmiş bir hayatın son saatlerinin hüznü. - Bununla beraber şair burada da, hiç olmazsa Pirlerine, ülküsünün bu dün-

---

66 Arkadaşım Abdülbâki Gölpınarlı, bu manzumede şairin doğrudan doğruya İran Şahı'nı kastettiğini göz önünde tutarak, burada anılan Hamza ile Battal'dan Muhammed Peygamberin amcası Hamza ile Battal Gazi kadar -belki daha fazla- Şah Tahmasb'ın, Hamza ve Battal adlı iki kumandanının anlaşılabileceğini ileri sürüyor, ki tamamıyla haklıdır. 1554 yılı yazında Osmanlıların İran üzerine seferleri ve Karabağ taraflarının tahribi sıralarında, Bağdad'ı vur mağa gelen Hamza Sultan diye bir İran kumandanının adı geçer; Kürt Beyi Sultan Hüseyin Bey, Hamza Sultan ve diğer İran ümerasiyle muharebeye tutuşur, İran kumandanlarını mağlûp eder; Hamza Sultan bu muharebede kaybolmuştur (Hammer, türkçe terc., VI, 45).

yadan göçmüş ulularına kavuşmak tesellisiyle avunur: 36 numaralı şiirin şu mısralarında görüldüğü gibi...

"Benden selâm olsun güzel Ali'ye

Yolumuz uğradı Toprakkale'ye
Gitti kervanımız Ali'ye doğru.

Helâllık vermedik kavım kardaşlar
Yandı ciğerciğim yüreğim hışlar
Üç gün üç gecedir yağan yağışlar
Gitti kervanımız Ali'ye doğru."

Netice: Yukarıdaki tahlillerimizden Pir Sultan Abdal'ın, XVII. nci asır başlarında ve I. inci Ahmet zamanında değil, aşağı yukarı bu tarihten 50 yıl kadar evvel, Şah Tahmasb ve Kanunî Süleyman devrinde yaşadığı ve astırıldığı neticesi çıkarılabilir. Bizzat Pir Sultan'ın şiirlerindeki mâna ve ifade ile bu devrin tarihî hâdiseleri arasındaki uygunluk bizi bu hükme götürüyor: Pir Sultan Anadolu'da, Şah İsmail'in nüfuzunu yeniden canlandırmak isteyen, hattâ bir iki defa Rum memleketine yürüyüş yapmış kuvvetli bir Şah'tan bahsediyor, bu Şah da ancak Şah Tahmasb olabilir; çünkü onun zamanında İran, Şah İsmail zamanında olduğu gibi, Anadolu'ya karşı, maddî, manevî taarruz halindedir. Bu taarruz, yirmi yıllık uzun bir devre boyunca sürmek bakımından da Anadolu'daki Kızılbaş şairleri arasında derin bir yankı uyandırabilirdi. Pir Sultan'ı, değil XVII. nci asır başlarına, hattâ XVI. nci asrın son çeyreğine, 1578-1590 arasındaki Osmanlı-İran harpleri devresine bile getiremeyiz. Çünkü, bu son harpler sırasında İran tahtında oturan Şahlardan ilk ikisi, II.'nci İsmail (1576-1578) ve Muhammed Hudabende (1578-1587) Şah İsmail ve Şah Tahmasb'la kıyas edilemeyecek kadar zayıf şahsiyetlerdi. I. Şah Abbas (1587-1628) ise bu uzun harp devresinin ancak son üç yılında İran tahtında bulunmuş ve Anadolu'daki dinî nüfuzu bakımından, yine Safevî Hanedanının ilk iki Şahı kadar kuvvetli olmamıştır. Öte yandan, bu son harplerde taarruz teşebbüsünü Osmanlılar ellerinde bulundurmuşlar, İran müdafaada kalmıştır

İKİNCİ BÖLÜM
Metinler

I

Pir Sultan'ın Olduğu Şüphe Götürmeyen Şiirler

1

Viran bahçelerde bülbül öter mi
Gönül eğlencesi gül olmayınca
Merhemsiz yaralar unar biter mi
Bir gerçek veliden el olmayınca

Nefse uyan Hakk'a uymuş değildir
Gaziler namazın kılmış değildir
Bu gezen abdallar derviş değildir
Arkasında hırka şal olmayınca

Tâlib olmayınca yaram sarılmaz
Mürşid olmayınca pire varılmaz
Yüz bin asker olsa Yezîd kırılmaz
Eli Zülfikarlı Al' olmayınca

Bu aşk meydanında bir divan olur
O meydana düşen nevcivan olur
İtikatsız tâlib boş kovan olur
Vızılar arısı bal olmayınca

Değme arif bunu böyle bilemez
Bilir ama yine arif olamaz
Her mürşid ölüyü diri kılamaz
Hünkâr Hacı Bektaş Veli olmayınca

İki Melek gelir sual sorarlar
Döker hurcunu da gevher ararlar
Bir kılın üstüne köprü kurarlar
Geçemezsin Hakka kul olmayınca
*Pir Sultan'*ım baştan dalga aşırır
Bu aşkın dolusu aşka düşürür
Her bildiğin rehber çiğ mi pişirir
Yanıp ateşlere kül olmayınca

(S N E, I)

2

Çeke çeke ben bu dertten ölürüm
Seversen Ali'yi değme yarama
Ali'nin yoluna serim veririm
Seversen Ali'yi değme yarama

Ali'nin yarası yâr yarasıdır
Buna merhem olmaz dil yarasıdır
Ali'yi sevmiyen Hakkın nesidir
Seversen Ali'yi değme yarama

Bu yurt senin değil konar göçersin
Ali'nin dolusun bir gün içersin
Körpe kuzulardan nasıl geçersin
Seversen Ali'yi değme yarama

Ilgıt ılgıt oldu akıyor kanım
Kem geldi dîdara talüm benim
Benim derdim bana yeter hey canım
Seversen Ali'yi değme yarama

Pir Sultan Abdal'ım deftere yazar
Hîlebaz yâr ile olur mu Pazar
Pir merhem çalmazsa yaralar azar
Seversen Ali'yi değme yarama

(S N E, I.)

3

Önüme bir çığır geldi
Bir ucu var şar içinde
Bakkallar dükkânın açmış
Ne istersem var içinde
Gir dükkâna pazar eyle
Hışmın yenip hazer eyle
Aya güne nazar eyle
Ay Muhammed nur içinde

Ay Ali'dir gün Muhammed
Okunan seksen bin ayet
Balıklar deryaya hasret
Çarhı döner göl içinde

Göl içinde çarhı döner
Susuzluktan bağrı yanar
Müminler secdeye iner
Seyir var seyir içinde

Kudretten verdi o balı
Bahanesi oldu arı
Dinle imdi âh u zarı
Arı inler bal içinde

Pir Sultan'ım ey gaziler
Alnımızda ak yazılar
Tâlib de Pirin arzular
Bülbül öter gül içinde.

(S N E, I.)

4

Şahın nuru musun ey canlar canı
Varın lâyık olun hallerinize
Mürüvvet Erenler darına durdum
Canım kurban olsun yollarınıza

Erenlerin altın akçası mısın
Mü'min kardeşlerin goncası mısın
Şah-ı Merdân Ali bahçesi misin
Gelir bülbül konar dallarınıza

Rehberin payını yemen ayırın
Mürşidin payını candan kayırın
Dudaktan emzirin lebden doyurun
Hak mihman gelince evlerinize

Lanet ile Yezidleri taradım
Hakkın kitabını açtım aradım
Kırklar ile cem'olmaktı muradım
İmam Ca'fer çıkar yollarımıza

Pir Sultan'ım eydür Yezidler gamda
Horasan Erleri Urumda Şam'da
Biz de mihman olduk bu ayn-i cemde
Doyup kanamadık hallerinize

(V L S, II)

5

Kaşlarında mim duası yazılı
Sana medet yola mürvet yâ Ali
Bilirim günahım hadden aşmıştır
Sana medet yola mürvet yâ Ali

Elestü eleminden hak bildik yolu
Korkarım solduram ol gonca gülü
Nice bir ağlattın bu ednâ kulu
Sana medet yola mürvet yâ Ali

Kalmadı baharım yetişti yazım
Yalvarı yalvarı kalmadı yüzüm
Yetişti kervanım sırlandı izim
Sana medet yola mürvet yâ Ali

Feriştehler ile hubca görüştüm
Arş yüzünde meleklere karıştım
Şükür ol dem dîdarına eriştim
Sana medet yola mürvet yâ Ali

*Pir Sultan Abdal'*ım bahar yaz için
Kırklar eylediği semâ' saz için
Hasanla Hüseyin âh u sûziyçin
Sana medet yola mürvet yâ Ali

(S N E, I.)

6

Ben gayrı nesne bilmezem
Allah bir Muhamrned Ali
Özümü gayra salmazam
Allah bir Muhammed Ali

Bir mum yanar bir şişede
Bülbül eğlenmez meşede
Yedi iklim dört köşede
Allah bir Muhammed Ali

İki kuş gördüm yuvada
Döner muallâk havada
Dağda deryada ovada
Allah bir Muhammed Ali

Yaktıcağım bir çırağdır
Bindiceğim bir Burak'tır
Yerden göğe bir direktir
Allah bir Muhammed Ali

Pir Sultan'ım bu bir sırdır
Sırrını saklıyan erdir
Ay da sırdır gün de sırdır
Allah bir Muhammed Ali

(M Ş. 1, 2, 3.)

7

Bu dünya'nın evvelini sorarsan
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali
Sen bu yolun sahibini ararsan
Allah bir Muhammed Ali'dir Ali
Tahtını terketti İbrahim Edhem
Süleyman Nebî'ye verildi hâtem
Her kulun alnına yazıldı sitem
Kişinin çektiği yoludur yolu

Erenler öldürür yoldan şaşanı
İhlâs ile kaldırtırlar düşeni
Tarikatta her kişinin nişanı
Erenler katında bellidir belli

Erenler elinden dolu içildi
Ol saatte kıyl ü kaiden geçildi
Firdevs-i âlâda güller açıldı
Cennet-i âlânın gülüdür gülü

Pir Sultan Abdal'ım ummana daldı
Yenemedi kendin engine saldı
Hâkipayınıza yüz süre geldi
Erenlerin kemter kuludur kulu

(S N E, I.; BA)

8

Güzel âşık cevrimizi
Çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır
Yiyemezsin demedim mi

Yemiyenler kalır nâçar
Gözlerinden kanlar saçar
Bu bir demdir gelir geçer
Duyamazsın demedim mi

Bu dervişlik bir dilektir
Bilene büyük devlettir
Yensiz yakasız gömlektir
Giyemezsin demedim mi

Çıkalım meydan yerine
Erelim Ali sırrına
Can u başı Hak yoluna
Koyamazsın demedim mi

Âşıklar kara bahtl' olur
Hakkın katında kutl' olur
Muhabbet baldan tatl' olur
Doyamazsın demedim mi

Pir Sultan Abdal Şah'ımız
Hakka ulaşır rahimiz
On İki İmam katarımız
Uyamazsın demedim mi

(S N E, I.; S N E, II.; D R.; B A.)

9

Deli gönül inil inil inleme
Kadir Mevlâm hasretime sal beni
Viranlıkta görsen baykuş sanırsın
Bir hümâ kuşuyum sene de bil beni

Ulu bezirgânım kumaş satarım
Gökyüzünde uçan kuşu tutarım
Eksikliğim çoktur ben de bilirim
Eksiklikle kabul eyle gel beni

Ak pınarın boz bulanık seliyim
Ol sebepten aklım yoktur deliyim
Naci derler dört güruhun biriyim
Ararsan Hak divanında bul beni

Gider idim ben de kendi işime
Aşkın doluları yağdı başıma
Ağu kattı benim tatlı aşıma
Ummanlara gark eyledi sel beni

Pir Sultan'ım ırak yoldan gelirsin
Gevherin kıymetin nasıl bilirsin
Eksikliğim çoktur sen de bilirsin
Eksiklikle kabul eyle gel beni

(S N E, I.)

10

Bir güzelin âşıkıyım ağalar
Anın için taşa tutar il beni
Gündüz hayalimde gece düşümde
Kumdan kuma savuruyor yel beni

Reyhanını devşir devşir dest' eyle
Ben deliyim öğüt verip pest eyle
Düşmanınım il yanında dost eyle
Bir gececik mihman eyle sar beni

Ak gül olsam al yanağa sokulsam
Gül-âb olsam ak yüzüne saçılsam
Kölen olsam pazarlarda satılsam
Kölem deyü ak sinene sal beni

Pir Sultan Abdal'ım gamzeli oktur
Hezaran sinende yaralar çoktur
Benim senden özge sevdiğim yoktur
İnanmazsan ol Allaha sal beni

(S N E, I.)

11

Açıldı Cennet kapısı
Lâ'l ü gevherdir yapısı
Kıldan incedir köprüsü
Geçebilirsen gel beri

Canımız melek canıdır
Tenimiz Süleyman tenidir
İçtiğ'miz arslan sütüdür
İçebilirsen gel beri.
Ben hocama kul olmuşam
Üstaddan öğüt almışam
Ben kanadım bağlamışam
Çözebilirsen gel beri

Ben has bahçenin gülüyem
Ayn-i cemin bülbülüyem
Kırk kapının kilidiyem
Açabilirsen gel beri

Pir Sultan'ım Haydar heman
Dağları bürüdü duman
İşte İncil işte Kur'an
Seçebil irsen gel beri

(S N E, I.)

12

Yükseklerden alçaklara indim ben
Felek şol kanadım kıraldan beri
Aklım aldı divaneye döndüm ben
Kudret oku elim uraldan beri

Şu dünyaya gelen bir bir gitmede
Hiç eksilmez derdim her gün artmada
Tûr-Dağı tutuşmuş yanıp tütmede
Hakkın dîdarını görelden beri

Musa söyler idi bin bir kelâmı
Kudret eli ile çaldı kalemi
Öküze yükletti cümle âlemi
Dünyanın temelin kuraldan beri

Pir Sultan'ım ah etti de gülmedi
Aradı derdine derman bulmadı
Hak uğruna serin verdi dönmedi
Ferhad şu dağları delelden beri

(S N E, I.; B A.)

13

Geldik darına duşlandık
İrehbere bağışlandık.
Bir aşıyla aşılandık
Durmaz Yezîd oklar bizi

Gönül bir ulu şehirdir
Rızasız lokma zehirdir
Tâlib yiyemez küfürdür
Hak iyesi haklar bizi

Tarikattadır elimiz
Hakikattadır yurdumuz
Hakla olunca virdimiz
Her kazadan saklar bizi

Meydana merdân güzârım
Hak olan yere nazarım
Gaibde sırda gezerim
Göremesin çoklar bizi

Pir Sultan tâlib devirir
Mervân'ın külün savurur
Yedi kat bârû çevirir
Ali anda saklar bizi

(A B G, c.)

14

Uyur idik uyardılar
Diriye saydılar bizi
Koyun olduk ses anladık
Sürüye saydılar bizi

Sürülüp kasaba gittik
Kanarada mekân tuttuk
Dîdar defterine yettik
Ölüye saydılar bizi

Hâlimizi hâl eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Arıya saydılar bizi

Aşk defterine yazıldık
Pir divanına dizildik
Bal olduk şerbet ezildik
Doluya saydılar bizi

Pir Sultan'ım Haydar şunda
Çok keramet var insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi

(S N E, I.; D R.; B A.; A İz, XXII.)

15

Ne güzelce muradıma ererken
Felek beni nazlı yârden ayırdı
Al yanaktan kırmızı gül dererken
Felek beni nazlı yârden ayırdı

Demir kafeslerdir benim durağım
Yanar iken yanmaz oldu çırağım
Gün be gün artıyor derdim firağım
Felek beni nazlı yârden ayırdı

Yaz gelince yazı yaban yurd olur
Ak sürüye kara koyun kurd olur
Sevip sevip ayrılması derd olur
Felek beni nazlı yârden ayırdı

Yaz gelince atlar çıkar çayıra
Kadir Mevlâm sevdiğimi kayıra
Meğer beni senden ölüm ayıra
Felek beni nazlı yârden ayırdı

Pir Sultan Abdal'ım dağları aşam
Aşam aşam ırmaklara karışam
Hiç başına gelen var mı danışam
Felek beni nazlı yârden ayırdı

(SNE, I.)

16

Hû deyü çağırdım gerçek Erlere
Pirim var n'eyleyim dünya malını
Çün ki varacağım kara yerlere
Ölüm var n'eylerim dünya malını

Gönlümü gönderdim dünya dolaşa
Gökten kısmet yağıp kullar üleşe
Pirim Ali ile Hakka ulaşa
Hâlim var n'eylerim dünya malını

Hazret-i Ali'yi gördüm bâtında
Zülfikar belinde Düldül altında
Erenler yanında Pirler katında
Pirim var n'eylerim dünya malını

Gönlümü gönderdim neye erecek
Gönül ile güzel Hakkı bulacak
Hakkın divanına doğru varacak
Yolum var n'eylerim dünya malını

Pir Sultan Abdal'ım biçare fakir
Mü'min bahçesinde bülbüller şakır
Muhammed Ali'nin alnında balkır
Nurum var n'eylerim dünya malını

(S N E, I.)

17

Derdim çoktur hangisine yanayım
Yine tazelendi yürek yarası
Ben bu derde kande derman bulayım
Meğer Şah elinden ola çaresi
Türlü donlar giyer gülden naziktir
Bülbül cevreyleme güle yazıktır
Çok hasretlik çektim bağrım eziktir
Güle güle gelir canlar paresi

Benim uzun boylu serv-i çınarım
Yüreğime bir od düştü yanarım
Kıblem sensin yüzüm sana dönerim
Mihrabımdır kaşlarının arası

Dîdar ile muhabbete doyulmaz
Muhabbetten kaçan insan sayılmaz
Münkir üflemekle çırağ söyünmez
Tutuşunca yanar aşkın çırası

Pir Sultan'ım katı yüksek uçarsın
Selâmsız sabahsız gelir geçersin
Dilber muhabbetten niçin kaçarsın
Böyle midir yolumuzun türesi

(S N E, I; S N E, II; D R; B A.)

18

Bu yıl bu dağların karı erimez
Eser bâd-ı sabâ yel bozuk bozuk
Türkmen kalkıp yaylasına yürümez
Yıkılmış aşiret il bozuk bozuk

Kızılırmak gibi çağladım aktım
El vurdum göğsümün bendini yıktım
Gül yüzlü ceranın bağına çıktım
Girdim bahçesine gül bozuk bozuk

Elim tutmaz güllerini dermeğe
Dilim tutmaz hasta halin sormağa
Dört cevabın mânasını vermeğe
Sazım düzen tutmaz tel bozuk bozuk

Pir Sultan'ım yaradıldım kul diye
Zâlim Paşa elinden mi öl diye
Dostum beni ısmarlamış gel diye
Gideceğim amma yol bozuk bozuk

(A iz, VI.)

19

Gam elinden benim zülfü siyahım
Peykân değdi sinem yaralandı gel
Suna başın için ağlatma bizi
Bugün sevda candan aralandı gel

Gamdan hisar oldu mekânım yurdum
İşitmez âvâzım dinlemez virdim
Bir değil beş değil on değil derdim
Düğümler baş verdi sıralandı gel

Hasretine vâsıl olam mı böyle
Mecnuna da bakî kalır mı Leylâ
Ölümlü dünyadır gel helâl eyle
Yüklendi barhanem kiralandı gel

Ne çekerse dertli sinem dağ olmaz
Günler gelir geçer ömür çoğalmaz
Neşterlidir yaralarım unulmaz
Göğerdi çevresi karalandı gel

Pir Sultan Abdal'ım haftada ayda
Günler gelir geçer bulunmaz fayda
Gönül Hak arzular canım hay hayda
Toprağım üstüme kürelendi gel[67]

(S N E, I.)

20

Ağlatmayın beni derdim büyüktür
Âşıklar meydana coşmadan gel gel
Benim ciğerciğim delik deliktir
Kaynayıp kaynayıp taşmadan gel gel

Felek bir bilezik taktı koluma
Ben hâlimi arzedemem yârime
Engür şerbetini sundu elime
Sâkıyâ bu demi içmeden gel gel

Gel bizim bahçeye edelim seyran
Bülbül âşık olmuş bir güle hayran
Seni benden bir gün ayırır devran
Ayrılık hâline düşmeden gel gel

---

67 Karş.: Gevherî'nin ayni kafiye ve redifli şiiri (Fuad Köprülü, XVII. asır sazşairlerinden Gevheri, Türkiyat Enstitüsü neşr., İstanbul 1929, s. 38; No. 44); ve Kerem ile Aslı Hikâyesi, İkbal K. İst. 1925, s. 78 deki ayni kafiye ve redifli şiir.

Şunda üç beş günlük müddetin kaldı
Emanet sahibi geldi de aldı
Meta'ımız aldı yükümüz tuttu
Ömrümün kervanı göçmeden gel gel

Pir Sultan'ım Haydar gel bazı bazı
Gayrı çekmez oldum cevr ile nazı
Havalandı uçtu gönlümün bazı
Bilece konalım uçmadan gel gel

(V L S, II.)

21

Çevrilip çevrilip üst ü yanımda
Ötme turnam ötme gönül hoş değil
Benim derdim yeter bir de sen katma
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

Bir sağlık yeğ imiş dünya malından
Nice vaz geleyim zülfün telinden
Ayrı düştüm ol Şah'ımın ilinden
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

Bakmaz mısın şu ırmağın cûşuna
İn havadan otur gönlüm köşküne
Seni beni yaradanın aşkına
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

Pir Sultan'ım eydür kesme âmanım
Erenlere bağlamışam gümanım
Seversen Ali'yi Şah'ı İmamı
Ötme turnam ötme gönül hoş değil

(S N E, I; B A; V L S, II.)

22

Yeni dosttan haber geldi
Dalgalandı taştı gönül
Yâr elinden kevser geldi
Derya gibi coştu gönül

Kılavuzum Şâh-ı Merdan
Her yeri dop dolu nurdan
Şunda bir hercayi yârden
N'eylersin vaz geçti gönül

Sır Ali'nin sırrı idi
Seyredeni sever idi
Ben kulu da kemter idi
Pir aşkına düştü gönül

Açıldı bahçenin gülü
Öter içinde bülbülü
Dost elinden dolu dolu
Sarhoş oldu içti gönül

Pir Sultanım bir gün gider
Er olan ikrarın güder
Ceset bunda seyran eder
Çün Hakka ulaştı gönül

(S N E. I.; B A.)

23

Sabahtan cemâlin seyran eyledim
Gönüller perişan elinden sunam
Nice bekliyeyim gurbet illerde
Hiç bilir yok mudur halimden sunam

Tîğ-i gamzelerin müşkbû kokmaz
Yâr ala gözlerin hışm ile bakmaz
Cemâlin görene Cennet gerekmez
Güneş midir doğdu yüzünden sunam

Kemhalar giyinip zünnar bağlanmaz
Eser seher yeli teli ırganmaz
Sen gidelden deli gönül eğlenmez
Bir bergüzar versen telinden sunam

Sen seher yelisin gider gelmezsin
Gelirsen de bana bakî kalmazsın
Seni uçuranlar murad almasın
Seni kim uçurdu gölünden sunam

Pir Sultan Abdal der cemâlin güzel
Aradım bulmadım bir haber yazar
Şimdi senin ismin Cenneti gezer
Kalma bizim için yolundan sunam

(S N E. I.)

24

Bir nefesçik söyliyelim
Dinlemezsen neyliyelim
Aşk deryasın boylıyalım
Ummana dalmağa geldim

Aşk harmanında savruldum
Hem elendim hem yuğruldum
Kazana girdim kavruldum
Meydana yenmeğe geldim

Ben Hakkın ednâ kuluyum
Kem damarlardan beriyim
Ayn-i Cem'in bülbülüyüm
Meydana ötmeğe geldim

Ben Hak ile oldum aş'na
Kalmadı gönlümde nesne
Pervaneyim ateşine
Şem'ine yanmağa geldim

Pir Sultan'ım yeryüzünde
Var mıdır noksan sözümde
Eksiğim kendi özümde
Darına durmağa geldim

(D R; A B G, c.)

25

Hak bizi yoktan var etti
Şükür yoktan vara geldim
Yedi kat Arş'ta asılı
Kandildeki nura geldim

Eyyub ile ten erittim
La'l mercan gevher tuttum
Vuslat ile taş arıttım
Ben bu yolu süre geldim

Yunusla ummana daldım
Kırk gün balık içre kaldım
Davut'la demirci oldum
Örse çekiç ura geldim

Gurbet ilinde çatıldım
Ana rahmine yatıldım
İbrahiml' oda atıldım
Gülistanda nâra geldim

Sahabelere uğradım
Kudret lokmasın doğradım
Er bir dedim Hak bir dedim
Bini saydım bire geldim

Bir muazzam büyük şara
N'istersen bulunur ara
Kapısı on iki pâre
İstediğim şara geldim

İçi altın dışı gümüş
Suyu şekerle bal imiş
Böyle bezesten düzülmüş
İstediğim yere geldim

Deniz çaldım asâ ile
Göğe ağdım İsa ile
Tûr dağında Musa ile
Münacatta dura geldim

Pir Sultan Abdal coşkuna
Gel otur gönül köşküne
On İki İmam aşkına
Ben bu seri vere geldim

(A B G, c.)

26

Pir Sultan'ım şu dünyaya
Dolu geldim dolu benim
Bilmiyenler bilsin beni
Ben Aliyim Ali benim

Coşma deli gönlüm coşma
Coşup da kazanda taşma
Üç yüz altmış tane çeşme
Serçeçeşmenin gölü benim

Çarşılarda dolanırım
Ben Hakkım Haktan gelirim
On İki İmamı Hak bilirim
Dedikleri deli benim

Kılıcım kırk arşın uzar
Münkirin kökünü kazar
Çarşı pazarlarda gezer
Dedikleri deli benim

Pir Sultan kapına kuldur
Bunu bilmek müşkil haldir
Alinin ihsanı boldur
Şah-ı Merdan kulu benim

(A iz. c II.)

27

Gel benim sarı tanburam
Sen ne için inilersin
İçim oyuk derdim büyük
Ben anınçin inilerim

Koluma taktılar teli
Söyletirler bin bir dili
Oldum ayn-i cem bülbülü
Ben anınçin inilerim

Koluma taktılar perde
Uğrattılar bin bir derde
Kim konar kim göçer burda[68]
Ben anınçin inilerim

Göğsüme tahta döşerler
Durmayıp beni okşarlar
Vurdukça bağrım deşerler
Ben anınçin inilerim
Gel benim sarı tanburam
Dizler üstünde yatıram
Yine kırıldı hâtıram
Ben anınçin inilerim

---

68 A B G. varyantı: "Ayn-i cem gecesi nerde"

Sarı tamburadır adım
Göklere ağar feryadım
Pir Sultan'ımdır üstadım
Ben anınçin inilerim[69]

(S N E, I; B A A B G, c.)

28

Yemen illerinde ben üç can gördüm
Yâ Ali sen gözle seriden isterim
Ak donumu kırmızıya bandırdım
Yâ Ali sen gözle senden isterim

Zeynel Dedem özüm ayrılmaz dardan
Yetiş ey Murtazâ ey Şah-ı Merdan
Ayrılmışam tazece bir dîdardan
Yâ Ali sen gözle senden isterim

Bu gece ay ile ülker görüşür
Eşinden ayrılan nice buluşur
Mihnetini çektim lûtfun erişir
Yâ Ali sen gözle senden isterim

Yine sızlar yaralarımın başı
Seyl-i revân oldu gözümün yaşı
Bu yola giden ol mü'minler eşi
Yâ Ali sen gözle senden isterim

Bu yolda gidene hakir dediler
Her nerde çağırsam hazır dediler
Yardımcımız olsun Üçler Yediler
Yâ Ali sen gözle senden isterim
Pir Sultan Abdal'ım düşmüşem gama
Kimi Ruma gider kimi Aceme
İmamım Haydarım sen susuz koma
Yâ Ali sen gözle senden isterim

(S N E, I; A B G. c.)

69 Durmayıp inliyen "su dolabı" da, Pir Sultan'ın tanburası gibi, mistik halk şairine ilham vermiştir. Kars.: Yûnus'la Âşık Paşa'ya isnat edilen "Dolap" şiiri ve Pir Sultan'ın (bu kitapta 2. Böl., II, No. 19) "Dolap" şiiri.

29

Bana gül diyorlar neme güleyim
Ağlamak şanıma düştü n'eyleyim
İlin gülü açmış al ile yeşil
Şu benim güllerim soldu n'eyleyim

Karadan çaldırdım nerre bazımı
Arşa çıkardılar âh u sûzumu
Elimden aldırdım yavru kuzumu
Firkati bağrımı deldi n'eyleyim

Haberin alayım seher yelinden
Ördek kalkar m' ola kendi gölünden
Korkum ayrılıktan fikrim ölümden
Geldi çattı beni buldu n'eyleyim

Ulu sular gibi çeşmim çağlayan
Mahrum kalmaz özün Hakka bağlıyan
Yâr yitirmiş yana yana ağlıyan
Akıbet başıma geldi n'eyleyim

Pir Sultan Abdal'ım Kırklar Yediler
Bu yolu erkânı anlar kodular
Allah verdiğini almaz dediler
Bana verdiğini aldı n'eyleyim

(S N E, I.)

30

Şu yalan dünyaya geldim giderim
Gönül senden özge yâr bulamadım
Yaralandım al kanlara boyandım
Elimin kanını yur bulamadım
Güzel olan n'eyler altın akçayı
Ârif olan düzer türlü bohçayı
Vücudumda seyreledim bahçeyi
Dosta el değmedik nar bulamadım

Güzellerin zülfü destedir deste
Erenler Hak için oturmuş posta
Bir zaman sağ gezdim bir zaman hasta
Hasta halin nedir der bulamadım

Felek kırdı benim kolum kanadım
Baykuş gibi viranlarda tünedim
Bugün üç güzelin nabzın sınadım
Can feda yoluna der bulamadım

Felek benim kur'lu yayımı yastı
Her köşe başında yolumu kesti
Keskin kadeh ile dolumdan içti
Yandı yüreceğim kar bulamadım

Pir Sultan Abdal'ım dağlar ben olsam
Üstü mor sümbüllü bağlar ben olsam
Âlem çiçek olsa arı ben olsam
Dost dilinden tatlı bal bulamadım[70]

(N K A, II.; V L S, II)

31

Bir bülbülcük konmuş dağlar başına
Sal Allahım sal sılama varayım
Şahin yuva yapar kendi başına
Sal Allahım sal sılama varayım

Bizim evlerimiz dağdan ötedir
Hısım kavim bize ana atadır
Yâd illerde kalmak kula hatadır
Sal Allahım sal sılama varayım
Ekili yaylalar nasıl basayım
Üzerine bir kaç kurban keseyim
Bu iş Haktan geldi kime küseyim
Sal Allahım sal sılama varayım

Atlarımız yemin yedi silindi
İki kardaş karşı karşı salındı
Ciğerciğim delik delik delindi
Sal Allahım sal sılama varayım

Pir Sultan Abdal'ım baki değildir
Tuz ekmek her âşık hakkı değildir
Bu dünya kimseye bâki değildir
Sal Allahım sal sılama yarayım

(S N E, I.)

[70] Kars. Karacaoğlan'ın "bulamadım" redifli bir şiiri (Sadettin Nüzhet, Karacaoğlan, istanbul, İkbal K., 1933, s. 93; No. 95).

32

Gariplikte gurbetlikte çektiğim
Yollar medet medet dosta kavuştum
Çağlayıp da boz bulanık aktığım
Seller medet medet dosta kavuştum

Şimdi Erenlerden vardır irade
Üçlerle Yediler kaldı arada
On İki İmamlar hazır burada
Kırklar medet medet dosta kavuştum

Erenlerin gönlü Arş-ı âlâda
Mü'minlerin gönlü padişah tahtı
Yollar bölük bölük menekşe otu
Güller medet medet dosta kavuştum

Pir Sultan'ım Haydar yanıp tüttüğüm
Her dem Evliya'nın yolun güttüğüm
Elin alıp eteğini tuttuğum
Pirler medet medet dosta kavuştum

(V L S, II.)

33

Ben de şu dünyaya geldim geleli
Emanetten bir don giymişe döndüm
Sahibi çıktı da elimden aldı
Koru yerde koyun yaymışa döndüm

O yâr geldi geçti geri bakmadı
Hendekler kazdırdım sular akmadı
Çok yuva bekledim cücük çıkmadı
Boş yuva beklemiş yoz kuşa döndüm

Pir Sultan Abdal'ım bu dünya fânî
Baştan başa kim sürdü bu devranı
Yârin bir çift sözü üşüttü beni
Yüce dağ başında buymuşa döndüm

(A İz.)

34

Safasına cefasına dayandım
Bu cefaya dayanmıyan gelmesin
Rengine hem boyasına boyandım
Bu boyaya boyanmıyan gelmesin

Rengine boyandım meyinden içtim
Nice canlar ile Dîdar görüştüm
Muhabbet eyleyip candan seviştim
Muhabbeti küfür sayan gelmesin

Muhabbet eyleyip yokla pirini
Yusun senin nâmus ile ârını
Var bir gerçek ile kıl pazarını
Kıldığın pazardan ziyan gelmesin

Kırklar bu meydanda gezer dediler
Evliyayı yola dizer dediler
Destini destinden üzer dediler
Nefsaniyetine uyan gelmesin

Pir Sultan'ım eydür dünya fânidir
Kırkların sohbeti aşk mekânıdır
Kusura kalmıyan kerem kânıdır
Gönülde karası olan gelmesin

(S N E, I.; A B G, c.)

35

Bizden selâm olsun sofu canlara
Vücudun şehrini yuyanlar gelsin
Yedi kat göklerin yedi kat yerin
Kudret binasını kuranlar gelsin

Sofu dedikleri bir kolay iştir
Erenler gördüğü bir engin düştür
Eti yok kanı yok bir uçar kuştur
O kuşun adını bilenler gelsin

Pirimi sorarsan Ali'dir Ali
Altından çakılmış Düldül'ün nalı
Kim sürdü kuyuda kırk arşın yolu
Bu yolun erkânın bilenler gelsin

Pir Sultan'ım eydür özüm didarda
Saklıyalım Hak katında nazarda
Çıkmadı can kazılmadık mezarda
O canın namazın kılanlar gelsin

(A B G, c.)

36

Gir aşkın deryasın boyla
Kıyısı öte mi dersin
Bir gerçeğe hizmet eyle
Emeğin yite mi dersin

Nâdânı kondurma bağa
Düşürür seni tuzağa
Şekerler yedirsen zağa
Tut'olup ötemi dersin
Ârifler yola giderler
İrfanda sohbet ederler
Nişansız yâri n'iderler
Can gönül kata mı dersin

Bellidir kalbi boş olan
Nişan verendir hoş olan
Hercaiye yoldaş olan
Menzile yete mi dersin

Pir Sultan Abdal çoşmıyan
Aşk küresinde pişmiyen
İlkin Hakka ulaşmıyan
Sonradan yete mi dersin

(A B G, c.)

37

Eliftir doksan bin kelâmın başı
Var Hakka şükreyle be'yi n'eylersin
Vücudun şehrini arıtmayınca
Yüzünü yumağa suyu n'eylersin

Vücudun şehrini verme gayrıya
Hatır yakıp göç eyleme sayruya
Var bir amel kazan Hakka yaraya
Hakka yaramıyan huyu n'eylersin

İblis benlik ile Dergâhtan ırdı
Âşık olan ma'şukunu aradı
İki cihan fahri bir engür verdi
Fakr ile fahr olmaz şeyi n'eylersin

Sordular kim Bağdat şehri kandedir
Bildiler kim la'l ü gevher andadır
Gördüler kim Hakk al-yakîn cemdedir
Hakikî olmıyan köyü neylersin

Pir Sultan'ım okuyuban yazarım
Turâb oldum ayaklarda tozarım
Yâr elinden içtim sermest gezerim
Yârdan içilmiyen meyi n'eylersin

(Ks. c.; SN. I., DR.)

38

Hak için kendini kurban eyliyen
Şah-ı Merdan oğlu İmam Hüseyin
Cümle Erenlere ferman eyliyen
Erenler serdarı İmam Hüseyin

Muhammed Ali'nin çeşmi çırağı
Erenler yolunun gülşeni bağı
Ciğerler paresi gönül durağı
Gözlerimin nuru İmam Hüseyin

Ceddi Muhammeddir atası Ali
Anası Fâtıma cihan evveli
Cümle Evliyalar ederler beli
Evliyalar Piri İmam Hüseyin

Bâtının sultanı mü'minler şahı
Gaib âleminin şems ile mâhı
Şah Hüseyn'im deyü ederler âhı
Matem ile zarı İmam Hüseyin

Pir Sultan'ım eydür tutun dâmânın
Dostunun dostuyuz biz hanedanın
Dü çeşmi değil mi Şâh-ı Merdanın
Erenler hünkârı İmam Hüseyin

(S N E, I.; A B G, c.)

39

Gelin yiyelim içelim
Bu güzellik geçer bir gün
Âlem yâran yâran olmuş
Alim sırrın açar bir gün
Yiyip yediren bir âdem
Eksik etmez bari Hudam
Gök ekin misâli âdem
Anı eken biçer bir gün[71]

Yiyip yedirmesi hoştur
Taban kahpe yürek taştır
Can dedikleri bir kuştur
Kuş kafesten uçar bir gün

Ağaçlarda yeşil yaprak
Bastığımız kara toprak
Yeraltında kefen yırtmak
Başımızdan geçer bir gün

Pir Sultan'ım döşümüzde
Uzak değil karşımızda
Baykuş mezar taşımızda
Dertli dertli öter bir gün

(S N E, I.)

40

Birlik makamında bir güzel gördüm
Leblerinin şekeri var kandi var
Âşıkı çok imiş aradım sordum
Nice bencileyin derdimendi var

Cemâli geliyor hayalde düşte
Canım âsumanda kandilde arşta
Uzakta yakında yemînde pîşte
Her nereye baksam Ali'm kendi var

[71] Aynı gök ekin-insan benzetmesine Yûnus'ta da rastlarız (Burhan Ümit, Yûnus Emre Dîvanı, c. I, s. 192; No. CV).

Gâh bahçeye girer gülden görünür
Gâh ma'ni söyleşir dilden görünür
Gâh gönül evinde mihman görünür
Âşıkına türlü türlü fendi var
Şükür olsun bu sevdaya ulaştım
Muhabbet bağını gezdim dolaştım
On İki İmamın cemine düştüm
Şimdi boynumuzda aşk kemendi var

Pir Sultan'ım sever böyle dilberi
Bu cümle cihanın yekta gevheri
Kahrın lûtfun çeker isen gel beri
Sevdiğimin nerde bir menendi var

(A B G, c.; S N E, I.)

41

Bu yolun iler'si Haktır
Mürüvvet kerem Erenler
Bu yoldan özge yol yoktur
Mürüvvet kerem Erenler

Yolda nefis öldürmezler
Mürit düşse kaldırmazlar
Mür'vet dese düşürmezler
Mürüvvet kerem Erenler

Kur'an oldu delilimiz
Sırr-ı hakikat yolumuz
İmam Ca'ferdir ulumuz
Mürüvvet kerem Erenler

Pir Sultan'ım hâle geldik
Hâl içinde yola geldik
Mansur gibi dara geldik
Mürüvvet kerem Erenler

(A B G, c.)

42

Serseri girme meydana
Âşıktan ahval isterler
Kallâşlık ile urma dem

Tasdik ehli kal isterler
Uyan bu gaflet hâbından
İsbat isterler bâtından
Her âşıka sohbetinden
İkrar ile yol isterler

Erenler oynar utulmaz
Bu yola hile katılmaz
Bunda harmühre satılmaz
Ya gevher ya la'l isterler

Kılı kırk pâre ederler
Birin yol tutup giderler
Dile n' itibar ederler
Hâl içinde hâl isterler

Pir Sultan Abdal n'eylersin
Müşkil halledip söylersin
Arısın çiçek yaylarsın
Yarın senden bal isterler

(M E B A.)

43

Gelsin ikrarına beli diyenler
İniltim derdim Muhammed Ali'dir
İsmin anınca saiavât verenler
Meşrebim virdim Muhammed Ali'dir

Gör'e Mansur kabul eyledi dârı
Âlemde nesne bulmadı serseri
Her kande bakarsam mürşidi piri
Gözümle gördüm Muhammed Ali'dir

Kimse bahane bulmadı naklime
Haktan gayrı nesne gelmez aklıma
Düşünceğiz bu gurbet iklimine
Mekânım yurdum Muhammed Ali'dir

Gezeyim âlemde bir yâr bulayım
Bu akan çeşmimin yaşın şileyim
Arıttım pâk ettim gönlüm sarayın
İçeri girdim Muhammed Ali'dir

Dosttan haber geldi inili inil
Unul yürekteki yaralar unul
Pir Sultan der melûl olma ey gönül
Kalmışa yardım Muhammed Ali'dir

(M E B A.)

44

Her sabah her sabah seher yelleri
Seher yelleriyle esen Ali'dir
Muhammed kılavuz Mahşer yerine
İslâmın sancağın çeken Ali'dir.

Dayanı gör kardaş gönül gücüne
Azığın yok mudur ahret göçüne
On iki İmam gibi Cennet içine
Ab-ı Kevser ile akan Ali'dir

Bindiler Düldüle Şarka gittiler
Horasan şehrine akın ettiler
Mü'minlerin feryadına yettiler
Mervan'ı Yezid'i basan Ali'dir

Nerede arasam hazır bulunur
Okur dört Kitabı iyi bilinir
Bayram ayı gibi doğar dolunur
Seher yelleriyle esen Ali'dir

Münkirin gıdası Haktan kesildi
Nesimî yüzüldü Mansur asıldı
Dünya yetmiş kerre doldu eksildi
Dolduran Ali'dir dolan Ali'dir

Hakkın emri ile Cebrail indi
İndi de Ali'nin koluna kondu
Zülfikar kuşandı Düldüle bindi
Yezidin neslini kesen Ali'dir

Pir Sultan'ım eydür şâd olup güldü
Kâ'be-i şeriften bir nida geldi
Hakkın emri ile dört Kitap indi
Okuyan Muhammed yazan Ali'dir[72]

(S N E, I; B A.)

[72] Şiirin ABG, c. varyantındaki değişik yerleri şunlardır:

45

Mevlâm çün yarattı Ahmed'i nurdan
İnsan olan gelir nura çevrilir
Böyle kurulmuştur bu çarh-ı devran
Mânsur olan gelir dâra çevrilir

Yeğin sular daim engine akar
Pervaneler özün odlara yakar
Serçe kande olsa aslına çeker
Bülbül olan gelir güle çevrilir
Gümanlı gönülde nur mu eğlenir
Cennet haricinde Hur mu eğlenir
Ansız kovanda bal mı eğlenir
Arı olan gelir bala çevrilir

Bir sürçmekle at ayağı kesilmez
Bir suç ile âdem oğlu asılmaz
Bu yolu Erenler kurdu basılmaz
Yol ehli kandeyse yola çevrilir

Pir Sultan Abdal'ım yatır hastadır
Elinde gülleri deste destedir
Âdem oğlu bir acaip nesnedir
Muhabbetle tatlı dile çevrilir

(SNE, I; DR; ABG, c.)

---

1. Kıta:

Bir gül ile gülistanı seyrettim
Bâdı sabâ ile esen Ali'dir
Kimdir bizi muhabbete kayıran
İmam Hasan Şah Hüseyin Ali'dir

2. Kıta, 2. ve 4. mısra yerine:

Horasan şehrinde güreş tuttular

Basılan Mer/ândır basan Ali'dir

5. Kıta, 1. mısra: "Münkirin gıdası" yerine, "Yezidin kısmeti"; 3. mısra: yetmiş kerre" yerine " yedi kerre" 4. mısra: "Dolduran Muhammed eken Ali'dir" 6. kıta, 4. mısra: " kesen" yerine " kıran" A B G, c. varyantında 6. kıta ile 7 kıta arasında şu kıta vardır:

Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü
Kırklar MeclJsine gelen doluyu
Dolduran Muhammed içen Ali'dir

7. Kıta (son kıta) 1. mısra: " şâd olup" yerine " ağlayıp"

46

Her sabah her sabah bir seher yeli
Ağlar bülbül ağlar güle getirir
Bakman mı feleğin çürük işine
O da her zahmeti kula getirir

Varıp yoldaş olma sen uğursuza
Komşu olma namussuza arsıza
Sabah selâmını verme pirsize
Adamın başına belâ getirir

Muhib yoldaş olma kalleş yâr ile
O yâr de durmadı bir ikrar ile
Sakın sohbet etme münkir kör ile
Altının adını pula getirir

Pir Sultan Abdal'ım derdim ziyade
İçilir mi yârsiz yad ile bade
Yâr odur ahrette şefaat ede
Sadık yâr insanı yola getirir

(Ab.HB.)

47

Gönül gel karardan aşma
Sözüm sana meveddettir
Gafilleri bacadan düşme
Evvel kapu şeriattır

Şeriattan edep öğren
İlmle üstad olur oğlan
Al bu pendi belin bağlan
Kimi farz kimi sünnettir

Eğer bu sırra erersen
Dolan kapudan girersen
Tarikat farzın sorarsan
Yedi farz üçü sünnettir

Gelin girelim bu bâbı
Açılsın âşık kitabı
Eğer anlarsan hesabı
Andan sonra tarikattır

Tarikat bir oddur yakar
Kimi ham kimi has çıkar
Her âşık bir çakmak çakar
Çırağın yakan üstaddır

Tarikatta kâmil olan
İlmi ile âmil olan
Bu yolda mükemmel olan
Evvel mertebe hizmettir

Hizmet erenler yoludur
Cümle ilmin evvelidir
Ahdimiz "kalû belî" dir
Bundan dönen kişi mattır.

Kend' özümüze gelelim
Tarikat nedir bilelim
Yoklukta sefil olalım
İptida yüz iradettir
İptida tâlib olunca
Düşmana galib olunca
Dört can bir kalıp olunca
Menzili bî-nihayettir

Hakikat genc-i nihândır
Marifet gevher-i kândır
Yedi yüz yetmiş mizandır
Ötesi ilm-i hikmettir

Mürebb' olan Ali gerek
Dört kapuda eli gerek
Musahibin hali gerek
Zira Ali Muhammeddir

Pir Sultan der "kalû belî"
Dedik yâ Murtaza Ali
Kim kadeh içer kim dolu
Bu bize bir acep derttir

(M E B A)

48

Hazret-i Şah'ın avazı
Turna derler bir kuştadır
Asâsı Nil denizinde
Hırkası bir dervіştedir

Nil denizi umman oldu
Sararıp gül benzim soldu
Bakışı arslanda kaldı
Döğüşü dahi koçtadır

Ali'm istemez benliği
Yürekte tutmaz kinliği
Zülfikarın keskinliği
Zerrecesi kılıçtadır

Özen pirim oğlu özen
Var kendine bir yâr kazan
Hayrını şerrini yazan
Sağ yanında ferіştedir

Nerde *Pir Sultan*'ım nerde
Özümüzün aslı dârda
Yemenden öte bir yerde
Hâlâ Düldül savaştadır

(S N E, I.; D R.)

49

Ben dervişim diye göğsün açarsın
Hakkı zikretmeğe dilin var mıdır
Sen kendin görsen'e ilde n 'ararsın
Hâli hâl etmeğe hâlin var mıdır

Bir gün balık gibi ağa sararlar
Mürşidinden rehberinden sorarlar
Tütsü yakıp köşe köşe ararlar
Ben arıyım dersin balın var mıdır

Dertli olmıyanlar derde yanar mı
Tahkik derviş ikrarından döner mi
Her bir uçan gül dalına konar mı
Ben bülbülüm dersin gülün var mıdır

Pir Sultan'ım senin derdin deşilmez
Derdi olmıyanlar derde duş olmaz
Mürşitsiz rehbersiz yollar açılmaz
Mürşit eteğinde elin var mıdır

(A B G, c; B A.)

50

Hû diyelim Gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır
On İki İmam katarına düzülen
Muhammed Ali'ye yârden sayılır

İhlâs ile gelen bu yoldan dönmez
Dost olan dostunda ikilik bilmez
Eri hak görmiyen Hakkı da görmez
Gözü bakar amma körden sayılır

Üç gün imiş şu dünyanın safası
Safasından artuk imiş cefası
Gerçek Erenlerin nutk u nefesi
Biri kırktır kırkı birden sayılır

Gerçek âşık menzilinde durursa
Çırağ gibi yanıp yağı erirse
Eksikliğin kend' özünde görürse
O da erdir gerçek erden sayılır

Pir Sultan Abdal'ım Bağdattır vatan
İkilikten geçip birliğe yeten
Erenler yoluna kıyl ü kal katan
Yolun dikenidir hardan sayılır

(D R., A B G, c.)

51

Seher vakti kalkan kervan
İniler de zaralanır
Bir güzele düşen gönül
Çiçeklenir korulanır

Bahçenizde güller biter
Dalında dülbüller öter
Engel gelir bir kal katar
Olan işler gerilenir

Bülbül geldi kondu dala
Bülbülden hata yok güle
Engel bir taş atar göle
Yüzen ördek yaralanır

Pir Sultan Abdal göçelim
Pir elinden bad' içelim
İnkâr olandan kaçalım
İnkâr bir gün paralanır

(Ah. H B.)

52

Seherin vaktinde cünbüşe geldim
Dağlar ya Muhammed Ali çağırır
Bülbülün sesinden sevişe geldim
Güller ya Muhammed Ali çağırır

Vird verilmiş gökyüzünde kuşlara
Bak bunların gözündeki yaşlara
Sular yüzün vurur taştan taşlara
Çağlar ya Muhammed Ali çağırır

Çarh-ı felek semâ' urup dönmede
Tâlib olan mürşidinden kanmada
Yüreğime bir od düştü yanmada
Yanar ya Muhammed Ali çağırır

Nice âşık bu meydanda derildi
Erenler erkânı yolu sürüldü
Muhammed Ali'nin kadri bilindi
Diller ya Muhammed Ali çağırır

Pirimin çevresi bahçeler bağlar
Kızıl-Deli çayı mevc urur çağlar
Dört bir tarafında hû çeker dağlar
Dağlar ya Muhammed Ali çağırır

Âşık olan gelir derdin üsteler
Ana kail olmaz kâmil ustalar
Dertliler de gelir derman isterler
Sağlar ya Muhammed Ali çağırır

Pir Sultan Abdal'ın çoktur âşığı
Âşık olanların yanar ışığı
İmam Hasan Şah Hüseyin beşiğin
Sallar ya Muhammed Ali çağırır

(S N E, I., S N E, II; Bdc; A B G, c; Ü K, e.)

53

Dostun bahçesine bir hoyrat girmiş
Korudur hey benli dilber korudur
Gülünü dererken dalını kırmış
Kurudur hey benli dilber kurudur

Şu meydanda serilidir postumuz
Çok şükür Mevlâya gördük dostumuz
Bir gün kara toprak bürür üstümüz
Çürüdür hey benli dilber çürüdür

Kendisi okur da kendisi yazar
Hak hilâl kaşına eylemiş nazar
Senin akranların Cennette gezer
Hürüdür hey benli dilber hürüdür

Hangi dinde isen ona tapayım
Yarın mahşer günü bile kopayım
Eğil bir yol ak gerdandan öpeyim
Beri dur hey benli dilber beri dur

Dervişe n'olursa kendi tacından
İrakibe ölüm yâre geçinden
Benzimin sarısı senin ucundan
Sarıdır hey benli dilber sarıdır

Pir Sultan Abdal'ım başından başlar
İyisini yer de kemini taşlar
Bin çiçekten bir kovana bal işler
Arıdır hey benli dilber arıdır[73]

(A iz.)

[73] Krş.: Dadaloğlu'nun bir şiiri (Taha Toros, Dadaloğlu, Adana 1940, s. 28, No. 7).

54

Ene'l-Hak dedik de çekildik dâra
Âdâp erkân bize doğru yol oldu
Sorgucular geldi sual sormaya
Yardımcımız Şâh-ı Merdân Al' oldu
Kıldan köprü kuruldu ki geç deyü
Pirimden bir bade gel de iç deyü
Dalımdan ittiler beni uç deyü
Üstüne uğradım tozlu yol oldu

Cemd' oturur meleklerin hepisi
Ona secde kıldı mümin tapusu
Karşıdan açıldı Cennet kapusu
Ol Ahret evinden bize gel oldu

Bir kapu açıldı içeri girdim
Bir ayak üzere bin saat durdum
Mizan terazisin ben orda gördüm
İliksizdi kemiklerim halloldu

Pir Sultan Abdal'ım göreyim Şahı
Alnında balkıyor âlemler mâhı
Ben Şahı görmüşem dönmezem dahi
Elinden içtiğim bâde dol' oldu

(A İz.)

55

Bülbül olsam gül dalında şakırım
Öz bağımda biten gül neme yetmez
Süleyman'ım kuş dilinden okurum
Bana talim olan dil neme yetmez

Derviş oldum pir eteğin tutarım
Hakka doğru çekilmiştir katarım
Baykuş gibi garip garip öterim
Issız viraneler çöl neme yetmez

Aş kitabın ele aldım yazarım
Yolum Hakka doğru meylim nazarım
Neme gerek dağı taşı gezerim
Karşıda görünen yol neme yetmez

Dünyanın ötesi neden malûmdur
Anında aslına eren âlimdir
Az yaşa çok yaşa sonu ölümdür
Bana hırkayla şal çul neme yetmez

Pir Sultan'ım sırrım kimseler bilmez
Tevekkül malını erteye koymaz
Kişi kısmetinden artuğun yemez
Bana kısmet olan mal neme yetmez

(S N E, I.)

56

Gel güzelim kaçma benden
Yâd değiliz bülbülüz biz
Biz hâl ehli kardaşlarız
Erkân içinde yoluz biz

Söyleşelim hâlden hale
Dilleşelim dilden dile
Biz gezeriz elden ele
Taze açılmış gülüz biz

Pir Sultan'ım ne ağlarsın
Gözünden kan yaş çağlarsın
Sen bizden ateş m'umarsın
Yanmış üfrülmüş külüz biz

(S N E, I.)

57

Hacı Bektaş tekkesinin dışından
Dediler bir suna eşti yalınız
Ayırmışlar yâreninden eşinden
Dediler bir suna eşti yalınız

Eşinden ayrıldı Bektaşa vardı
Kuru göllerde çok savaşlar kıldı
Ayrılık haberin Mucur'dan aldı
Dediler bir suna eşti yalınız
Geçti m'ola Kızılırmak boyunca
Çeken bilir ayrılığı doyunca
Ayrılmıştır On İki İmam soyunca
Dediler bir suna eşti yalınız

Aştı m' ola Kırlangıcın Belini
Avcı rast gelirse yolar telini
Arzulamış gider dostun ilini
Dediler bir suna eşti yalınız

Pir Sultan Abdal'ım gönlümüz paslı
Tutu kumru gibi kafeste besli
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'dir nesli
Dediler bir suna eşti yalınız

(S N E, I.)

58

Ey benim divane gönlüm
Dağlara düştüm yalınız
Bu benim ahım yüzünden
Bir mihâk gördüm yalınız

Dağlar var dağladan yüce
Can mı dayanır bu güce
Derdimi üç gün üç gece
Söylesem bitmez yalınız

Şah'ın ayağına varsam
Hayırlı gülbengin alsam
Kızılırmaklara dalsam
Çağlasam aksam yalınız

Şah'ımın ırmağı aktır
Lezzeti şekerden çoktur
Bir Allahtan büyük yoktur
Hak dedim durdum yalınız

Pir Sultan'ım der görenler
Pirlere niyaz verenler
Üçler Yediler Erenler
Mürvete geldim yalınız

(S N E, I.; S N E, II.)

II

Pir Sultan'ın Olduğu Şüpheli Bulunan Şiirler

1

Haktan emir oldu dünyaya geldim
Gözüm açtım mâil oldum ol burca
Arif oldum Hak kelâmın söyledim
Elif kaddim dal yazıldım ol burca

Gökten uçan Cebrail'dir peridir
Bir gül vardır Muhammed'in teridir
Pir kapusu Şah-ı Merdân Ali'dir
Elvan elvan nurlar ağar ol burca

Konan bezirgândır göçen de hoca
Ne gündüzüm gündüz ne gecem gece
Bir burç vardır cümle burçlardan yüce
Muhammed mi'râca gider ol burca

Pir Sultan'ım eydür ben de gelmişem
Erenler babından payım almışam
Meram Kâ'be ise gönül yapmışam
Her gönülden bir yol gider ol burca

(A B G, c.)

2

Beni görüp yönün öte döndürme
Yine gitmez meylim sendedir sende
Yıkıp hilâl kaşlarını indirme
Günah sende değil bendedir bende

Şeker vardır dudağında dilinde
Arzumanım kaldı gonca gülünde
Sen bir padişahsın hükmün elinde
Senin ile dâvam sendedir sende

Sensiz çıkıp yaylaları yaylamam
Engeller içinde sırrın söylemem
Çok günah işledim inkâr eylemem
İki ellerim kızıl kandadır kanda

Nice beyler ile gezdim yoruldum
Kan bulanık aktım aktım duruldum
Sencileyin çok güzele sarıldım
Dahi senin sevgin candadır canda

*Pir Sultan Abdal'*ım böyle deyiptir
Âşıklar güzeli seve geliptir
Bir güzel sevmeyle kanlı m' oluptur
Kellem terkidedir yandadır yanda

(A İz. I.)

3

Hazret-i Ali gazadan gelirken
Mezarlıkta gördü bir kuru kafa
İn misin cin misin hayvan mı neslin
Yoksa avrat mıydın er miydin kafa.

Toprak dolmuş kulağına gözüne
Kara yazılar yazılmış yüzüne
Uyar mısın kör şeytanın sözüne
Bu dünyada benim der miydin kafa

Sen de şu dünyada belli has mıydın
Yedirmez içirmez bir nekes miydin
Eli açık yoksa bir cömert miydin
Sofrası meydanda er miydin kafa

Sen de şu dünyada belli mert miydin
Kolayın aldırmış yavuz kurt muydun
On beşine değmiş bir yiğit miydin
Yoksa ak sakallı pir miydin kafa

Pir Sultan'ım virdin vardı dilinde
Akma hançer sokuluydu belinde
Çok emek çektin mi pirin yolunda
Yoksa bir şey bilmez kör müydün kafa[74]

(S N E, I.)

4

Ötme bülbül ötme şen değil bağım
Dost senin derdinden ben yana yana
Tükendi fitilim eridi yağım
Dost senin derdinden ben yana yana

Deryada bölünmüş sellere döndüm
Vakitsiz açılmış güllere döndüm
Ateşi kararmış küllere döndüm
Dost senin derdinden ben yana yana

Haberim duyarsın peyikler ile
Yaramı sararsın şehitler ile
Kırk yıl dağda gezdim geyikler ile
Dost senin derdinden ben yana yana

Pir Sultan Abdal'ım doldum eksildim
Yemekten içmekten sudan kesildim
Hakkı pek sevdiğim için asıldım
Dost senin derdinden ben yana yana

(A İz.)

5

Temennâya geldim Erenler size
Temennâ edeyim destur olursa
Mür'vet kapıların bağlaman bize
İçeri gireyim destur olursa

---

74 Karşılaştırınız: Kerem ile Aslı, İkbal kütüphanesi neşri, İstanbul 1927, s. 79 - 82 deki şiir. Kerem de, Aslı'yı arayıp gezerken, Gemi-Beli'nde bir kuru kafaya rastlar, onunla konuşur. Kerem hikâyesinde, Pir Sultan'dan farklı olarak, kuru kafanın da manzum olarak cevap verdiğini görüyoruz.

Pirim deyü divanına geçeyim
Destinizden âb-ı hayat içeyim
İzniniz olursa ağzım açayım
Bir ma'na söyleyim destur olursa

Tâlib günahkârdır pir meydanında
Zülfikar oynuyor durmaz kınında
Rehberin önünde pir meydanında
Kemer best olayım destur olursa

Rehbere bağlıdır talibin başı
Durmuyor akıyor didemin yaşı
Arafat dağında İsmail koçu
Erkâna düşeyim destur olursa

Pir Sultan Abdal'ım hey güzel Şah'ım
Günahlıyım arşa çıkıyor ahım
Pîre kurban olsun bu tatlı canım
Terceman olayım destur olursa

(S N E, I.)

6

Deli gönül bulanmışsın ne acep
Çek bu sefineyi bir göl üstüne
Alemi bürümüş hubların aşkı
Bülbüllerin medhi hep gül üstüne

Yetmiş bin deryada yetmiş bin derya
Anın da kilidi bir gerçek erde
Erenler oynuyor bir gizli sırda
Anı da fâş etmen şol il üstüne

Müşkil halletmeğe mürşit gerektir
Kâmil mürşit yerden göğe direktir
Yüküm ağır menzilimiz ıraktır
Dökme yüklerini sen yol üstüne

Yemen ikliminden bir yiğit geldi
Ali'ye razını söyledi güldü
Bir gecede yedi aylık yol aldı
Ali bindirdi' anı Düldül üstüne

Tarikat şeriat Muhammed Ali
Gönül kâbesinde açtılar yolu
Zahidin nesi var şunda hey deli
Kamusu bizimdir bir al üstüne

Kimi Nâci okur danışman hacı
Kimi yolun bilmez urunur tacı
*Pir Sultan Dede'*m de kemter duacı
Hızır ilmin okur bir dal üstüne

(A B G, c.)

7

Gel benim derdime bir derman eyle
Kamu dertlilere derman olan Şah
Yüz sürem kapuna bir ferman eyle
Gönül yarasına Lokman olan Şah

Musa asasını ejderha kılan
Yezid leşkerine korkular salan
Muhammed aşkına Zülfikâr çalan
Kamu mü'minlere İmam olan Şah

Bir ismin Haydar'dır bir ismin Ali
Hak Murtaza dedi sana yâ Veli
Cihanın âhiri hem de evveli
Vilâyet mülküne sultan olan Şah.

Seyrangâhın olmuş Arş'ın yücesi
Düldül ıssı Kanber'inin hocası
Server Muhammede Mi'râc gecesi
Dördüncü Felekte arslan olan Şah

*Pir Sultan Abdal'*ım meydanda merdim
Her kande baktımsa Ali'yi gördüm
Seherde tesbîhim evradım virdim
Garip gönüllere mihman olan Şah

(SNE, I.; BA.)

8

Alçakta yüksekte yatan Erenler
Mür'vetiniz yok mu aldı dert beni
Başım alıp hangi yere gideyim
Gittiğim yerlerde buldu dert beni

Oturup benimle ibadet kıldı
Yalan söyledi de yüzüme güldü
Yalın kılıç olup üstüme geldi
Çaldı bölük bölük böldü dert beni

Üstümüzden gelen boran kış gibi
Yavru şahin pençesinde kuş gibi
Seherin çağındaki düş gibi
Çağırta çağırta aldı dert beni

Abdal Pir Sultan'ım gönlüm hastadır
Kimseye diyemem gönlüm yastadır
Bilmem deli oldu bilmem ustadır
Şöyle bir sevdaya saldı beni

(V L S, II.)

9

Kerbelâ çölünden bir koyun geldi
Kuzum diye meleyüben ağladı
Koyunun sadası bağrımı deldi
Yürekteki yaralarım dağladı
Koyun yere koydu nazlı dizlerin
Dinliyelim şeker gibi sözlerin
Kıbleye döndürmüş kara gözlerin
Koyun sesi yüreğimi dağladı

Muharnmed koyunun aslını sordu
Koyun dara geçti hoş zarı kıldı
Kuzu kurban olmaz ya niçin oldu
Fatm' ananın göz yaşları çağladı

Koyun eydür benim kuzum aldılar
Beni hasret ateşine saldılar
Cebrail Mikâil bile geldiler
Selmân İmamların belin bağladı

Muharnmed koyunun aslın aradı
Kuzum dedi koyun ayak diredi
Naci elerler bir güruhtur türedi
Zülfikar kınından çekti zağladı

Koyun eydür kuzum hasların hası
Nüh Felekten öte gelirdi sesi
Yarın mahşer günü kılam dâvasın
Diyince Muhammed Ali ağladı

Pir Sultan'ım firkat bağrımı deldi
Ali Fatma Düldül Zülfikar geldi
Kuzu kurban olmaz ya niçin oldu
Kırklar da hû diyip özün birledi

(S N E, I; A B G, c.)

10

Yürü bire Çiçek dağı
Sende suna boylum kaldı
Her kuşların dönüm çağı
Bülbülüm gülşenim soldu

Bakarım ki yâr gelecek
Yarama melhem saracak
Mısıra Sultan olacak
Yusuf-u Ken'ânım n'oldu

Göllerde ötüşür suna
Sesi hayat verir cana
Ben ağlarım yana yana
Gözlerim yaş ile doldu

Dudu kumru bülbül sesli
Yârden ayrılmışam yaslı
On İki İmamların nesli
Bir sahip zamanım geldi

Pir Sultan'ım ne hal oldu
Dünya halden hale kaldı
Tez seviştik tez ayrıldık
Âhir pişmanlığım kaldı

(A İz, VIII.)

11

Allah birdir Hak Muhammed Ali'dir
Anın ismi cümle âlem doludur
Bu yol Hak Muhammed Ali yoludur
Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Arıduban kalbin pasın silersen
Bahrileyin ummanlara dalarsan
Hakkın cemalini görmek dilersen
Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Şah Hasan'ın ismi gönülden gitmez
Şah Hüseyin diyen diller yorulmaz
Bu yolda ölene sorgu sorulmaz
Gel Muhammed Ali dergâhına gel

İmam Zeynel-Âbidîn'in âbına
Yezîd sığmaz oldu derler kabına
Livâ'ül hamd sancağının dibine
Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Kurban olalım gel Bâkır-oğluna
Uymıyalım ol Yezid'in fi'line
Gel uyalım İmam Ca'fer yoluna
Gel Muhammed Ali dergâhına gel

İmam Musa Kâzım canlar canıdır
Ali Musa Rıza mür'vet kânıdır
Yarın varacağ'mız Hak divanıdır
Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Takî'y' bilen Nakî ile buluşur
Varır Hasan Askerî'ye karışır
Anlara ulaşan Hakka ulaşır
Gel Muhammed Ali dergâhına gel

Pir Sultan Abdal'ım mür'vet Hudâdan
Çıkıp gidelim şu fâni dünyadan
El'aman dilersen Pirim Mehdî'den
Gel Muhammed Ali-dergâhına gel

(Ks, c.)

12

İşitip avazın ben de varayım
Eğlen uçup gitme kona dur bülbül
Senin aşkın benim kalbim evini
Vücudun şehrinde donadır bülbül

Bülbülün donları sarı gazelden
Gözünün sürmesi yengdir ezelden
Bülbül güle âşık olmuş ezelden
Hardan mı gülden mi yanadır bülbül

Sultan eder irahmeti kuluna
Tabip gerek derde derman buluna
Benlik ile konma gülün dalına
Hâr vardır pençeni kanadır bülbül

Pir Sultan dilinden gevherler saçar
Her kişi boyunca libasın biçer
Geçer bu güzellik eyyamı geçer
Bu dünyanın sonu fenadır bülbül

(A İz.)

13

Emek çektim bir ev yaptım Erenler
Yine bu güzele bildiremedim
Bahar geldi çiçek bitti ot bitti
Toprak güldü taşı güldüremedim

Önüne rehber almıştır kadıyı
Gelir kitabın okuyu okuyu
Bürhan ile buldum yetmiş ikiyi
İkisin bir kaba sığdıramadım

Yüreğimde belli belli yaralar
Şeytan kalbin almış gözün köreler
Hakka niyaz eylemeye âr eyler
Eğilip bir secde kıldıramadım

Hû demine bir ikrarı güdenin
Tu yüzüne ikrarından dönenin
Pir Sultan'ım münafığın nâdanın
Gönül aynasını sildiremedim

(A İz, c II.)

14

Döndün mü ki benden yüzü dönesi
Ben seni Alinin yoluna saldım
İkrarı boynuna kemend olası
Ben seni Alinin yoluna saldım

Yürü bire yürü yüze gülücü
Bizi görüp yâd illeri sevici
Boynuna uğrasın şahın kılıcı
Ben seni Alinin yoluna saldım

Pir Sultan Abdal'ım dertlere derman
Ayrılık elinden halim pek yaman
Şefaat etmeye On İki İmam
Ben seni Alinin yoluna saldım

(A lz, c II.)

15

Sordum sarı çiğdeme
Sen nerede kışlarsın
Ne sorarsın hey derviş
Yer altında kışlarım

Sordum sarı çiğdeme
Yeraltında ne yersin
Ne sorarsın hey derviş
Kudret lokması yerim

Sordum sarı çiğdeme
Senin benzin ne sarı
Ne sorarsın hey derviş
Hak korkusun çekerim

Sordum sarı çiğdeme
Anan baban var mıdır
Ne sorarsın hey derviş
Anam yer babam yağmur

Sordum sarı çiğdeme
Asâcığı elinde
Hak kelâmı dilinde
Çiğdemde dervişlik var

Pir Sultan'ım erlerle
Yüzü dolu nurlarla
Ak sakallı pirlerle
Çiğdemde dervişlik var[75]

(S N E, I;S N E,N.)

16

Gurbet ilde yâd illerin derdini
Çekeyim de eğleneyim bir zaman
Yaralı sineme bal ile tuzu
Ekeyim de eğleneyim bir zaman

Sahile gönderdim gönül kuşunu
Sıyırıp gidiyor dağlar başını
Mihrî[76] gibi gözlerimin yaşını
Dökeyim de eğleneyim bir zaman

Pir Sultan Abdal'ım Seyyid Nesimî
Şu âleme destan ettin sesimi
Uğrun uğrun sevdiğimin yasını
Çekeyim de eğleneyim bir zaman

(A Iz, II.)

17

Sabah olur koyun kuşluğa gelir
Her koyun arar da kuzusun bulur
Ağca koyun meler arada kalır
Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Benim kuzum kuzuların beyidir
Ağca koyun yüreğimin yağıdır
Anın gideceği Yıldız Dağıdır
Gel koyun meleme vazgel kuzundan
Koyun meler kuzusunun adı yok
Sıra sıra küleklerin südü yok
Kuzusuz yaylanın hiç bir tadı yok
Gel koyun meleme vazgel kuzundan

---

75 Krş.: YÛnus'a isnat edilen "Sordum sarı çiçeğe..." şiiri (Burhan Ümit, Yûnus Emre Divanı, c. II, s. 509, No. CCCLIII.)

76 Belki "Hurşit ile Mah Mihrî adlı halk hikâyesinin kahramanı olan Mihrî (Mah-Mihrî)ye telmih ediliyor.

Koyunun başına bodcak[77] takayım
Yönüm dönüp o koyuna bakayım
Kuzun nerde ise kuzun bulayım
Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Koyun sen şurada kuz'lamadın mı
Sağını solunu gözlemedin mi
Aç kurt gelir deyü gizlemedin mi
Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Dereye aşağı gider kurt izi
Kurt ağzında gördüm bir körpe kuzu
Seversen Mevlâyı ağlatma bizi
Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Seni yayan çoban bir delikanlı
Erbişim bıyıklı hem ince belli
Sağında solunda püskülü belli
Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Seni yayan çoban yetip bitmesin
Bahçesinde lâle sünbül bitmesin
Seni incitenler Hakka yetmesin
Gel koyun meleme vazgel kuzundan

Pir Sultan Abdal'ım koyunum n'oldu
Koyunun feryadı ciğerim deldi
Yoksa' aç kurt mu geldi kuzunu aldı
Gel koyun meleme vaz gel kuzundan

(A İz, XX)

18

Yas u mâtem günü derdim yeniler
Yârin sesi kulağımda çınılar
Sordum ki dağlara niçin iniler
Dedi çekticeğim karın elinden

Alnıma yazılmış kara yazılar
İtikattır tâlib pirin arzular
Sordum ki çamlara neden sızılar
Dedi çekticeğim pürün elinden

[77] Püsküllü boncuk.

Varıp Hakkın divanına durursun
Pervan' olup aşk oduna yanarsın
Sordum değirmene ne hoş dönersin
Dedi çekticeğim perin elinden

Varıp bir pir ile bazar edersin
Oturup da ikrarını güdersin
Sordum garip bülbül niçin ötersin
Dedi çekticeğim harın elinden

Ser çeşmeden gelir suyun durusu
Nasibimiz verir pirin birisi
Dedim *Pir Sultan*'ım benzin sarısı
Dedi çekticeğim yârin elinden

(A İz.)

19

Ali Ali deyü ne inilersin
İnilersin dolap derdin ne senin
Seri de benim gibi yârden m'ayrıldın
İnilersin dolap derdin ne senin

Dolap iniledi düştü ırmağa
Muhammedin hub cemalin görmeğe
Hasan Hüseyine bir su vermeğe
İnilersin dolap derdin ne senin

Kim kesti getirdi seni yerinden
Dağlar taşlar ah eyledi zarından
Sen de mi ayrıldın nazlı yârinden
İnilersin dolap derdin ne senin.

Yoksa yâd illerin eli mi değdi
Yoksa irakibin dili mi değdi
Yaz bahar ayının seli mi değdi
Dolap inilersin derdin ne senin.

Pir Sultan Abdal'ım aşka dayandı
Hasret nârı ile ciğerim yandı
Yoksa Hüseyinden haber mi geldi
İnilersin dolap derdin ne senin.[78]

(A İz.)

[78] Krş.: Yûnus'a ve Âşık Paşaya isnad olunan "dolap" Şiiri (Yûnus Emre Diva-

20

Bülbül olsam varsam gelsem
Hakkın divânına dursam
Ben bir yanıl alma olsam
Dalında bitsem ne dersin

Sen bir yanıl alma olsan
Dalımda bitmeye gelsen
Ben bir gümüş çövmen olsam
Çeksem indirsem ne dersin

Sen bir gümüş çövmen olsan
Çekip indirmeye gelsen
Ben bir avuç darı olsam
Yere saçılsam ne dersin

Sen bir avuç darı olsan
Yere saçılmaya gelsen
Ben bir güzel keklik olsam
Bir bir toplasam ne dersin
Sen bir güzel keklik olsan
Bir bir toplamaya gelsen
Ben bir yavru şahan olsam
Kapsam kaldırsam ne dersin

Sen bir yavru şahan olsan
Kapıp kaldırmaya gelsen
Ben bir sulu sepken olsam
Kanadın kırsam ne dersin

Sen bir sulu sepken olsan
Kanadım kırmaya gelsen
Ben bir deli poyraz olsam
Tepsem dağıtsam ne dersin

Sen bir deli poyraz olsan
Tepip dağıtmaya gelsen
Ben bir ulu hasta olsam
Yoluna yatsam ne dersin

nı, Burhan Toprak neşri, İst. 1933; c. I, s. 200, No: C XIII.).

Sen bir ulu hasta olsan
Yoluma yatmaya gelsen
Ben bir Azrail olsam
Canını alsam ne dersin

Sen bir Azrail olsan
Canımı almaya gelsen
Ben bir cennetlik kul olsam
Cennete girsem ne dersin

Sen bir cennetlik kul olsan
Cennete girmeye gelsen
Pir Sultan üstadın bulsa
Bilece girsek ne dersin[79]

(A iz.)

21

Nazlı yâre selâm saldım almamış
Almazsa gam değil almayıversin
Nazlı yâr de bana selâm salmamış
Salmazsa gam değil salmayıversin

İstemem kaşların kara ise de
Ciğerden yüreğim pare ise de
Melhemi derdime çare ise de
Çalmazsa gam değil çalmayıversin

Yıktı viran etti gönül tahtımız
Ta ezelden kara imiş bahtımız
Böyle miydi ikrarımız ahdimiz
Gönül hayaline yelmeyiversin

Doksana vardı da yüz seçti ise
Aradan ahd âmân söz geçti ise
Pir Sultan Abdal'dan vaz geçti ise
Bergüzar saldığım elmayı versin[80]

(A İz. XI.)

---

79 Krş.: Âdile türküsü, Ahmet Talât, Halk şiirlerinin şekil ve nevi, İst Devlet matb. 1928. s 37 İki insanın, tabiat üstü kuvvetleri sayesinde mütemadiyen şekil değiştirerek birbirine karşı mücadele etmeleri ve birbirinin elinden kurtulmağa çalışmaları üniversel bir masal temidir.

80 "Bergüzar olarak elma verme" hakkında bk.. yukarıda s. 53-54. not 36.

22

Dedesi Hüseyni verdi hocaya
Elif be demeden çıktı heceye
Günce bin kâfir kırardı geceye
Su içmeyip şehid olan Hüseyin

Hüseynin de yapılıdır odası
Daim Haktan gelir onun gıdası
Dal boyunda nazar kılmış dedesi
Su içmeyip şehid olan Hüseyin

Hüseyni de götürdüler asmaya
Yezidler ulaştı başın kesmeye
Ali oğlu değil ki mürvet basmaya
Su içmeyip şehid olan Hüseyin
Pir Sultan Abdal'ım ellerim bağlı
Yezidin elinden ciğerim dağlı
Muhammed torunu Alinin oğlu
Su içmeyip şehid olan Hüseyin

(A Iz.)

23

Gönül arz 'ediyor azm-i didarı
Yenilmiyor efkârımız ne acep
Garip bülbül gibi kılarım zârı
Açılmıyor gülşenimiz ne acep

Her dem aşkın kervanları çekilir
Şu didemden kanlı yaşlar dökülür
Günden güne yaralarım sökülür
Artar gider firkatimiz ne acep

Pir Sultan Abdal'ım dosta mailim
Yüz sürüben kapısında sailim
Haktan gelen tecellime kailim
Böyle imiş kaderimiz ne acep

(A Iz, XXI.)

24

Yel esti mi aşka gelir sallanır
Mart ayında yeşillenir ağaçlar
Kıpkırmızı donlar giyer allanır
Hû Dost çağırır sallanır ağaçlar

Çiçek açar domur domur dal verir
Kimi uzar birbirine el verir
Kimi meyve verir kimi gül verir
Kuşlar üstünde dillenir ağaçlar

Yaz baharda bahçe ile bağ ile
Kaba çamın gürlemesi dal ile
Koç yiğidin eğlencesi yâr ile
Muhabbet eder eğlenir ağaçlar
*Pir Sultan Abdal'*ım Hatâyı Şahım
Adam için ne halketmiş Allahım
Güz gelince salar yaprağın dalın
Vakti geldi mi sulanır ağaçlar

(A İz, c III.;)

25

Hak Muhammed Ali Haydar
Kılavuzdur çekip gider
Vilâyet mâdeni cebbar
Dost zülfüne takıp gider

Şu âleme ün eylemiş
Kaşların keman eylemiş
Güzelliğin şan eylemiş
Nicelerin yakıp gider

Bülbül oldum dost bağında
Öterim yolun sağında
Bir tıfıl hubluk çağında
Serhoş serhoş bakıp gider

Âlem hüsnüne bakışır
Gerdanda benler tokuşur
Ancak yeşil don yakışır
Ebruların döküp gider

Sineme vurdun kanca
Mâh-i tâbân gülü gonca
Uzun boylu beli ince
Kaşlarını yıkıp gider

Pir Sultan'ım söyler dilden
Her ne dersen gelir elden
Al rengini almış gülden
Burcu burcu kokup gider

(A Iz, XIX.)

26

Özünü yitirmiş mat olmuş zahit
Hakkın yarattığı sultana n'eyler
Arıdırsan kendi kalbini arıt
Bende küfür sendek' imana neyler

Zahit sen bu sırra erem mi dersin
Ya il görmeden ben görem mi dersin
Mescit hak meyhane haram mı dersin
Hak olan mescide meyhane n'eyler

Zahit diken olup dolanma bize
Ol münkir kullara ederler ceza
Bir kul kim sultanın emrinde geze
Emrinde gezen kul sultana n'eyler

Yedi tamu sekiz uçmak kapusu
Allahın evidir anın hepisi
Benim de korktuğum Sırat köprüsü
Yolu doğru süren insana n'eyler

Zahit bu yola sen diken ekersin
Hâtıra dokunur gönül yıkarsın
Senin yükün vardır korku çekersin
Zâlim baççı yüksüz kervana n'eyler

Pir Sultan Dede'm der çağır enelhak
Ol münkir kullardan ıraksın ırak
Kurdun işi nakes payını yemek
Hak için adanan kurbana n'eyler

(A B G, c.)

27

Ey can sahibi gel candan haber ver
Vücudunda ne var andan haber ver

Vücudun şehrini seyran eyledim
Gönül evinde Sultandan haber ver
Dudağın şerbeti hastaya şifa
Dudağında olan baldan haber ver

Ben hüma kuşuyum göğe ağarım
Yumurta içinde kandan haber ver

Yigirmi ağacın ondur budağı
Anın dahi çiçeğinden haber ver

Âdemden berisin ondur budağı
Anın dahi çiçeğinden haber var

Oku kitabını *Pir Sultan Abdal*
Hakikate giden yoldan haber ver

(A B G, c.)

28

Bizlere bu dolu Ali'den geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver
Balım Sultan Kızıl Deliden geldi
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Payım gelir İmamların payından
On İki İmam nesl-i Ali soyundan
Kırkların içtiği üzüm suyundan
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Beline kuşanmış nurdan bir kemer
Aşkın dolusunu içenler kanar
Herkes sevdiğinden bir dolu umar
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

Pir Sultan'ım hamı hası seçerim
Ağ okurum aşk kitabın açarım
Pir elinden ağu gelse içerim
Bir sen iç sevdiğim bir de bana ver

(Ah. HB.)

29

Giden kimdir kimden haber alayım
Er hak nedir geda nedir kul nedir
Eğlen hocam eğlen haber sorayım
Tarîk nedir erkân nedir yol nedir

Âşık ile ma'şuk bir yere gele
Aşkın kitabını ellere ala
Sual olunursa cevabın vere
Ağız nedir dudak nedir dil nedir

Gönlümde bir ma'na yazıp dururum
Aşkın gemisini düzüp dururum
Arabi Acemi gezip dururum
Derya nedir umman nedir sel nedir

Dört kardaşız bir gömlekte yatarız
Gömlek birdir bir vücuda çatarız
Kendimizi ateşlere atarız
Ateş nedir duman nedir kül nedir

Evveli Muhammed âhiri Ali
Erenler kurdular erkânı yolu
Üçyüz altmış altı servinin dalı
Bahçesinde bülbül nedir gül nedir

Din Muhammed dini taptığım tapu
Yıkılır mı Hakkın kurduğu yapı
Kırk sekiz bahçedir on iki kapu
Eşiği bekliyen iki kul nedir

Pir Sultan'ım aşkı ilde aramam
Pirden haberim var gayrı soramam
Menzilim uzaktır belki varamam
Cümle şeye vücut olan bil nedir

(S N E. I; B A.)

30

Dîdârın vasliyçün her dem
Temennâmız Hudâdandır
Ol Muhammed hürmetiyçün
Ali-yy ül Murtazâdandır

Nûş etti candan muhabbet
Dedi gözüm nuru Ahmed
Kamu mü'minlere rahmet
Hasan hulk-i Rızadandır

Bu dâr-ı fâniden geçti
Hudâ yoluna kan saçtı
Hüseyn-i mazlumun deşt-i
Şehid-i Kerbelâdandır

İmam Zeyn el-Abâ Haydar
Muhammed Bakır u Ca'fer
Âlemin durduğu gevher
Kâzım Musa Rızadandır

Takîdir gönlümün nuru
Nakîdir çeşmimin sırrı
Necef deryasının dürü
Hasan Asker likadandır

Mehdî şems ile mahımdır
İmamlar kıblegâhımdır
Cemali şu'lesi ile
Niyazım Murtazâdandır

Kalır *Pir Sultan'*a günde
Muhabbet can ile tende
Şahın yüzün gören bund
Yarın anda vefadandır

(A B G. c.)

31

Öt benim sarı tanburam
Senin aslın ağaçtandır
Ağaç dersem gönüllenme
Kırmızı gül ağaçtandır

Ali Fâtımanın yâri
Ali çekti Zülfikarı
Düldül atının eğeri
O da yine ağaçtandır

Ali gitti Hakka yetti
Zülfikarı derya yuttu
Sa'd-i Vakkas bir ok attı[81]
O da yine ağaçtandır

Nurdandır Kâbenin eşiği
Cihanı tuttu ışığı
Hasan Hüseynin beşiği
O da yine ağaçtandır

Yeter *Pir Sultan*'ım yeter
Dertlilere derman katar
Türlü türlü meyve biter
O da yine ağaçtandır

(A İz.)

32

Gönül niçin ahvalimi bilmezsin
Yürekte yaralar türlü türlüdür
Öğüt versem öğüdümü almazsın
Yürekte yaralar türlü türlüdür
Esme zülüflerim yellere karşı
Bülbül figan eder güllere karşı
Gel beni ağlatma illere karşı
Yürekte yaralar türlü türlüdür

Ah n'eyleyeyim karşımızda ölüm var
Ölüm dedikleri kanlı zalim var
Ne ağlayıp ne gülecek hâlim var
Yürekte yaralar türlü türlüdür

Pir Sultan Abdal'ım ben de böyleyim
Emir Haktan geldi kime n'eyleyim
Derdim çoktur hangi birin söyleyim
Yürekte yaralar türlü türlüdür

(A İz.)

81 "Sa'd-i Vakkas" adı anılan bu şiir (yahut da, hiç olmazsa, bu ismin geçtiği mısra) Pir Sultan'ın olamaz. (Bk. yukarda, s. 31). Yalnız bu şiirin çok dikkate değer tarafı, "ağaç"ı, tamamıyla aynı ifade kalıplarıyla, tıpkı Dede Korkut kitabındaki (Orhan Saik Gökyay neşri, s. 21) bir parça gibi tebcil etmesidir. Dede Korkut metninin bizim metnimizle karşılaştırılacak parçaları şunlardır: "Ağaç ağaç dersem sana arlanma ağaç!.. Şâh-ı Merdân Ali'nin Düldülünün eğeri ağaç!.. Şâh Hasan'la Hüseyin'in beşiği ağaç!.."

33

Derdimi yandığım kınamıyasın
Âşık ma'şukunu del' eyler imiş
Bir kömür gözlünün ateşi közü
Yakar bendelerin kül eyler imiş

Gelin bakın ateşime közüme
Kim dayanır bu zalimin sözüne
Gül yüzlü yâr bassa geçse yüzüme
Basar bendelerin yol eyler imiş

Hublar göçü uğradı da yol etti
Kim ne bilir elif kaddim dal etti
Aktı çeşmim yaşı çaylar sel etti
Çevirir önünü göl eyler imiş

Su değilim akam akam durulam
Acep binem aşk atına yorulam
Yusuf gibi Zelhasına sarılan
Satar kend'özünü kul eyler imiş

Pir Sultan'ım yâre kullar olurum
El katmazsan ben bu dertten ölürüm
Çektiğim çileyi senden bilirim
Aşıka n'iderse Al' eyler imiş

(A Iz.) 170

34

Dağdan kütür kütür hezen indirir
İndirir de ateşlere yandırır
Her evin devliğin öküz döndürür
İreçberler hoşça görün öküzü

Öküzün damını alçacık yapın
Yaş koman altında kuruluk sepin
Koşumdan koşuma gözlerin öpün
İreçberler hoşça görün öküzü

Pir Sultan'ım der ki kaynar coşunca
Tekne hamur kalmaz ekmek pişince
Âdem Ata öküzün çifte koşunca
İreçberler hoşça görün öküzü

(D K H M. Arş.)

35

Gelin özümüze sitem edelim
Hile ile hud'a ile hal olmaz
Hakkın divanına biz de gidelim
Hak katında yalan söze yer olmaz

Yine gerçeklerden açtık kapuyu
Bir pirin önünde kıldık tapuyu
El birliği ile yaptık yapıyı
Birlik ile..............................

Erenler gafletten kalktı uyandı
Gerçeklerin hünerine boyandı
Bu yolun içine girdi de kandı
Gaziler bu yolda hiç vebâl olmaz
Ali kulu isen Hak'tan utan'a
Var pazarlık eyle cevher satana
Bu yolun içinde riya tutana
Sürün gidin dört kapuda yer olmaz

Pir Sultan'ım eydür kalbimiz nurdur
Mü'minler gözlüdür münkirler kördür
Erenlerin yolu kadimdir birdir
Her tepenin başında bir yol olmaz

(V L S, I; V L S, VII.)

36

On İki İmama uyanlardanız
Hakka doğru gider bu yollarımız
Biz âl evlâdı sevenlerdeniz
Her gün teşbih eder bu dillerimiz

Bi'atımız aldık biz de uludan
Mür'vet kimden kaldı Hazret' Ali'den
Bizim ikrarımız "kalû belî" den
Eldedir etekte bu ellerimiz

Mü'min idim münafıktan usandım
Miyan beste tarikata döşendim
Kemer bestelerden kuşak kuşandım
Pir elinden bağlıdır bellerimiz

Biz mü'miniz kalbimizde kara yok
Bizde yoğa var demezler vara yok
Şimdengerü ayrılmağa çare yok
Hâr elinde açılır güllerimiz

On İki İmamın bizdedir nuru
Şâh-ı Vilâyetin bizdedir sırrı
Açıktır aynamız gönlümüz duru
Sedefli mercanlı gönüllerimiz

Düzel *Pir Sultan*'ım katara düzel
Bizde ikrar verdik kadîm ü ezel
Bir sevdaya düştük sevdası güzel
Vardır türlü türlü hayallerimiz

(V L S, II.)

LÛGATÇE

Âb-ı Kevser:

On İki İmam gibi Cennet içine
Âb-ı Kevser ile akan Ali'dir.

(S. 131)

Kevser suyu. Kevser, çok şey manasınadır. Cennette uzunluğu doğu ile batı arası kadar, gayet derin, baldan tatlı kardan soğuk, kenarında gökteki yıldızlar kadar ve mücevherattan kapıları bulunan ve Muhammed'e alt olan bir nehirle Mahşerde Sırattan evvel, yahut sonra bulunan bir havuzun adıdır. Hadislerde, bu havuz ve nehirden, inananlara Ali'nin su vereceği rivayet edilmiştir.

Abdal:

Bu gezen abdallar derviş değildir
Arkasında hırka şal olmayınca

(S. 97)

Muahhar sofîlerdeki muhayyel Erenler teşkilâtınca Üçler (bu maddeye bakınız) den mertebece aşağı yedi, yahut kırk Er vardır ki bunlar, diledikleri vakit kendilerine bedel yaratabilirler; yâni, diledikleri yerde görünürler. Bunlardan birisi, meselâ bir vakitte yedi, on, yahut kırk yerde görünür. Bunlar, kendilerine bedel yaratabildikleri için, yahut beşerî huylarını Tanrı huylarına tebdil etmiş bulundukları için "Ebdâl" diye anılırlar. Bunlara "Büdelâ" da denir. Ayrıca XIII. üncü asırda Anadolu'da Abdallar diye bir şiî-bâtınî derviş zümresi vardır ki XVII. nci asra kadar yürümüştür. Bu kelime "Bektaşi Abdalları", "Kalenderî Abdalları", "Rum Abdalları..." gibi mutlak olarak derviş mânâsına da kullanılmıştır. ("Naci" maddesine de bakınız).

Âl ü Evlâd:

Biz Âl ü Evlâdı sevenlerdeniz
Hergün teşbih eder bu dillerimiz

(S. 97)

Muhammed'in soyu, neslinden gelenler, Seyyid'ler.

Allah-Muhammed-Ali:

Ben *gayrı nesne bilmezem*
Allah bir Muhammed Ali

(S. 101)

Bektaşî-Kızılbaşlarca "Allah, Muhammed, Ali" teslisi vardır. Hattâ kâmil sayılanları, Ali'nin, Tanrı'nın bütûnu, Muhammed'in zuhuru olduğunu söyleyerek bu teslisi güya izah ederler. Nefeslerde bu teslis apaçık görünür.

Arslan:

Server Muhammed'e Mi'rac gecesi
Dördüncü Felekte arslan olan Şah

(S. 149)

Alevîlere göre Muhammed'in, Mi'rac'da Arş yanında bir arslan yolunu kesiyor. Peygamber, arslana yüzüğünü atıyor. Arslan yüzüğü ağzına alıp Peygamber'e yol veriyor. Ertesi sabah, Mi'ra-cını anlatırken Ali, ağzından yüzüğü çıkarıp Muhammed'e veriyor. (Bakınız: Faziletnâme, s. 151)

Arslan sütü:

İçtiğ'miz arslan sütüdür
İçebilirsen gel beri

(S. 105)

Bektaşi-Kızılbaşlar, rakıyı, Akyazılı Sultan adlı bir Aziz'in tarikata soktuğunu söyler ve "akyazılı" kelimesiyle rakıyı kasdeder, ekseriyetle kendilerinden olmayanlar arasında rakıyı bu adla anarlar. Bundan başka su katılınca süt rengine benzediğinden rakıya "arslan sütü" de derler.

Ayn-i cem:

Ben has bahçenin gülüyüm
Ayn-i cem'in bülbülüyüm

(S. 105)

Ayn-i cem diye Kızılbaş-Bektaşi ve Mevlevilerde kullanılagelen bu kelimenin "cem'in varlığı, vücudu ve hakikati" mânasına gelen "ayn ül-cem" terkibinden bozma olduğunu söyleyenler vardır. Cem', fark'ın zıddıdır. Vahdet-i Vücuda inanan sofîlerce fark, Tanrı ile âlemi ayrı bilmek ve Tanrı'nın âlemi yoktan vara getirdiğine inanmaktır Cem' ise âlemin Tanrı bilgisindeki hakikatların zuhurundan, daha doğrusu halkın, Hakkın zuhur ve tecellisinden ibaret olduğunu anlayıp bilmektir. Buna inanan sofîlerce Cem' makamı, cünen bir ilhad'dır. Fark ise şirktir, ikiliktir. Fakat kâmil olanlar, Cem' makamına vardıktan sonra bunu "Fark-ı Muhammedi denen ikinci farkla birleştirir; Hakkı, halkın bütünü, halkı da Hakkın zuhûru olarak bilmekle beraber zahiri de gözetirler ki kemâl, işte budur. (Dört kapı, kırk makam" maddesine de bakınız).

Ayn-i cem, tarikat kardeşlerinin bir topluluğu olduğundan cem' kelimesiyle münasebeti varsa da bizce bu terkip, daha ziyade "âyin-i Cem" terkibinden bozmadır. Çünkü Mevlevî ayn-i cem'inde şarap ve rakı olmamakla beraber saz ve semâ, sohbet ve yemek vardır. Bektaşi-Kızılbaş ayn-i ceminde ise mutlaka şarap ve rakı bulunur.

Kızılbaş ve Bektaşiler, alelade içkili, kadınlı ve sazlı toplantılara muhabbet derler. (Bu maddeye bakın) Ayn-i cemde mutlaka birisi nasip alır ve tarikata girme merasimi yapılır. Bektaşi ve Mevlevîlerde ölü için de ayn-i cem yapılır, Bektaşilerde çırak uyandırma âyininden, yâni tarikat usulünce meydanda mumlar yakıldıktan sonra ölünün ruhunun şâd olması için bir gülbenk (bu maddeye bakın) çekilir ve muhabbete başlanır. Mevlevî ayn-i ceminde de sohbet ve semâdan sonra yemek yenip Kur'an okunarak ölünün ruhuna fatihalar ithaf edilir.

Bî'at almak:

Bî'atımız aldık biz de Ulu'dan
Mür'vet kimden kaldı Hazret Ali'den

(S. 172)

("İkrar vermek" maddesine bakınız)

Cem:

Biz de gezer idik irfanda sazda
Biz de bulunurduk cemde niyazda

(S. 80)

Ayn-i cem yerine sadece "cem" de kullanılır. ("Ayn-i cem" maddesine bakınız).

Dâr:

Enelhak dedik de çekildik dara
Âdâb erkân bize doğru yol oldu

(S. 140)

Alevî-Bektaşilerde ayn-i cem yapılan odanın ortasına "dâr" denir. Dâr'da sâlik, Erenler yoluna ikrar verir, tarikata kabul edilir. Bir suç yapan da yine oraya gidip sağ ayağının baş parmağını sol ayağının baş parmağı üstüne kor ve sağ el üstte olmak üzere ellerini çaprazvarî göğsüne koyarak kusurunu söyler. Buraya "Dârül-amân, Dârül-uşşâk" ve "Dâr-ı Mansur" da derler. ("Mansur" maddesine de bakınız.)

Diriltmek (ölüyü diriltmek):

Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü

(S. 132)

Alevîlerce Ali birkaç kere, binlerce yıl önce ölmüş kişileri diriltmiştir. (Bakınız: Faziletnâme, S. 129-140, 204).

Dört can bir kalıp olmak:

Dört can bir kalıp olunca
Menzili bî-nihayettir

(S. 135)

("Musahip" maddesine bakınız.)

Dört kapı, kırk makam:

Dört kapı kırk makam kalktı aradan
Halledip müşkiller seçilmez oldu

(S. 61)

Sofîlerin mühim bir kısmı, dinin dış yüzüne karşılık bir de iç yüzü olduğunu, dış yüzüne "şeriat" dendiği gibi iç yüzüne "hakikat" dendiğini söylerler. Bunlarca şeriattan hakikate varmak için manevî bir yol vardır. Bu yola tarikat denir. Bir Şeyhin kılavuzluğuyla bu yol yürünür, hakikate varılır; o vakit o makama eren ve Erenlerden olan kişi eğer şeriatla hakikati birbirine uydurur, halkın Hak olduğunu, Hakkın halk suretinde zuhur ettiğini bildiği halde zahirî emirlere uyar görünür, sırrı, ehlinden başkasına fâş etmezse "marifet makamına da sahip" olmuş bulunur. İşte bu suretle Erenler yolunda dört kapı vardır: Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifet.

Bu dörtlü tasnifi kabul edenlerce her kapıda on makam vardır ki bu suretle mecmuu kırk olur. Hacı Bektaş-i Veli "Makalât'ında bu dört kapı ve kırk makamı uzun uzadıya anlatır. Bektaşi ayn-i ceminde talip, "dâr" (bu maddeye bakınız) dan itibaren mürşide dört adımla çekilir. Rehber, güya her adımda dört kapının birinden girer ve ehline selâm verir ki bu dört kapı selâmı şudur: "Esselâmü aleyküm şeriat Erenleri! Esselâmü aleyküm tarikat Pirleri! Esselâmü aleyküm hakikat Şahları! Esselâmü aleyküm marifet Kâmilleri."

Dört kardeş:

Dört kardeşiz bir gömlekte yatarız
Gömlek birdir bir vücuda çatarız
Kendimizi ateşlere atarız
Ateş nedir duman nedir kül nedir

(S. 167)

Eskilerce madde, "anâsır-ı erbaa = çâr erkân" denen dört esas unsurdan meydana gelmiştir: Ateş, hava, su, toprak. Bu dört unsura "dört ana" dendiği gibi "dört kardeş" de dendiğini örnekten anlıyoruz.

Düldül:

Düldül eğerlendi Zülfikar kuşan
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

(S. 75)

Muhammed'e Mısır Meliki tarafından hediye edilen ve onun tarafından da Ali'ye verilen beyaz katır.

Düşmek:

Erenler öldürür yoldan şaşanı
İhlâs ile kaldırırlar düşeni

(S. 102)

Kızılbaş-Alevîlerce, tarikat usulüne aykırı bir iş yapan düşer, düşkün olur. Bu, âdeta bir aforozdur. Ayn-i cem'lere giremez. Ayn-i cem lokması yiyemez. Kimse kendisiyle görüşmez. Mürşidine müracaatla kusurunu Erenler meydanında söyler, cezasını çekerse bir ayn-i cem'de onu kabul eder, suçunu bağışlarlar. Bu suretle kalkmış olur. Mevleviler düşküne "yolsuz" derler.

Düvazde İmam:

Pir elinden elifî tâc urundum
Kubbesi Düvazde İmam Ali'dir

(S. 49 not 34)

Ekseriyetle Alevîlerce Düvazmam şeklinde söylenen bu kelime "On İki İmam" mânasına gelir. Bektaşi-Kızılbaşlar, içinde on iki İmamın adı geçen medhiyelere de bu adı verirler ("On İki İmam" maddesine bakınız.)

Ebû (Ebâ) Müslim:

Emevî saltanatı yerine Abbas oğulları İmparatorluğunun kurulmasına sebep olan isyanı idare eden meşhur Kumandan. Bu zât Şî'a nazarında makbul değildir. Hattâ Vezir-i âl-i Muhammed lâkabını taşıyan ve bu isyana parasıyla büyük yardımlarda bulunan Ebû Seleme, İmâm Ca'fer-ül Sâdık'a üç adamıyla bir mektup göndermiş ve halkı, İmam Cafer'e davet hususunda müsaade istemiş, fakat İmam Ca'fer, mektubu yakıp red cevabı vermiş, Ebû Müslim de yine bizzat müracaat etmişse de ona da: "Ne sen benim adamlarındansın, ne de zaman, benim zamanım" demişti (Bakınız: "Yenâbî'al Mevedde", ikinci cilt, S. 381). Böyle olmakla beraber Bektaşi-Kızılbaşlar, bu zâta pek ehemmiyet verirler. Hattâ aralarında:

Gelmiyeydi Ebû Müslim cihana
Eşekler çağırırdı lanet Mervân'a

beyti bir darb-ı mesel olarak kullanılır. Ebû Müslim, Şia'nın gaalileri yanında da mühim bir mevkie sahiptir. Hattâ onu İmam mertebesine çıkaran bir taife bile vardır. (Bakınız: "Makâlat al-

İslâmiyyîn va' htilâf al-Musallîn", Abu'l-Hasan Ali ibn İsmail al-Aş'arî, H. Ritter tab'ı, Devlet Matbaası, 1929. C. I, s. 21-22).

Elinde bir teber bir eri gördüm
Dedi bilmez misin Ebâ Müslim'i.

(S. 79)

Ehl-i Beyt:

Gel gönül nazar kıl merdânelere
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım

Ev Halkı; Muhammed'in ailesi. Muhammed, Ali, Fâtıma, Hasan, Hüseyin ile evlâtları. On İki İmam, Fâtıma ve Muhammed. Şî'a ve Şîa'nın gaalilerinden olan Bektaşi-Kızılbaşlarca Muhammed'in zevceleri Ehl-i Beyt'ten değildir.

El, etek:

Bizim ikrarımız "kalû belî" den
Eldedir etekte bu ellerimiz

(S. 172)

("El almak, etek tutmak" maddesine bakınız.)

El almak, etek tutmak:

Elin alıp eteğini tuttuğum
Pirler medet-medet dosta kavuştum

(S. 122)

"Menâkıb ül-Esrâr" da tarikata giriş âyini şöyle anlatılmaktadır:

"İptida bir yol, erkân bilir kardaş delil ve rehber olup anın belinden kuşağın açıp boynuna taka. Yâni rehber demek tarikat içinde yol gösterici demektir. Anın önüne düşüp ol kuşağını ucundan tutup yederek yol atasının huzuruna götüre ve cemî şartları yerine getire. İmdi şart budur ki, ol müptedi gelip yol atasının huzuruna iki diz üzerine âdâb ile otura, bi'at ede. Ata oğlunun sağ elini eline alıp baş parmaklarını birbirinin üzerine koya, akd-i tarik birle el tutuşa, oğlu dahi sağ elini atasının eline verip sol eliyle atasının eteğini muhkem tuta, yâni, el benim etek senin, Hak yolunda bizi doğru yola kılavuzlamakta taksir etmeyesin, demek olur..."

Bektaşîlerde usul aynıdır. Ancak, rehber, talibi o gün kesilen kurbanın yününden örülmüş olan ve tîğ-bend denen yün kuşakla çeker.

Elest (elestü) demi:

Eljstü deminden hak bildik yolu
Korkarım solduram ol gonca gülü

(S. 100)

("Kalû belî" maddesine bakınız.)

Elif, be:

Eliftir doksanbin kelâmın başı
Var Hakka şükreyle be'yi n'eylersin

(S. 125)

Arap alfabesinin birinci ve ikinci harfleri. Vahdet-i Vücud'a, yani Varlık birliğine inanan sofîlere nazaran Tanrı, Vücud-u mutlak yâni her türlü kayıttan, vasıftan münezzeh varlıktır. Zâtının muktezası, ilmidir. Bu ilimde bütün eşyanın hakikatleri sabit olmuş, bu sübut da Kâinatı izhar etmiştir. Kâinat, kâinat olarak düşünülürse yoktur. Fakat Tanrı ilmindeki hakikatlerin zuhuru olarak düşünülürse vardır. Tanrı'nın bilgisi de, Zâtının iktizasından ibarettir. Sofîler, mutlak Varlığı düz bir çizgiden ibaret olan "elif" harfine, Tanrı'nın Zâtına olan bilgisini, altında bir nokta olan ikinci harfe, yâni "be" harfine benzetirler. Diğer harfler, bilgisinde sabit olan hakikatler, kelimeler de o hakikatlerin zuhurudur. Bütün sözlerin aslı eliftir. Be'yi ne yapacaksın demekle, herşey Hak'dır, başka bir varlık yok, denmiş olur.

Elif, dal:

Arif oldum Hak kelâmın söyledim
Elif kaddim dal yazıldım ol burca

(S. 144)

Arap alfabesinin ilk harfi olan "elif" şekil bakımından dümdüz bir çizgidir. "Dal" da ortadan ikiye bükülmüş bir eliftir. Bu bakımdan şairler, düz boyu elife, aşktan ve muhabbetten bükülmüş boyu da "dal" a benzetegelmişlerdir.

Elifî tâc:

Pir elinden elifî tac urundum
Kubbesi Düvazde İmam Ali'dir.

(S. 49, not 34)

Elifî tâc, "elif" şeklinde ve sivri bir taçtır. Muahhar "elifî tadarın lengeri, yâni başa geçirilen kısmı dört parçadan, üstü iki parçadan meydana gelir ve bu sivri iki parçanın birbirine dikilmiş kısmı bir elif gibi görünürdü. Eski "elifî tâc" in kubbesi, yâni sivri yeri dört parçadan, lengeri dört parçadan meydana gelir, ön ve arkada lengere dikilmiş, fakat kubbeden ayrı dört sivri ve boynuza benzer parçası olurdu ki, bu suretle "horasanî elifî tâc" denen ve üstü dikişlerle bezenen bu tâc, on iki İmam'a işaret olan on iki parçadan meydana gelmiş olurdu.

Elma, tekbir:

Koca Şah Uruma bir elma saldı
Dolandı Urumu Banaza geldi
Pir Sultan elmaya bir tekbir kıldı
İnsan teaccübde kaldı orada

(S. 52)

"Menâkıb ül-esrâr Behçet ül-ahrâr" da, Tanrı selâmını ululamak için Muhammed'in Cebrail'e ayağa kalktığı, Cebrail'in de bu ululamayı kendine sanıp gururlandığı, bunun üzerine bir daha sefer gelişinde Peygamber'in ayağa kalkmadığı, Cebrail'in suçunu anlayıp dara durduğu, Alinin Cebrail'e tarik ("tarik, erkân" maddesine bakınız) çaldığı, Cebrail'in "terceman" (bu maddeye bakınız), yani kurban olarak Cennetten helva ve bir elma getirdiği anlatılır ve Hatâyî'nin şu sözü alınır:

La fetâ illâ Ali oldur Erenler serveri
La seyf illâ Zülfikar belinde tîğ-i Haydarî

Cebrail çün terceman çekti o Şah-ı akdeme
Cebrail andan getirdi anda siyb-i ahmeri
Çâr pâre kıldı anı ol Kadîm-i Lemyezel
Kudretinden geldi Şaha hizmet eyler herbiri
Biri Fatma biri Düldül oldu ol çâr pârenin
Biri oldu Zülfikar biri Ali'nin Kanberi.

"Dürr-ü Meknûn" adlı Alevî kitabında da Sekizinci İmam Musâ Kâzım'ın ruhunun Cennette İmamlara tarîk çaldığı ve elma kurban edildiği yazılıdır. Bektaşîler arasında bir de "Elmalı Baba" vardır ki bu zatı medhe dair bir de nefes mevcuttur. Elma, halk arasında da yarı mukaddestir. Elmanın kabuğu ateşte yakılırsa Zümrüd-ü Anka'nın hastalanacağı rivayetini de duymuştum. Alevî "ayn-i cemlerinde bütün bu ananeleri temsilen ve âdeta koyun boğazlanır gibi tekbirle bir elma kurban edilir.

Örnekte anılan, Anadolu'ya bir elma gönderdiği söylenen Şah, o asırda Pir Sultan'ın ve bütün Alevîlerin muktedası olan İran Şah'ı Tahmasb'dır. Acaba elma göndermek, bir remz ve muayyen bir fikrin ifadesi mi? Bu da düşünülebilir.

Emîr:

Pir Sultan Abdal'ım kubbem göründü
Emir ile yeşil taçlar urundu

(S. 81)

İran'da Seyyid'lere "Mîr" denir. Hattâ Anadolu'da Seyyid'lik alâmeti olan yeşil renge bile emîr denir. "Başına emîr sarmış" gibi.

Ene'l-Hak:

Ene'l-Hak dedik de çekildik dâra
Âdâb erkân bize doğru yol oldu

(S. 140)

"Ben Hakkım, Tanrı'yım.." Rivayete göre Mansur tarafından söylenmiş bir sözdür ki o, bu söz yüzünden öldürülmüştür. ("Mansur" maddesine bakınız.)

Etek tutmak:

İptida tâliptim pire katıldım
Pirin eteğini tutmağa geldim

(S. 49)

(El almak - etek tutmak maddesine bakınız.)

Gerçek Erenler:

Gerçek Erenlerin nutku nefesi
Biri kırktır kırkı birden sayılır

(S. 137)

Hakikî Veliler. Hakikate erenler

Gerçekler:

Hû diyelim Gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır

(S. 137)

Doğrular, doğru Erenler

Gerçeklerin demi:

Hû diyelim Gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır

(S. 137)

"Dem", kan, nefes ve zaman mânalarına gelir. Ayrıca, bilhassa Âlevî-Bektaşilerde ve umumiyetle tarikat ehli arasında rakı mânasına da kullanılır. Örnekte ân, zaman manasınadır. Ân, zamanın bölünmez bir cüz'üdür. Sofîlerin kanaatine göre Tanrı, her ân, Zâtı bakımından herşeyden mutlak, fakat yine her ân "Hakikat-ı Muhammediyye" de denen Zâtı iktizası bakımından, kendisine âlimdir; diğer bir tâbirle zuhura meyli vardır. Bu bilgisinde her ân bütün Varlığın hakikati, bütün Varlık suretlerinin hakikatleri sabittir. Bu sübut da her ân Kâinatı izhar edip durmaktadır. Şu halde Âlem, her ân Tanrıdan zahir olmakta ve yine Tanrı'ya rücu etmektedir ve bir ân önceki âlem, bir ân sonrakinin tamamıyla ayrısıdır. Bu daimî zuhur, bir derenin akışına benzer. Şu halde ne mazi vardır, ne müstakbel. Ne Âdem devri vardır, ne Muhammed devri. İşte bu "ân-ı vâhid" de denen zuhuru, Gerçek Erenler, Gerçekler ve bilhassa onların içinde tek bir kişi, yâni vaktin Kutbu bilir. Zâten bu feyz, onun vasıtasıyla olur. "Hû", yâni "O" kelimesi de Sofîlerce "İsm-i A'zam" sayılır. ("Hû" maddesine bakınız.) Gerçeklerin demine "Hû" demek, bu bakımdan, Gerçeklerin zuhuru "O" dur, Haktır... Onlar, daima Hak'ladır, Hak'tan zahir olur, Hak'ta bâtın olurlar. Onlar, Hakk'ın zuhuru, Hak onların bütünüdür, demektir.

Aynı zamanda "hû" ve "yâhû", bir işin bitimini de ifade eder. Meselâ Şeyh Galib'in:

Süzülüp o çeşm-i âhû dedi zevk-ı vasla yâhû
Bu değildi n'eyleyim bu yolum intizâra düştü

beytinde bu mâna, kastedilmiştir. Gülbanklar ("Gülbank" maddesine bakın), daima "Hû" kelimesiyle biter ve Dervişler, Gülbank esnasındaki gönül birliğinden, "mahv âlemi'nden bu kelime ile "sahv âlemi" ne dönerler, Hak'tan yine Hakk'a, fakat Hakk'ın butûnundan zuhuruna rücû etmiş olurlar.

Gülbank, gülbenk:

Şah'in ayağına varsam
Hayırlı gülbengin alsam

(S. 143)

Mihterlerin nevbete başlarken, Çavuşların, Padişahlar ve Vezirler ata binerlerken bir ağızdan makamsız, usulsüz bağrışmaları ve bülbül sesi mânalarına gelirse de mürettep ve seci'li dualara ıtlak olunur. Bu dualar, Dede ve Baba tarafından yüksek sesle ve hızlı hızlı okunurken Dervişler, umumiyetle ellerini mühürleyip, yâni parmakları bitişik olarak sağ ellerinin ucunu sol elleri üstüne koyup başlarını secde vaziyetinde ellerinin üstüne vaz'ederek "âmin" yerine bir ağızdan "Allah Allah" diye bağırırlar. Gülbengin sonunda Dede veya Baba "Hû" deyince onlar da "Hû" diyip ellerini öperek başlarını kaldırırlar. ("Mir'at ülmakasıd fi def'ül-mefâsid", S. 277, 281, 282, 292 de; bir de çırağ gülbengiyle diğer bir gülbenk vardır.)

Hah (bin çiçekli):

Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü

(S. 132, not 72)

Yeryüzü. Bahar zamanı, çeşit çeşit çiçeklerle bezenen yeryüzünü istiare yoluyla bin çiçekli bir halıya benzetiyor.

Hatâyî:

Pir Sultan Abdal'ım Hatâyî şahım
Adam için ne halketmiş Allahım

(S. 163)

Şah İsmail-i Safavî'nin şiirdeki mahlası. Bu mahlas hakkında şöyle bir rivayet vardır: Hur, önce İmam Hüseyin'le "Ehl-i Beytini Kerbelâ'ya kondurmuş, başka bir yere gitmelerine müsa-

ade etmemiş, bu suretle Yezid ordusu tarafından muhasaraya düşmelerine sebep olmuş, sonradan da tövbe edip İmam Hüseyin tarafına geçmiş ve Kerbelâ'da İmam Hüseyin uğruna ilk olarak şehit olmuştur. İsmail-i Safavî, Hur'un tövbesinin makbul olup olmadığında şüpheye düşmüş ve kabrini açtırmıştır. Ceset, olduğu gibi zuhur etmiş. Başında da İmam Hüseynin, Hur'un yarasına bağladığı mendil varmış. Şah İsmail, bu mendili almak istemiş, çözüp almış. Fakat yaradan kan akmaya başlamış. Bunu görünce tekrar mendili bağlamış ve kabri örttürüp üstüne bir türbe yaptırmış, fakat buna pek müteesir olup, hatâ ettiğini ikrar ve bundan böyle Hatâyî mahlasını ihtiyar eylemiş.

Horasan Erleri:

Pir Sultan'ım eydür Yezidler gamda
Horasan Erleri Urumda Samda

(S. 100)

XIII. üncü asırda Anadolu'da görülen ve bir aralık hicrî 638'de öldürülen Baba İlyas'ın etrafında toplanıp Selçuk İmparatorluğuna karşı büyük bir batınî isyanı meydana getiren ve bilâhare tam olarak XVII. nci asırda Bektaşilik tarafından temsil edilen Câmî, Edhemî, Şemsî, Haydarî... hattâ Saltuklar, Emreler, Şeyyâdlar gibi umumiyetle esasta müttehit şii-batınî zümrelerinin menşei "Horasan Erleri, Horasan Erenleri, Horasanîler" denen "Melâmetiyye" dir. Bu bakımdan "Horasan Erenleri", mutlaka Horasan'dan gelen Erenler değil, bu zümrelerin heyeti umumiyesidir. (Bakınız: Fuad Köprülü, Anadolu'da islâmiyet, Darülfünun Edebiyat Fakültesi mecmuası, sene 2, sayı 4, 5, 6.)

Hû:

Hû diyelim Gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır.

(S. 137)

Arapçada "O" demektir. Sofîlerce Tanrı adlarından olarak kabul edilir. Kur'an'da "O", öyle bir Tanrıdır ki... O, duyar, bilir..." gibi âyetlerde geçen bu ism-i işareti bâzı sofiler Tanrı'nın en büyük, en şerefli adı olarak kabul etmişlerdir. ("Süleyman Nebî, hâtem" maddesine de bakınız.)

Hüseyin Gazi Sultan:

Hüseyin Gazi Sultan binsin atına
Dayanılmaz çarh-ı felek zatına

(S. 46)

Bu zât, rivayete göre Battal Gazi'nin babasıdır. Ankara'da ve Çorum vilâyetine tâbi Alaca'da bu zata ait birer türbe ve tekke vardır.

İbrahim Edhem:

Tahtını terketti İbrahim Edhem
Süleyman Nebî'ye verildi hâtem

(S. 102)

Büyük Sofilerdendir. Belh'lidir. Padişah oğlu iken saltanatı bırakıp tasavvuf yoluna girmiş olması, şairler, bilhassa sofî şairler tarafından daima anılmasına sebebolmuştur. 161, yahut 165 hicri'de Şam'da vefat etmiştir. ("Nefahât" tercümesinden hulâsa).

İkrar gütmek:

Varıp bir pir ile bazar edersin
Oturup da ikrarını güdersin

(S. 158)

İkrarında sabit olmak, yolundan dönmemek ("İkrar vermek" maddesine bakınız.)

İkrar vermek:

Ben bend oldum şu meydana atıldım
İkrar verdim ikrarıma tutuldum

(S. 48)

Tarikata girmek. Bektaşilerde nasip almak. Buna bi'at almak, el etek tutmak da derler. Alevîlerde musahipsiz nasip alınmayacağından ikrar vermeğe "musahip havline girmek" de denir. ("Musahip" maddesine bakınız.)

Kalû belî:

Ahdimiz "Kalû belî" dir
Bundan dönen kişi mattır

(S. 134)

"Dediler ki: Evet."

Kur'anın yedinci suresi olan A'râf suresinin 172 nci âyetinde "Hatırlat o zamanı ki Rabbin, Âdem oğullarının neslini, bellerinde izhar etti de onları, kendilerine şahit tutup: Ben Rabbiniz değil miyim? dedi. Evet, Rabbimizsin, bu ikrarımıza şahadet ederiz, dediler. Kıyamet gününde sakın, bu ikrardan haberimiz yok demesinler." denmektedir. Din âlimlerince bu şahadet, herkes, babasının belinde meni haline gelince, yahut ana rahminde vücut bulup canlanınca, yahut da hayatta bulûğa erince olur. Fakat meşhur bir hadîse göre Âdem Peygamberin belinden bütün soyu zerreler halinde çıkarılmış ve bu ahd ve mîsak o zaman olmuştur Herkesçe bilinen de budur. Ezelî bir âlemde ruhlarla olan bu Tanrı muahedesine "Elest bezmi, Elest demi" denir. Sebebi de âyette "Elestü bi Rabbiküm = Rabbiniz değil miyim?" cümlesinin bulunmasıdır. "Kalû Belî = dediler ki; Evet, Rabbimizsin" sözü de aynı âyette geçer.

Kanber:

Seyrangâhın olmuş Arş'in yücesi
Düldül ıssı Kanber'inin hocası

(S. 149)

Ali'nin azadlı kölesidir. Azad edilmiş olduğu halde Ali'nin hizmetinden ayrılmamış; sonradan Irak valisi Haccâc tarafından şehit edilmiştir.

Kandil:

Yedi kat Arş'ta asılı
Kandildeki nura geldim

(S. 115)

Alevî-Kızılbaşlarca pek meşhur olan bu Kandil ananesini "Menâkıb ül-esrâr Behçet ül-ahrâr" şu suretle anlatıyor:

"Evvelâ Hak sübhane ve ta'âlâ kemâl-i kereminden ve lûtf u inayetinden bir yeşil derya yarattı. Ol deryaya terbiye nazarı saldı. Derya mevc urup çûş kıldı. Ol deryadan bir gevher taşra düştü. Hak celle ve 'alâ ol gevheri iki şak eyledi. Biri yeşil, biri ağ oldu ve ol kandil ki yeşil kubbe misalinde asılı idi, Allah azze ismuhu ol nuru bu yeşil kubbe misalinde asılı olan kandile koydu. Ol yeşil nur Muhammed Mustafa nuru ve ol ağ nur Murtaza Ali nuru idi. Andan Hak subhane ve ta'âlâ bir Ferişte yarattı, ona

sual etti ki: "Yâ Melek, sen kimsin, ben kimim? Ol Ferişte eyitti: "Sen sensin, ben benim." Allahü Ta'âlâ onu kahreyledi, bir od gibi nesne yaktı, gubâr oldu, tütüzdü. Ve bu resme beş Ferişte dahi yarattı. Onlara dahi öyle sual eyledi, öyle dediler, helak eyledi. Altı bin yıldan sonra bir Melek yarattı, ismini Cebrail koydu. Ona dahi sual etti ki: "Sen kimsin, ben kimim?" Cebrail cevap vermedi. Emrolundu ki "uç!", uçtu; havaya ağdı, altı bin yıl gezip pervaz eyledi. Yine geldi; eyitti: "Sen kimsin, ben kimim?" Yine cevap vermedi. Yine emrolundu: "uç!", uçtu. Altı bin yıl seyreyledi. Âciz kalıp düşmeli oldu. Hak inayet eyledi, bâtın gözünü açtı. Bes kandil-i kudreti gördü. Onda kondu. Kapısını bulamadı. Niyaza vardı, niyazmend oldu. Kapu açıldı, içeri girdi, iki nur gördü ki bir vücud olmuş. Biri ağ ve biri yeşil idi. Ağ nurdan avaz geldi ki: "Yâ Cebrail! Bundan Hazret-i İzzete varsan sana sual etse gerek. Sen cevap ver ki: Sen Haliksın, ben mahlûkum.. Sen Sultansın, ben senin abd-i mahlûk u memlûkunum" dedi. Rabb ül-İzzet eyitti: "Rahmet Üstadına ve Pirine." İmdi Pir Muhammed Mustafa'dır, Üstâd Alî el-Murtazâ'dır..."

Bundan sonra Cebrail; Mikâil, İsrâfil, Azrâil ve Azâzil'e aynı sual ve cevabı öğretiyor. Azâzil'den başka hepsi kabul ediyorlar. Sonra da o kubbeyi ziyaret edip nuru görüyorlar. Azazil hasedinden nura tükürüyor. Tükrük, bir halka oluyor, bilâhara Azazilin, yâni Şeytan'ın boynuna geçen lanet halkası da budur.

Bu anane "Faziletnâme" de de vardır. (S. 70-80).

Kemer besi.

Rehberin önünde pir meydanında
Kemer besi olayım destur olursa

(S. 147)

Beli kemerli, beli bağlı demektir. Alevî erkânında, iki musahip, görülecekleri, yâni Dede huzurunda günahlarını söyleyip arınacakları vakit bellerine birer çevre bağlarlar Dardan (bu kelimeye bakın) itibaren yüzüstü sürüne sürüne huzura varırlar ve orada birbirlerini koçup, yâni birisi, öbürünün koluna baş koyup bir koliyle de onun boynundan kucaklayıp yatarlar. Birisinin karısı öbürünün, onun karısı da diğerinin ayağına niyaz eder vaziyette durur. Rehber, ikisinin de ellerini yanlarına getirir ve başlarını, bellerini ve ayaklarını, "tâc-ı devlet, kemerbest, hâk-i türâb" diye sağ eliyle sığazlar. Güya bunlar ölmüştür, rehber de bunları yıkamaktadır. Bu sırada kadınları, başlarındaki çevreyle

akan suyu alır gibi ayaklarına dokunurlar. Dede ayaktadır ve elindeki, "erkân, tarik" denen melhem ağacı sopasıyla bunların sırtına üç kere vurur. Bu suretle bunlar arınmış olur ve Dedenin ayaklarını öpüp kalkar, sopayı ve Dedenin elini öperek, koltuğu altından geçip el ele tutuşarak tevhide, yâni "Lâ İlahe İllallah" zikrine koyulurlar. ("Kemer besteler" maddesine de bakınız.)

Kemer besteler:

Kemer bestelerden kuşak kuşandım
Pir elinden bağlıdır bellerimiz

(S. 172)

Kemer beste, belini bağlamış, hizmete hazırlanmış demektir. Bektaşi-Kızılbaşlarca güya Ali, oğullarından on yedisine bizzat kılıç kuşatmış ve bunlara Tanrı adlarından bir adı telkin ederek savaşa göndermiş. Bunlara "Kemer bestegân, Kemer besteler" denir (Bakınız: Mir'âat-ül makaasid-fî def'il mefâsid, s. 231-232).

Kıldan köprü:

Kıldan köprü kuruldu ki geç deyü
Pirimden bir bade gel de iç deyü

(S: 140)

Müslümanlıkta, Cehennemin üstünde kıldan ince, kılıçtan keskin ve "Sırat" denen bir köprü vardır. Kâfirler ve günahkârlar, üstünden geçerlerken düşecekler, iman ehli ve hayırlılar geçip Cennete gideceklerdir. Alevî-Bektaşilerce tarikat, Erenler yolu, bu kıldan köprüdür.

Kırk arşın uzayan kılıç:

Kılıcım kırk arşın uzar
Münkirin kökünü kazar

(S. 117)

Ali'nin, Zülfikar'ını kınından çekince kılıcın yetmiş arşın uzadığı "Menâkıb'ül-esrâr Behçet ül-ahrâr" da yazılı ve Alevîlerce meşhurdur. Bu kırk arşın uzayış da aynı kanaatten başka bir şey değildir.

Kırk arşın yol:

Kim sürdü kuyuda kırk arşın yolu
Bu yolun erkânın bilenler gelsin

(S. 124)

Bu, bir ananeyi telmih ediyor. Fakat ne olduğunu anlayamadık.

Kırk kapı:

Kırk kapının kilidiyim
Açabilirsen gel beri

(S. 105)

"Kırk makam" yerine kullanılmıştır. ("Dört kapı, kırk makam" maddesine bakınız.)

Kırk sekiz

Kırk sekiz bahçedir on iki kapu
Eşiği bakliyen iki kul nedir

(S. 167)

Alevîlerce her cuma gecesi "ayn-i cem" yapılması lâzımdır. Bir yılda elli iki hafta vardır. Kırk sekiz haftası "ayn-i cem" yapılır, bir ay, yani dört haftası istirahata mahsustur. Örnekteki "kırk sekiz" in buna telmih olması ihtimali vardır. Fakat "on iki kapı" insan olduğundan ("on iki kapı" maddesine bakınız) bu "kırk sekiz'in de insana ait olması daha kuvvetlidir. İnsanın elinde ve ayağında on dörder mafsal vardır. Parmak ve tırnaklarla beraber kırk sekiz eder El ve ayak ayalarıyla elli olur, öbür tarafı da elli, mecmuu yüz eder ki ebced hesabında "kaf" harfine müsavidir. Kur'anın 50'nci suresi de "Kaf" süresidir ve bu harfle başlar. Bu suretle "kat" insandır. Örnekte Hurûfîlerin inanışlarından olan bu inanışa işaret ediliyor sanırım. Eşiği bekleyen iki kul da ceset, ruh, yahut iki göz, vesaire olabilir. Hulâsa bu bilmeceye benzer beytin izahı ancak yakıştırma suretiyle olabilir. (Bu, "yüz" sayısı ve "kat" hususunda Derviş Murtazâ'nın "Dürr-ü Yetîm" adlı "Cavidân" tercümesinde de tafsilât vardır.)

Kırklar:

Önüm sıra Kırklar Pirler çekildi
Daha Beyler bizi dillemesinler

(S. 47)

Kırklar ile cem' olmaktı muradım
İmam Ca'fer çıkar yollarımıza

(S. 100)

Velilerden Kırk Er. ("Üçler" maddesine bakınız.)

Kırklar Meclisi:

Kırklar Meclisine gelen doluyu
Dolduran Muhammed içen Ali'dir

Güya Muhammed, önceleri hakikat sırrını bilmezmiş. Bir gün Ali'nin evine gitmiş. "Kimsin?" demişler. Adını söylemiş, kapıyı açmamışlar. Sonra yolda Üveys'i görmüş, onun sözü üzerine yine kapıya gidip "kimsin?" sözüne "fakir" cevabını vermiş. Kapıyı açmışlar. İçeri girince içlerinde Fâtıma da olduğu halde otuz dokuz kişi görmüş. Bunlar kırklarmış, fakat kırkıncıları olan Selmân, parsaya, yani Tanrı aşkına bir şey toplamaya çıkmış. Meclise riyaset eden Ali, bunların hep bir Can olduğunu bildirmek üzere birisinin kolunu neşterle kesmiş, hepsinden kan akmaya başlamış. Selmân in kanı da Meclisin damından damla damla damlamakta imiş Selmân gelince getirdiği üzümü Muhammed'e sunmuş. Hepsine taksim etmesini teklif eylemişler. Muhammed, Cebrail'in irşadıyla üzümü bir tabak içinde ezmiş. Suyunu içip mestolarak semâ'a girmişler.

Alevî-Bektaşilerce "Mirâc" budur, yâni Muhammed'in, Ali'den hakikat sırrını öğrenmesidir. Bu menkabe "Menâkıb ül-esrâr" da ve bir çok nefeslerde anılır. Bu meclise, yâni Ali'nin idare ettiği ayn-i ceme ve alelıtlak ayn-i cemlere de "Kırklar Meclisi" denir. Alevî "ayn-ı cem" inde Hatâyî'ye isnad edilen ve "Miraclama" denen bir şiir okunur ki hususî bestesiyle okunan ve birçok yeri düşük bulunan bu aruzla yazılmış şiir de, yine bu menkabeyi tekrarlar. Şiirin ortasında meydana bir mıkdar kuru üzüm atılır ve bu suretle anane temsil edilmiş olur.

Gariptir ki Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi de Sohbetnâme'de Muhammed'in Yemen'de "İsâmed-dîn Yemeni" adlı birisinden uyandığını ve kapıya gidip Üveysin telkiniyle "fakir" diyerek içeri alındığını söylemektedir.

Kırmızı tâc:

Yeryüzün kırmızı taçlar bürüye
Münafık olanın bağrı eriye

(S. 74)

"Menâkıb-ül esrar Behcet-ül ahrâr" da "Tâc" bahsinde Âdem, Nuh ve İbrahim Peygamberlere gökten beyaz, Muhammed'e yeşil tâc indiği söylendikten sonra "ve Emir ül-Mü'minîn İmam Ali'ye inen tâc kırmızı idi" denmekte, yine aynı kitabın diğer bir yerinde Âdem'e ak, Nuh'a mavi, İbrahim'e yeşil, Musa'ya sarı, İsa'ya gök, Muhammed'e beyaz Ali'ye kızıl tâc indiği anlatılmaktadır. Müstakim-zâde de "Tâc Risalesi" nde Şeyh Safî'nin on iki terekli, yâni dilimli, kızıl tâc kabul ettiğini kaydetmektedir. Alevîlerle Bektaşîler, Ali'nin, Peygamberin vefatından sonra kırmızı tâc urunduğunu söylerler. (Hüsniye risalesine bakınız.) Hulâsa, kırmızı tâc, Erdebil Sofilerinin kabul ettikleri tâcdır ve her halde Anadoluda "Kızılbaş" lafı da bu münasebetle meydana çıkmıştır. "Faziletnâme" de Ali'nin Muaviye ile harbederken kızıllar giyip kızıl tâc urunduğu da mukayyettir (s. 265-266). Fakat bütün bunlar, bu kızıl tâc ve kızıl elbisenin dinîleştirilmek istenmesinden doğan hikâyelerden ibarettir Hicrî sekizinci asrın ilk yıllarında Yemen'deki Batınî cereyanlarını yakından takip eden ve bâtınî mezhebine ait oldukça mufassal bir kitap yazan, Şi'a-i Zeydiyye ulemâsından Muhammed ibn al-Hasan al-Deylemî, Batıniyye'ye, "Bâkiyye" ve "Muhammere" de dendiğini yazdığı gibi (bakınız: Kava id u Akaa'id-i Âl-i Muhammed; R. Strothmann tab'ı, İstanbul, Devlet matbaası, 1938, s. 5) bu tâifenin Seneviyye mezhebini kuran Mezdek'e mensup olduğunu ve bu yüzden "Mezdekiyye" adiyle anıldığını ve yine ayni yolun yolcusu olan Bâbek-i Hurremî'ye mensup olmalarından bunlara "Bâbekiyye" de dendiği (s. 24), Bâbek zamanında kızıllar giyindiklerinden "Muhammere" adiyle anıldıklarını kaydediyor (s. 25). Hicrî beşinci asrın ilk yıllarında vefat eden Ebû Mansur Abd al-Kaahir Bağdadî de "El-Fark beyn el-Firak"ında Hurremiyye ile İslâm zamanında zuhur eden "Hurremdiniyye"ye "Bâbekiyye" ve "Mazyâriyye" dendiği ve iki taifeye de "Muhammere" adı verildiğini anlatır (s. 251-252). Bu andığımız kitaplardan başka diğer "mile!" ve "nihai" kitaplarında da bu hususta aynı malûmata rastlamaktayız. Hulâsa Sasanîler devrinde Zerdüşt dininin mülhidleri tanınan taifenin kızıllar giydikleri, sonradan aynı inanışları güden ve islâm devrinde zuhur eden Batınîlerin de bu suretle kızıl elbiseyi kabul eyledikleri, bilâhare

Şah Safi'nin ve Erdebil Sofîlerinin de kızıl tâc giydikleri apaçık anlaşılmaktadır. Zerdüşt dini mülhidlerinin bu kızıl rengi kabul etmelerinde ateşperestliğin de tesiri olsa gerektir.

Koyun:

Kerbelâ çölünden bir koyun geldi
Kuzum diye meleyüben ağladı

(S. 150)

Aleviler, musahip kavline girecek, yahut görülecek taliplerin kurbanlarını gündüzün meydana sokarlar. Zâkirler, örnekte bir beyti alınan nefesi, yahut bu nefese benzer diğer bir nefesi okur ve saz çalarlar. Zâten munis bir hayvan olan koyun etrafını koklaya koklaya Dede'ye gider. Dede koyunu tekbirler. Artık bu koyunu yere batırmazlar, kurbana ve birkaç can, kucaklayıp tığlanacağı, yâni kesileceği yerde eşilmiş olan çukurun başına götürürler. Gözlerini ve üç ayağını bağlayıp keserler. Kanını o çukura akıtır ve orada yüzüp pisliğini ve bağırsaklarını da o çukura koyar ve gömerler. Hiç bir kemiğini kırmadan meydandaki kazana korlar. Bu suretle pişen ve ayn-i cem'de yenen koyunun bütün kemikleri de toplanır ve gömülür.

Köçek:

Al yeşil giyinmiş köçek gazili
Ali nesli güzel İmam geliyor

(S. 73)

Mevlevîlerle Bektaşi-Kızılbaşlarda tarikata yeni intisap eden gence "köçek" derler. Farsça bir kelime olup küçük mânasına gelen köçek, aynı zamanda oynayan gence de denir. Mevlevî ve Bektaşi-Kızılbaşlarda semâ, yâni dini raks bulunduğundan sema eden gence "köçek" denmesi âdet olmuştur. Mevleviler köçek yerine "nevniyaz" da derler.

Kûh-u Kaf:

Yetmiş batmandan bir teber çekerdi
Vurunca Kûh-u Kaf dağlar yıkardı

(S. 79)

Kaf Dağı. Eskilerce dünyayı çepçevre kuşatan dağ. Sofilerin tevilcilerine göre insan.

Kutub (vaktin Kutbu):

Bir Türkü Paşa, etse vaktin Kutbu
Evvelce astırır öz babasını

(S. 70)

Sofîlerce yeryüzü bir beden farzedilse ruhu insandır. Fakat insanların içinde bir tek insan vardır ki o "Kutub" dur. Kutub, lügatte değirmen taşının ortasındaki demire denir. Taş, nasıl o demirin etrafında dönerse âlem de Kutb'un etrafında döner. Yani her şey Kutb'a tâbidir; Kutb'un gönlünden ne geçerse âlemde o olur. Sofîlere göre Erenlerden birçok Kutublar vardır. Fakat asıl Kutub, "Kutb ül-aktâb = Kutubların Kutbu" olan tek kişidir ki bu, Tanrı'nın Zâtının iktizası olan bilgisine, yâni "Hakikat-ı Muhammediyye" denilen ilk taayyününe mazhardır. ("Elif, be" maddesine de bakın). On ikinci İmamın Mehdî'yi ("On iki İmam" maddesine bakınız) hayatta ve zamanın İmamı olarak kabul eden Sofîlerce Kutub, bu makamda Mehdî'nin naibi, yâni vekilidir. Asıl Kutub ise odur. Mehdî'yi kabul etmeyenlerse Mehdî'nin, zamanının Kutbu olduğunu ve her zamanın bir Mehdîsi bulunduğunu söylerler. Bu inanış, Yeryüzünün bir Tanrı hüccetinden, bir İmamdan hâli kalmayacağını itikad eden Şiîlerden geçmedir ve menşei tamamıyla Şî'a mezhebidir.

Mansur:

Mansur gibi dara geldik
Mürüvvet kerem Erenler

(S. 129)

Ebû-l Mugıys Hüseyn ibn Mansur al-Hallâc, hicretin üçüncü asrında yaşamış Beyzâ'lı meşhur bir sofîdir. Şeriata aykırı sözleri ve hareketleri yüzünden 309 hicride Bağdad'da asılarak öldürüldü. Öldürülüş şekli ve açık dâvası yüzünden şöhreti pek yayılan bu Sofînin, tasavvuf edebiyatında büyük bir yeri vardır; daima "dâr" kelimesi, Mansur'u hatırlatır. M. Louis Massignon, divanını, Kitâb ül-tavvâsîn" adlı kitabını ve hakkındaki rivayetleri toplamış olan "El-ahbâr ül-Hallâc" ı bastırmıştır.

Mehdî:

Mehdi çıkar ise nic' olur hâlin
Heybetli küsleri çalınsa gerek

(S. 19)

On ikinci İmam. ("On iki İmam" maddesine bakınız.)

Mehdî Dede:

Mehdî Dedem gelse gerek
Âli divan kursa gerek

(S. 78)

Dede, Alevîlerde şeyh, ulu mânasında kullanılagelen bir kelimedir. Hurufîlerle, Mevlevîlerde de bu tâbir vardır. Örnekteki Mehdî Dede, on ikinci İmam Mehdî'dir ("On iki İmam" maddesine bakınız.)

Mervân:

Gidi mervân şâd oluban gülüyor
Kâtip adalimi Şah'a böyle yaz

(S. 44)

Emevîlerin ulularından olup Osman zamanında hayli nüfuz peyda etmiş ve Muaviye'nin oğlu Yezid'in ölümünden sonra halifeliğe geçmişti. Kızılbaş-Bektaşilerce, kendilerinden olmayan ve bilhassa kendilerine muhalif bulunanlara mervân ve yezid denir. Onlarca bu hususi adlar, cins adı olmuştur.

Miyân beste:

Mü'min idim münafıktan usandım
Miyân beste tarikata döşendim

(S. 172)

Bel bağlamış, beli bağlı mânasına gelir. Kul ve hizmetçi demektir. Burada derviş mânasını ifade ediyor. Güya Ali, Sahabeden on yedi kişinin belini bağlamış. Fütüvvetnâmelerin hepsinde bu "şed kuşanma" ve "şed kuşananlar" bahsi vardır. (Bakınız; Mir'ât ül-makaasıd, s. 233-235).

Muhabbet:

Muhabbet eyleyip yokla pîrini
Yusun senin namus ile arını

(S. 123)

Sevmek mânasına gelen bu kelime, Bektaşi-Kızılbaşlarca canların, yâni bu mezhebe sâlik olanların bir araya gelip ekseriyetle dem, yâni rakı içerek, saz çalıp nefes söyleyip sema' ederek sohbet etmeleri mânasını ifade eder.

Musâhib:

Musahibin yok mu derdin yanmaya
Niye geldin derler Urum Sofusu

(S. 48)

Musahibin hali gerek
Zira Ali Muhammed'dir

(S. 135)

Alevilerde musâhipsiz tarikata girilemez. Tarikata girmek isteyen genç, huyunu sevdiği, her halini bildiği bir genci kendisine kardeş edinecektir. Fakat bu iki gencin ikisinin de evli olması şarttır. Birbirleriyle musahib, yâni tarikat kardeşi olmaya karar veren bu iki genci Rehber, Dedenin huzuruna beraber çeker. Bu sırada birisinin karısı öbürünün eteğine, onun karısı da diğerinin eteğine yapışıp yürür. Bu suretle Rehber, bu dört canı, birden Dedeye götürür. Dede, ikisine ayrı ayrı el etek tutturup nasip verdikten sonra ikisinin elini birbirine verir, kadınlar da ellerini onlarla bir araya korlar. Dede de dördünün elinin üstüne elini koyup avucuyla bunların ellerini avuçlar ve musâhib olduklarını söyler Sonra Rehber, bu iki musahibi yanyana kol boyun olarak yatırır. Onları çektiği çevre veya kuşağı, Dede, bellerine bağlamıştır. Ellerini yanlarına getirir ve bunları yıkar; Dede de "erkân-tarîk"le bunlara on iki tarîk çalar, sonra kalkarlar. ("Kemer best" maddesine bakınız.) Bu suretle dört can, bir kalıp olmuş demektir. Musâhibler, birbirlerine her hususta yardımda bulunmakla, birbirlerinin malına, ırzına kem gözle bakmamakla mükelleftirler Aralarında can ve mal birliği vardır. Birisi düşerse öbürü de düşer. ('Düşmek" maddesine bakınız.)

Ayn-i cemlerde musâhibsizler, erkândan geçemez ve lokma yiyemezler. Bektaşilerde de musâhib vardır. Fakat musâhibler, birer birer çekilir ve böyle dört can bir kalıp olmak usulü ve erkândan geçmek yoktur. Aynı zamanda Bektaşilerde tarikata girmek için musâhib şart değildir.

"Menâkıb ül-esrâr Behcet ül-ahrâr" in birçok yerlerinde musâhibden, musâhib şartlarından bahsedilir ve bilmünasebe Hatâyî'nin musâhib hakkındaki şu nefesi kaydedilir:

Musâhib davasın kılan evvel başka hali gerek
Ruhu hem ruha ulaşık cesed dahi ölü gerek

Gönül ayinesin silip kendi kemâlini bilip
Hırsı ile nefsi ölüp aşk ile can diri gerek

Gönül aynasın açana Hakkı bâtıldan seçene
On iki bendi geçene Hakka gider yolu gerek

Gönlünde kibir tutmaya sevdiceğin unutmaya
Yırta dike yar' etmeye cerrahlıktan eli gerek

Şah Hatâyî'nin pendine Şah gerek Şah mânendine
..........................yurduna Şah Murtazâ Ali gerek

Alevîler, musâhibliği Muhammed'in Sahabeyi birbirine kardeş etmesi ve kendisinin de Ali ile kardeş olması ("muâhât") esasına dayarlar.

Mü'min, müslim:

Mü'min müslim bir araya cem' olur
Kırık sınık yaralar'ma em olur

(S. 68)

Mü'min, iman eden, müslim, islâmı kabul eden kişiye denir. Tanrı'nın birliğini, Muhammed'in peygamberliğini ikrar eden müslimdir ve kalben inanmasa bile hakkında islâm hükmü carîdir. Bundan dolayı her mü'min müslimdir, ama her müslim sayılan mü'min değildir. Fakat Alevîlerce, mü'min kendilerinin erkekleri, müslim de kadınlarıdır.

Mürebbi:

Mürebb' olan Ali gerek
Dört kapuda eli gerek

(S. 135)

Terbiye eden, yetiştiren. Alevilerde ileri gelen birisi, "mürebbi" dikilir ve talipleri pişirir. Son zamanlara kadar Abdal Musa tekkesinde oturan Şeyh, ora Alevîlerince "Mürebbi" sayılırdı. "Menâkıb ül-esrâr Behcet ül-ahrâr" da mürebbilik şartları uzun uza-dıya anlatılmaktadır.

Nâci:

Nâci derler dört güruhun biriyim
Ararsan Hak divanında bul beni

(S. 104)

Muhammed'in: "Ümmetim bundan sonra yetmiş üç fırkaya ayrılacak. İçlerinden bir fırkası kurtulmuştur. Öbürleri cehennemliktir" dediği rivayet edilir. Bu rivayetteki "nâci = kurtulmuş fırka"nın kendileri olduğunu, her mezhep ehli söyler durur. Örnekte görüldüğü veçhile Pir Sultan, dört taifeyi "nâci" sayıyor. Hatâyî de bir nefeste:

Derdimin dermanı yaramın ucu
Dört güruh mevcuttur Güruh-u Nâci
Belinde kemeri başında tâcı
Yüzünde balkıyor nur Hacı Bektaş.

diyerek aynı telâkkiyi tekrarlamaktadır.

Âşık Paşazade Tarihi'nde "ve hem bu Rumda dört taife vardır kim müsafirler içinde anılır. Biri Gaziyân-ı Rum, biri Ahiyân-ı Rum ve biri Abdalân-ı Rum ve biri Bacıyân-ı Rum. İmdi Hacı Bektaş Sultan bunların içinden Bacıyân-ı Rum'u ihtiyar etti kim o Hatun anadır, anı kız edindi. Keşif ve kerametini ana gösterdi, teslim etti, kendi Allah rahmetine vardı" satırlarını okuyoruz (s. 205). Rum Gazileri, Alp Erenler denen ve Âşık Paşa Divanı diye meşhur olan "Garibnâme" de uzun uzun anlatılan mücahit Erenlerdir ki Abdal Murad, Abdal Musa, Geyikli Baba bunlardandır. Hepsi de Baba İlyas tarikatına mensuptur. (Bakınız Şakayik-i Nûmaniye, s. 31-34). Ahîler, yaşayışta iştiraki kabul eden iktisadi bir tarikattir. Fütüvvetnâmelerde bu yolun da şii-batınî bir yol olduğu açıkça görülüyor. Ahi "terceman" (bu kelimeye bakınız) larının birçoğu, Bektaşîlerce kabul edilmiş ve Bektaşilik, Ahîlerin ananelerini, tarikat esaslarını, erkânlarını hemen hemen aynen kabul etmişlerdir. Abdalân-ı Rum = Rum Abdalları, Abdallar denen taifedir. ("Abdal" maddesine bakınız) Bacıyân-ı Rum da kadın Erenlerdir. Kadınların, Bektaşilikte er-

kekten biraz farklı olmakla beraber yine mühim bir mevkii vardır. Bir kere şeriatın emrettiği, kapanıp gizlenme şiî-bâtınî zümrelerde ve Bektaşilikte yoktur. Sonra ilk devirlerde kadınların, şeyh bile olduklarını görüyoruz. Hattâ bu, Mevlevîlerde bile var. XVI.'ncı asır Mevlevî Kalenderîlerinden olup Bektaşilerle de arası pek iyi bulunan Divâne Mehmet Çelebi Efendi (Sultân-ı Divanî, Semâ'î) nin kızı Güneş Hatun, Mehmet Çelebi'nin yerine Şeyh olmuş, Mevlevî şairleri, bu Hatuna medhiyeler yazmışlar; o, tarikat erkânını, vefat edinceye kadar icra etmiştir. Bektaşilikte de Kadıncık Ana denen ve Bektaşi Çelebilerinin ceddesi olan Hatun Ananın büyük bir mevkii vardır. Naci denen dört güruh, işte bu dört taifedir.

Naşı:

Vefasız münafık naşıdır naşı
Hakikat cem'inde desti bulunmaz

(S. 80)

Bu kelimenin menşeini bilmiyoruz. Bektaşi-Kızılbaşlarla diğer bâtınî-şiî zümreler tarafından, kendilerinden olmayanlara hakaret makamında kullanılagelmiştir.

Nesimî (Seyyid Nesimî):

Mehdî alır İmamların kanını
Ko desinler n'oldu Seyyid Nesimî

(S. 79)

Hurûfî tarikatının müessisi Fazlullah'ın Halifelerinden olan ve Bağdad'ın "Nesim" kasabasına mensup bulunduğu cihetle "Nesimî" tahallüs eden Seyyid 'İmâd üd-din, XIV.'üncü asırda yaşayan ve yalnız asrının değil, bütün türk edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Sözleri şeriata aykırı görülerek hicrî 808'de Halep'te derisi yüzülmek suretiyle işhâd edilmiştir. Ölümünü hicrî 820, 801, 837 hattâ 860 senelerinde olarak kabul edenler varsa da yanlıştır. Çünkü Halifelerinden "Refî'î", "Beşaretnâme" adlı ve mesnevî tarzındaki eserinde Nesimî'den bahsederken yıllarca zindanlarda yatmış ve nihayet işhad edilmiş bulunduğunu söyler; "Beşaretnâme" ise 811 hicrîde yazılmıştır.

On İki İmam:

Şi'a'nın Ferd-i Kâmili olan ve on iki İmam tanıdıkları için İmamiyye-İsnâ Aşeriyye, bir çok hususlarda bilhassa İmam Ca'fer ül-Sâdık'ın reyiyle âmil olduklarından Ca'feriyye adıyla anılan mezhep erbabı, Peygamber'in, vefatından önce yerine Ali'yi İmam olarak tâyin ettiğini, Ali'den sonra Ali'nin vasiyetiyle oğlu Hasan'ın, Hasan'dan sonra kardeşi Hüseyin'in, Hüseyin'den sonra oğlu Ali'nin ve sırasıyla bu suretle babadan oğula vasiyet edilmek üzere on iki İmam'ın İmam, yani şeriat ahkâmının tervici için din ve dünya işlerinde Peygamber'in naibi olarak gelip geçtiğini, Hilâfetin bunlara ait bir hak olup diğer Halifelerin bu makamı zorla ele geçirmiş olduklarını söylerler. On iki İmam'ın doğum ve ölüm yıllarıyla künyeleri, adları ve gömülü bulundukları yerler aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

Adı	Künyesi	Lâkabı	Doğumu	Ölümü	Mezarı
I. Alî	Ebu'l-Hasan	Murtazâ	[82]	40. h.	Necef
II. Hasan	Ebû Muhammed	Müctebâ	2.h.	49. h.	Medîne
III. Hüseyin	Ebû Abdullah	Şehd	3.h.	61. h.	Kerbelâ
IV. Alî	Ebû Muhammed	Seccâd	38. h.	95. h.	Medîne
V.Muhammed	Ebû Ca'fer	Bakır	57 h.	114. h.	Medîne
VI. Ca'fer	Ebû Abdullah	Sâdık	83. h.	148. h.	Medîne
VII. Mûsâ	Ebû İbrahim	Kâzım	128. h.	183. h.	Bağdad
VIII. Alî	Ebû-Hasan	Rızâ	148. h.	203. h.	Tûs Meşhed
IX. Muhammed	Ebû Ca'fer	Cevâd	155. h.	220. h.	Bağdad
X.Alî	Ebu'l-Hasan	Hâdî	222. h.	224	Samera
XI. Hasan	Ebû Muhammed	Askerî	232. h.	260	Samera
XII. Muhammed	Ebu'l-Kasım	Mehdî	256. h.		

İmamiyye'ye göre on ikinci İmam olan Mehdî, 73 yaşına kadar birbirini istihlâf eden dört sefir kullanmış, bunlar Şi'a ile İmam arasında muhabere ve mükâtebeye vasıta olmuşlar, İmam bu müddet zarfında ancak bu dört kişiyle ve diğer bazı yakınlarıyla görüşmüştür, ki bu müddete "Gaybet-i Suğrâ = Küçük Gizleniş, Kayboluş" derler Son naibin ölümünden sonra "Gaybet-i Kübrâ = Büyük Gizleniş, Kayboluş" başlamıştır, hâlâ da devam etmektedir. On ikinci İmam sağdır ve nihayet zuhur edecek, o zaman yeryüzünde bir din kalacak, harp kalkacak, bir dil kabul edilecek, adalet yayılacak, herkes bir olacak, zulüm kalmayacaktır. (Cetvel, 1311 Tebriz tab'ı "Usul-ü kâfî" den alınmıştır.)

Pirim Ali On İki İmam aşkına
Açılın kapılar Şaha gidelim

(S. 43)

82 Fil yılından 30 sene sonra.

On iki kapı:

Kapısı on iki pâre
İstediğim sara geldim

(S. 116)

Kırk sekiz bahçedir on iki kapı
Eşiği bekliyen iki kul nedir

(S. 167)

İnsan vücudu. İnsan vücudunda on iki delik (iki göz, iki kulak, iki burun, bir ağız, iki meme, bir ön, bir ard) vardır. Bu münasebetle vücudu, on iki kapılı bir şehre benzetirler.

Örk (Örük):

Şer *kulların örükünü uzatmış.*

(S. 73)

Yere çakılı uzunca bir kazığa, uzunca bir iple hayvanı bağlarlar; bu suretle hayvan, muhitinde, ipin müsait olduğu kadar yayılır, otlar. Bu ipe örk (örük) derler.

Peyik (peyk):

Bize peyik geldi Şah bülbülleri.

(S. 43)

Çavuş; emir getiren, bir vazifeye memur edilmiş er.

Pîr:

Pir Sultan Abdalım derim vallahi
Ölsem terkeylemem Piri billahi.

(S. 82)

Bir tarikatı kuran, zamanın Kutbu. ("Serçeşme" ve "Kutb" = "vaktin Kutbu" maddelerine de bakınız.)

Post (Padişah, Peygamber postu):

Güzellerin zülfü destedir deste
Erenler Hak için oturmuş posta

(S. 120)

Post, Dervişlerde makam ifade eder. Mevlevî ve Bektaşilerde kırmızıya boyanmış post, Şeyh makamıdır. Bektaşi-

Kızılbaşlarda Halifeye "çâr alâmet = dört nişane" verilir ki bunlar da sofra, bayrak, çırak (yâni mum) ve posttur. Halk arasında da post, makam ifade eder. Hattâ eskiden Osman Oğulları padişahlarının halifeliğini bildirmek için "Padişah, Peygamber postunda oturuyor" derlerdi. "Post kavgası" sözü de meşhurdur. (Alevî ve Kızılbaşlılarda post ananesi için, bakınız: Mir'ât ülmakaasıd, s. 270-292.

Râfızî:

Irafızi diye çektiler dâra
Acep benim bunda ne günahım var

(S. 67)

Arapçada, terkeden, bırakan demektir. İmam Hüseyin'in oğlu Ali'nin oğlu Zeyd'in, Ebû Bekir ve Ömer'e kötü söylememesi yüzünden taraftarları tarafından terk edildiğini, onun da: "Beni terk ettiniz." demesi üzerine onlara "Rafızî" dendiğini söylerler. Fakat El-Aş'arî, "Makalât ül-İslâmiyyin" de Şî'a'ya, Ebû Bekir Ve Ömer'in hilâfetini kabul etmediklerinden Rafızî elendiğini kaydediyor. (C. I, s. 16)

Rehber:

Irehber pişirir tâlibin çiğin
Âhiri bu imiş pişmeğe geldim

(S. 49)

Talibi, tarikata girerken Mürşide götüren kişi. ("El almak, etek tutmak" maddesine bakınız.)

Sâhib zaman (Sâhib-i zaman):

On iki Imamların nesli
Bir sâhib zamanım geldi

(S. 151)

Sahib-i zamanın emri yürüye
Sultan kim olduğu bilinmelidir

(S. 74)

Zamanın sahibi, Imamı; Mehdî; On iki İmam. ("On iki İmam" maddesine bakınız.)

Selmân:

Cebrail Mikâil bile geldiler
Selmân İmamların belin bağladı

(S. 150)

Selmân-ı Fârsî. Sahâbeden. Muhammed: "Selmân Ehlibeytimdendir" diye bu zâtı övmüştür. Alevî-Bektaşilerce "Kırklar meclisi" (bu maddeye bakınız) nde Selmân, sakî ve rehberdir.

Yüz yirmi yıl yaşadığı rivayet edilen Selmân, Osman zamanında Medayin valisi iken vefat etmiştir.

Semâ':

Eşinden m' ayrıldın nedir firkatin
Çık Yıldız- Dağı'na bir semâ' tutun

(S. 60)

Dinî raks mânasına kullanılır. Alevî-Bektaşiler, kadınlı erkekli semâ' ederler. Semâ'a mahsus hususi besteler vardır.

Serçeşme:

Doksan bin Evliyaya serçeşme oldu
Mevlâm kısmetlerin verdi orada

(S. 52)

Kaynak başı. Sofîlerce bir tarikat Uluları içinden bir tanesi, bütün Ulularca büyük tanınır, hepsi ondan feyiz alır. Bu suretle o büyük tarikat içinde âdeta ayrıca bir tarikat kurmuş olur. İşte bu zâta "Serçeşme" denir. Hakikaten Hacı Bektaş, Babâilerin Serçeşmesi olmuş ve etrafına toplananlar, Bektaşi adını alarak yeni bir zümre meydana gelmiştir.

Şeydi Vekkas (Sa'd-i Vakkaas):

Şeydi Vakkas bir ok attı
O da yine ağaçtandır

(S. 169)

Sahabeden ve Uhud harbinde Peygamber'in yanından ayrılmayanlardandır. O gün Peygamber'in huzurunda bir hayli ok attığı cihetle Ahîlerce okçuların piri sayılmıştır. Ancak Ali'ye muhalif olduğu ve bilhassa oğlu Ömer, Kerbelâda Yezid ordu-

sunun kumandanı bulunduğu cihetle Şi'a tarafından da, Bektaşi-Kızılbaşlar tarafından da sevilmez.

Seyr:

Dün gece seyrimde çoştuydu dağlar
Seyrim ağlar ağlar Pir Sultan deyü

(S. 50)

Seyr, tarikat ehlince "rüya" kelimesi yerine kullanılır. Rüya ya "mâna" da derler.

Sofu, Sofî:

İptida bir sofu Şah'a varınca
Niye geldin derler Urum sofusu

(S. 47)

Hicretin ikinci asrında meydana gelen bir kelimedir. Bununla Dervişler kastedilmiştir. Kelimenin, yün giyen, yahut Peygamber'in sofasında oturan, yahut dışarıda olmayıp sofada, yâni içre bulunan, yahut da kalbi saf ve arınmış olan mânasına geldiği ve daha başka menşe'leri bulunduğunu söyleyenler ve bu sözleri zayıf bulup reddedenler vardır. Doğrusu bu kelimenin yunanca hikmet ve felsefe mânasına gelen "sofia" kelimesinden gelmiş bulunmasından ibarettir. Alevîler, kendilerine "Sofî, Sofiyân" derler. Bektaşiler de bu taifeye "Sofu Süreği" adını verir.

Suluca Kara Höyük:

Suluca Kar" Öyükte sohbet ettiler
Erler meşverette kaldı orada

(S. 52)

Hacı Bektaş'ın gömülü bulunduğu ve "Pir evi, Hazret" denen Hacı Bektaş Tekkesinin bulunduğu Hacı Bektaş nahiyesine vaktiyle "Suluca Kara Höyük" dendiğini "Hacı Bektaş Menakıbi" neden ve nefeslerden anlıyoruz.

Süleyman Nebi, hâtem:

Tahtını terketti İbrahim Edhem
Süleyman Nebi'ye verildi hâtem

(S. 102)

Süleyman Peygamberin, üstünde "İsm-i A'zam", yâni Tanrı adlarından en şerefli, en büyük adın kazılı bulunduğu bir yüzüğü (hâtemi) varmış; kurda, kuşa, insanlara ve cinlere bununla hükmedermiş.

Şah:

Gel benim derdime bir derman eyle
Kamu dertlilere derman olan Şah

(S. 148)

("Şah-ı vilâyet" maddesine bakınız.)

Şah-ı Merdân:

Şah-ı Merdân Ali bahçesi misin
Gelir bülbül konar dallarınıza

(S. 100)

Erlerin Şahı, Ali'ye bu lâkap da verilir. ("Şah-ı vilâyet maddesine de bakınız.)

Şah-ı vilâyet:

Kulluk, efendilik, dostluk, yardım, yakınlık, âmir ve hâkimlik gibi çeşitli mânalara gelen "vilâyet" kelimesi, burada son mânayadır. Ancak Sofîlerce nübüvvet, yâni peygamberliğin içyüzü "vilâyet"tir. Peygamber'in Hak'tan haber alıp ümmetine bildirmesi "nübüvvet = elçilik, habercilik"tir. Bundan dolayı nübüvvet, halkla olan muameledir. Vilâyet ise doğrudan doğruya Hak'la olan muameledir Bu bakımdan, bilhassa son gelen tasavvuf ehlince, Peygamber'in vilâyeti, nübüvvetinden üstündür. Muhammed'in vilâyetine Ali, mazhardır. Bundan dolayı Ali'ye "vilâyet (= velilik) Padişahı" mânasına "Şah-ı vilâyet" denir. Bektaşi-Kızılbaşlar, bu "Şah-ı vilâyet" terkibini kısaltarak Ali'ye yalnızca "Şah" derler. "Terceman" denen ve ekseriyetle manzum bulunan ve muayyen bir iş yapılırken okunan dualara da besmele yerine "bism-i Şah" diye başlanır. (Bakınız: Mir'at al-makaasıd fî def al-mefâsid, s. 288 ve müteakip sahifeler.)

On iki İmamın bizdedir nuru
Şah-ı Vilâyet'in bizdedir sırrı

(S. 172)

Tâlib:

İptida taliptim Pîre katıldım
Pîrin eteğini tutmağa geldim

(S: 49)

Alevîlerle Bektaşilerde "tâlib = istiyen", henüz tarikata intisap etmemiş olan, fakat intisap etmeyi istiyen kişiye denir Alevilerde bu kelimenin bir hususi mânası daha vardır. Alevîler, yer yer Seyyid yâni Muhammed soyundan olduğuna inandıkları bir Ocakzadeye tâbidirler. Aralarında Ağu-İçen, Şeyh Çoban, Sarı Saltık. Gözü-Kızıl... gibi Ocaklar vardır. Bunlara mensup olan Ocakzade, yâni Dede her yıl, kendi Ocağına tâbi olan Sofuların köylerine gider, onların hizmetlerini görür, yâni bir yıl içinde yaptıkları suçların cezalarını verir, düşkün olanlardan affedilecekleri affeder, kaldırır, düşecekleri düşürür, "musahip kavli" ne girecekleri, yâni tarikata intisap edecekleri "musahip kavli"ne sokar yâni tarikata alır. İşte bu Ocakzadeye tâbi olan Sofulara o Ocağın talipleri denir. Şu halde, görülüyor ki, Alevilerde halk ikiye ayrılıyor: Peygamber soyundan olduğuna inanılan ve bir Ulu-Ocağa mensup olan Dedeler, Dedelere tâbi olanlar, yâni tâlipler.

Pir Sultan Ocağı da, birçok talipleri bulunan bir Ocaktır.

Tarik, erkân:

Eğlen hocam eğlen haber sorayım
Tank nedir erkân nedir yol nedir

(S. 166)

"Menâkıb ül-esrâr Behcet ül-ahrâr" da: "Ol vakit kim Hazret-i Resûlullah, sallâllahu aleyhi vesellem, vasiyet edip ayıttı: Yâ Ali, ben bu dünyadan Ahrete gittikten sonra ayruk dahi kimseye Zülfikar çekmeyesin, dedi. Pes İmam Ali, kerremallahu veçhe, Peygamberimizin vasiyetin tuttu, Zülfikarı Necef deryasına attı. Sonra elinde bir ağaç paresi tutardı, mıtrak şeklinde. Anı türlü türlü şerhederler; bazıları ona "dest-i çub" derler. Hâlâ tarikat Erenleri ona "serdeste" derler, bu isimle maruf ve meşhurdur. Şah-ı Merdân Ali, Zülfikarı Necef deryasına bıraktıktan sonra nice yüzbin aduvları anın ile kırmış idi. Çok Haricilerin boynun urmuş idi. Ol, Zülfikar nice keserse öyle keserdi. Hazret-i Ali'den sonra bize yadigâr kaldı ve ol "serdeste"nin dahi ismi Zülfikar oldu. Hâlâ bir kimseye Zülfikar vermeli olsalar gerektir ki Cemiyet Erenleri, ana nazar edip göreler, "Bir Ali sıfatlı Er ise eline Zülfikar

vereler" dendiği gibi yine aynı kitapta ve biraz aşağıda: "Ve bir kimsenin eline "erkân" verseler tarikçi olsa..." deniyor. "Küçük Buyruk" ve "Menâkıb-ı Şeyh Safî" denen ve "Dergâh-i âlide Seyyid Abd ül-Baki Efendi Hazretleri Evliyaya muhip olan Mümin-lere gönderdiği mektuptur" serlevhasını taşıyan 25 sahifelik bir eserde de yedi farz ve üç sünnetten düşenlere çalınacak (urulacak) tarik sayısiyle düşkünlerden alınacak Halife ve üstad hakları ve kesilecek kurbanlar anlatılmaktadır. 883 hicrîde vefat eden ve Gani Baba ve Hüsâm Şah adlariyle anılan Kalenderi Ba-balarından Otman Baba Halifesi olup "Ak Yazılı Sultan" diye meşhur olan İbrahim-i Sâni dervişlerinden Yemînî'nin 925 hicrî-de yazdığı "Faziletnâme" de de

Şahadet edince ashâbı yekser
Elinde bir ağaç tutardı Haydar
Pes ol mıtrâkı dürlü şerhederler
Ki bâzılar ana serdeste derler
Necef bahrine Haydar Zülfikarı
Bıraktıkta ol mıtrakla idi kârı

beyitlerini okuyoruz (s. 267).

Mehmed Ali Hilmi Dede Baba, dîvanındaki bir nefesinde

Sofu niye taptın kuru değneye
Tapacak pençe-i Âl-i Abadır
Değneye hebadır emek vermeğe
Mürşidin pençesi derde devadır

diye başlayan bir nefeste "serdeste, dest-i çûb, tarik" denen bu sopayı zemmeder. (Bu nefes, dîvanın sonuna ilâve edilen bir yapraktadır ve her dîvanda bu ilâve yoktur). Bu sopaya "sitem" ve "erkân" da derler.

Anadolu Alevileri arasında "melhem ağacı" denen kayın ağacından kesilme ve bir zira uzunluğunda bir sopadan ibarettir, Bu sopa, yeşil bir torba içinde durur. Bazan bu torba da tahta bir kutu içindedir. Kutuya "tabut", torbaya "kefen" derler. Musa-hip kavline giren, yâni tarikata intisap eden "canlar, Dede önünde bî'at verdikten sonra yanyana yatırılır ve bu sopa ile sırt-larına üç kere vurulur. Görülenler, yâni yıldan yıla bî'atını yenile-yen ve kusurlarını söyleyip temizlenenler de erkândan geçerler. ("Kemer best" maddesine bakınız.) Kayın ağacın Uygurlarda mukaddes olup mabetlerinde bu ağacın hususî bir mevkii oldu-

ğunu "Cihan-küşâ" dan öğreniyoruz (birinci cilt, Uygurlar bahsi). Aleviler, bu ağaca "Evliya" da derler ve bunun yılan şekline girdiğini, doğurduğunu söylerler. Dedeler, her cuma gecesi, evlerinde yüksek bir rafta bulunan tarik'in baş ucunda mum yakarlar ve ayn-i cemlerin sonunda "yerden göke direk, tarik'a terceman gerek" diyip tarik için mum parası toplarlar.

Aynı zamanda tarik ve erkân kelimelerinde, örnekte görüldüğü veçhile tevriye ve iyhâm da vardır.

Tarikat:

Tarikat dediler bir yol sürdüler
Getirdiler elimize verdiler

(S. 49, not. 34)

İnsanı şeriattan hakikate ulaştıran mânevi yol. ("Dört kapı, kırk makam" maddesine bakınız.)

Teber:

Teber çekip münkirlerin kanını
Dökelim bakalım nic' olsa olsun.

(S. 76)

Bir, yahut iki yüzlü, sapının ucu sivri ve ekseriyetle üstüne âyetler, hadiseler, yahut "yâ Ali" gibi sözler yazılı bulunan bir savaş âleti. Eskiden seyyah dervişlerin ellerinde mutlaka teber bulunurdu.

Temenna etmek:

İnip temenna eyledim destine
Ali nesli güzel İmam geliyor

(S. 73)

Dilemek, istemek, el öpmek, niyaz etmek.

Terceman:

Pîre kurban olsun bu tatlı canım
Terceman olayım destur olursa

(S. 147)

Bu kelime, Alevî-Bektaşilerde "kurban" mânasını ifade eder. ("Elma, tekbir" maddesine bakınız.) Bektaşilerde rehber,

talibi mürşide götürürken "dâr" da ("Rehber" "talip" ve "dâr" maddelerine de bakınız) "kabul tercemanı" denen şu mürettep sözleri söyler:

"Allah Allah! eli Erde, yüzü yerde, özü darda, Erenlerin dâr-ı Mansurunda, Muhammed Ali divanında, Pîr huzurunda, boynu bağlı, baş açık, yalın ayak bir koç kurbanımız var. Erenlerimizin pend ü nasihatiyle amel ve hareket etmek, hânedan-ı Ehl-i Beyt Efendilerimizin dostuna dost olup tevellâ, düşmanına düşman olup teberrâ kılmak şartıyla Pirimiz Hünkârımız Hacı Bektaş-ı Veli Efendimizin katarına katılmak ister. Getirelim mi? Emir mürşidimizin. Ne buyurursunuz, Şahım Erenler? (Bizdeki bir Erkânnâmeden. Necip Âsım merhum tarafından maalesef birçok yerleri aynen değil de hülâsa yollu ve "Bektaşi ilm-i hâli" gibi cidden garip bir adla neşredilmiş olan Erkânnâmede de bu "ikrar tercemanı", biraz değişik olarak vardır. S. 18).

Aynı zamanda terceman, mürettep ve ekseriya manzum dualara da denir. Alevî-Bektaşiler, her işi yaparken, hattâ yaptıktan sonra o işe ait tercemanı okurlar. ("Mir'âtal-Makaasıd"a bakınız, s. 282'den itibaren). Örnek olarak, traş olmadan önce ve olduktan sonra okunacak tercemanları yazıyoruz:

Traş olmak bugün minnet Hudaya
Tevellâ eyledik biz Mustafa'ya
Teberra eyledik hem Hâriciye
Olup bende Aliyy-i Murtazâ'ya.

Ber cemâl-i Muhammed kemâl-i İmam Hasan ve nur-i İmam Hüseyin zât-ı pâk-i Muhammed Ali râ salavât!"

Traş olduk bugün elhamdülillâh
Huda birliğine eş-şükrü billâh
Muhammed'le Ali'nin hürmetiyçün
Bu Dergâhtan ayırma ey ganî Şah.

Ber cemâl-i Muhammed Kemâl-i İmam Hasan ve nur-i İmam Hüseyin zât-ı pâk-i Muhammed Ali râ salavat!"

Üçler, Yediler:

Yardımcımız olsun Üçler Yediler
Ya Ali sen gözle senden isterim

(S. 119)

Muahhar Sofîlerce Erenler arasında bir teşkilât vardır. Her zaman, bir Er, Kutubdur. ("Vaktin Kutbu" maddesine bakınız.) Derece bakımından buna en yakın iki kişi vardır ki bunlara "sağ İmam, sol İmam" mânalarına "İmam-ı yemin, İmam-ı yesâr", ikisine birden iki imam demek olan "İmamân" yahut "İmameyn" denir. İmameyn ile Kutub, Üçler'dir. Kutub ölünce yerine İmam-ı yesâr, Kutub olur. Mertebe bakımından Üçler'den aşağı "Yedi Er" vardır. Bu yedi Er'den birisi, İmam-ı yesâr mertebesine geçer, Yedilere de mertebe bakımından daha aşağı olan Kırklardan birisi katılır. Kırklardan aşağı Üçyüzler vardır, bunlardan biri Kırklara, temiz kişilerden biri de bunlara katılır; bu nizam, kıyamete kadar böylece sürer gider. Üç, yedi ve kırk sayılarının müslümanlıkta, hıristiyanlıkta ve yahudilikte mukaddes oluşuyla Fisagor ve eski Mısır Hermes mezhebinin tesiri meydandadır.

Üçyüz altmış altı:

Üçyüz altmış altı servinin dalı
Bahçesinde bülbül nedir gül nedir

(S. 167)

Hurufilere göre vücutta üçyüz altmış altı damar vardır. Örnekte, ihtimal bu kastedilmektedir.

Üçyüz altmış çeşme:

Üçyüz altmış tane çeşme
Serçeşmenin gölü benim

(S. 117)

Hurufî kitaplarına göre insanın vücudunda üçyüz altmış yahut üçyüz altmış altı damar vardır. Örnekle ihtimal bu kastedilmektedir. ("Üçyüz altmış altı" maddesine de bakınız.)

Yakîn:

Gördüler kim hakk al-yakîn cemdedir
Hakikî olmıyan köyü neylersin

(S. 125)

Yakîn, yâni şüphesiz, tereddütsüz, bilgiyi sofîler, üçe ayırırlar: İlm ül-yakîn, ayn ül-yakîn, hakk ul-yakîn İlm ül-yakînde esas bilgidir. Ayn ül-yakînde esas, görgüdür. Hakk ul-yakîn ise, oluş esasına dayanır. Yiğitliği bilmek ve inanmak, ilm ül-yâkîn,

bir yiğidin yiğitliğini görmek, ayn ül-yâkin, yiğitliğin kendisinden zuhur etmesi de hakk ul-yakîndir. Hacı Bayram-ı Veli, bu mertebeleri "bilmek, bulmak, olmak" diye türkçe ifade eder:

Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni

Yedi farz, üç sünnet:

Tarikat farzın sorarsan
Yedi farz üçü sünnettir

(S. 134)

Alevilerde umumiyetle İmam Ca'fer'e ve Şah Safî'ye nisbet edilen küçük, büyük "Buyruklar", yâni tarikat usulünü gösteren kitaplar vardır. 1266 tarihinde Belgradlı İsmail Kani Baba Dervişlerinden Seyyid Salih Rıza tarafından yazılan ve Şehidlik dergâhı şeyhi, merhum Mahmut Bey Baba'ya ait olup elan akrabasından ve Robert Kolej muallimlerinden Hüseyin Beyde bulunan bir mecmuada, "Makalât" adını taşıyan üç sahifelik bir risale var. Bu risalede "İmam Ca'fer ül-Sâdık mezheb-i pâk Efendimiz Hazretleri buyurdu kim: Tarikat-ı nâciyede üç sünnet yedi farz vardır. Her mürid ve her âşıka ve her sâdıka ve her arife ve her talibe bilmek lâzımdır. Evvelki sünnet budur ki, zikr-i Yezdân-ı Hakkı dilinden komaya ve gönlünden ve kalbinden Rabb ül-a'lâyı unutmayıp daim zikrede. İkinci budur ki, bir karındaş ile adaveti var ise kalbinden gidere. Üçüncü sünnet budur ki, mürid-i tâlib olan kahrına ve her haline teslim ve razı ola. Yedi farzdan evvelkisi budur ki, mürid-i tâlib olan kimseye, her varlığın Hak bile, Erenler sırrını izhar eylemeye; imanını Şeytandan nice sakınur ise Tarik-i nâci sırrını dahi öylece sakına nâmahremden. İkinci farz budur ki, sırdar ola, yâni sırr-ı vilâyâtı saklayıcı ola, gördüğün görmeye, örtücü ola; görmediğin söylemeye, hiç bir veçhile faş eylemeye. Üçüncü farz, Yezdân-ı Hakkı tefekkür ey-leye. Zira her fesâd, Yezdân-ı Hakkı unutmakla olur. Yezdân-ı Hakkı unutmayan bende-i Erenlerden olur. Ol kişi kudret-i vilâyâta kul iken sultan olur. Dördüncü farz uğrın dirlik etmektir Pek sakına, mürşid, mürebbi hakkını hak bilmiş ola, her muradını mürşid, mürebbi kademinde bula, hicâpsız Cemâlullah ana ayan ve beyan ola. Beşinci farz budur ki musahip hakkını ceme götüre. Bi-diriğ Erenler meydanına götüre.

Mürşide boş el ile gelmeye, talibin abdesti oldur. Altıncı farz budur ki Halifeden el tutup Erenler meydanında, Pirler mukabelesinde yedullah ile ikrar edip tövbe kılmaktır. Yedinci farz budur ki tâc ve vasla urunup mürşid-i üstada özünü yetirip kendi bildiğini terketmektir, yol ehline pâyimâl olmaktır", denmekte, sonra bu üç sünnetle yedi farzı terkedenlere ne cezalar verilecekse onlar anlatılmaktadır.

Yedullah (Yed-Allah):

Pir Sultan Abdal'ım yed-Allahımız
Bâtına hükmeder Pâdişâhımız.

(S. 67)

Tanrı eli demektir. Kur'anda, 48 inci sure olan Fetih suresinin 10 uncu âyetinde "şüphesiz sana bî'at edenler, ancak Tanrı'ya biat ediyorlar demektir. Tanrı eli, onların ellerinin üstündedir. Ahdinden dönme ancak kendisine zarar verir. Tanrı ile ahdettiği şeye vefakâr olana gelince: Tanrı, ona yakında pek büyük bir ecir verecektir" deniyor. Bu âyet, daha Mekke fethedilmeden Peygamberin hac etmesine müsâade edilmediği cihetle, Hudeybiyede, Sahabenin ölünceye kadar dönmeyeceklerine dair Muhammed'e bî'at etmeleri için gelmiştir. Bu bî'atta bulunanların İslâmda büyük bir mevkii vardır. Hudeybiye bî'atı, müşrikleri korkutmuş ve Peygamber'le sulh etmeye mecbur olmuşlardı.

Bütün tarikatlardaki bî'at, bu esas üzerinedir ve mutlaka bu âyet okunur. Alevî-Bektaşilerde de okunup tutulan elin mürşitten mürşide, Tanrı Resulüne kadar ulaştığı, onun elinin de Tanrı eli olduğu söylenir ("İkrar vermek" ve "el almak, etek tutmak" maddelerine bakınız.)

Yezid, Yezidler:

Mervân'ı Zülfikar ile kırdılar
Yezidleri kıran erim Ali'dir

(S. 49, not 34)

Muaviyenin oğlu olup üç yıldan biraz fazla hüküm sürmüştür. Kerbelâ vaka'sı, bu Halifenin zamanında vukubulmuştur. Alevî-Bektaşiler, kendilerine uymayanlar hakkında bu kelimeyi kullanırlar. ("Mervan" maddesine de bakınız.)

Yol, erkân:

Pir Sultan Abdal'ım Kırklar Yediler
Bu yolu erkânı anlar kodular

(S. 120)

Yol, âdet ve usul mânasına gelen bu kelimeler, Bektaşi-Kızılbaşlarda ayn-i cem usulünü ve tarikat göreneklerini ifade eder.

Zülfikar:

Mervânı Zülfikar ile kırdılar
Yezidleri kıran erim Ali'dir.

(S. 49. not 34)

Ali'nin kılına. Rivayete göre ucu iki çatal olduğundan, yahut düşmana inerken ikiye ayrıldığından bu adla anılmıştır. Alevîler, Zülfikarın gökten indiğine de inanırlar.

Lûgatçeyi Yazarken İstifade Ettiğimiz Kitaplar:

Abd-al Bakî (Seyyid); Buyruk. Bizdeki yazma.

Abd-Allah (Sarı); Semerât al Fu'âd fi'l-Mebde'-i ve'l Me'âd. Matbaa-i Âmire b. 1288.

Abd al-Kaahir Bağdadi (Abû Mansûr); Al-Fark beyn el-Firak

Abd-Al Kerim Kuşeyrî; Risâle-i Kuşeyrîyye. h. 1284

Abu'l-Hasan al-Aş'arî; Makâlât il-İslâmiyyîn va'htilâf al-Musallîn. Prof. H. Rittertab'ı; Devlet Matbaası 1929.

Âşık Paşazade; Tevârîh-i Âl-i Osman. Matbaa-i Âmire, 1332.

Ahmet Rıfat; Mir'ât al-makaasıd fi defil-mefâsid. Vezirhanı, İbrahim Efendi Matbaası, 1293.

Bektaş (Hacı Bektaş-ı Veli); Makalât Tercemesi Sadeddin Molla. Vezirhanı, Tatyos Matbaası, 1288.

Lâmi'î; Nefahât Tercemesi. İstanbul, 1289.

M. Fuad Köprülü; Anadolu'da İslâmiyet, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, sene 2, sayı 4, 5, 6.

Mecdî; Şakaayık Tercemesi. Matbaa-i Âmire, 1269

Mehmed Ali Hilmi Dede; Divan. Matbu' nüsha.

Muhammed b. Hasan al-Deylemî; Kavâ'id-i akaa'id-i Âl-i Muhammed.

Muhammed ibn-i Yakûb-Küleymî; Usûl-i Kâfi. Tebriz, 1311.

Murtazâ (Derviş); Dürr-i Yetîm (= Cavidânnâme tercemesi). Bizdeki yazma nüsha.

Necib Âsım; Bektaşi İlm-i hâli. 1925 = 1343, Kanaat Kütüphanesi.

Refrî; Beşaretnâme. Bizdeki bir yeni yazma.

Seyyid Şerif; Tâ'rifât. Matbaai Âmire, Taş basması, 1269.

Süleyman-ı Belhî (Seyyid); Yanâbî'al-Mevedde. 1301, İstanbul Ahter Matbaası

Süleyman Sa'deddin (Müstakimzade); Risâlet üt-Tâc. Bizdeki yazma.

Sun'ullah Gaybî; Sohbetnâme. Bizdeki yazma.

Yeminî; Faziletnâme. Ahmet Hızır tab'ı; Cihan Matbaası, 1327.

Buyruk; Belgrad'lı İsmail Kani Baba Dervişlerinden Seyyid Salih Rıza tarafından istinsah edilmiş nüshadan yazılma. Bizde

Erkân-nâme; Muhtelif devirlerde muhtelif yazmaları bulunan bu eser, Bektaşi âyinini, Babalık ve Rehberlik usullerini gösterir. Bizdeki yazma nüshalar.

Hüsniye; Hârunürreşid zamanında Hüsniye adlı bir cariyeyle İbrahim Halid adlı bir âlimin ve diğer ulemanın münazarasını ve Hüsniye'nin İmamiyye Mezhebini isbatını hikâye eden, yâni böyle bir muhayyel münazarayla Şî'a mezhebinin doğruluğunu isbata kalkışan bir kitaptır. Matbudur.

Kuran.

Menâkıb ül-Esrâr Behcet ül-Ahrâr, Hatâyî'ye isnad ediliyorsa da içinde Şah Tahmasb'a ait bir medhiye ve birkaç kayıt bulunduğuna göre Tahmasb zamanında yazılmıştır. Alevî ananeleriyle erkânını bildiren mühim bir eserdir. Bizdeki yazma.

Vilâyet-nâme; Hacı Bektaş menâkıbı. Bizdeki yazma.

HAS İSİMLER

— Ş —

— T —

— U —

— Ü —

— V —

— Y —

— Z —

Şiirlerin Fihristi

(Şiirlerin nakarat mısraları)

Sahife

Sahife

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ek Şiirler

I

Pir Sultan Abdal konusunda 1943'ten sonra birçok araştırma yapılmış, belgeler yeniden yorumlanmış, yeni şiirler elde edilmiştir. Bu çalışmalar arasında Pir Sultan Abdal'ın çok sayıda yeni şiirini gün ışığına çıkaran rahmetli Cahit Öztelli'nin kitabı ile İbrahim Aslanoğlu'nun Pir Sultan Abdal adı ile çerçevelenen sorunlara değişik ve çok yeni görüşlerle yaklaşan, çok sayıda yeni şiir de içeren kitabını özellikle anmak yerinde olacaktır. Bu bölüme alınan ek şiirlerin büyük bir kısmına bu iki değerli araştırmacının künyeleri aşağıda verilen eserleri kaynaklık etmiştir. Bu bölüme kaynaklık eden öteki kitap ve makaleler de aşağıda gösterilmiştir.

«Ek Şiirler» bölümüne alınan 143 şiir, kitabımızda bulunmayan çok sayıda şiir arasından yapılmış bir seçmedir. Günümüz okuyucusunu bu güzel şiirlerden yoksun bırakmak istemeyişimiz, bizi böyle bir seçme yapmaya götürmüştür. Şiirler alfabetik olarak sıralanmış ve her şiirin hangi kaynaktan alındığı kısaltmalar yoluyla ayrıca belirtilmiştir.

Kaynaklar

1. İbrahim Aslanoğlu, **Pir Sultan Abdallar,** İstanbul, 1984 (İA).
2. Pertev Naili Boratav:
   a- 1939'da Hasankale'de yapılan derlemeden (PNB-a).
   b- 1944'te Ali İzzet Özkan'dan yapılan derlemeden (PNB-b).
   c- "Çukurova'da **Folklor Derlemeleri", Folklor ve Edebiyat (1982)-I,** İstanbul, 1982 (PNB-c)
3. Hasibe Çatbaş, "Pir Sultan Abdal'ın Basılmamış Şiirleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,** C. III, S. 3, Mart-Nisan 1945 (HÇ).
4. Sadettin Nüzhet Ergun:
   a- **XVII inci Asır Saz şairlerinden Pir Sultan Abdal,** İstanbul, 1929 (SNE-a).
   b- **Bektaşî Şairleri ve Nefesleri (19. Asra Kadar),** İstanbul, 1955.
5. Ziya Gürel:
   a- "Pir Sultan Abdal", Ülkü, s. 36 ve 39, 1949, 1950 (ZG-a).
   b- **Hak Âşıklarından Deyişler,** Ankara, 1980 (ZG-b).
6. M. Sabri Koz:
   a- "Pir Sultan Abdal'ın İki Yeni Şiiri", **Folklor,** s. 28, Ağustos [1972] (MSK-a.).
   b- M. Sabrı Koz Belgeliği'nde bulunan, 19.yüzyılda İstanbul'da yazılmış nefes mecmuası (MSK-b).
7. Cahit Öztelli, **Pir Sultan Abdal** (Bütün Şiirleri), İstanbul, 1983 (5. baskı) (CÖ).

II

EK ŞİİRLER

1

Güzeller semtinden bize gel oldu
Varamam şu iller yazlanmayınca
Kalmadı hiç talib ehl-i dil oldu
Gerçekler bilinmez azlanmayınca

Yezid'e verildi cevr ile cefa
Mümine verildi zevk ile sefa
Bunda inanmazlar, lâfınız hava
Yalan ile gerçek gözlenmeyince

Ali'yi seversen dilinden koma
Bek sakla sırrını kimseye deme
Bu bir sırr-ullahtır beyan eyleme
Cemiyet kurulup sözlenmeyince

Ali'yi sevenler gönül düşürür
Düşürüben aşk kazanın taşırır
Değme rehber çiğ talib mi pişirir
Ocaklar yanıp ta közlenmeyince

Pir Sultan Abdal'ım demek mi olur
Hercai güzele emek mi olur
Terbiyesiz, ey can semek mi olur
Mürşit huzurunda tuzlanmayınca

(C Ö)

2

Seyreyledim şu cihanın varını
Âlem derya olmuş yüzer var bunda
Kazanmıştır tarikatın kârını
Deste gülü idik dizdar var bunda

Açıldı dükkânlar kuruldu Pazar
Canlar mezat olmuş tellâlda gezer
Her kulun muradı Hak'tan bergüzar
Hakk'a makbul olan didâr var bunda

Evliya yoluna sen de taş atma
İblis'e uyup da benliğe gitme
Kendi bildiğine hiç güman etme
Kulun tedbirini bozar var bunda

Divanda bulunur gevherin kânı
Özünü doğru tut yolunu tanı
Hâli mi sanırsın sen bu cihanı
Sırrın beyan etmez gezer var bunda

Pir Sultan'ım Haydar biz de varalım
Halimiz yettikçe biz de alalım
Arayıp gevherin kânın bulalım
Marifet satılır pazar var bunda

(C Ö)

3

Allah medet ya Muhammed ya Ali
Bizi dergâhından eyleme cüda
Pîrim hünkâr Hacı Bektaşi Veli
Bizi dergâhından eyleme cüda

Âdem Safiyullâh atam hakkıyçün
Muhammet Mustafa hatem hakkıyçün
Eyyub'un çektiği sitem hakkıyçün
Bizi dergâhından eyleme cüda

Hasan'ın aşkına içem zehiri
Şah İmam Hüseyn'dir dinin serveri
Âlemler ümidi canlar perveri
Bizi dergâhından eyleme cüda

Çektirdiler İmam Zeynel'e ceza
Muhammet Bakırla Ali Murtaza
Hem Cafer-i Sadık Kâzım Irıza
Bizi dergâhından eyleme cüda

Abdal Pir Sultan'ım boldur rahmeti
Takî Nakî Askerî'nin hikmeti
Muhammet Mehdî'ye etsin himmeti
Bizi dergâhından eyleme cüda

(C Ö)

4

Dünya benim diye göğsünü germe
Dünya kadar malın olsa ne fayda
Söyleyen dillerin söylemez olur
Bülbül gibi dilin olsa ne fayda

Kurtulmazsın Azrail'in elinden
Bir gün olur çıkarırlar evinden
Allah'ın ismini koyma dilinden
Dünya kadar pulun olsa ne fayda

Sen de dersin söz içinde sözüm var
Çalarsın çıparsın oğlum kızım var
Senin şunda üç beş arşın bezin var
Bütün dünya malın olsa ne fayda

Yalan söyler kov gıybetten geçmezsin
Helâlini haramını seçmezsin
Kesilir nasibin su da içmezsin
Akan çaylar senin olsa ne fayda

Pir Sultan Abdal'ım çökse otursa
Küll-i günahlarım alsa götürse
Dünya benim diye çekse getirse
Dünya sana baki kalmaz ne fayda

(I A)

5

Ağlayı ağlayı durma karşımda
Dost beni gönder de var andan ağla
Kirpikleri top top etmiş kaşında
Dost bizi gönder de var andan ağla

Dostun zülüfleri bölük bölüktür
Menim cigerciğim delik deliktir
Muhabbetin sonu tez ayrılıktır
Dost beni gönder de var andan ağla

Başına bağlamış aldır valası
Aldı beni kaşlarının karası
Hasan ile Hüseyin'in anası
Dost beni gönder de var andan ağla

Başına bağlamış al ile sarı
Arkamızca etme ah ile zarı
Koca *Pir Sultan*'ın gül yüzlü yârı
Dost bizi gönder de var andan ağla

(İ A)

6

Hönkörü dağında bir yol azıttım
Acap Şaha giden yollar bu m'ola
Sarardı gül benzim döndü ayvaya
Acap Pire giden yollar bu m'ola

Nice pınarım vardır dolar eksilir
Ardıç dallarına gök tekeler asılır
Gırcılı boran dutmuş beller kesilir
Acap Şaha giden yollar bu m'ola
Merdindendir deli gönlüm merdinden
Ala dağın ardından da Şah Abbasın yurdundan
Kanlı yaşlar akıttım o Şahın derdinden
Acap Şaha giden yollar bu m'ola

Nice pınarım vardır üstü boyalı
Daşı kimyalı da toprağı düveli
Sarp kayalarımız vardır şahin yuvalı
Acap Şaha giden yollar bu m'ola.

Pir Sultan Abdal'ım coşup giderim
Ayla günün arasına düşüp giderim
Üstü köpüklenmiş aşıp giderim
Acap Şaha giden yollar bu m'ola

(P N B-c)

7

Takattan kesildim yoktur ilâcım
Meğer bize imdat Ali'den ola
Derdimin çaresi Ali sen yetiş
Meğer bize imdat Ali'den ola

Ali'ye ayan ki Hak için buldum
Gayretini güdüp kılıcım çektim
Kuldan kula fayda yok imiş bildim
Meğer bize imdat Ali'den ola

Hakk'a doğru giden Hakk'a ulaştı
Dünyaya hor bakan kulların şaştı
Gezdim dört köşeyi tesellüm düştü
Meğer bize imdat Ali'den ola

Hayrola Yusuf'un düşünü gördüm
Özürüm niyazım Hûda'ya kıldım
Mümkünüm kesildi Ali'ye yordum
Meğer bize imdat Ali'den ola

Pir Sultan Abdal'ım derdim bu imiş
Müminin isteği iyi huy imiş
Zahirde batında yeten o imiş
Meğer bize imdat Ali'den ola

(İ A)

8

Derildi ayn-ı cem kuruldu erkân
Erenler oturmuş postu postuna
Niyaz edip Hakk'a açıldı meydan
Meydancılar çerağ aldı destine

Baş eğdiler erenlerin yoluna
Hü dediler ehlullah erkânına
Çağırdılar Tanrı'nın arslanına
Kevser getirdiler meydan üstüne

Erenlerin gazileri geldiler
Kabul edip cur'asından aldılar
İçip Âb-ı Kevser sermest oldular
Mail oldum gözlerinin mestine

Zikr ettiler erenlerin nefesin
Cûş ettiler taliblerin hepisin
Cümle gönüllerin sildiler pasın
Özlerin teslim ettiler dostuna

Pir Sultan'ım bahçesini zeyn eder
Üstat nazarında erkânın güder
Kırklar semâ ile hak yola gider
Üçlerle Yediler erkân üstüne

(C Ö)

9

Muhammed'in üç beni var yüzünde
Biri sabır biri şükür bir dua
Kudret ile yanar anın çırağı
Biri sabır biri şükür bir dua

Şükür imiş her işleri bitiren
Mümin kulu rahmetine yetiren
Sabır imiş şu dünyayı götüren
Biri sabır biri şükür bir dua

Sabır imiş şu dünyanın temeli
Verdiği nasibe şükür demeli
İsteyen kullara hayır ameli
Biri sabır biri şükür bir dua

Sabr edelim gönül ne gelir elden
Sabırlı kulunu sevmez mi sultan
Yusuf'u kurtardı kuyudan gölden
Biri sabır biri şükür bir dua

Pir Sultan Abdal'ım gönlüme giren
Suçluyu suçsuzu bakmadan gören
İsteyen kulların muradın veren
Biri sabır biri şükür bir dua

(I A)

10

Hey erenler bir hayale uğradım
Gafilim bu yere geldim bu gece
Garip düştüm kimse bilmez halimden
Kadir Mevlâ'm eyle yardım bu gece

Katar katar zibâlar, sen ben güzel
Yararı güzel sohbet, güzel cem güzel
Doldur doldur doluları sun güzel
Sanırım Kadir'e erdim bu gece

Bülbül gibi şakır m'ola dilleri
Sema döner kadeh tutar elleri
Firdevs bahçesinde gonca gülleri
Aklıma geldi de derdim bu gece

Pir Sultan'ım fâş eylemez bu sırrı
Etrafımız aldı ihlâsın kızı
Huri midir melek midir her biri
Sanırım Cennet'e girdim bu gece

(CÖ)

11

Ne hûb oldun ilin şiirin diline
Cevr ile cefayı böyle çekince
Sinem büryân Kerbelâ'nın âhından
Söz mü kalır ateşine yanınca

Yaz bahar ayında gönlüm bulanır
Ah vah dolapların döner dolanır
Derya mı çoğalır, neren sulanır
Şu didemin yaşın yere dökünce

Sefil gördün beni âlemde sürürsün
Şu dertli gönlüme zahim vurursun
Gönlün olduğuna bol bol verirsin
Bir cömerd ganîsin gönlün olunca

Uğruna koymuşam can ile seri
Dost için ölmeğe eylemem ârı
Sen cömerdim diye öğünme bâri
Yarattığın kula böyle bakınca

Pir Sultan Abdal'ım ey kerem-kânı
Yine sensin şu âlemin sultanı
Simden sonra kınamayım insanı
Sen gibi Sultanlar hatır yıkınca.

(P N B-b)

12

Yâre giden olsa bile giderdim
Bir ulu kervanım göçtü benim de
Hani senin ile ahd ü amanım
Bir zalim kanımı içti benim de
Aşayım gideyim kanlı Tuna'dan
Bugün de kısmetim verdi Yaradan
Yenice ayrıldım kaşı karadan
Onun için gözüm yaşlı benim de

Çıkıp çıkıp yükseğinden baktığım
Dertli sinem aşk oduna yaktığım
Safasından çok cefasın çektiğim
Yürü senden gönlüm geçti benim de

Âlemler içinde gezişi anlım
Güzeller içinde mah yüzü benlim
Gökteki turnayı göreli gönlüm
Kalktı havalandı uçtu benim de

Dostumun gittiği yollar çilendi
Ahımdan zarımdan dağlar ilendi
Abdal Pir Sultan'ım dert yenilendi
Sevdiğim aklıma düştü benim de

(İ A)

13

Ali Ali der de dönersin dolap
Ne inlersin dolap derdin nerende
Yârdan mı ayrıldın yoksa ilinden
Ne inlersin dolap derdin nerende

Dolap Hak dedi de indi ırmağa
İmamlara cehd etti su vermeğe
Muhammed'in hub cemalin görmeğe
Ne inlersin dolap derdin nerende

Sana bir ustanın eli mi değdi
Yoksa bir hoyratın dili mi değdi
Yaz bahar ayının seli mi değdi
Ne inlersin dolap derdin nerende

Kim kesti getirdi seni yerinden
Dağlar taşlar inileşir zarından
Seni kim ayırdı nazlı yârından
Ne inlersin dolap derdin nerende

Sana durma dön mü dedi üstadın
Dağı taşı yıkar senin feryadın
Dönerken taşı mı deldi hoyradın
Ne inlersin dolap derdin nerende

Böyle m'olur âşık hali ahvali
Vardı gamzelerin ırganur dalı
Şimdi sema döner Urum abdalı
Ne inlersin dolap derdin nerende

Pir Sultan Abdal'ım aşka mı uydun
Yoksa nazlı yârdan haber mi duydun
Yârdan mı ayrıldın ne idi derdin
Ne inlersin dolap derdin nerende

(C Ö)

14

Tarikate ikrar verdim
Lanet Yezit'ten el yudum
Muhammet Ali'yi gördüm
Firdevs-i âlâ içinde

Allah bir Muhammet hakti
Rehberim kemendi taktı
Çekti pîre teslim etti
Firdevs-i âlâ içinde

Pîrden nasihati aldım
Ben belimi bağlı gördüm
Kendimi Mirac'da buldum
Firdevs-i âlâ içinde

Ben kutlu postuma geçtim
Sekahüm şerbetin içtim
Ol saat kıl-kalden geçtim
Firdevs-i âlâ içinde

Didâr defterine geçtim
Münkir münafıkı seçtim
Mezhebde Cafer'e düştüm
Firdevs-i âlâ içinde

Mehdi'ye vardır niyazım
İmamlara bağlı özüm
Şükür didâr gördü gözüm
Firdevs-i âlâ içinde

Pir Sultan'ım dünya fânî
Bizdedir Hakk'ın nişanı
Hakk'a kurban verdim canı
Firdevs-i âlâ içinde

(C Ö)

15

Gönül ne yatarsın gaflet içinde
Doğdu seher vakti kalk hacet dile
Özünü zulümden kurtaram dersen
Doğdu seher vakti kalk hacet dile

Evliyalar enbiyalar varisi
Kalkar hacet diler gece yarısı
Çığrışır ötüşür arşın horuzu
Doğdu seher vakti kalk hacet dile

Allah'ım cömertsin cömert ganisin
Halil gelsin hülle donu biçilsin
Rabbim uyumazken sen ne uyursun
Doğdu seher vakti kalk hacet dile

Pir Sultan'ım sevdiğine ağlasın
Yezitler bağrına kara bağlasın
Mümin kullar dergâhında eğlesin
Doğdu seher vakti kalk hacet dile

(I A)

16

Yanlış fetva ile yola gidilmez
Arif isen bu manadan fark eyle
Eğri hacet ile metah dokunmaz
Üstat isen endazeni derk eyle

Maşuk olan âşıkına düş gelir
Âşıkın başına olmaz iş gelir
Her dem böyle kalmaz bir gün kış gelir
Yapı yap da üzerini berk eyle

Kulak ver de dinle arşta horoza
Belki erişesin il m-i ârıza
Kunduru buğdayı ekme harıza
Çiftçi isen var tarlanı herk eyle

Şu dünya bulandı hiç durulmuyor
Ârif olmayınca fark olunmuyor
Kürekle tarlaya su verilmiyor
Muhabbet bendinden kaldır hark eyle

Pir Sultan Abdal'ım ihlâs yâr olsa
Mecnun da gözlüyor Leylâ gelirse
Bir cananın meyli sende yok ise
Âhir fayda etmez anı terk eyle

(I A)

17

Ala gözlü bir canandan ayrıldım
Arada bir kelam söz olma ile
Duymayanlar duysun benim zarımı
Ateşim yanıp da köz olma ile
Koy sürenler sürsün yolun doğrusun
Tutun ele verin gönül uğrusun
Âşık bilir mâşukunun eğrisin
Kişi hırsız m'olur iz olma ile

İnanmam gaziler dünya hilaftır
Bir canım var dost yoluna teleftir
Gördüm demek yalan gören ol Hak'tır
Her kişi göremez göz olma ile

Kimi allar giyer kimi beyazı
Gerçek âşıklara eylen pervazı
Dostun dosta bir ayvadır niyazı
Hiç küsü mü tutar az olma ile

Abdal Pir Sultan'ın budur meramı
Kaşlar cellat olmuş kirpik harami
Gene dostum sarsın benim yaramı
Saramaz rakipler öz olma ile

(İ A)

18

Gelin kardaş pîrden ayak tutalım
Biz tutalım tutmayandan bize ne
Hakikati muhabbete katalım
Biz katalım katmayandan bize ne

Bizim dine yeni bir din demişler
Bir lokmayı kırk can ile yemişler
Erenler de doğru yolu komuşlar
Biz gidelim gitmeyenden bize ne

Bizim yine evvel baharımızdan
Her demde çığruşur seherimizden
Alın ey sofular gevherimizden
Biz satarız satmayandan bize ne

Yine hak sendedir sen sana bakın
Kalbini pâk eyle küfürden sakın
Biz niyaz kılalım can Hakk'a yakın
Biz kılalım kılmayandan bize ne

Pir Sultan Abdal'ım ikrar güdelim
Biz bizi görelim eli n'edelim
Sınık gönülleri mâmur edelim
Biz edelim etmeyenden bize ne

(İ A)

19

Türap olup düştüm toza
İncinme gönül incinme
Tahammül eyle her söze
İncinme gönül incinme

Türaplık cümlenin başı
Üstüne atarlar taşı
Daim çiğnenmektir işi
İncinme gönül incinme

Koy sana kötü desinler
Her ayıbına gülsünler
Hergün gıybetin kılsınlar
İncinme gönül incinme

Muhammet Miraç'tan indi
Ali'm nur ile boyandı
Bühtan Fatma'Ana'ya indi
İncinme gönül incinme

Pir Sultan'ım geçer aylar
Geçinir yoksullar baylar
Herkes sıfatını söyler
İncinme gönül incinme

(C Ö)

20

Uğradım bir derde düştüm noksana
Akıl kılavuzdur pîre var pîre
Sıdkınan çağırdım Gani Huda'ma
Onlar da çağırır pîre var pîre

Gözü açık görür setr-i âlemi
Cennet-i âlâda şehitler yedi
Aman mürvet dedim Urum'un eri
Onlar da buyurur pîre var pîre

Hak T'âlâ yaratmış hasların hası
O kuldur oluyor şeytana âsi
Aman mürvet dedim Şam evliyası
Onlar da buyurur pîre var pîre

Hak'tan nida oldu geldik ya Şam'a
Ceset gark olmuştur gussaya gama
Aman mürvet dedim on iki imama
Onlar da buyurur pîre var pîre

*Pir Sultan Abdal'*ım gussa gamına
Bunda varsın dersin orda birine
Aman mürvet dedim Horasan pîrine
Onlar da buyurur pîre var pîre

(İ A)

21

Mescidim mihrabım üstad işidir
Yola secde kılmak farz oldu bize
Bir musahip gerek yola gitmeğe
Evliya buyruğu arz oldu bize

Pîr eşiği Kabe Muhammet mihrap
Özün türap eyle dört kapını yap
Şu dünya fanidir hem hane harap
Güvenme faniye bahara yaza

Cehd eyle halini yoluna uydur
Yoluna uymazsa emeğin zaydır
Nefsine cellat ol canına kıydır
Açılsın güllerin hem taze taze

Şer nedir muhabbet canım arzular
Yol içinde hesap çoktur gaziler
Derdim çoktur yarelerim sızılar
Er olan dayanır bal ile tuza

*Pir Sultan Abdal'*ım yola gelince
Yolda varlığını ele alınca
Dört kapıya kırk makama erince
Kim bahane bulur şol kâmil söze

(İ A)

22

Hatalar eyledim noksandır işim
Tövbe günahıma estağfurullah
Muhammet Ali'ye bağlıdır başım
Tövbe günahıma estağfurullah

Şah Hasan Hüseyin balkır nur ise
İmam Zeynel sır içinde sır ise
Özümüzde benlik kibir var ise
Tövbe günahıma estağfurullah

Muhammed Bâkır'ın izinden çıkmam
Şah İmam Cafer'den gayrıya bakmam
Hatıra değip de gönüller yıkmam
Tövbe günahıma estağfurullah

Mûsa-yı Kâzım'a daim niyazım
Ali Irıza'ya bağlıdır özüm
Eksiklik noksanlık hep kusur bizim
Tövbe günahıma estağfurullah

Tâki ile Nakî benziyor aya
Oniki-İmam kusurlara kalmaya
Ettiğimiz köt(ü) işlere bed-huya
Tövbe günahıma estağfurullah

Hasan Askerî'nin gülleri bite
Mehdî gönlümüzün gamını ata
Söylenen yalana kova gıybete
Tövbe günahıma estağfurullah

*Pir Sultan Abdal'*ım Bağdat Basıra
Böyle güne kaldık böyle aşıra
Sen kerem kânısın kalma kusura
Tövbe günahıma estağfurullah

(M S K-a)

23

Sabahtan uğradım dedem göçüne
Dedem beni tâlib etsen olmaz mı
Çiy ebrişim uydurmuş siyah saçına
Dedem beni yola alsan olmaz mı

Var get yezit var get dakılma bize
Bizden hezeren binler okunur size
Sen âşık olmuşsun geline kıza
Var get yezit var get tâlib olmazsın

Dedem bu demlerin her demler olsun
Üstümüzde dönenler boz atlı olsun
Gelin kız seversem gözüm kör olsun
Dedem beni tâlib etsen olmaz mı

Bir söz söyleyim de sen olma hatır
Adam atasına olur mu hatır
Sof'oğluyum dersen get bacın getir
Var get yezit var get tâlib olmazsın

Pir Sultan Abdal'ım bu sırra erdik
Özümüzü sözümüzü bu yola verdik
Yezit sofu olmazdı biz sizde gördük
Gel get sofu kardaş yolu bilmişsin

(P N B-c)

24

Bana bir yâr olsa gönül verdiğim
Çıksa bari yüreğimden bu acı
Yaresin bekleyip ahdin güttüğüm
Bulunsa bir sınık yare sancı

Yârinden ayrılan hiç gülmez imiş
Akar çeşmi yaşı silinmez imiş
Kişinin dediği olunmaz imiş
Salar imiş her yanına salıcı

Aşk elinden ciğerciğim delindi
Gönlün kal dediği yerde kalındı
Her nerede olsa bize bulundu
Gıybet edip yüzümüze gülücü

Nice bezirgânlar kondu bu hana
Dünya bakî değil sultana hana
Bir kalleş yâr ile girme meydana
Erin ere doğru gerek kılıcı

Pir Sultan Abdal'ım coştum giderim
Bir kuru kavgayı sürüp niderim
Yiyelim içelim sohbet edelim
Gelir bir gün emanetin alıcı

(İ A)

25

Muhammed Ali neslinden kim kaldı
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı
Onulmaz yaraya merhem kim sardı
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı
Hacı Bektaş Veli ezeli Ali
Vezni enezdiler muhabbet balı
Kim idi gösteren yeşil kanadı
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Erenler derilip geldiği demdir
Kırkların semai kurduğu demdir
Zühre yıldızını gösteren kimdir
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

Pir Sultan'ım Haydar Hakk'a gidersin
Delisin ahmaksın dalga güdersin
Denilmeyen nutku deyip n'edersin
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

(C Ö)

26

Her sabah her sabah yüzüme gülme
Kalbinde Hakk'ın yok dilinden gayrı
Âdet eylemişsin dara durmayı
Alnında günah çok terinden gayrı

Dil ile her yola varmak istersin
Varıp o dil ile geri dönmezsin
Hak cemine varıp Hakk'ı görmezsin
Karşında kız ile gelinden gayrı

Kız, geline bakan sofu değildir
Kalbinin ecesi safi değildir
Gelme sen Hak ceme yeri değildir
Gelsen de yerin yok külhandan gayrı

Derde düş oluben derman ararsın
Nereden gelip de nere gidersin
Her geldikçe sen yüzüme gülersin
Gerçeğin görmedim yalandan gayrı

Pir Sultan Abdal'ım hakkına bakar
Kâmil olan çatlar gönlümü yıkar
Kötünün kokusu komşuya sızar
Gelse hayrın görmez serinden gayrı

(C Ö)

27

Yaz gelince gemilerin yağlanır
Güz gelince tersaneye bağlanır
Bir gün zaman gelir /..../ ağlanır
Aman Allah nasib eyle karayı
Evvel karayı da sonra sılayı

Menevşe-Boğazından indirdim düze
Ne yelken dayanır ne kürek bize
Arz' etmiş gidiyor Karadenize
Aman Allah nasib eyle karayı
Evvel karayı da sonra sılayı

Mısır'ın yanında kurtlar uluşur
Gemi gark olmuş da yelken erişir
Arkadaşlar Allah deyi çağrışır
Aman Allah nasib eyle karayı
Evvel karayı da sonra sılayı

Geminin anbarı boştur dayanmaz
Gaflet basmış arkadaşlar uyanmaz
Kara vakın derler kalbim inanmaz
Aman Allah nasib eyle karayı
Evvel karayı da sonra sılayı

Pir Sultan Abdal'ım bunda bir sır var
Reis oturmuş da dümende ağlar
On bir ay diyince göründü dağlar
Aman Allah nasib eyle karayı
Evvel karayı da sonrk sılayı

(P N B-b)

28

Karşı karşı karlı dağlar
İndi Şah'a secd'eyledi
Mülk iyesi ulu beyler
İndi Şah'a secd'eyledi

Benim istediğim kendi
Gerçekler ikrara kandı
Muhammet Mirac'a indi
İndi Şah'a secd'eyledi

Benim istediğim asıl
Canım kurban Şah'a Beşir
Şehcivan'da Hasan Mansur
İndi Şah'a secd'eyledi

Yeryüzünde biten otlar
Cana kıyar Koçyiğitler
Elâ gözlü arap atlar
İndi Şah'a secd'eyledi

Pir Sultan'ım oldu tamam
İşte geldi sahip-zaman
Dahi indi on iki imam
İndi Şah'a secd'eyledi

(İ A)

29

Yine tamam oldu senenin başı
Aktıkça akıyor gözümün yaşı
Mümin olanlara veriyor cûşu
Münkir Yezit kıymetini bilmedi

İnşallah Yezid'in nesli kırılır
Mümin olan Hak cemine derilir
Bir orucun bin bir hacca yazılır
Oruç tutan ebed mahrum olmadı

Peygamberin vasisini kodular
Adına da Mervan adın dediler
On iki imamı bir bir yediler
Mazlumların âhı yerde kalmadı

Hasan'la Hüseyin Ali'nin oğlu
Yezid'in elinden ciğeri dağlı
Mümin olan Şah'a ikrarla bağlı
İkrarı bend olan yoldan dönmedi

Ne dilersen Hak'tan dile dileği
Muhammet Ali'nin yanar çırağı
Pir Sultan'ın Mevlâ ile durağı
Pîre ikrar veren geri dönmedi

(C Ö)

30

Bir gece muhammed evde yatarken
Üç melek geldi de nida getirdi
Selman'ın şeklinde bir oğlan girdi
Ne güzel izzetle salâ getirdi

Muhammet oğlana yerini verdi
Geçti oğlan seccadeye oturdu
Cebrail oğlandan nişan istedi
Zühre yıldızını alna getirdi

Bu oğlanın Al'olduğun bildiler
Aman mürvet deyü dara durdular
Özlerinden hayli sitem sordular
Cebrail Cennet'ten elma getirdi

Getirip elmayı terceman verdi
Şah eline alıp dört pare kıldı
Bir paresin Şah'ım nuş edip kandı
Üçünü melekler Hakk'a götürdü

Bak Bari Taalâ hoş nazar kıldı
Yed'iklim çar köşe Ali'ye verdi
Biri Düldül biri Zülfikar oldu
Fatma da Kanber'i ana götürdü

Pir Sultan'ım eydür gitti gelenler
Arayıp özünde gevher bulanlar
Muhammet Ali'yle arşa duranlar
Cümle melekleri ceme götürdü

(C Ö)

31

Bir kişi özünde ikilik olsa
Hakk'ın didarını görmez bilâhi
Hor bakarsa evliyanın yoluna
Eli bir gerçeğe ermez billâhi

Cihanı seyahat edip gezerse
Doksan bin kelâmı okur yazarsa
Bir mümin yezide kuşak çözerse
Derdine dermanı bulmaz billahi

Eli ile komadığın alırsa
Yalan söyler Hakk'a âsi olursa
Tövbe etmez günah gümrah olursa
Cehennem oduna yanar billâhi

Bir mümin yezide kızını verse
Anası babası ilâyık görse
Yüz bin kere başı secdeye varsa
Hak da günahından geçmez billahi

Bir mümin yezidin yüzüne baksa
Gayet gökçek olsa şol meyli aksa
Ol müslim bacıdan zürriyet doğsa
Arsız meydanında kalır billâhi

Pir Sultan'ım der ki Hakk'ın emrini
Koyuverse bir kişi avradını
Mümin olan bilir bunun dâdını
Yedi başlı hınzır olur billahi

(C Ö)

32

Erenler meclisi kırklar ceminde
Muhabbet nurunu beğendi Ali
Kırklar ile bile irfan deminde
Aşkın boyasına boyandı Ali

Bir kere hu dedi kuruldu erkân
Hakikat sürüldü dem ile devrân
Kalkdılar ayağa cümlesi üryân
Kırk kere meydanı dolandı Ali

Ali'm terk eyledi kendi bilisin
Muhammed'e verdi külli varısın
Getürdü meydane aşkın dolusun
Kırklara bahş etti sultanım Ali

Mansur kabul etdi Hakk'ın darını
Erenler terk etdi cümle varını
Muhammed'[e] verdi Hakk'ın nurını
Ol nura kendi [de] inandı Ali

*Pir Sultan'*ım eder hak muhabbete
Ayrık yol gider mi birlikden öte
Muhabbetden kaçan ayru sıfata
Lânet eyledi de ilendi Ali

(MSK-b)

33

Hak Muhammet Ali üçü bir nurdur
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali
Birisi Hakk'ındır üçü de birdir
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali
Müsahip müride demese beli
Ona şefkat etmez Muhammet Ali
Dünyada ahrette eğridir yolu
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Müsahip müsahiple nice bozula
Hakk'ın defterine lânet yazıla
Balı sönmüş arı gibi sızıla
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Müsahip müsahiple malın ayıra
Şah-ı Merdan durağını duyura
Yedi tamu nârın ona buyura
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Müsahip müsahibe bulsa bahane
Onları sürerler karanlık hana
Yüzü kara gitmez ulu divana
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Müsahibine hem söylese sözü
Cehennem kelbinden karadır yüzü
Dünyada ahrette eğridir özü
Söyleyen Muhammed dinleyen Ali

Müsahibe bozulan Hakk'a kanlıdır
Atasiyle bozulan Peygambere kinlidir
Mihmanla bozulan yedi dinlidir
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Talipler almayan akça fayizi
Münkirin dünyada karadır yüzü
Müslim bacılar geymeyin kırmızı
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

Hak da bir kuluna eylese nazar
Kalem divit neyler kendisi yazar
Abdal Pir Sultan türlü güher düzer
Söyleyen Muhammet dinleyen Ali

(C Ö)

34

Âdem oğlu şu dünyaya gelince
Yeni açmış güle benzer misali
Anasından doğup kırkı çıkınca
Kalaylanmış tasa benzer misali

Mushaf alıp hocasına varınca
Destur alıp mektebinden dönünce
On yaşından onbeşine girince
Yen'aşlama dala olmuş misali

Yirmisinde kara sakal getirir
Otuzunda bağdaş kurmuş oturur
Kırk yaşında sohbetleri yetirir
Önü bendli göle benzer misali

Elisinde kara sakal bozarır
Altmışında dinlenmekten haz alır
Kalbi dıkızlanır aklı azalır
İçi çürük koza benzer misali

Yetmişinde deve gibi mozular
Sekseninde ilik kemik sızılar
Doksanında yol göründü gaziler
Gazel olmuş güle benzer misali

Pir Sultan'ım bunu böyle buyurdu
Müminleri Hak kendisi kayırdı
Yüz yaşında talan geldi savurdu
Uçup gider kuşa benzer misali

(C Ö)

35

Bu dünyada benim gönül verdiğim
Birisi Muhammet birisi Ali
Adına şanına kurban olduğum
Birisi Muhammet birisi Ali

Can bülbülü ne gezersin kafeste
Ali'nin sırrını söylen nefeste
Dünya kurulmadan oturan postta
Birisi Muhammet birisi Ali

Hızır Nebi içti âb-ı hayat'ı
Yezid'e Zülfikar zehirden katı
Yine sizden olur er kerâmâtı
Birisi Muhammet birisi Ali

Âb-ı hayat çeşmelerin açtıran
Dalga urup deryaları coşturan
Dolu kevserleri bize içtiren
Birisi Muhammet birisi Ali

Pir Sultan'ım bu nefesi haklayan
Evliyanın gizli sırrın saklayan
Sırat Köprüsü'nün başın bekleyen
Birisi Muhammet birisi Ali

(İ A)

36

Yemen ellerinden beri gelirim
Turnalar Ali'mi görmediniz mi
Hava üzerinde semâ ederken
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Şah'ım Hayber kalesini yıkarken
Nice Yezit halka olup bakarken
Muhammet Mustafa Hacc'a çıkarken
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Kim gördü deryada balık izini
Eğildi Kanber'in öptü gözünü
Turnalardan işittim avazını
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Havanın yüzünde sema tutarken
Âb-ı kevser şarabından içerken
Muhammet gülü reyhanın seçerken
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Şeriat yolunu Muhammet açtı
Tarikat menzilini Ali seçti
Bu meydandan nice erenler geçti
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

Pir Sultan'ım eydür konup göçelim
Gelin kevser şarabından içelim
Ali'nin uğruna serden geçelim
Turnalar Ali'mi görmediniz mi

(C Ö)

37

Döndün mü sen benden yüzü dönesi
Verdiğin ikrara saldım ben seni
İkrarı boynuna kement olası
Verdiğin ikrara saldım ben seni

Zemheride yağan karlar erimez
Aşk atına binen gönül farımaz
İkrar birdir iki yere verilmez
Verdiğin ikrara saldım ben seni

İkrar verdim ikrarımı güderim
Senin gibi ikrarsızı n'iderim
Varır ikrarlıya hizmet ederim
Verdiğin ikrara saldım ben seni

İkrar verip ikrarından dönücü
Arayıp da kendi dengin bulucu
Bâtınından değsin Hakk'ın kılıcı
Verdiğin ikrara saldım ben seni

Pir Sultan Abdal'ım imandır iman
Yezid'in kalbinden gitmesin güman
Şefaat etmesin On İki İmam
Verdiğin ikrara saldım ben seni

(C Ö)

38

Bir öğüdüm vardır sana söyleyem
En iyi dostundan sakın sen seni
Öğüdüm dinlersen mânası budur
En iyi dostundan sakın sen seni

Gelir senin ile güler de oynar
Ardınca önünce ayıbın söyler
Bir vakit gelince önüne çıkar
En iyi dostundan sakın sen seni

Senin ile hüsnün bahçesin gezer
Gönül aşk elinden satırlar yazar
Ardınca önünce kuyular kazar
En iyi dostundan sakın sen seni

Gelir senden önce yükseğe çıkar
Gözlerinden kanlı yaşını döker
Ayağın kayınca urganın çeker
En iyi dostundan sakın sen seni

Pir Sultan Abdal'ım böyle söyledi
İndi aşkın deryasını boyladı
Bunu işlemeyen kula söyledi
En iyi dostundan sakın sen seni

(İ A)

39

Mürekkebim yoktur bir defter edem
Yazam da sorayım yârime bâri
Halden bilen yok ki hâlim arz edem
Bir nüsha süreyim serime bari
Bari Halil gibi nare atılam
Aşkın ateşiyle yanam ütülem
Elinde yola kul olam satılam
Varam hizmet edem pîrime bari

Yusuf gibi kuyulara indirsin
Kenan gibi şerbetinden kandırsın
Sadık dostum beni hem inandırsın
Sığınayım Gani kerime bari

Coşkun sular gibi akam çağlayam
Sadık dostum yoktur gönül eyleyem
Güzel Şah'ı tenha bulam ağlayam
Belki derman ede derdime bari

Pir Sultan Abdal'ım niyazım Hakk'a
Hak cömerttir belki çıramız yaka
Güzel Şah gelmez ki urganım çeke
Varam sallanayım darıma bari

(İ. A.)

40

Şah'a giden ben bir bezirgân gördüm
Ayrılmam katardan ben simden geri
Hemen tutmuş hakikatin yolunu
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezirgân yükünü nereden tutmuş
Ona hizmet eden dergâha yetmiş
Sevdiğim sılada bir oda tutmuş
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezirgânın yükü lâ'l ile gevher
Ana kâr mı kılar harami dafer
Bezirgânlar başı ol İmam Cafer
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezirgânın yükü nereye gider
Uğramaz Sırat'a Mirac'a gider
Bezirgânlar başı ol İmam Cafer
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezirgânın yükü ilmi hamail
Doğru işleyene Hak ola kail
Bezirgân başıdır âhir Cebrail
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Deryalar bekçisi dağlara nazır
Her nerde çağırsan orada hazır
Bezirgân başıdır Boz Atlı Hızır
Ayrılmam katardan ben simden geri

Pir Sultan Abdal'ım âşıkı çoklar
Hiç kardaş bulmamış kend'özün yoklar
Korktuğumuz yerden Yaradan saklar
Ayrılmam katardan ben simden geri

(I A)

41

Ne yatarsın bülbül kalk figan eyle
Çağırıp ötmenin zamanı şimdi
Kırmızı gül yeşil yaprakta kaldı
Dalında ötmenin zamanı şimdi

Benim Şah'ım gelir türlü naz ile
Dili tuti kalbi irfan söz ile
Kırmızı badeyle cura saz ile
Muhabbet etmenin zamanı şimdi

Benim Şah'ım gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
Dertli olanların derdi bellidir
Derde dert katmanın zamanı şimdi

Hoca Ahmet söyle sözünü doğru
Akar bozbulanık dağların seli
Yanına almıştır nazlı dilberi
Sarılıp yatmanın zamanı şimdi

Pir Sultan'ım Haydar netti n'eyledi
Sarardı gül benzim ayvaya döndü
Dertli olanların derdi bell'oldu
Merhemi sarmanın zamanı şimdi

(C Ö)

42

Erenlere eş olayım
Bu yola yoldaş olayım
İçeyim sarhoş olayım
Aymak elinden gelir mi

Alna yazılmış yazıyı
Besili körpe kuzuyu
Hakk'ın yazdığı yazıyı
Bozmak elinden gelir mi

Dere tepe dümdüz olur
Gece geçip gündüz olur
Gökte kaç bin yıldız olur
Saymak elinden gelir mi

Pir Sultan'ım der Hatâyî
Dilimiz söyler hatâyı
Pişmedik çiğ yumurtayı
Soymak elinden gelir mi

(C Ö)

43

Çıkardılar kisvesini başından
İndirdiler Şah-ı Merdan Ali'yi
Boydan boya teneşirin üstüne
Kondurdular Şah-ı Merdan Ali'yi

Fatma Ana ağlar şol yaşın yaşın
İşittiler Düldül'ün kişneyişin
Ol Şah-ı Merdan'ın kıbleye başın
Döndürdiler Şah-ı Merdan Ali'yi

Kastettiler imamların soyuna
Zehirler kattılar Hasan ma'yna
Kefenini Âb-ı Zemzem suyuna
Bandırdılar Şah-ı Merdan Ali'yi

Abdal Pir Sultan'ım hoş hava ile
Arşa direk dikti bir dua ile
Kanber'in yeddiği Ak Deve ile
Gönderdiler Şah-ı Merdan Ali'yi

(C Ö)

44

Be yârenler be kardaşlar
Gör neyledi zaman bizi
Gözüm yaşını akıttı
Sel eyledi zaman bizi

Can nice ayrılır tenden
Ten nice ayrılır candan
Ayak ayak nerdübandan
İn eyledi zaman bizi

Gelin gidelim zecrile
Can kurban olsun asîle
Bir halden bilmez cahile
Kul eyledi zaman bizi

Kimi baydır kimi fakir
Yaradan Mevlâ'ya şükür
Ne akıl kodu ne fikir
Del-eyledi zaman bizi

Pir Sultan'ım döne döne
Dolu içtim kana kana
Şu yerde kim yana yana
Dul eyledi zaman bizi

(CÖ)

45

Kahbe felek sana n'ettim n'eyledim
Attın gurbet ile taşımı felek
İbtida gülmeyen sonra güler mi
Akıttın gözümden yaşımı felek

Ben feleği gördüm elde var iken
Başım alam gidem derdim er iken
Kol kanat bağladım uçam der iken
Kırdın kanadımı kolumu felek

Bak'a şu feleğin işine bak'a
Götürün gömleği istemem yaka
Yönünü döndürmüş geliyor Hakk'a
Sen malamat ettin işimi felek

*Pir Sultan Abdal'*ım olmuşum hazer
Yarinden ayrılan dünyadan bezer
Ellere baktım ki salınıp gezer
Hemen bana ettin zulumu felek

(C Ö)

46

Bakın şu feleğin işine bakın
Dilemem kemliğim odlara yakın
Yükümü döndürdüm ben Hakka yakın
Hakka ısmarladım işimi felek.

Ben feleği gördüm ejderha derken
Yüklettim göçümü göçeyim derken
Kol kanat kurdum ki uçayım derken
Kırdın kanadımı kolumu felek.
Ben feleğe helâl etmem kanımı
Almıştır dünyanın kolay yanını
Vâdem yetti ise gel al canımı
Bu can için minnet etmenem felek.

*Pir Sultan Abdal'*ım okur da yazar
Yârinden ayrılan dünyadan bezer
Herkes sevdiğiyle kol-boyun gezer
Hemân bene mi eyledin zulümü felek?

(P N B-a)

47

Kalbi kara kallaş sofi
Şu cihana gelse gerek
Adı helâl-zâde konmuş
Helâl haram yese gerek

Helâl haram yiyen kişi
Hakk'ınan yoktur bir işi
Oturmuş da sallar başı
Zikrullahım dese gerek

Görmez amma gönül katar
Çıkmaz yataklarda yatar
Ödünç alır ödünç satar
Kârı ziyan olsa gerek

Hem pîrinden gülbank alır
Nasihata kulak urur
Nefis için mihman olur
Ben hacıyım dese gerek

Pir Sultan'ım varmayanlar
Pîr cemalin görmeyenler
Bir ikrara durmayanlar
İmansızca ölse gerek

(İ A)

48

Hasretinle beni uryan eyledin
Beklerim yolların gel efendim gel
Gönül kuşu kalktı cevlân eyledi
Beklerim yolların gel efendim gel

Evvel âhir sensin dönmezem senden
Meyl ü muhabbetin çıkar mı candan
Gönül göç eyledi kevn ü mekândan
Beklerim yolların gel efendim gel

Tevarih çoğaldı da hadden aştı
Urum sofuları bildiğin şaştı
Şimdi gayret Şah-ı Merdan'a düştü
Gözlerim yolların gel efendim gel

Horasan'dan kalktı Hind'i yararak
Top top olmuş Hariciler kırarak
Bendelerin Şah'ına yalvararak
Beklerim yolların gel efendim gel

Bozuldu yolcular yollarda kaldı
Âyin erkân gitti dillerde kaldı
Bendelerin zayıf hallerde kaldı
Beklerim yolların gel efendim gel

*Pir Sultan'*ım Allah Allah diyelim
Gelin nikabını elden koyalım
Takdir böyle imiş biz ne diyelim
Beklerim yolların gel efendim gel

(H Ç)

49

Aman eyle mürüvvet gördüğüne tapma gönül
Yüzüne bakmayanın sen yüzüne de bakma gönül

Kaz kuyuyu boyunca çıkacağın bil de kaz
Gezdiğin bir özgesin (?) hatırlar yıkma gönül
Bir kardaşa meyi verip tuzun ile ekmeğin yiyip
Azıcık noksanın görüp tez başına kakma gönül

Arap ata binip eşme karlı buzlu dağlar eşme
Her gördüğüne sır açma doluları dökme gönül

*Pir Sultan'*ım gündür ava çektiğim emekler hava
Nasihatim olsun sana sen hatırlar yıkma gönül

(H Ç)

50

Sultan Suyu gibi çağlayıp akma
Durulur gam yeme divane gönül
Er başında duman dağ başında kış
Erilir gam yeme divane gönül

Bizden selâm söylen dosta gidene
Yuf yalancıya da lanet nâdene
Bunca düşman ardımızdan yeltene
Yorulur gam yeme divane gönül

Şah-ı Merdan önümüzde kılavuz
Yıkılır mı Hakkın yaptığı havuz
Üç günlük dünyada her yahşı yavuz
Dirilir gam yeme divane gönül.

Pir Sultan Abdal'ım sırdan sırada
Bu iş böyle oldu kalsın burada
Cümlemizin yeltendiği murada
Erilir gam yeme divane gönül

(P N B-c)

51

Erenlerin gülü canların canı
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım
Hoş safa geldiniz Şah'ın mihmanı
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım
Mihmandan Ali'nin kokusu gelir
Mihman gelse gönül şadıman olur
Küçük büyük cümle kadrini bilir
Ben seni defter-i mihmana yazdım

Mihmanı sevmezsen yanına varma
Hasta dahi olsa hatırın sorma
Muhabbete gelse bile oturma
Ben seni defter-i mihmana yazdım

Erenler, mihmana olayım kurban
Mihmanı görünce olurum handan
Pir Sultan'ım hoş tut daima mihman
Ben seni defter-i Rahman'a yazdım

(C Ö)

52

Sar'öküzü benden sual sorarlar
Ben bilemem bilenlere sorayım
Şu dünyayı uçtan uca ararlar
Ben bilemem bilenlere sorayım

Dünyayı üstüne kurdu hû deyü
Öküzün başının altı su deyü
Şu dünyanın damızlığı ne deyü
Ben bilemem bilenlere sorayım

Hindistan'a indi öküzün dili
Kâbe'yi sırtında getürür beli
Evveli Muhammet âhiri Ali
Ben bilemem bilenlere sorayım

Kuyruğunu gördüm Yemen ilinde
Nurdan taç başında kemer belinde
Muhammet kalbinde Ali dilinde
Ben bilemem bilenlere sorayım

Mağripten maşrıka dünyanın ucu
Sarraf olan bilir altını tucu
Yalan imiş şu dünyanın sonucu
Ben bilemem bilenlere sorayım

Gün doğunca boynuzuna nur düşer
Bir yandan doğar da bir yandan aşar
Çiftçisi kim imiş çifte kim koşar
Ben bilemem bilenlere sorayım

Pir Sultan Abdal'ım yazmış göndermiş
Yedi yerden suyun vermiş kandırmış
Yönünü de Hak'tan yana döndermiş
Ben bilemem bilenlere sorayım

(İ A)

53

Dün gece dün gece seyrim içinde
İmamlar babını seyir eyledim
Al yeşil giyinmiş huri kızları
Yanağın alını seyir eyledim

Cennet'in içinde bir ağaç vardır
Günde yedi kere yeşerir durur
Anda her bir dalı meyveler verir
Meyvesin yemedim seyir eyledim

Cennet'in altında Merve taşları
Safi yakuttandır köşe başları
Zülfünü azaltmış sırma saçları
Zülfünün telini seyir eyledim

Pir Sultan'ım Haydar Kur'an da budur
Oku Muhammed'i salâvat getir
Firdevs-i âlâyı gördüm çok şükür
Yolun erkânını seyir eyledim

(C Ö)

54

Medet senden medet ey mürvet kânı
Yâ Muhammet sana imdada geldim
Karlı dağlar gibi yığdım günahı
Yâ Muhammet sana imdada geldim

Muhammet'tir gönlümüzün aynası
Salâvat verenin nur olsun sesi
On sekiz bin âlemin Mustafa'sı
Yâ Muhammet sana imdada geldim

Kabe'nin yapısı bina yapısı
İman etse âsilerin hepisi
Beş vakit okunur Âyet-el kürsi
Yâ Muhammet sana imdada geldim

Melâmet hırkasın giydim eğnime
Hakk'ın birliğini koydum kalbime
Aşkın kitabını aldım elime
Yâ Muhammet sana imdada geldim

Pir Sultan'ım arayanlar buldular
Varıp bir gerçekten elin aldılar
Bunca peygamberler sana geldiler
Yâ Muhammet sana imdada geldim

(İ A)

55

Erenler kahretti saldı işkile
Gönlüm şifalandı gümana geldim
Ali oğlu çare iyle müşküle
Sana mürvet ile amana geldim

Can evinde muhabbetim azaldı
Gönül aşkın deryasında yüzerdi
Yarelerim sağalmışken tazeldi
Gaziler derdime dermana geldim

Hak'tan kula her ne gelirse haktır
Erkânsız işlere ırızam yoktur
Erenlerin lûtfu keremi çoktur
Yârem sızıladı imana geldim

Himmet edin pirler bir dahi yetem
Kalbimden şekkile şüphemi atam
Zat-ı sıfat olam bir dilden ötem
Bir desti tutmaya damana geldim

Pir Sultan Abdal'ım gör bize n'oldu
Ali'nin gülbengi bize zulm oldu
Muhabbet yurduna vesvese doldu
Sen bir padişahsın demana geldim

(İ A)

56

Zahir bâtın on'ki imam aşkına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pirim nazar eyle şu ben düşküne
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Bakmaz mısın cesedemin nârına
Elim ermez oldu cihan kârına
Yüzüm yerde geldim, durdum darına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Hacı Bektaş oğlun günahkâr gördüm
Aradım isyanı özümde buldum
Yüzümün karasın elime aldım
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldüm

Erenler yolundan bir taş kaldırdım
Gönül bahçesinde gülün soldurdum
Bu gün eksikliğim nefsi öldürdüm
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sultan'ım eydür, karşımda durma
Gidip münkirlere yol erkân kurma
Alnımın karasın yüzüme vurma
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

(C Ö)

57

Gece gündüz hayâlimde fikrimde
Ta ezelden bismillahım var menim
Hakk'ın ismi ezberimde dilimde
Tevhidimde illalahım var menim

Geçid olmayınca umman bulamam
Mene kem diyene kem söz söylemem
Erenler sırrını beyân eylemem
Sır saklarım sırrullahım var menim

Eğri ok tarlar menzile ermez
Kalbi pâk olmayan bir yerde durmaz
Binbir ayıp görüb yüzüne urmaz
Binbir adlı bir Allahım var menim

Pir Sultan 'im eydür men bir gedâyım
İk (i)'elim göğsümde yüzüm yerdeyim
Arif olanların hakkı malıyım
Ariflere eyvallahım var menim

(M S K-b)

58

Bir seferim vardır Urum üstüne
Yüce dağ başında eri gözlerim
Al elimi kaldır Kırklar Yediler
Bir himmeti keskin pîri gözlerim

Bismillah dedim de girdim helâle
Gözüm açıp baktım bir hub cemâle
Sıdk ile çağırdım ceddim celâle
Eriş Hızır Nebi carı gözlerim
Kuduretten yanar şem'a ışığı
Mevlâ'm Hak diyenin üğrür beşiği
Din serveri Muhammed'in eşiği
Halil'e yapılan şarı gözlerim

Keskin Zülfikar'la Ali gazada
Umarım inayet ede bize de
Bağdat'ta Mansur'un canı cezada
Kemendim boynumda darı gözlerim

Pir Sultan Abdal'ım sır Ali sırrı
Sırat'ı geçenin Cennet'tir yeri
Veyselkara Hint'ten Yemen'den beri
Muhammet Ali'de nuru gözlerim

(İ A)

59

Abdal olup şu dağları dolandım
Aştığım dağlara göç eylemişim
Kızılırmakları bulandırınca
Kayalı göllere göç eylemişim

Dosta gitmez misin bulun ilâcı
Tel tel olmuş siyah ibrişim saçı
Hercai güzele meyletmek acı
Verdiğim gönüle güç eylemişim

Bizim efendimiz canlar canıymış
Hep güzel olanlar mürvet kânıymış
Gül deyip sunduğum can diken imiş
Sunduğum bellere göç eylemişim

Pir Sultan'ım Haydar sen haldaş olma
Hercai dilbere yol yoldaş olma
Bari sen de benim suçuma kalma
Hezaran ellere göç eylemişim

(C Ö)

60

Sıdk ile Ali'yi severim dedi
İtikadı beklenmiyor n'eyleyim
Güzel Şah yoluna iverim dedi
İkrara da bağlanmıyor n'eyleyim

Âr edip lokmayı yiyemiyorlar
Günahlı günahın diyemiyorlar
Yuyucular meyti yuyamıyorlar
Söz çok amma söylenmiyor n'eyleyim

Hak ile tercüman lokma yenmiyor
Her günah sorulup derman olmuyor
Anınçün nüfuzlar yerin almıyor
Söylesem de dinlenmiyor n'eyleyim

Şab ile şekeri seçemiyorlar
Hak edip dünyadan göçemiyorlar
Günahlı günahın açamıyorlar
Şimdi haber anlanmıyor n'eyleyim

Pir Sultan Abdal'ım özün yoklamaz
Kulum der de pîr eşiğin beklemez
Ben sofuyum deyü nefes saklamaz
Şimdi nefes saklanmıyor n'eyleyim

(M S K-b)

61

Banaz'dan sürdüler bizi Sivas'a
Erler himmet edin ben gidiyorum
Garipçe canıma kıldılar cefa
Erler himmet edin ben gidiyorum

Gidi kâfir gelir dedim imana
Kuzular ağlıyor hem yana yana
Getirip de haps ettiler zindana
Erler himmet edin ben gidiyorum

Gidi gideceğim yoldan kalmadı
Güzel Şah'a gelir dedim gelmedi
Pirimizden bize himmet olmadı
Erler himmet edin ben gidiyorum

Urganım çekildi sığındım dara
Üstüme döküldü ağ ile kara
Muhbirim üstünde çıralar yara
Erler himmet edin ben gidiyorum

Pir Sultan Abdal 'ım kolum büküldü
Aktı gözüm yaşı yere döküldü
Âhir urgan boğazıma takıldı
Erler himmet edin ben gidiyorum

(CÖ)

62

Hocam bana ilimleri sorarsa
Hak Muhammet Ali derdim okurum
Kur'an'ın kilidi İhlâs-ı şerif
Hasan u Hüseyn'i sevdim okurum

Pîrim Hacı Bektaş Zeynel'Abâ'ya
Gündüzün güneşi gecedir aya
Bunda bir gün doğar yoksula baya
Anın divanına durdum okurum

Ali'dir vird olan cümle erlere
Muhammet Bâkır'dan İmam Cafer'e
Hazret-i Hızır gibi gerçek ere
Anın divanına durdum okurum

Gönül bir deryadır dolar eksilmez
Değme bir gönüle güher konulmaz
Bu bir gizli sırdır kimseler bilmez
Musâ-i Kâzım'ı sevdim okurum

İmam-ı Rıza'dan müşkülüm kandı
Muhammet Takî'den Nakî'ye vardı
Hocam bana ilim dedi uyardı
Sabahın seyrinde virdim okurum

Hasan-ül-Askerî, Mehdî çıkınca
İsâ Peygamber'i vezir dikince
Doksan bin er Horasan'dan kopunca
On iki imama yardım okurum

Pir Sultan'ım Hak Muhammet Ali'den
Tâ ikrarım vardır Kalû Beli'den
Şefaat umarım güzel Veli'den
Muhammet Ali'yi sevdim okurum

(C Ö)

63

Alçakta yücede yatan erenler
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum
Temennaya tecellaya erenler
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

Altına bezemiş ipekten halı
Ak gerdana takmış altın hamaylı
Seni seven n'eyler dünyada malı
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

Koymazlar ki ben yarime küseyim
Dal boynuna hamaylılar asayım
Kerbelâ'da yatan İmam Hüseyin
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

Başına bağlamış çarkınan çenber
Cemalinde kokar miskilen anber
Kabe'yi yaptıran Halil Peygamber
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

*Abdal Pir Sultan'*ım kaşı karadan
Ayırmayın bizi cemden sıradan
Arşı kürsü âlemleri yaradan
Ya bana sabır ver ya nazlı dostum

(İ A)

64

Her ne cevreylesen üstüme almam
Bana şirin gelir dillerin dostum
Hercai olana meylimi vermem
Kış ola tutula yolların dostum

Meyil vermem müraiye şaşkına
Özün yetir bir kâmile pişkine
Ali'yi seversen pîrin aşkına
Gel dola boynuma kolların dostum

Ağyar olan ayıbını bildirir
Sağ yâr olan hak mizanın buldurur
Engel girmiş gonca gülün yoldurur
Dök zülfün yüzüne tellerin dostum

Umarım onmasın benden ayıran
Bağa nadan girmiş sevdiğim uyan
Kula dulda ise Allah'a ayan
Senden ayrılalı ağlarım dostum

Abdal Pir Sultan'ım gülün yolmuşlar
Şu benim yârime nice kıymışlar
Umarım dünyada malın vermişler
Sensiz şu dünyayı neylerim dostum

(İ A)

65

Seyran ettim erenlerim erenlerin demini
Kudret kandilini yanarken gördüm
Burak olup içtim âb-ı hayattan
Hazret Peygamber'i kanarken gördüm
Günde bin kez Hakk'a şükür ederken
Erenler katarın Veysel yederken
Musa Hakk'ın dîdârına giderken
Hızır müşkülünü anarken gördüm

Halil Kâbe yaptı insan gelmeğe
Şüphesiz günahlar kabul olmağa
İsmail uğruna kurban kılmağa
Bir melek bir koyun yederken gördüm

Nerden düşman gelir ise duvardı
Dost uğruna can ü başı koyardı
Her gün Hamza aşikâre gezerdi
Ali'yi Düldül'e binerken gördüm

Vefâsı yok imiş şunda fenanın
Hisabı yok imiş mülke konanın
Yavrusun aldırmış garip ananın
Parlayı parlayı yanarken gördüm

Pir Sultan'ım eydür şunda gelmişler
Dizilmişler duasını almışlar
Bir birinin eteğini tutmuşlar
Müşkülün mürşide tınarken gördüm

(S N E-b)

66

İkrar verdim bu ikrarı güderim
İkrarımdan dönmem yolun ucundan
Eksikliğim bilip yoldan kalmadım
Tarikim ararım dinin ucundan

Gelin seyredelim bad-ı sabaha
Yerle gök bend olmuş şemsinen maha
Üç bölük turnam çıkmış seyrangâha
Ayrılmam katardan telin ucundan

Üstümüzde bir nur doğdu dolunmaz
Her kula bir sevda vermiş bilinmez
Yâ Ali bu dünya sensiz olunmaz
Çok emek sarfettim lâ'lin ucundan

Yaz gününün suyu bulanık akar
Kişi sevdiğine böyle mi bakar
Yaz bahar eyyamı bülbül yas çeker
Hârına dağlattım gülün ucundan

*Pir Sultan Abdal'*ım Muhammet Ali
Yardımcımız olsun ol Hızır Nebi
Görmeyeli seni del'oldum deli
Halini sormazam ilin ucundan

(C Ö)

67

Bir kişi Hakk'ın emrinde olmasa
Ana nesne gelmez selâmın alman
Dört kapıda bir niyazı yok ise
Haramdır lokması el sunup yemen

İkrarı imanı bir değil ise
Gediğin gözetir er değil ise
Avreti kendine yâr değil ise
Andan hayır gelmez tercüman olman

Dokunma yaylasın sahra dağ ise
Açma kapağını mübah yağ ise
Mürebbisi müsahibi yoğ ise
Ölüsü murdardır namazın kılman

Sakının rakipten naşiden hazer
Gönül bir seyyahtır âlemi gezer
Bağbandı olmayan bahçeyi bozar
Kader bahçesine hoyratı salman

Pir Sultan'ım okuyuben yazarım
Erden ere kimiyadır nazarım
Muhammet Ali'den açtım pazarım
İrehberden kaçıp imansız olman

(İ A)

68

Şecaatin varsa kalbinde sakla
Nasihatim dinle sakın gururdan
Bir işin önünden sonunu yokla
Nasihatim dinle sakın gururdan

Hünerin var ise kendini devşir
Söyleyecek sözü kalbinde pişir
Ululuk büyüklük Hakk'a yaraşır
Nasihatim dinle sakın gururdan

Hatırın yıkarlar hatır yıkınca
Göz yaşı yeğlenmez taşıp akınca
El elden üstündür arşa çıkınca
Nasihatim dinle sakın gururdan

Oku asılanın yayı yasılır
Gaziler kılıcı arşa asılır
Gurur ile kahramanlar basılır
Nasihatim dinle sakın gururdan

Pir Sultan ulular izini izle
Kemliği terk eyle eyliği gözle
Hasmım karıncaysa merdâne gözle
Nasihatim dinle sakın gururdan

(S N E)

69

Koyun beni Hak aşkına yanayım
Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden
Pîrimden dönüp mahrum mu kalayım
Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

Benim pîrim gayet ulu kişidir
Yediler ulusu kırklar eşidir
On iki İmamın server başıdır
Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

Kadılar müftiler fetvâ yazarsa
İşte kement işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

Ulu mahşer olur divan kurulur
Suçlu suçsuz gelir anda derilür
Pîri olmayanlar anda bilinür
Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

Pir Sultan'ım arşa çıkar ünümüz
O da bizim ulumuzdur pîrimiz
Hakka teslim olsun garip canımız
Dönen dönsün ben dönmezem pîrimden

(S N E-a)

70

Gelmiş iken şu dağları gezeyim
Ölüm ile ayrılığın elinden
Dertsiz bulamadım derdim yanayım
Ölüm ile ayrılığın elinden

Yaz gelince bulanayım coşayım
Elim ile mezarımı eşeyim
Beri gel sevdiğim helâlaşayım
Ölüm ile ayrılığın elinden

Ölüm geldi yolun bize uğrattı
Firkat geldi yana yana ağlattı
Kesti ciğer pare pare doğrattı
Ölüm ile ayrılığın elinden

Günahsız kardaşlar günahım tartar
Hasretlik yüzünü yüzüme sürter
Her kime söylesem yakasın yırtar
Ölüm ile ayrılığın elinden

Pir Sultan Abdal'ım dertlerim firak
Alışmış yanıyor şu dertli yürek
Bir dahi gelemem menzilim ırak
Ölüm ile ayrılığın elinden

(İ A)

71

Erler pirler erkân aldı izinden
Yüz dört kitap sükût eder sözünden
Ay gün şule verir anın yüzünden
Seversen de böyle güzel sevmeli

Ziya verir gözü ile kaşları
İmam yatağıdır gerdan döşleri
Güzelin yüzünden kan bağışları
Seversen de böyle güzel sevmeli

Güzel güzel deyü aklım doğrandı
Güzel güzelden çok nazlar öğrendi
Çirkinin huyundan Allah yerindi
Seversen de böyle güzel sevmeli

Güzel güzel deyü yandım alıştım
Kınaman dostlar aşk elinden şaştım
Bölüşükte gine güzele düştüm
Seversen de böyle güzel sevmeli

Güzel güzel gördüm güzel överim
Nerde güzel görsem boynum eğerim
Şöyle hub cemali güzel severim
Seversen de böyle güzel sevmeli

Pir Sultan Abdal'ım eylemez fendi
Yâd ele çözdürmez ak göğsün bendi
Ezelden sevdiğim Muhammet Ali
Seversen de böyle güzel sevmeli

(C Ö)

72

Evvelin evveli Muhammet Ali
Zâhir bâtın kerem Şah-ı Merdan'ın
Tenimiz Muhammet canımız Ali
Cümle şad ü hurrem Şah-ı Merdan'ın

Vücudun fer'idir zuhura gelen
Muhammet'tir Şah'ın kudretin bilen
Âdeme tecelli eyleyip gelen
Adı İsm-i Âzam Şah-ı Merdan'ın

İbrahim varından geçti Halil'dir
Ateşi gülistan eden Celil'dir
Rehber Muhammet'tir mürşit Ali'dir
Âl'abâ ayn-ı cem Şah-ı Merdan'ın

Âşıklar erenler yolun izledi
Gönül hanesine Şah'ı gizledi
Hem Muhammet Şah Ali'yi gözledi
Celâli mükerrem Şah-ı Merdan'ın

Pir Sultan'ım bu vücudun sultanı
Bir katrede sır eylemiş ummanı
Hakikat sultanı ol kerem-kânı
Hep insana mahrem Şah-ı Merdan'ın

(C Ö)

73

Alay alay olmuş gelen turnalar
Kanadı var kolları var turnanın
Silkinip uçamaz menzil görenler
Gök yüzünde yolları var turnanın
Silkinip uçar da kanadın çatar
Seçer kılavuzlar önüne katar
Hasan Hüseyin'in semaın tutar
Kerbelâ'da illeri var turnanın

Sesleri naziktir medhi okunur
Avazı bağrımı deler dokunur
Yalabık yalabık tüyler takınır
Eğrim eğrim telleri var turnanın

Pir Sultan yardımcın Yaradan olsun
Âşık olan âşık didârın bulsun
Ârif olan anlar cahil ne bilsin
Her mânâdan dilleri var turnanın

(C Ö)

74

Sultan Nevrûz günü cemdir erenler
Gönüller şaz oldu ehl-i imanın
Cemâl-i yâr görüp doğru bilenler
Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

Cümle eşya bu gün destur aldılar
Aşk ile didâra karşı yandılar
Erenler ceminde bâde sundular
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Erenler dergâhı rûşen bu günde
Doldurmuş bâdeyi sunar elinde
Susuz olan kanar kendi gölünde
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Sultan Nevrûz günü canlar uyanır
Hal ehli olanlar nura boyanır
Muhip olan bu gün ceme dolanır
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Pîr himmet eyledi bu gün kuluna
Cümle muhip bu gün cemde buluna
Cümle eşya konar kudret balına
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Âşık olan canlar bu gün gelirler
Sultan Nevrûz günü birlik olurlar
Hallâk-ı cihandan ziya olurlar
Himmeti erince Nevrûz Sultan'ın

Pir Sultan'ım eydür erenler cemde
Akar çeşmim yaşı her dem bu demde
Muhabbet ateşi yanar sinemde
Himmeti erince Nevruz Sultan'ın

(C Ö)

75

İsa Peygamber'e Hakk'ı buyurdu
Mürşide teslim ol yolda kalırsın
Cebrâil Ahmet önünce yürüdü
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

Tabiî ol nutku Kur'an'da bula
Mürşit gelip bizim kalbimiz yuya
Öğüt dinlemezsen kalırsın yaya
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

İlm-i zâhirin menzili cennettir
Dolaşık bir yoldur gayez zahmettir
*Pir Sultan'*ım senin yolun vuslattır
Mürşide teslim ol yolda kalırsın

(C Ö)

76

Kazanıp kazanıp verme havaya
Alınmaz eski gün aldıramazsın
Hak'tan olmayınca ağlayan yüze
Ona gül demekle güldüremezsin
Merhem etme azmış onun yarası
İnkâr işitmiştir benlik sadası
Düşünmekle bulunamaz çaresi
Birikmiş kurdunu öldüremezsin

Gaziler sözümüz rızasız soru
Müminler bu yola koymuyor zoru
Musahip kavline girmeyen körü
Dört kapı kırk makam gördüremezsin

Gelin zikr edelim Gani Huda'yı
Müminler eyler beş vakit edayı
İnkâr işitmiştir İblis sadayı
Onu Hakk'a doğru döndüremezsin

*Abdal Pir Sultan'*ım eğme boyunu
Herkes beğenmiştir kendi huyunu
Dibi delik kaba aşkın suyunu
Taşıyıp yorulma dolduramazsın

(C Ö)

77

Men aref sırrını kardaş
Bildim sanma bilemedin
Ölmeden öl şu dünyada
Öldüm sanma ölemedin

Göçmeden dâr-ı fenadan
Samanı ayır daneden
Kuş gibi iki kez anadan
Geldim sanma gelemedin

Baz bazınan kaz kazınan
Vaz vazınan vız vızınan
Beş vakti bir niyazınan
Kıldım sanma kılamadın

Gerek gücen gerek kakı
Gerek Dürr-i Meknun oku
Sen bu amel ile Hakk'ı
Buldum sanma bulamadın

Mürşit bir ince elektir
Ondan elenmek gerektir
Benlik bir dipsiz külektir
Doldum sanma dolamadın

Pir Sultan Abdal'ım pîrdir
İkrarına duran erdir
Cümle sırra aklın erdir
Erdim sanma eremedin

(C Ö)

78

Hasretinde beni hasta eyledin
Hatırım(ı) sormağa yâr sen mi geldin
Bu gönlümün bağı ile bostanı
Ayvası turuncu nar sen mi geldin

Gelüp şu yanımda oturan mısın
Serim(i) sevdalara yetiren misin
Ağırca yüklerim götüren misin
Yüklenmiş [mayayla dür] sen mi geldin

Yüzlerin benlidir hindîdir hindî
Bilmem melek midir hurî mi kendi
Elinden bir su ver yüreğim yandı
Ağustos ayında kar sen mi geldin

Bülbüller ötüyor, hüsnü bağında
Arzum kaldı ak göğsünün ağında
Elim kelepçede cellat önünde
Hatırım sormağa yâr sen mi geldin

Pir Sultan Abdal'ım sohbetin döşür
Sevdaların gelip sana kavuşur
Giyinmiş türlü libasın kuşanır
Cennette bezenmiş şal sen mi geldin

(ZG-b)

79

Hak belâsın versin Mülcem Oğlu'nun
Hançer ile kanın saçtı Ali'nin
Terk eyledi Bağdat gibi sarını
Ecel burcu boynun büktü Ali'nin

Ali'm çeker idi dünya firkatin
Cümle kullarını alırdı satın
Fatma Ana ile Şehriban Hatun
Libasın üstüne döktü Ali'nin

Ali'm ah eyledi eridi sızdı
Kanber de bu işte ayrılık sezdi
Oğlu İmam Hasan tabutu düzdü
Tabutu misk anber koktu Ali'nin

Bir nur doğdu Muhammed'in veçhinde
Zülfikar oynadı Çin ü Maçin'de
Doksan bin evliya sancak içinde
Gözleri kan ile doldu Ali'nin

Pir Sultan Abdal'ım sever hazırı
İstemişler Üveys ile Hızır'ı
Yükletmişler Ab-ı Zemzem çadırı
Deve kapısına çöktü Ali'nin

(CÖ)

80

Geldim gider oldum illerinize
Dostlar bizi safa ile gönderin
Doyamadım tatlı dillerinize
Dostlar bizi safa ile gönderin
Şöyle bir güzelden ahd alamadım
Bir ahdine bütün yâr bulamadım
Bir daha ya geldim ya gelemedim
Dostlar bizi safa ile gönderin

Himmet eylen şu dağları aşalım
Pîr aşkına kaynaşalım coşalım
Gelin birer birer helalaşalım
Dostlar bizi safa ile gönderin

Çıkalım yaylaya inelim düze
Himmet eylen yâran ahbaplar bize
Bir selâm göndersem gelir mi size
Dostlar bizi safa ile gönderin

*Pir Sultan Abdal'*ım Hakk'a yakındır
Edebi erkânı hemen takın dur
Ölüm uzak derler hemen yakındır
Dostlar bizi safa ile gönderin

(C Ö)

81

Yükletin barhanem develer ile
Beni İmam Hüseyin'e gönderin
Yoldaş olup gitmen yad iller ile
Beni İmam Hüseyin'e gönderin

Şu illerin bize çektiği perde
Beni sen düşürdün onulmaz derde
Karar kılıp duramıyom bir yerde
Beni İmam Hüseyin'e gönderin

Benim ne davam var şu iller ile
Benim davam Hak ehli kullar ile
Kerbelâ'ya giden abdallar ile
Beni İmam Hüseyin'e gönderin

Kutlu günler doğup doğup aşmadan
Ceset farıyıp da akıl şaşmadan
Dağları kar alıp kırcı düşmeden
Beni İmam Hüseyin'e gönderin

*Pir Sultan Abdal'*ım bir hava ile
Arşa çıkardılar bin dava ile
Kanber'in güttüğü boz deve ile
Beni İmam Hüseyin'e gönderin

(C Ö)

82

Coşuben coşuben geri çekilen
Seli nice oldu bizim ellerin
Turnaların mah yüzüne dökülen
Teli nice oldu bizim ellerin

Günlerin doğardı baharlı yazlı
Açılır çiçeği hem nazlı nazlı
İlin aşiretin arası tozlu
Yolu nice oldu bizim ellerin

Bir kaftan biçtirdim odur dikilen
Bir dem düşünür mü bire dökülen
Geyik avlağında yeşil açılan
Gülü nice oldu bizim ellerin

Yaradan'dır bizi sevdaya salan
Evvelki dem sohbet hem oldu yalan
Murat'tan bölünüp Çipler'de kalan
Gölü nice oldu bizim ellerin

*Pir Sultan Abdal'*ın gönül birliği
Gerçeğince etsen kılmaz erliği
Şimdi bizim ilin demi vergili
Hali nice oldu bizim ellerin

(Z G-a)

83

Gündüz hayalimde gece düşümde
Her derdime derman İmam Hüseyin
Yılın on iki ayın seherlerinde
Her dertlere derman İmam Hüseyin

Dividim var kalem tutmaz elimde
Hakk'ın kelâmın okurum dilimde
Muhammed'in sancağının altında
Mazlum mazlum duran İmam Hüseyin

Aşk kitabın Huda bana gönderdi
Gökten Cebrail de yere indirdi
Yezitleri cehenneme gönderdi
İblis çıkmaz ordan İmam Hüseyin

Hatice rehberi divanda bir yar
Fatma Ana ağlar hem saçın yolar
Hak bir terazidir mizanın kurar
Şehit donu giyen İmam Hüseyin

Pir Sultan ne güzel bulmuş yerini
Ben pîrime kurban verdim serimi
Muaviye oğlu Mülcem soyunu
Sürelim dergâhtan İmam Hüseyin

(C Ö)

84

Âşıkın başına gelmez hal olmaz
Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin
Sende bende deyü sual olunmaz
Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

Erenler basmamış yerlere yüzü
İletüp çamura çiğnetme bizi
Yarın yok deminde isteriz sizi
Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

Âşık olan âşık dârdan ayrılmaz
Takî Nakî seven âşık yorulmaz
Talip bunalmazsa pîri çağırmaz
Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

Bu hal ile biz onlara katıldık
Kemlik ettik dışarıya atıldık
Bir münkirin tuzağına tutulduk
Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

Pir Sultan'ım daim düşmektir işi
Yol yol oldu akan çeşmimin yaşı
On İki İmam'ın serçeşme başı
Ulaş yetiş pîrim İmam Hüseyin

(C Ö)

85

Kırklar meydanında erkân isteyen
Arıtsın kalbini girsin otursun
Erenler önünde lokma sunanlar
Hicap perdesine dönsün otursun

Bir lokma sunanlar anın narkı var
Tâlibden tâlibe yolun farkı var
Yol içinde türlü türlü görgü var
Herkes görgüsünü görsün otursun

Evvel gerek olmuş mürebbi minnet
Mürebbi farz olmuş musahib sünnet
Farzı farz eylemiş sünneti sünnet
Her kardeş akranın bulsun otursun

İkrar verdik geldik girdik araya
Hatır yıkıp göç eyleme saraya
Olur üstat seni verir küreye (?)
Çeliğin darbına dursun otursun

Pir Sultan'ım eydür kandilde nura
Er gerek erenler yolunu süre
Mümin müslim derildiler bir yere
Muhabbet gölüne dalsın otursun

(H Ç)

86

Muhammed Ali'yi candan sevenler
Ali'me bir gül verin turnalar
Hasan Hüseyin'den imdat umanlar
Ali'me bir gül verin turnalar

Hasan Hüseyin[le] Musa el-Kâzım
Ali Irıza'ya bağlıdır özüm
Yaradana vardır nâz ü niyazım
Ali'me bir gül verin turnalar

Zeyne el-Âbidin'in tatlı dilleri
Bâkır kılavuzdur sever yolları
Taze açar dost bağının gülleri
Ali'me bir gül verin turnalar

Pir Sultan'ım eder tutdum dâmani
Orda birleştirdik ikrar imanı
Mehdi ....cek sâhib-zamanı
Ali'me bir gül verin turnalar

(MSK-b)

87

Seyredelim Horasan'ın ilini
Gördüm iki turna güzel turnalar
Tavaf ettim imamların yerini
Gördüm iki turna güzel turnalar

Muhammet bizimdir Ali bizimdir
Erkânı bizimdir yolu bizimdir
Değmesin yad avcı teli bizimdir
Gördüm iki turna güzel turnalar
Muhammet Ali'den parıldar damlar
Elinde doğar ol şems ile kamer
Yaylağı Yıldız'dır gözleği Kemer
Gördüm iki turna güzel turnalar

Şu gelen avcıdan hazerim deyü
Ezelki ikrarı bozarım deyü
Çığrışır Tebriz'de öterim deyü
Gördüm iki turna güzel turnalar

Pir Sultan Abdal'ım kendi halinde
Kalmadılar evliyanın yolunda
Kalkıştı da gitti Ali gölünde
Gördüm iki turna güzel turnalar

(C Ö)

88

Ankaradan çıktım sabah namazı
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar
Yetiş Seyit Battal Hüseyin Gazi
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Merhaba hey güzel pirim merhaba
Poyraza dayanmaz salınan aba
Yetiş imdadıma Sultan Kurt Baba
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Yine kırcılandı dağların Salı
Kış tutmuş iniler Küre'nin beli
Boz bulanık akar Irmağın seli
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Hayal hayal oldu gözüme vatan
Ahmaktır dünyaya göz gönül katan
Çıplak Ali ile Hayder-i Sultan
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Gaiptesin kandildesin sırdasın
Münkire görünmen göze perdesin
Hasan Dede'm Yüğrük Kulu nerdesin
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

Denek dağında yatan yediler kırklar
Buna inanmadı münkirler şekler
Çiçek Ata ile Hürü Melekler
Bize yol vermedi aşmaya dağlar

Pir Sultan Abdal'ım içtiğim dolu
Sevdası serimden gitmedi hali
Damanın tuttuğum Bektaş-ı Veli
Bize yol vermiyor aşmaya dağlar

(P N B-c)

89

Yeşil başlı ördek göllere uçtu
Duysun canlar deyü bizi asarlar
Bir taş oynamasın yerli yerinden
Duysun canlar deyü bizi asarlar

Çıkardılar ağ bedenden atmaya
Şimdi indirdiler yine dahmeye
Kanrıldım çevrildim baktım zahmaya
Duysun canlar deyü bizi asarlar

Varlığın çevresi dopdolu incir
Severim demeye canım zarıncır
Elimde kelepçe boynumda zincir
Duysun canlar deyü bizi asarlar

İlimi sorarsan köyümdür Banaz
Dilerim onmasın ol kanlı Sivas
Bir ben ölmeyinen âlem yıkılmaz
Duysun canlar deyü bizi asarlar

Pir Sultan Abdal'ım kaddim büküldü
Gözümün gevheri yere döküldü
Kendir kement boğazıma takıldı
Duysun canlar deyü bizi asarlar

(Z G-a)

90

Evvel bu dergâhtan kısmet
Alır da var almaz da var
Tarîkate kadem basıp
Gelir de var gelmez de var

Bazını almış destine
Hizmet ederdi dostuna
Ahd ile ikrar üstüne
Durur da var durmaz da var

Olayım der isen Hızır
İrfan defterine yazıl
Hak her yerde hazır nâzır
Görür de var görmez de var

İçin bizim dolumuzdan
Çıkman sakın yolumuzdan
Pir Sultan'ım halimizden
Bilir de var bilmez de var

(C Ö)

91

Arkası yok deme Şah'ın oğlunun
Zahirde bâtında yüz bin eri var
On dört masum ile on iki imam
Yanlarında Muhammet'le Ali var

Rabb'im önümüzce sözün pişirir
Yaramaz sofular Şah'ı şaşırır
Dervişler arıdır çiçek devşirir
Arıların gömecinde balı var
Dostumun şükürdür asıl düşmanı
Kılıçtan keskindir oddan gülbangı
Kırmızıdır donu hem aldır rengi
İrenginde dürüm dürüm alı var

Pir Sultan'ım der ki vaktin beklesin
İkrannı mümin olan haklasın
Ârif olan kalp evine saklasın
Erenlerin gizli gizli yolu var

(C Ö)

92

Yüce yüce dağlardan mı gelirsin
Hayır mı gök turnam yârdan ne haber
Benim sevdiğimi sen de bilirsin
Hayır mı gök turnam yârdan ne haber

Koyuverin ben yârime varayım
Muradıma maksuduma ereyim
Sen bilmezsen ağ kuğudan sorayım
Hayır mı gök turnam yârdan ne haber

Benim yârim kıya kıya bakınır
Ak ellere al kınalar yakınır
O da senin gibi güller sokunur
Hayır mı gök turnam yârdan ne haber

Benim yârim gezişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
İbrişim kuşaklı ince bellidir
Hayır mı gök turnam yârdan ne kadar

Pir Sultan Âbdal'ım güllerin beştir
Yârimden ayrıldım günlerim hiçtir
Kılavuzun birdir katarın kaçtır
Hayır mı gök turnam yârdan ne haber

(C Ö)

93

Şu karşıki karlı dağı gördün mü
Rüzgârını bulmuş eriyip gider
Akan sularından ibret aldın mı
Yüzünü yerlere sürüyüp gider

Sürünün önünde giden avcılar
Sıcak sıcak günde yakar güneşler
Evvel zaman yemiş veren ağaçlar
Anlar da kalmamış kuruyup gider

Kadirsin Allah'ım sen de kadirsin
Üstümüze dört direkli çadırsın
Çağırdığınız yerde hazır nazırsın
Cümlemiz üstüne yürüyüp, gider

Deryamız derindir bizim boylanmaz
Bin nasihat etsen biri dinlenmez
Gidi merkeb hiçbir yere bağlanmaz
Başında yuların sürüyüp gider

*Pir Sultan'*ım söyler sözü özünden
Âşıksın sakınır iki gözünden
Olur olmaz münkirlerin sözünden
Eksilmez gölümüz kuruyup gider

(S N E-b)

94

Uyurken üstüme geldi erenler
Gafil aç gözünü uyan dediler
Serseri kalma bu cihan içinde
Yürü bir mürşide hey can dediler

Uyandım gafletten açtım gözümü
Erenler pâyine sürdüm yüzümü
Hak buyurdu ben söyledim sözümü
Bu Hakk'ın kelâmı inan dediler

Gökten indi derler idi İsa'ya
Zebur'u Davut'a Tevrat Musa'ya
Üçüncüde İncil indi İsa'ya
Dördüncü Resul'e Fürkan dediler

Kanber önü sıra bindi Düldül'e
Pîrim Hacı Bektaş Kırklar'la bile
Âb-ı Zemzem ile cümlesin sile
Bir dolu sundular iç kan dediler

Dağların deminden çekilir erler
Ördeğin arzular cevlana göller
Deryalar geçilmez bulanık seller
Kalbi pâk olana umman dediler

Kalbin pâk olursa var Hakk'a hoş ol
Erenler önünde döş olma düş ol
Dünyanın varından vazgeç derviş ol
Dünyada dervişe sultan dediler

Bu derd ü belâyı çeken Eyyub'dur
Erenlerin sırrı hoş acayiptir
Her yerde sırrını açma ayıptır
Gizli pinhanlara boyan dediler

Pir Sultan düşmüşüm er sevdasına
Âşıklar düşmesin el sevdasına
Bir nazar kılmışım kalbim pasına
Eğer âşık isen üryan dediler

(C Ö)

95

Muhammet Ali'nin güzel yolları
Şimdi türlü türlü yol eylediler
Azgın yaralara cerrah çoğaldı
Herkes bildiğini bol eylediler

Bir gün sonu gelir tacidarlığın
Eksik noktası var gelen salığın
Kendisin bilmedi çoban çalığın
Şimdi Hakk'a yarar kul eylediler

Kesilmedik kara çalı taradı
Şeytana uyanlar almaz muradı
Yoloğlu gelmedi fitne nüredi
Gerçek akıllıyı del'eylediler

Konca güller gibi açılam derdim
Yetmiş iki dilden seçilem derdim
Surda üç beş sene geçinem derdim
Ahiri dünyayı çöl eylediler

Pir Sultan Abdal'ım bu bir nur idi
Akılları ermez gizli sır idi
Bizim bildiğimiz Ali bir idi
Şimdi her yerde bir Al'eylediler

(İ A)

96

Yalan dünya sana bel mi bağlanır
Hani benim önüm sıra gelenler
Ölüm var derlerdi ben inanmazdım
Duya duydum essah imiş yalanlar

Yaratmıştır insan ile hayvanı
İnsanda emanet koydu bu canı
Üçyüz altmış altı peygamber hani
Bizi kor mu ya onları alanlar

Şöyle bir günahkâr kul türemişim
Bilemem ben feleğe n'eylemişim
Feleğin burcunu çok aramışım
Bel mi bağlar şu dünyayı görenler

Pir Sultan Abdal'ım gezerek gelir
Elinde defteri yazarak gelir
Sıra dolanarak bize dek gelir
Ölmez imiş bizim için ölenler

(İ A)

97

Hak nasip eylese nura batmaz mı
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler
Eğer boş geldiyse dolu gitmez mi
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

Muhammet Ali'yi bulduk burada
Mümin kullarını koymaz arada
Sadık kalp itikat varsa sırada
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

Muhammet Ali'nin düştük peşine
Mevlâ'm uğratmasın gönül kışına
Bin sevap yazılsın adım başına
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

Muhammet Ali'ye iman getürdük
Tevellâyı tecellâya yetürdük
Ayrı ayrı pîrler gibi oturduk
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

*Abdal Pir Sultan'*ım içmiş ayılır
Mümin olan huri gılman sayılır
Böyle muhabbete nice doyulur
Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

(C Ö)

98

Eksiğim aldım da meydana geldim
Aman mürvet günahkârım erenler
Kabahatim andan cürmümü bildim
Aman mürvet günahkârım erenler
Şeriat taşından bir taş kaldırdım
Marifet ehlinin gülün soldurdum
Ne yaman kanlıyım nefis öldürdüm
Aman mürvet günahkârım erenler

Altıncımız yer altında türedi
Yedincimiz yeryüzünü bürüdü
Bize de Hû demek Ali'den kaldı
Aman mürvet günahkârım erenler

Yoldan çıktım ise yola getirin
Kırılmış dallarım şunda bitirin
Pişirip kotarıp bezme götürün
Aman mürvet günahkârım erenler

Pir Sultan'ım ider sözün hatasın
Kadir Mevlâm bilir bunun ötesin
Var bir amel kazan Hakk'a yetesin
Aman mürvet günahkârım erenler

(S N E -a)

99

Eksikliğim aldım, dergâha geldim
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler
Aradım atamı, özümde buldum
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler

Erenler bağlı kapıyı açarlar
Müşkülünü müşkülünden seçerler
Kan edenin günahından geçerler
Bin kanım var, mürüvvet erenler

Hey erenler benim yüzüm yerdedir
Yüzüm yerde ise özüm dardadır
İkrar nerde ise iman ordadır
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler

Beşincide yer ile gök dolmuştur
Altıncıda vakit tamam olmuştur
Muhammet Ali'den kerem kalmıştır
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler

Ak gül Muhammed'in alın terinden
Kerem Muhammed'den mürvet Ali'den
Pir Sultan'ım böyle aldık uludan
Bin kanım var, bir mürüvvet erenler

(CÖ)

100

Mürşide varmağa talib olursan
İbtida insandan rehber isterler
Verdiğin ikrara doğru gelirsen
Ahd ile peymandan rehber isterler

Rehberin var ise olursun insan
Rehberin yok ise kalırsın hayvan
Arasat gününde açılır meydan
Açılan meydandan rehber isterler

Mürşidin nazarı müşkülü seçer
Kâmil olan tâlib Sırat'ı geçer
Can kuşu kafesten âkibet uçar
Tenden uçan candan rehber isterler

Şah-ı Merdan bir yol kurdu kuluna
Bu yola giden rehberden biline
Girmek ister isen İmam yoluna
On iki imamdan rehber isterler

Tarikat bâbına girmek dilersen
Hakikat güllerin dermek dilersen
Erenler sırrına ermek dilersen
Sır ile pinhandan rehber isterler

Pir Sultan'ım söyler bu hikâyeti
Yirmi sekiz huruf, yedi âyeti
Nefsini bilmektir sözün gayeti
Bilmeğe irfandan rehber isterler

(CÖ)

101

Muhammet Ali'nin eli değil mi
Hak deyüp tuttuğum el bana yeter
Bu yolun sahibi Ali değil mi
Ali'nin kurduğu yol bana yeter

Her kardaşlar muratların alırsa
Her biri cihanın kutbu olursa
Mürşidin elinden her ne gelirse
Sunduğu zehr ise bal bana yeter

İki yüzlü, iki dilli olanlar
İki pîrli, iki yollu olanlar
Anlar dahi kelptir lânet alanlar
Pîre doğru gelen kul bana yeter

Mürşid-i kâmilden terbiye alan
Üstadın hasılı gönlünde olan
İcazet verilip ezelî gelen
Beğden gelen beğdir bil bana yeter

Kâmile varmadan kâmil olunmaz
Her mürşit olanda kemâl bulunmaz
Nefsin bilmeyince Hâlık bilinmez
Okuduğum cim'se dal bana yeter

Yeter bana ol pîrimin kemâli
Celâli içinde vardır cemâli
Neylerim âlemi neylerim mâli
Mürşidimden olan hâl bana yeter

Pir Sultan dâmenin tuttunsa erin
Hakk'ın rızasıdır, rızası pîrin
Mürşidin gönlünde var ise yerin
Beytullah değil mi ol bana yeter

(S N E -a)

102

Bir çocuk da anasından doğunca
Bedenini pişirmeye tuz ister
Üryan büryan ortalıkta kalınca
Setirini örtünmeye bez ister

Kanla sudan gelir anın gıdası
Nasibini veren Barî Huda'sı
Beşiklere beler onun anası
Akşam sabah emzirmeye yüz ister

Bir yaşında ürüm ürüm ürünür
İkisinde sürüm sürüm sürünür
Üç yaşında adım adım yürünür
Dört yaşında söylemeye söz ister

Beş yaşında dili civan sevişir
Altısında uşağınan döğüşür
Yedisinde dişlerini değişir
Sekizinde her gediğin düz ister

Dokuzunda olur bir tosun maya
Onunda da benzer kaşları yaya
Onbirinde başı girer sevdaya
Onbeşinde ala gözlü kız ister

Yirmisinde akıl baştan savrulur
Otuzunda vursa dağa devrilir
Kırk yaşında akıl başa çevrilir
Ellisinde avın almış baz ister

Altmışında iner bir merdivenden
Yetmişinde binse düşer duvardan
Sekseninde su getirmez pınardan
Doksanında döşeğini düz ister

Pir Sultan Abdal bu söz hepimize
Tonus girinceye belki de yaza
Yüz yaşında ölümünü gözede
Zemheriyi çıkarmaya yaz ister

(CÖ)

103

Senden ayrı lokma yemezim derdin
Nasibi ellerde gezdiren vardır
Ben sana sırrımı vereyim derdin
Dostu sevdiğine sezdiren vardır

Bu ilm-i hikmeti bilenler vardır
Bilmeyen beyhude bundan ne alır
Benim gibi şaşkın adam ne olur
İnciyi mercanı düzdüren vardır

İnci mercan lâl ü güher takınır
Kıymetin bilenler alır şavkınır
Hakikatta bin bir kelâm okunur
Bu ilm-i hikmeti yazdıran vardır

Arifler her cana demez her şeyi
Denk eylemiş yükü duramaz tayı
Kimi bu dünyada yaşar havayi
Kimine deryayı yüzdüren vardır

Abdal Pir Sultan'ım yoluna bağlı
Yetmiş iki millet hep Hakk'ın kulu
Kırkların ceminden içtim bir dolu
Bu aşkın badesin sızdıran vardır

(C Ö)

104

Aşura ayında matem orucu
Onları tutana sevap yazılır
Kerbelâ'da yatan Hasan Hüseyin
Onları görenin benzi bozulur

Birisini tutan Hakkına yeter
İkisini tutan günahın atar
Üçünü tutanlar Cennet'te yatar
Engûr olmuş Hak ceminde ezilir

Dördünü tutana veli dediler
Beşini tutana ulu dediler
Altıyı tutana dolu dediler
Engür olmuş Hak ceminde ezilir

Yedisini tutan havada uçar
Sekizini tutan hülleler biçer
Dokuzunu tutan Cennet'in açar
Engür olmuş Hak ceminde ezilir

Pir Sultan Abdal'ım onunda zahmet
Onbirin tutana indi ırahmet
Oniki tutana nasiptir Cennet
Engür olmuş Hak ceminde ezilir

(C Ö)

105

Uğrum sıra giden Boz Atlı Hızır
Ayrılık derdinin dermanı nedir
Şu iki âleme olmuşsun nazır
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Sığanmıştır ağca kolda bilekler
Hak katında kabul olsun dilekler
Arş yüzünde secde kılan melekler
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Küseyim de ben yârime küseyim
Siyah zülfün mah yüzüne asayım
Kerbelâ'da yatan İmam Hüseyin
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Hani şu dünyanın toprağı taşı
Akıttım gözümden kan ile yaşı
Urum illerinin Hacı Bektaş'ı
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Ak saya giyinmiş incedir beli
Ben pîrimi gördüm tatlıdır dili
Tanrı'nın arslanı Hazret-i Ali
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Gıcılar da dağlar başı gıcılar
Çıkmaz oldu içerimden acılar
Arafat Dağı'ndan gelen hacılar
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Dünyayı sorarsan bir dipsiz anbar
Ali'nin yoldaşı Zülfikar Kanber
Kâbe'yi yaptıran Halil Peygamber
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Deryanın yüzünde dönen üç gemi
Yiyelim içelim sürelim demi
Geminin sahibi ol Hızır Nebi
Ayrılık derdinin dermanı nedir

Pir Sultan Abdal'ım içtim cür'adan
Okudum ağını bilmem karadan
Yeri göğü cüml'âlemi Yaradan
Ayrılık derdinin dermanı nedir

(CÖ)

106

Be aşıklar ben bir dosttan ayrıldım
Şule verip doğan ayla gün nedir
Akıllar mı erer Hakk'ın sırrına
Akan ırmakları gör ki sel nedir

Al eline kudret kalemi oku
Kim görmüştür kendi gözüyle Hakk'ı
On iki bahçede kırksekiz kapı
Eşiği bekleyen iki kul nedir

Mucizat'ı çok Hazreti Ali'nin
Kerameti vardır gerçek velinin
Üçyüz altmış altı selvi dalının
Budağında açan iki gül nedir

*Pir Sultan'*ım Haydar diye anıldı
Bir aradan ma'nâları verildi
Cennet misalinde Ali'm göründü
Kandildeki yanan nuru bil nedir

(C Ö)

107

Sevişip sevişip usanmadığım
Birisi Muhammet pîrim Ali'dir
Adına sanına kurban olduğum
Birisi Muhammet pîrim Ali'dir

Can bir körpe kuştur beslen kafeste
Erenler nefesin dinler nefeste
Dünya kurulalı oturur postta
Birisi Muhammed pîrim Ali'dir

Ezelden bellidir anların zâtı
Yezide Zülfikar zehirden katı
Gene erden gelir er mucizatı
Birisi Muhammet pîrim Ali'dir

Dalga gelir âşıkları coşturan
Âb-ı hayat çeşmesinden içtiren
Hasreti hasrete hem kavuşturan
Birisi Muhammet pîrim Ali'dir

*Pir Sultan Abdal'*ım biz de varalım
Âhiret kaydını burda görelim
Hak mizan kurulmuş nice duralım
Birisi Muhammet pîrim Ali'dir

(Z G-b)

108

İki nokta üç hurufun sahibi
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir
Küfrü iman edip terk eden habı
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Yer yoğuken gök yoğuken var olan
Arş yüzünde kandildeki nur olan
Gâhi merkez olup gâhi yer olan
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Al kırmızı giyip küffarı kıran
Tutup ejderhanın ....dilen
Gavvâslık eyleyip muhiti bulan
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Yolda Muhammed'in hâtemin alan
Peygamber vasisi musahip yâran
Teri katre ile zirama eren
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

İbrahim'e Davut Musa'ya asa
Beyli handan olup ejderha ise (?)
Keşişi diriltip giren ateşe
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

Çâr mel'unun gördüğünü seyr eden
Mağripten top atıp maşrıktan tutan
On sekiz bin âlemleri var eden
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

*Pir Sultan'*ın derdine derman kılan
Cümleyi mest edip sevdaya salan
Kûfe'de kâfirin şarını alan
Ali'dir ki Şah-ı Merdan Ali'dir

(M S K -a)

109

Gel beri gel şu meydanı bilirsen
Yedi kere konup göçen Ali'dir
Şu meydandan eğer haber sorarsan
Hak ile bâtını seçen Ali'dir

Hak dostudur şu meydanı getiren
Sofra kurup her açları doyuran
Peygamber'in köşkünde de oturan
Müminlere hû yetiren Ali'dir

Kim uyardı seksen yıllık ölüyü
Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kırklar meydanında bir kez doluyu
Serverle nûş edip içen Ali'dir

Haydar Zülfikar'ı kına takınca
Bir saatta bir menzile yetince
Kendi kendin mancınıktan atınca
Yine pervaz edip uçan Ali'dir

Pir Sultan'ım şu meydana erince
Şükr eyleyip Resûllah'a gelince
Hak eyvallah deyip dara durunca
Cümle günahlardan geçen Ali'dir

(C Ö)

110

Eğer gözlü İsen dizil katara
Şu yol gözlünündür, körün değildir
Âşık mısın ne ararsın bu bağda
Bu gül bülbülündür, hârın değildir
Bu yol gözlünündür körün değildir

Kapıya varmadan dibe geçilmez
Mürşit olmayınca müşkül seçilmez
Çarşıya varmadan dükkân açılmaz
Bedesten ararsın şarın değildir
Bu yol gözlünündür körün değildir

Benim mürşidimin gönlü ganidir
Mürşidin didârı Hak didârıdır
Girebilir isen gönül evidir
Eğer giremezsen yerin değildir
Bu yol gözlünündür körün değildir

Bak şu erenlere durmuş ivana
Şahin avlanmamış çaylak avına
Pir Sultan'ım hu de yalvar pîrine
Erip yetişmezse pîrin değildir
Bu yol gözlünündür körün değildir

(H Ç)

111

Türlü tefarikten tutmuş yükünü
Bugün bir bezirgân Ali'den gelir
Hocam Hızr'ı kervanına baş etmiş
Bugün bir bezirgân Ali'den gelir

Doludur kadehler sunuyor saki
Yüz bin harami var hiç yoktur baki
İnci sedef lâ'l ü güherdir yükü
Bugün bir bezirgân Ali'den gelir

Selman gibi Şah devesin yederim
Gevherim hare olan şehre giderim
Alan kardaşlara satlık ederim
Bugün bir bezirgân Ali'den gelir

Âdem oğlu ne çekersin ah ü zar
Tabip isen gel yarama melhem sar
Yüküm türlü kumaş Şah damgası var
Bugün bir bezirgân Ali'den gelir

Pir Sultan Abdal'ım tendedir canım
Keskindir kılıcım yeğindir nârım
Şah açmış dükkânın bezetmiş şehrim
Bugün bir bezirgan Ali'den gelir

(C Ö)

112

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Kahbe felek bizi çarka çalıyor
Ecel gömleğini taktım eğnime
Aldatıp da yüzümüze gülüyor

Gidi düşman uğrun uğrun gülersin
Size sağlık bize ölüm dilersin
Bir gün olur saçın başın yolarsın
Nicesinin malı mülkü kalıyor

Kahbe felek ne iş işler bizlere
Sarıyorlarmış on arşın bezlere
Şu dünyaya bakan ala gözlere
Bir gün olup kara toprak doluyor

Irızkım çok deyü mala güvenme
Dünyalığa tapıp odlara yanma
Ağyar ile bile kalırım sanma
Yiğit ölüp nazlı yâri kalıyor

Bugün sekiz gündür dokuz gecedir
Mümin kulların köşeği yücedir
Felek bir okumuş derin hocadır
Seçip seçip iyisini alıyor

Pir Sultan Abdal'ım yandım da tüttüm
Ahret azığını dünyada tuttum
Nöbetim geldi de koydum öğüttüm
Bizden hakkın aldı size veriyor

(CÖ)

113

Kırk yılın başında bir nur doğuyor
On iki imam Mehdî ile geliyor
Düldül eyerlenmiş Ali biniyor
On iki imam Mehdî ile geliyor

İstanbul'da aşkın kazanı kaynar
Onu içer cümle yoksullar baylar
Al yeşil giyinmiş yükünü taylar
On iki imam Mehdî ile geliyor

Sorarsanız bir elmadan çıkıptır
Kâfirlerin karasını yıkıptır
Sancakları Kazova'ya dikiptir
On iki imam Mehdî ile geliyor

Ali bir taç giymiş nurdan başına
Kim karışır ol Ali'nin işine
On iki imam berk yapışmış peşine
On iki imam Mehdî ile geliyor

Rumeli'nde devlet hanlar tutuldu
Şad oluben top tüfekler atıldı
Zahir oldu kurt koyuna katıldı
On iki imam Mehdî ile geliyor

Pir Sultan'ım Haydar söyler özünden
Kâfir kırar topuğundan dizinden
Ahdim kaldı ol Mehdî'nin yüzünde
On iki imam Mehdî ile geliyor

(I A)

114

Horasan'dan kalktı sökün eyledi
Elestü deminin yeli geliyor
Urum abdalları akın eyledi
Boşandı, Kevser'in seli geliyor

Geldi Cebrail'e buyruldu nâme
Yazdılar yayıldı Urum'a Şam'a
Yanınca pîr geldi Bektâş Urum'a
Şu kevn-i mekâna dolu geliyor

Urum erenleri indirdi başın
Yürüttü Urum'un kayasın taşın
Dediler Ali'dir bildiler neslin
Tanrı'nın Aslanı Ali geliyor

Urum erlerinin arttı fırakı
Dikildi arş-ı âlânın direği
Yayıldı sofrası, yandı çerağı
Hakk'ın da bir kudret eli geliyor

Buna şahit yerin göğün meleği
Kabul oldu müminlerin dileği
Kadıncık Ana'nın duydu kulağı
Pîrim Hacı Bektaş Veli geliyor

Pir Sultan'ım hile katmaz işine
Yol ehlini karıştırmaz işine
Cihanı cem'eyledi hep başına
Tanrı'nın Arslanı Ali geliyor

(C Ö)

115

Güzel âşık sana bir sualim var
Kudret bahçesinin gülü nerd'olur
Zâhirde bâtında bir kamil cansın
Tanrı'nın arslanı şahım nerd'olur

Bu dünyanın varın yoğun bitiren
Güvercin donuna girip oturan
Zemheride gonca güller yetiren
Kudretden açan gül dalı nerd'olur

Yedisi sırdadır ayandır beşi
Tedbirle bozulmaz takdirin işi
Üç yüz altmış altı deryanın başı
Çağlayıp akan su başı nerd'olur

Pir Sultan'ım eydür üçler yediler
Erenler kılıcın yola kodular
Cevap versin müderrisler kadılar
Hak Tanrı'nın arslan kulu nerd'olur

(S N E -a)

116

Bir kişi pîrine beli demezse
Naşidir naşidir ne demek olur
Hakikatten şeriatten bilmezse
Hayvanın eşidir ne demek olur

Ben bir yâr isterim boyu usullü
Edepli hayalı hem yüzü sulu
Gökte asılıdır yerde kesili
Muallâk taşıdır ne demek olur

Niçin Hak'tan yâd edersin özünü
Şu cihanda kar'edersin yüzünü
Musahibe söyle gizli sözünü
Nadanlar işidir ne demek olur

Mümin olan n'eyler kavgayı kali
Ârif olan seçer gevheri lâ'li
Tanrı'nın arslanı Hazret-i Ali
Kırkların başıdır ne demek olur

Pir Sultan Abdal'ım evveli âhir
Viran bahçelerde bülbül mü şakır
Süleyman Peygamber kuş dili okur
İrfanı dillidir ne demek olur

(İ A)

117

Aşnâmdan ayrıldım yamandır hâlim
Âdettir âşıkın hâli böyl' olur
Pir aklımı aldı çevirdi başım
Mecnûn dedikleri deli böyl' olur

Mürâyi olanlar bir sırra ermez
Göğsünde iman olan âşıka kıymaz
Üstüne yaslanan kokuna doymaz
Firdevs-i a'lânın gülü böyl' olur

Şu aşkın ateşi sinemi yaktı
Âh ile feryadım göklere çıktı
Gözlerimden yaş yerine kan aktı
Yaz bahar çayının seli böyl' olur

Göründü gözüme bu aşkın babı
Bülbül dalda sadâ verir harâbî
Beni mest eyledi aşkın şarâbı
Dost elinden gelen dolu böyl' olur

Pir Sultan Abdal'ım yoldan dönmezem
Dünya âhret Pîri elden koymazam
Muhânetin sofrasına sunmazam
Sa'âdetli Sultan kulu böyl' olur

(P N B -b)

118

Şeriat evinde yetip bitmeyen
Tarikata girse müslüman m'olur
Marifetten güllerini dermeyen
Hakikate erse müslüman m'olur

Ezelden inanıp iman etmeyen
Benlik perdesini yüzden atmayan
İçini dışını temiz tutmayan
Zemzem ile yursa müslüman m'olur

İkrarın bilmeyen Allah'ın bilmez
Yarın âhirette şefaat bulmaz
Benlik yularını elinden salmaz
Benlik ile gitse müslüman m'olur

Şu dünyanın malın alıp satanlar
Her zaman işini çürük tutanlar
Yağı bala katıp katıp yutanlar
Balı kana katsa müslüman m'olur

Dört kapıyı kırk makamı bilip de
Mürşidinden musahibe erip de
Cesette canını ölü görüp de
Kendini sağ bilse müslüman m'olur

Abdal Pir Sultan 'ım sözüm kişiye
İrakipler bu sözümden ısıya
Dört kapıdan kırk makamdan dışıya
İftiralar etse müslüman m'olur

(İ A)

119

Gitme giden gitme sual sorayım
Ya ne bu dünyanın üstünde durur
Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Dünya Sar'Öküz'ün üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu öküz neyin üstünde durur
Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Öküz de bir salın üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu sal da neyin üstünde durur
Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Sal da bir balığın üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu balık neyin üstünde durur
Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Balık da deryanın üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu derya neyin üstünde durur
Vallâhi billâhi ben onu gördüm
Derya da ikrarın üstünde durur

Gitme giden gitme bir dahi soram
Ya bu ikrar neyin üstünde durur
Pir Sultan'ım der ki ben onu gördüm
İkrar da imanın üstünde durur

(I A)

120

Sabahın seyrinde kalkar bakarım
Karşımda üç yıldız süzülür durur
Günahım var deyü havfin çekerim
Günahım deftere yazılır durur

On iki yıldızın üçü terazi
Ülker'e karıştı gitti bir azı
Yarın mahşer günü tartarlar bizi
Hak mizan terazi kurulur durur

Hani bizim ile gezen erenler
Zâhir bâtın hikmetine erenler
Şefaatçin kimdir diye soranlar
Hak Muhammet Ali görünür durur

Nurdan imiş Muhammed'in yapısı
Bismillâhsız açılmıyor kapısı
Korkusun çektiğim Sırat Köprüsü
Kanlı kuyuları dizilir durur

Pir Sultan Abdal'ım ben bir fakirim
Açtım Hakk'ın kitabını okurum
Bülbül oldum dost bağında şakırım
Nasibimiz Hak'tan verilir durur

(İ A)

121

Girdim seyreyledim felek içini
Bunda âşıklara seyran kalmamış
Elinden aldırmış gevherin hasın
Bunda dertlilere derman kalmamış

Evlerinin duvarları delinmiş
Harami girmiş de kumaş alınmış
Âliminden gâyrı âlim bulunmuş
Üstat yapısından yapı kalmamış

Burca vermiş çiçek gibi yetmişsin
Varmış muhabbete gönül katmışsın
Farımış da sonra inkâr etmişsin
Pîrlerin ceminde yerin kalmamış

Kahr eylemiş ense yana bakmışsın
Şeytanların sen kalbine değmişsin
Aşna ile musahibin yıkmışsın
Hakk'ın divanında yerin kalmamış

Yâr ile ettiğim ahd-aman n'oldu
Arada söylenen nefesler kaldı
Yola hayıf geldi emek zay oldu
Gidelim *Pir Sultan* kimse kalmamış

(C Ö)

122

Gönül arzuladı yüzün görmeyi
Geldim ki evvelki halin kalmamış
Muhabbet ederdin evvel işmarla
Şimdi de ağzında dilin kalmamış

Böyle olduğunu bilsem gelmezdim
Selâm verip selâmını almazdım
Bağçen mamur değil ben de girmezdim
Bana bir destecik gülün kalmamış

Göçtü şu ellerin kervanı göçtü
Yüzünde benlerin fikrime düştü
Nice âşıkların bâdesin içti
Bana bir tas acı suyun kalmamış

Dayanmalı Hak'tan gelen cefaya
Sen ölmeden ben de yetem vadeye
Kâfir rakip gelmiş girmiş odaya
Bana oturacak yerin kalmamış

Abdal Pir Sultan'ım gelmiş giderim
Senin gibi bî-vefayı n'iderim
Varıp da bir pîre hizmet ederim
Dökülmüş yaprağın dalın kalmamış

(C Ö)

123

Çekilse bayraklar döğüş kurulsa
Şahımız da kol kol olsa yürüse
Eğer din-İslâmda kuvvet var ise
Muhammed Mustafa, Alî gel yetiş
Lavunları (?) bağladılar nazıra (?)
Sığınalım Yaradan'a, Hızır'a
Gedik Paşam bel bağlamış Vezire
Cezâirli Hasan Paşam gel yetiş

Sekiz bin Arnavut dokuz bin Tatar
Kimi gülbek çeker kimi ok atar
On iki bin Serdar elinde teber
Yüz bin Urum-Eri cara gel yetiş

Hani bizim ile lokma yiyenler
Yiğin atıma binip kürküm giyenler
Sen ölme de ben öleyim diyenler
Kara-donlu Polat Paşam gel yetiş

Pir Sultan Abdal 'ım varımız deyü
Bu meydanda gitsün serimiz deyü
Çağrışır Beyimiz Pirimiz deyü
Hacı Bektaş, Balım Sultan gel yetiş

(P N B-b)

124

Dünyadan el çek ey divane gönlüm
Ulaş bir üstada, er ile görüş
Mürşidin nazarından yâd edersen
İkilikten geçip bir ile görüş

Mürşide yüzünü sürmek dilersen
Emrine zatına ermek dilersen
Hakk'ın cemalini görmek dilersen
Nur ile nur olup sır ile görüş

Sen nefsini öldür, olagör yeksan
Erler meydanında olagör kurban
Yedi iklim dört köşede lâmekân
Erenlerin sırrı nur ile görüş

Âşık-ı sadıklar ölegelmiştir
Ağlayanlar bir gün gülegelmiştir
El ele, el Hakk'a yola gelmiştir
Tanı kendi özün pîr ile görüş

Pir Sultan'ım kemter kuldur Şah'ına
Hünkâr Hacı bektaş nazargâhına
Deli gönül hâk ol düş dergâhına
Er olayım dersen er ile görüş

(C Ö)

125

Seyyah olup şu âlemi gezerken
Bulmadım hakkına kail olucu
Muhammet Ali'den kuruldu pazar
O da bize lütf-u kerem kılıcı

Gelmiş geçmiş işimizi bitiren
Odur bizim eksiğimiz yetiren
Dilerim onmasın Hakk'ın yitiren
Yolsuza hasımdır yolun kılıcı

Yola hor bakanın yamandır hali
Kaldırın aradan kîl ile kali
Evvel ebet pîrim Muhammet Ali
Böyle günde olur imdat edici

Bekleyelim mülkün sahibi gele
Mümin kullarına tecelli kıla
Muhammet Ali'nin kurduğu yola
Kalmamış sıdk ile nazar kılıcı

Pir Sultan'ım hiç doğruya gelen yok
Ol mümin kulların işin alan yok
Şu âlemde halimden bir bilen yok
Herkes kendi sevdasına bakıcı

(C Ö)

126

Sultan Ali'm bir iş geldi başıma
Yana yana ağlanacak hal oldu
Malûm olsun yârenime eşime
Ferman geldi serim yere düş oldu

Yetiş imdadıma Celli Celâl'im
Hünkâr Hacı Bektaş Şah Sultan Balım
Efendime malum benim de halim
Benim derdim cümle derde baş oldu

Derviş olan şükür edip oturdu
Herkes kendi kısmetini götürdü
Nâmerdin lokmasın cömert yetirdi
Münkirin torbası şükür boş oldu

Pir Sultan kaildir Hak'tan gelene
Şükür olsun dâmenimi salana
Akrancığın kendisinden bulana
Derdim deva buldu gönlüm hoş oldu

(C Ö)

127

Seyyah olup şu âlemi gezerim
Bir dost bulamadım gün akşam oldu
Kendi efkârımca okur yazarım
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

İki elim kalkmaz oldu dizimden
Bilmem amelimden bilmem özümden
Akıttım kanlı yaş iki gözümden
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Yine boranlandı dağların başı
Akıttım gözümden kan ile yaşı
Emaneti alır ol veren kişi
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Bozuk şu cihanın pergeri bozuk
Yazıktır şu geçen ömrüme yazık
Tükendi daneler kalmadı azık
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Pir Sultan'ım eydür ummana dalam
Gidenler gelmedi haberin alam
Abdal oldum çullar giydim bir zaman
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

(İ A)

128

Gönül havalanıp gökte gezerken
Bana zulüm kanlı zalimden oldu
Kişinin çektiği dili belâsı
Her ne oldu ise dilimden oldu

Dağlara taşlara lâlesin verdi
Kâfire hisarın kal'asın verdi
Arıya bal verdi belâsın verdi
Arı ağlar bana balımdan oldu

Sulağında yad avcılar bulundu
Arkamızdan tor şahinler salındı
Ayrılık elinden ciğer delindi
Ördek ağlar bana gölümden oldu

Hayli vakit oldu dostum küseli
Gönlümüz şaz oldu kadem basalı
Arkası hırkalı eli asalı
Abdal ağlar bana şalımdan oldu

Silkini silkini gitme işine
Hayır eyle yâranına eşine
Çığrışarak gelir konar başına
Bülbül ağlar bana gülümden oldu

Pir Sultan Abdal'ım Ali'ye yeter
Ali'ye yeter de el etek tutar
Her sabah her sabah çığrışır öter
Turna ağlar bana telimden oldu

(C Ö)

129

Seyran edip şu alemde gezerken
Ah bana bir kanlı zalimden oldu
Yine dilim ile düştüm belâya
Sabır edemeyip dilimden oldu

Dedem bahçesinin meyvesin dermiş
Rehbere mürşide kalesin vermiş
Arıya bal vermiş belâsın vermiş
Arı ağlar bana balımdan oldu

Alabilsem şu Yezit'ten ahdimi
Koç yiğit ellere vermez bahtını
Yaz gününün boz bulanık vaktini
Ördek ağlar bana telimden oldu

Hep güzeller kaşı yayını yazmış
Kişi sevdiğinden yârinden azmış
Kılıcı var deyü yol sözü kesmiş
Yolsuz ağlar bana yolumdan oldu

Pir Sultan'ım eydür bu işi n'ider
Kişi ne ederse kendine eder
Çağrışıp bağrışıp turnalar gider
Turna ağlar bana telimden oldu

(C Ö)

130

Medet mürvet Şah Vilâyet gel yetiş
Bozuldu şu âlem düzelmez oldu
Kimi öne çeker kimisi geri
Aradan adavet üzülmez oldu
Güzel evliyanın yolları battı
Şimdiki sofular yolu unuttu
Talibin rehberden korkusu kalktı
Talibi rehbere görünmez oldu

Ocak oğlu ocağından gelince
Günahlının günahını sorunca
Evliya buyruğun doğru sürünce
Kalktı birkaç kişi görünmez oldu

Zamaneye öğüt vermek ne çetin
Ne hakikat bilir ne tarikatın
Eyerlemiş binmiş şeytanın atın
Elinden cıdası alınmaz oldu

Pir Sultan Abdal'ım gözümün yaşı
Bölük bölük oldu ciğerim başı
Evvel Hak ceminden kalkmayan kişi
Şimdi cem evine gelinmez oldu

(C Ö)

131

Senin özün Hakk'a uyar olursa
Hak sana uymaz mı hey âdemoğlu
Kast eder de sen nefsine uyarsan
Hak sana kıymaz mı hey âdemoğlu

Niçin hariç tuttun sen kemâlini
Yaradan yaratmış hub cemalini
Ettiğin eyliği şer âmâlini
Deftere yazmaz mı hey âdemoğlu

Niçin Hak'tan yâd edersin özünü
Şu dünyada kar'edersin yüzünü
Şu hub avazını gizli sözünü
Yaradan duymaz mı hey âdemoğlu

Cehenneme giren hem yanar üşür
Fehmeyle aklını başına döşür
Bunca nebileri soyan teneşir
Öl seni soymaz mı hey âdemoğlu

Pir Sultan Abdal'ım dinle bu sözü
Hak'tan uzaklara çevirme yüzü
Ölüm dolanarak akıbet bizi
Mat edip koymaz mı hey âdemoğlu

(İ A)

132

Evvel baştan Muhammed'e salâvat
Bizim dinden ulu din bulunur mu
Eyyüb şükreyledi murada erdi
Erden özge ere er bulunur mu

Ahmet gökyüzünü cevlân eyledi
Ol Hakk'ın didarın seyran eyledi
İbrahim oğlunu kurban eyledi
Aşır ayı gibi ay bulunur mu

Sekiz değil midir Cennet kapısı
Ordan geçer müminlerin hepisi
Korkusun çektiğim Sırat köprüsü
Ordan ileriye yol bulunur mu

Burda gani olan orada hoca
Mümin olanların ol tahtı yüce
Muhammet anadan doğduğu gece
Öyle bir mübarek gün bulunur mu

Pir Sultan Abdal'ım güle gel güle
Amelin var ise o gelir bile
Müminler Cennet'te hem güle güle
Orda münafığa yer bulunur mu

(İ A)

133

Gönlümüze güman koyman erenler
Hışm ile yıldırım şeytana düştü
Yezid'e teberra okuyan Ali
İcazet Zülfikar sultana düştü

Güruh-ı Naci'nin gülleri heman
Dört kapısı vardır dördü de tamam
Vech-i âdemdedir On İki İmam
Ol matem ayında ol kana düştü

Güruh-ı Naci'den gûş urdu bizi
Biz de hû dedik birlikten ötürü
Ali'nin alnında Zühre yıldızı
Şavk urup şulesi meydana düştü

Muhammet Ali'dir benim efendim
Senin için aşkın oduna yandım
Tûbâ dallarına hem elim saldım
Ol kudret meyvesi bir tane düştü

Firdevs-i Âlâ'ya çıkar bu âhım
Onulmaz yarama sen açma zahım
Abdal Pir Sultan'ım çoktur günahım
Şimdi mürvet Şah-ı Merdan'a düştü

(C Ö)

134

Emanet âdemde âdem bir güldür
Geldi dost kokusu ol güle düştü
Âdem'e âşıklar beli dediler
Feryat ile figân bülbüle düştü

İblis anlamadı Âdem'de sırrı
Açıldı vechinde Hakk'ın menşûru
Geldi zuhur etti Muhammet nuru
Yayıldı âleme gulgule düştü

Hak deyip âlemden tutmuşuz eli
Sıtk ile ederiz Âdem'e belî
Pîrimizdir bizim Muhammet Ali
El ele el Hakk'a silsile düştü

Azâzîl eder mi Âdem'e ikrar
Secde et diye Hak emretti tekrar
Boyun eğmez gider Âdem'e her bâr
Kendi bildiğine bir yola düştü

Pir Sultan'ım İblis kendini gördü
Hak lânet eyledi dergâhtan sürdü
Âdem aslı yüzün toprağa sürdü
Allemel'esmâ'sı her dile düştü

(S N E-a)

135

Arslan Ali'm ah edip de ağladı
Güzel imamların yasıdır deyü
Kesti kesti ciğerciğin doğradı
İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

Fatma Ana evvel gördü düşünü
Al'ağladı Kanber sildi yaşını
Keşiş bir altuna aldı başını
İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

Gör ki Kadir Mevlâ'm n'etti n'eyledi
Şecir ara yerde berdar eyledi
Keşiş yed'oğlunu kurban eyledi
İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

Şeytan aldatmasın senin yolunu
Selavar geldi de kesti kolunu
Kuşlar bile ir katmadı tavunu
İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

Abdal Pir Sultan'ım haslar hasını
Siliyorlar gönüllerden pasını
Mümin olan çeksin on gün yasını
İmam Hüseyin'in yasıdır deyü

(İ A)

136

Ben hocamdan böyle aldım dersimi
Okur idim elif deyü be deyü
Kimse bilmez şu cihanın harfinden
Tâ ezelden çağırırım hû deyü

Oğul ıssız iken üzün çoğiken
Davut sofra iken bıçak yoğiken
İsmail'e inen kurban sağiken
Kime dedi şu lokmayı ye deyü

Kimin azarlayıp kimin kakıdır
Kimine ders verir kimin okudur
Kime dedi meydan kimin hakkıdır
Kime dedi şu meydanı yu deyü

Fatma Ana Şah Ali'nin gelini
Mi'rac'a inerken öptü elini
Haksızlara koklatmazdı gülünü
Muhammed'in bergüzarı bu deyü

Pir Sultan'ım şunda bir dolu içti
İçti o doluyu serinden geçti
Aşkın ateşine yandı tutuştu
Kemiğim hal oldu ilik su deyü

(C Ö)

137

Musahipten özün seçen musahip
On iki imam dergâhına varamaz
Musahibin sırrın açan musahip
On iki imam dergâhına varamaz
Musahip musahibin sırrın açar
Evliyalar anın hışmından kaçar
Dünyadan ahrete imansız göçer
On iki imam dergâhına varamaz

Musahip var musahibin varısı
İkisi de bir elmanın yarısı
Özü çürük kallaş olsa birisi
On iki imam dergâhına varamaz

Musahip musahibe bulsa bahane
Anı da sürerler bir ulu hana
Âhiri cehennem oduna yana
On iki imam dergâhına varamaz

Musahip musahibe etse bir güman
Anda ne din kalır ne de bir iman
Şefaatçi olmaz on iki imam
On iki imam dergâhına varamaz

Pir Sultan'ım bed huylardan bezili
Yerden gökten umutçuğu üzülü
Musahip musahiple gezse küsülü
On'ki imam dergâhına varamaz

(Z G-a)

138

Uçtu havalandı gönülün kuşu
Uçmayınca gönül yardan ayrılmaz
Suyum ılıtsalar tenim yusalar
Yumayınca gönül yardan ayrılmaz

Usta keşler gelmiş tabutum ölçer
Nazlı yar gönlümden gâh gelir geçer
Ulu terziler gelmiş kefenim biçer
Biçmeyince gönül yardan ayrılmaz

Nazlı yar gönlüne gelmesin hatâ
Daha yol gider mi buradan öte
Eğersiz yularsız ağaçtan ata
Binmeyince gönül yardan ayrılmaz

Pir Sultan Abdal'ım canım cezada
Bir yiğin atım yok yolum gözede
Ecel şerbetinden verin bize de
İçmeyince gönül yardan ayrılmaz

(P N B-c)

139

Kalktı göç eyledi divane gönlüm
Yola varmak ister yoldaş bulunmaz
Gurbet ilde kaldım ben de yalnız
Aradım gönlüme sırdaş bulunmaz

Sofu gevherini yabana atmaz
Yalnız sofunun ektiği bitmez
Kendinin kalbinden karası gitmez
Himinden yapıma bir taş bulunmaz

Sofu kendi kendin bilmek gerektir
Düşünüp devranı sürmek gerektirir
Fırsat elde iken görmek gerektir
Oğul ele geçer kardaş bulunmaz

Gurbet ilde bana neler oluptur
Ciğer aşk oduna delik deliktir
Müsahipsiz sofu düşmüş gariptir
Musahip bulunur sırdaş bulunmaz

Abdal Pir Sultan'ım doğrusu vardır
Harami çok gönül uğrusu vardır
Cümle başların bir ağrısı vardır
Ağrıdan kurtulmuş bir baş bulunmaz

(CÖ)

140

Hayalin sinemde elif lâm yazar
Dem gelir geçer de devran eğlenmez
Felek vurdu kırdı burc-ı barını
Eser bad-i saba harman eğlenmez

Dünya dedikleri bir sınık yaydır
Evveli toy düğün âhiri vaydır
Dünya dört köşeli elvan saraydır
Bunda konup göçen sultan eğlenmez

Yüreğimde vardır dert ile yara
Söyleyin tabibe bulsun bir çare
Fırsat elde iken düzül katara
Senin için burda kervan eğlenmez

Yüreğimde vardır dert ile firak
Muradım bir didar menzilim ırak
Bu dert ehline de bir derman gerek
Derdi olmayanda derman eğlenmez

Pir Sultan Abdal'ım artıyor zarım
Bir dem efendimsin bir dem sultanım
Uğruna fedadır bu şirin canım
Sensiz bu kafeste bu can eğlenmez

(İ A)

141

Şah-ı Merdan kullarıyız
Mevlâ'dan gayrı değiliz
Kanaat ile yürürüz
İllâ tokuz, aç değiliz

Evliya gönlümüz aldı
Kalbimiz nur ile doldu
Gözlerimiz cemâl gördü
Cennet'e muhtaç değiliz

Evvel biziz âhır biziz
Heman leyl-ü nehâr biziz
Gül açılmış bahar biziz
Biz yaz olduk kış değiliz

Yüzlerden kırklara erdik
Tarikat ehlini bulduk
Yedilerden haber sorduk
Üçlerdeniz, hiç değiliz

Pir Sultan'ım göçün göçün
Sızdık eridik Hak içün
Dünyayı terk etmek içün
Altun olduk tunç değiliz

(C Ö)

142

Çok nân-ü nemek yedik helâl edin
Gayrı size ermez oldu elimiz
Bizi bilen eşler ile dostlara
Selâm dua göndermektir kârımız,

Hocam dersi verdi okurum satır
Kadir Mevlâ'm eksiğimiz sen yetir
Kısmet nerde ise çeker iletir
Allah bilir nerde kalır ölümüz

İnanman erenler dünya ağıdır
Gelip geçen güzellerin çağıdır
Bazı değirmenler gevher öğüdür
Muhabbet arkından gelir suyumuz

Kıyman hey erenler bana yazıktır
Çok tekke bekledim bağrım eziktir
El vurulmuş bağlarımız bozuktur
Şimdi yaprağını döktü gülümüz

Pir Sultan Abdal'ım burda gezeriz
Muhabbete cevr-ü cefa ederiz
Akşam geldik ise sabah gideriz
Kimselerde yoktur ad-u sanımız

(C Ö)

143

Yine mihman geldi şad oldu gönlüm
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz
Kasavet kalmadı bahar yaz oldu
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

Himmet edin bize misafir gele
Yavan yahşi yiye yüzümüz güle
Büyük küçük anı hep Hızır bile
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

Misafir kapının iç kilididir
Ev sahibi onun gonca gülüdür
Misafir dediğin pîrim Ali'dir
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

Bir kula kahretse misafir gelmez
Çalışır çırpınır ektiği bitmez
Seğirtse gitse de menzile yetmez
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

Pir Sultan Abdal'ım kayda verile
Misafir kısmetin getirir bile
Misafir Ali'dir sen özün dile
Mihman canlar yüzüm basa geldiniz

(İ A)